CORINT ISTORIE

ZARGHUNA KARGAR

Dragă Zari

Povești nespuse ale unor femei din Afganistan

ZARGHUNA KARGAR

Dragă Zari

Povești nespuse ale unor femei din Afganistan

Ediție îngrijită de Naomi Goldsmith
Traducere din limba engleză de Dorina Tătăran
Prefață de Fatma Yilmaz

CORINT
ISTORIE
2021

ZARGHUNA KARGAR s-a născut la Kabul, în 1982. Când în Afganistan a izbucnit războiul civil, a fugit împreună cu familia ei în Pakistan, unde a urmat un curs de jurnalism organizat de BBC. Apoi, în 2001, familia ei a cerut azil în Marea Britanie, iar Zarghuna a început să lucreze la BBC World Service, redacția în limba paștună. În 2004, s-a alăturat echipei care realiza emisiunea *Ora femeii afgane* ca producătoare și prezentatoare, până în 2010, când difuzarea emisiunii a încetat. Și-a dedicat cea mai mare parte a carierei jurnalistice situației femeilor afgane, vorbind și scriind despre viața lor.

NAOMI GOLDSMITH a lucrat cu Zarghuna la volumul *Dragă Zari*. Este o jurnalistă recunoscută, colaborând în calitate de corespondentă și de prezentatoare cu BBC. A cunoscut-o pe Zarghuna în Afganistan, unde le-au învățat pe localnice să realizeze emisiuni de radio.

Prefață

Zarghuna Kargar, alias Zari, își propune să facă, în această carte-mărturie, un exercițiu dezarmant de onest, lucid și pertinent cu privire la experiențele personale, intime ale femeilor din Afganistan. Aveți în fața dumneavoastră efortul uriaș al unei femei care a simțit pe propria piele sau a auzit de la alții despre orori și practici dezumanizante, imposibil de evaluat sau de înțeles pentru cineva care nu a fost supus el însuși unor asemenea practici sau nu a trăit să le vadă. *Dragă Zari* aduce cititorul într-o poziție incomodă. Citind cartea, la nivel emoțional, putem oscila între revoltă, neputință, perplexitate și o sfâșietoare durere solidară. Din punct de vedere rațional însă, putem înțelege că avem în față un puternic manifest politic mărturisit cu smerenie – o trăsătură ancestrală a culturii afgane, o voce a unei femei care nu revendică nimic altceva decât dreptul la demnitate, la umanitate. Prin vocea sa cultivată, educată, emancipată, Zari, de fapt, realizatoarea emisiunii *Ora femeii afgane* (*Afghan Woman's Hour*, concepută de BBC World Service Trust cu sprijin financiar din partea British Foreign and Commonwealth Office), a ajutat alte femei afgane ca, sub protecția anonimatului, să denunțe cultura tribală, obiceiurile patriarhale extrem de rigide, să vorbească despre o societate confiscată de bărbați pentru bărbați, dominată de interesele acestora.

Așa cum spune autoarea, *Ora femeii afgane* a fost lansată în ianuarie 2005 cu scopul de a le oferi

femeilor din Afganistan o emisiune radio care să treacă de toate barierele tribale, sociale și economice. Programul ajungea atât la femeile din mediul rural, cât și la cele din mediul urban, fiind transmisă în limbile dari și pașto, pe care le înțelegeau majoritatea femeilor din cele treizeci și patru de regiuni ale Afganistanului. Zari se lansează într-un calibrat exercițiu de memorie, pornind de la propria existență: „În Londra, viața nu e întotdeauna ușoară pentru o femeie afgană și, uneori, poate fi încă surprinzător de dureroasă. Sunt clipe când stau în cămăruța mea din sudul Londrei și mă gândesc la ce întorsături a luat viața mea. Atât de multe sentimente contradictorii: amintiri din copilărie mă fac să zâmbesc, unele din timpul adolescenței mă fac să-mi plâng de milă, iar cele din vremea războiului îmi provoacă frică și anxietate. Dacă s-ar întâmpla toate din nou? Am supraviețui eu și familia mea? Ies la suprafață și mai multe amintiri din viața mea de adult, pe măsură ce încerc să-mi înăbuș temerile, reamintindu-mi cât de multe lucruri s-au întâmplat în ultimii ani și epuizându-mă. Totuși, cumva, în ciuda suferinței îndurate, am avut și multe perioade bune. De la viața privilegiată de fiică a unui ministru în Afganistan la cea de refugiat de război și solicitant de azil, viața mi-a arătat, fără îndoială, numeroasele sale fațete."

Mai departe, Zari prezintă, cu amănunte care te duc cu gândul la o uriașă erudiție, informații despre istoria, economia și orânduirea socială a Afganistanului. De asemenea, autoarea realizează o frescă impresionantă a conflictelor din timpul ocupației sovietice, a invaziei americane și a clivajelor din interiorul grupărilor jihadiste, clivaje suprapuse diferitelor probleme din interiorul

grupărilor etnice ale Afganistanului – paștunii, cei care controlau cele mai mari facțiuni, tadjicii (al doilea grup etnic ca mărime din Afganistan), hazarii și, nu în ultimul rând, facțiunea uzbecă.

În mijlocul acestor interminabile convulsii sociale, economice, politice, religioase, femeile Afganistanului sunt marile perdante. Ele sunt cele care nu participă la decizii, nu sunt întrebate, nu sunt consultate (după cum vom vedea, nici măcar de propriile familii, mame etc.); ele doar suportă consecințele.

A scrie prefața unei cărți care cuprinde mărturii personale nu este deloc o treabă ușoară. Lecturând-o, un fir invizibil ne leagă de aceste femei, de teama care le cuprinde la gândul de a-și întâlni pentru prima dată viitorii soți, de umilința la care sunt supuse în fața soacrelor (care vor dovada virginității) și de imensa responsabilitate – așa-zisa „onoare a familiei" – așezată pe umerii lor încă de la pubertate, de stigmatul primit în urma divorțului și de permanentele loialități conflictuale: dacă povestesc despre opresiunea din propria țară sau comunitate, sunt considerate trădătoare sau aliate ale culturii occidentale, iar dacă își apără religia și fac distincție între practicile tribale și religie, sunt acuzate că nu sunt suficient de ferme, că nu își doresc suficient să scape de opresiuni. Dincolo de diversele poziționări ideologice, teoretice sau militantiste, avem în față o carte care eviscerează conștiința. În fața acestor mărturii, nu ne putem permite luxul unor analize intelectuale despre diferența existentă între practicile culturale și cele religioase, despre hermeneutica textelor sacre, despre feminism sau drepturile omului, despre cât e concepție universalistă sau (auto)colonizare

discursivă a „femeilor din Lumea a Treia". Nici nu putem nega emfatic diferențele sociale, culturale, etnice, interesele și dorințele multiple ale acestor femei, făcându-le irelevante pentru teorie. Nu putem să nu vorbim despre cât de victime sau de victimizate sunt femeile musulmane afgane, în măsura în care avem de-a face cu opresiunea unui sistem patriarhal agresiv. Dar ce le-am putea spune lui Sharifa, Nasreen, Shereenjan, Samira, Ilaha, Anesa, Wazma, Janpa, Layla, Mahgul, Bakhtawara, Ghutama despre închisoarea în care au trăit mințile și sufletele lor? Cine și ce fel de instanță ar putea răspunde acestor femei care, abia cu două luni în urmă, în decembrie 2020, și-au câștigat dreptul de a fi trecut în certificatele de naștere ale propriilor copii și numele lor? Folosite ca sursă de venit și mână de lucru încă din copilărie, considerate monedă de schimb între clanuri, recunoscute doar pentru funcția lor reproductivă și, eventual, pentru plăcerea sexuală a soților lor, trecute din proprietatea tatălui în cea a soțului, femeile care își încep povestirile cu expresia „dragă Zari" ne amintesc de valorile comune ale umanității. Ne vorbesc despre dorința de apartenență, despre dragoste, despre demnitate, despre libertatea de gândire și conștiință, despre uriașul potențial pe care îl au femeile în societate și despre cât de devastatoare poate fi pentru o societate excluderea lor.

Autoarea dă glas acestor femei cu o uluitoare abnegație și cu o deosebită forță – de pe o poziție privilegiată, așa cum singură mărturisește – dar, în același timp, ne oferă o splendidă lecție de empatie și solidaritate. Apariția în limba română a acestor uluitoare mărturii duce mai departe efortul autoarei

și contribuie la construcția unei memorii colective despre femeile lumii. Mai mult, cartea de față poate fi un excelent ajutor pentru cei care activează în zona drepturilor omului, interacționează cu refugiații afgani, participă la elaborarea politicilor publice sau la adoptarea unor măsuri care vizează integrarea femeilor afgane. În nicio societate a acestei lumi femeile nu au primit drepturi doar pentru simplul fapt că sunt oameni. Istoria ne arată că ele au trebuit să dovedească în primul rând că sunt oameni pentru a le dobândi.

Despre o mică parte a acestei lupte pentru drepturi, pentru recunoașterea demnității umane (subiecte ușor demodate în societățile occidentale) ne vorbesc aici femeile afgane. Îi las pe cititori să le descopere poveștile, să reflecteze și, cine știe?, să înceapă un dialog imaginar: oare ce le-ar spune acestor femei?

„Dragă Zari,

Ți-am citit cartea. Mi-aș dori să le transmiți femeilor din Afganistan că…”

Fatma Yilmaz

Mamei și tatălui meu,
care sunt întotdeauna buni și mi i-au dăruit
pe minunații mei frați și pe minunatele mele surori

Introducere

„Într-o țară ca Afganistanul, e important ca femeile să-și cunoască drepturile", ne-a scris o ascultătoare a emisiunii *Ora femeii afgane (Afghan Woman's Hour).*

Alta i-a spus unui reporter al nostru din Mazar-e-Sharif:„Am ascultat la *Ora femeii afgane* interviul cu femeile care au început să lucreze și să câștige bani din țesutul covoarelor. Mi-am dat seama că alte femei afgane făceau foarte multe lucruri, în timp ce eu mă ocupam doar de treburi gospodărești. Acum țes covoare acasă, să am banii mei, și am câștigat respectul soțului meu, pentru că pot contribui la cheltuielile de zi cu zi."

O ascultătoare din orașul Jalalabad, aflat în estul țării, a spus: „Întotdeauna ascult *Ora femeii afgane.* Îmi place foarte mult pentru că sunt aduse în prim-plan femei de peste tot din țară și mă face să mă simt mai apropiată de oamenii din Afganistan." Iar un tânăr ne-a transmis: „Vă scriu în numele bunicii mele. În fiecare luni seară ne spune să facem liniște când e timpul pentru emisiunea ei preferată. M-a rugat să vă spun că, ori de câte ori începe, trebuie să se așeze și să o asculte în liniște și că partea ei preferată din emisiune e dată de poveștile de viață, întrucât femeile prezentate par așa de minunate. O fac să se simtă de parcă ele ar spune povestea ei de viață."

Și pentru mine a fost la fel, la fel ca pentru femeia aceea mai în vârstă și ca pentru mulți alții – și bărbați, și femei – care ascultau regulat *Ora femeii afgane* de la BBC. Îmi plăceau poveștile de viață prezentate în emisiune, atât de mult, încât, uneori, mă surprindeam ascultându-le de nenumărate ori.

Când am ajuns să lucrez pentru emisiune, eram plecată din țară de atâta vreme, încât uitasem cât de grea și de nemiloasă poate fi viața în Afganistan, mai ales pentru femei și fete. Și aceste femei – mame, soții, bunici, surori și fiice – își au poveștile lor.

Când am plecat din Afganistan, în 1994, femeile încă mergeau la muncă, iar fetele la școală, astfel că, deși ceea ce puteau face era limitat în anumite privințe, încă aveau multă libertate personală. La putere erau atunci mujahedinii. Erau membrii unor grupări de opoziție care se considerau angajate într-un „jihad" – război sfânt – împotriva invadatorilor nemusulmani și care erau sprijinite financiar de SUA, Arabia Saudită și câteva țări musulmane. Începuseră să se organizeze în grupuri de rebeli în anii 1970, când trupele sovietice au invadat Afganistanul și au transformat țara – nu pentru prima oară – într-un pion în lupta dintre Uniunea Sovietică și SUA, cele două superputeri.

În 1992, când au pus stăpânire pe Kabul pentru prima dată, mujahedinii au preluat puterea de la guvernul președintelui Najibullah. Dr. Najibullah avea să fie ultimul președinte al epocii comuniste în Afganistan, ales într-o vreme în care partidul comunist afgan încă mai era responsabil de alegerea președintelui țării. Am venit pe lume în deceniul comunist, înscriindu-mă în rândurile celor ce aveau să fie cunoscuți drept „generația revoluției".

La sfârșitul anilor 1970 și începutul anilor 1980, Afganistanul era condus de o coaliție guvernamentală susținută de Uniunea Sovietică. Exista un tratat cu URSS din 1978 care permitea guvernului afgan să apeleze la armata sovietică dacă

era nevoie. La 14 aprilie 1979, coaliția guvernamentală afgană s-a folosit de această prevedere și a cerut URSS să trimită trupe pentru a-i ajuta în lupta împotriva rebelilor mujahedini. Guvernul sovietic a răspuns acestei solicitări trimițând la 16 iunie un mare număr de soldați și o mare cantitate de armament greu. Așa a început războiul guvernului afgan, susținut de sovietici, împotriva mujahedinilor.

Potrivit informațiilor pe care le-am aflat, guvernul afgan din acel moment era foarte puternic. Instituțiile sale erau solide; controlul său s-a extins în toate provinciile țării, iar armata era mai mult decât capabilă să se opună mujahedinilor, chiar dacă războiul de gherilă, care la început se desfășura doar în satele izolate din apropierea granței cu Pakistan, s-a întins treptat și în restul țării. În general, forțele mujahedinilor erau susținute de oamenii obișnuiți, care îi considerau pe sovietici niște invadatori nemusulmani, aducători de valori și idei străine. Trupele invadatoare sovietice, pe de altă parte, erau susținute mai cu seamă de afganii angajați la stat, în servicii publice și fabrici.

Dar ajutorul sovietic nu a fost doar militar, ci și de tip social, economic și educativ și, întrucât coaliția afgană susținută de sovietici credea în egalitatea sexelor, multe femei și fete afgane au călătorit în țările Blocului Sovietic cu scopul de a învăța. În Afganistan se construiau fabrici în care puteau lucra femei, iar cele care își pierduseră bărbații în ultimul război aveau prioritate în obținerea locurilor de muncă. Se pare că, potrivit atât legii, cât și atitudinii sociale predominante, femeile erau egale cu bărbații, puteau să se plimbe singure pe stradă, să meargă la cinema, să aibă parte de educație în școli mixte, să

apară la televizor cântând și dansând și chiar să poarte fuste scurte. Dar, în ciuda climatului liberal din orașe, multe familii din mediul rural nu au renunțat la obiceiurile tradiționale, așteptându-se ca acestea să fie respectate de femei și fete. De pildă, deși Constituția afgană decreta că vârsta legală de căsătorie era de 16 ani și pentru băieți, și pentru fete, multe familii din mediul rural încă își căsătoreau copiii la 11–12 ani.

Desigur, experiența mea se baza pe viața din Kabul – un oraș dezvoltat, cu atitudini sociale mai degrabă lipsite de prejudecăți, unde legea era aplicată de poliție și forțele de ordine, oraș cu transport public, unde bărbații și femeile lucrau laolaltă în școli, spitale și fabrici. Îmi aduc aminte chiar că am fost la nunți la care bărbații și femeile dansau împreună, pe muzică interpretată de orchestră. Toate orașele din Afganistan se modernizau treptat. Femeile nu mai erau obligate să poarte văl sau *burqa*, deși unele voiau să facă asta. Femei din diverse regiuni ale țării purtau încă haine tradiționale: îmi aduc aminte de femeile hazare[1] în rochiile lor lungi, largi și cu eșarfe colorate, de femeile tadjice în rochii lungi, drepte și șalvari albi, largi, de femeile paștune cu șalvarii lor colorați și rochiile lejere.

Așa cum ajungeau să fie active în politică și să lucreze ca medic, avocat, jurnalist, pilot, ofițer cu grad superior în armată și oficial guvernamental, tot așa femeile afgane jucau și roluri în filme și erau îndemnate să apară la televiziunea națională. Pe lângă aceste progrese în oferirea de oportunități pentru femei, mass-media de stat transmitea filme și muzică occidentale, filme de la Bollywood și emisiuni rusești, toate contribuind la sentimentul de

deschidere a Afganistanului către lumea din afară. Kabulul era în sine un amestec de etnii din toate regiunile Afganistanului: hazari, pașтuni, tadjici, uzbeci, minorități *sikh* și nomazi *kuchi*, toți aveau acces egal la educație, formare și locuri de muncă, întrucât guvernul se angaja să asigure oportunități egale pentru toată lumea. Îmi aduc aminte cum îmi spunea tata atunci că Afganistanul începe să se îndrepte spre democrație.

Însă viața în Afganistan era, în multe privințe, aceeași dintotdeauna, mai ales în zonele rurale. Oamenii cu credințe religioase puternice aveau tendința să urmeze în continuare practicile tradiționale, să-și căsătorească copiii de tineri, sfidând legislația națională, și să permită ca femeile să fie folosite ca monedă de schimb pentru rezolvarea disputelor dintre familii, totodată nefăcându-le parte din moștenirea de familie. Poate că exista un guvern stabil, capabil să creeze o legislație nouă și un sistem judiciar aplicabil, dar viitorul fetelor afgane era văzut în continuare de mulți ca o chestiune de familie, și nu una în care să se amestece guvernul. În general, comunitățile tradiționaliste din Afganistan nu aderau la valorile comuniste ale guvernului susținut de sovietici și, ca urmare, propaganda mujahedinilor avea un succes și mai mare în regiunile izolate ale țării. Această ruptură între valorile urbane și cele rurale a dus la incendierea unor școli de fete din mediul rural, iar în unele cazuri profesoarele sau femeile care îndrăzniseră să apară la televizor au fost chiar omorâte. Din fericire, astfel de atacuri au fost rare.

Guvernul de atunci a fost acuzat de mulți că aderă doar la valorile comuniste și le neglijează pe cele ale Afganistanului. În realitate, mulți afgani – inclusiv

tata, care timp de patru ani a fost ministru al Radioului Național, iar mai apoi ministru al Comitetului de Stat al Imprimeriei – erau profund dedicați valorilor culturale tradiționale. Să fii perceput ca activ în politica de partid era în acele vremuri o condiție necesară pentru o carieră politică de succes; tatăl meu ocupa o poziție de rang înalt în Partidul Popular Democrat, aflat la putere în Afganistan. La fel ca mulți dintre colegii săi, credea în islam și în idealurile culturale tradiționale afgane, dar avea grijă să nu facă nimic care să poată fi considerat sfidător la adresa puterii de stat susținute de sovietici. E interesant totuși că, deși școala la care mergeam eu și surorile mele (una dintre cele mai bune și mai moderne din Kabul) fusese construită de sovietici, avea profesori ruși, iar rusa făcea parte din programa școlară, eram învățate și despre Coran și despre istoria și învățăturile islamului.

Viața de zi cu zi era grea pentru afganii de rând. În perioada agitată dintre 1978 și 1992 era obligatoriu ca fiecare tânăr să facă doi ani de armată. Bărbații erau recrutați și antrenați să lupte împotriva grupărilor jihadiste. Multe familii au pierdut un fiu, un soț sau un tată în acest război împotriva mujahedinilor și mulți tineri s-au întors grav răniți. În timp ce guvernul adopta dispoziții speciale privind văduvele de război, oferindu-le un venit lunar, oportunități pentru locuri de muncă și ajutoare speciale pentru copiii lor (suficient cât să nu ajungă pe străzi), fetele și femeile încă sufereau după zeci de ani de război. Indiferent de facțiunea aflată la putere, femeile erau întotdeauna grav afectate.

În cele din urmă, în 1989 – după zece ani – forțele de ocupație sovietice au plecat din Afganistan, iar

puterea guvernului președintelui Najibullah a devenit și mai precară. Acesta a încercat să facă pace cu diversele facțiuni ale mujahedinilor, dar fără prea mult succes; unii lideri nu erau interesați de negocierea unor înțelegeri – erau prea ocupați să-și dezvolte armatele ca șefi de grupări militare în provinciile anarhice.

Cântecul de lebădă al guvernului a avut loc odată cu dezmembrarea Uniunii Sovietice; URSS nu se mai putea susține pe sine, darămite să mai ajute și Afganistanul. Căderea Uniunii Sovietice a dus la stoparea tuturor ajutoarelor financiare pentru guvernul afgan. Peste noapte, fabricile s-au închis, magazinele s-au golit și afganii mureau de foame. Afganistanul era acum un loc uitat de lume, lipsit de importanță strategică ori politică pentru superputeri. Guvernul președintelui Najibullah s-a prăbușit, iar mujahedinii au preluat controlul.

Când mujahedinii au venit la putere, noi încă mai locuiam în Kabul. Totul s-a schimbat foarte repede: tata și-a pierdut locul de muncă, mașina de serviciu și statutul. Îmi aduc aminte că obișnuia să spună: nu am făcut rău nimănui cât am fost în guvern, așa că nicio grupare rebelă nu poate avea ceva împotriva mea. Din nefericire însă, nu era atât de simplu; tata a fost categorisit drept comunist și i s-a interzis orice poziție guvernamentală. La scurt timp după intrarea mujahedinilor în Kabul, diverse facțiuni din interiorul partidului au început lupta pentru putere, iar în capitala acum divizată a izbucnit războiul. Toate grupările erau înarmate și nu exista niciun fel de lege și ordine – oricui îi prindea bine să aibă o armă la el, la urma urmei.

În toiul războiului, în 1994, familia mea a decis să părăsească Afganistanul. Părinții mei se temeau

pentru siguranța noastră, iar noi ne făceam griji de fiecare dată când ieșea tata din acasă. La fel ca milioane de afgani, am fugit în Pakistan, cea mai apropiată țară sigură. Viața era foarte diferită acolo. Eu și surorile mele mergeam la școală, iar tatăl meu a reușit să-și găsească un loc de muncă. Au trecut zile, luni, ani, iar speranța că ne vom întoarce în țară dispărea cu repeziciune când, în 1996, talibanii au preluat puterea în Afganistan.

Talibanii depindeau considerabil de legea islamică, mai ales în convingerile despre cum trebuiau tratate femeile. Erau sprijiniți de Pakistan și Arabia Saudită și, neoficial, de Statele Unite; de asemenea, organizația teroristă Al-Qaeda și Osama Bin Laden îi sprijineau și ei pe talibani. Noul guvern a introdus legi stricte – de pildă, femeile trebuiau să stea acasă, fetelor nu le era permisă educația – cu pedepse aspre pentru cei care îndrăzneau să se opună. Au fost vremuri întunecate – Afganistanul era izolat și sărac.

Când talibanii au venit la putere, am abandonat orice speranță de a ne întoarce acasă. La acea vreme, Pakistanul părea cel mai bun loc pentru o familie cu multe fete – eu și surorile mele aveam acolo acces la educație, studii superioare, locuri de muncă. Eu am mers la universitate și am studiat jurnalismul, apoi am lucrat ca reporter independent pentru BBC. Însă părinții mei nu erau încă stabiliți definitiv în Pakistan și au decis că, pentru o viață mai bună și o mai mare siguranță, cel mai bine era să ne mutăm în Occident. Unchiul meu și familia lui locuiau deja în Marea Britanie, așa că am făcut cerere pentru viză, să ne mutăm în Londra. În august 2001, tatei i-a fost acordată viza permanentă pentru Marea Britanie. La doar câteva săptămâni după mutare, a fost un atac

asupra clădirii World Trade Center din New York; viața multor afgani s-a schimbat iremediabil, și nu doar a celor care locuiau în Afganistan – ci până și viața mea, de femeie afgană locuind în Marea Britanie.

După atacurile asupra World Trade Center din New York de pe 11 septembrie 2001 și după căderea regimului taliban, la Redacția pentru Afganistan de la BBC s-a constatat că era nevoie de mai mulți angajați. Eu lucram deja în Londra și, pentru că experiența mea era relevantă, mi s-a oferit un contract de muncă pe termen scurt, așa că am început să lucrez la diverse emisiuni de știri și divertisment. În acei ani de început de la BBC am acumulat experiență în radiodifuziune și mi-am îmbunătățit competențele lucrând cu jurnaliști cu vechime.

Apoi, în 2004, când talibanii au pierdut în sfârșit puterea, am început să lucrez la o emisiune nouă dedicată femeilor afgane, numită *Ora femeii afgane* (concepută de BBC World Service Trust, cu sprijin financiar din partea Ministerului britanic al Afacerilor Externe). Rolul acestei emisiuni săptămânale era simplu: să informeze, să ofere divertisment și să vorbească despre femeile afgane prin intermediul radioului. Cunoștințele pe care le aveam despre țara natală fuseseră cheia cooptării mele la producerea și prezentarea acestei emisiuni și asta mi-a amintit de ce spunea mereu tata, și anume că, dacă pot înțelege și pot vorbi cele două limbi principale din Afganistan – dari și paștu – pot crea legături cu oamenii și pot înțelege cultura țării mele. Aveam să lucrez cu un editor care avea experiență în producerea emisiunii *Ora femeii* de la BBC Radio 4.

Ora femeii afgane a fost lansată în ianuarie 2005, cu scopul de a le oferi femeilor din Afganistan o emisiune radio care să treacă peste toate barierele tribale, sociale și economice. Emisiunea a fost ascultată și de femeile din mediul rural, și de cele din mediul urban și a fost transmisă în dari și paștu, limbile înțelese de majoritatea femeilor din cele 34 de provincii ale Afganistanului. Am ales fiecare segment în funcție de ce anume am crezut că și-ar dori să audă și să învețe ascultătoarele noastre. Înainte ca emisiunea să fie configurată, femeile și fetele afgane din țară și din taberele de refugiați din Pakistan au fost întrebate de BBC World Service Trust ce și-ar dori să asculte dacă ar exista o emisiune radio special pentru ele. Surprinzător, nivelul de interes pentru o astfel de emisiune era similar cu cel din Marea Britanie pentru *Ora femeii*.

Ajutată de producători BBC experimentați, am învățat cum să editez diverse materiale referitoare la viața femeilor afgane. Emisiunea avea o varietate de rubrici – de pildă, o secțiune de discuții când era luat în considerare un subiect important precum violența domestică sau mariajul timpuriu – și aveam să invităm și experți, și femei obișnuite ca să-și împărtășească cunoștințele și experiența cu noi. Mai aveam, de asemenea, relatări educaționale pe probleme ca mortalitatea infantilă și contracepția; și aduceam în prim-plan femei de succes precum Habiba Sarabi, care devenise prima femeie guvernator în Afganistan, în 2005. A fost invitată în emisiune pentru a fi intervievată, așa cum a fost și cu altele, poete, scriitoare și muziciene. Celebram diversitatea culturală a diferitelor regiuni din Afganistan prin cântece și rețete de mâncare. În unele zile abordam subiecte tabu precum violul,

divorțul și virginitatea, iar în altele făceam schimb de rețete. În fiecare săptămână prezentam femei din toate zonele Afganistanului, care găteau mâncăruri sănătoase, numai bune de hrănit o familie flămândă. Scopul acestei rubrici era să recurgem la și să împărtășim din repertoriul vast de rețete al diferitelor grupuri și triburi etnice din țară. Emisiunea aducea în discuție, de asemenea, oricare alte realizări demne de menționat ale femeilor afgane. Ținteam să prezentăm o largă paletă de chestiuni importante pentru femei – de multe ori, ascultătoarele noastre ne spuneau exact ce subiecte voiau să fie tratate în emisiune.

Implicarea ascultătoarelor noastre a dus la crearea celei mai populare rubrici a emisiunii: poveștile de viață. Fiecare femeie care ne-a spus povestea ei de viață reprezenta efectiv sute de alte femei provenind din medii etnice diferite. Și femeile din Afganistan, și cele din taberele de refugiați din Pakistan voiau să afle poveștile altor femei. Voiau să-și facă cunoscută experiența de viață și să le spună altora despre greutățile îndurate. Unele erau pregătite să vorbească despre problemele maritale; altele căutau asistență medicală la doctori sau specialiști în planificare familială din Marea Britanie. Unele erau dornice să-și afle drepturile legale, altele să ne prezinte competențele și experiențele. Am structurat emisiunea ca pe o serie de rubrici diverse; prima era un interviu ori o discuție cu specialiști îndeosebi pe teme tabu referitoare la gen, drepturile femeii în familie și în societate și aspectele practice referitoare la confruntarea cu violența domestică. A doua era dedicată locurilor de muncă și aici femeile vorbeau despre abilitățile lor, despre cum au învățat să facă

diverse lucruri și despre experiența lor de lucru în Afganistan.

Nu era posibil să le facem pe toate în Londra, doar cu un producător și un editor. M-am tot întors în Afganistan pentru interviuri și am ținut legătura cu reporterii de acolo. Scopul emisiunii noastre era să le învățăm pe femeile afgane să-și facă singure emisiunea lor radio, așa că am început să angajăm și să pregătim femei din diverse provincii, cel mai adesea pe cele cărora le plăcea emisiunea și aveau o grămadă de idei despre cum să o dezvolte. Emisiunea a debutat cu doi reporteri în Kabul, dar după câteva luni am reușit să găsim în diverse provincii tinere care aveau posibilitatea să ne trimită materiale audio pe internet. Discuțiile și interviurile cu experți le făceam mai mult eu, din Londra, la telefon sau, mai apoi, din studioul din Kabul.

În Afganistanul sfâșiat de război, radioul este principalul mijloc de comunicare în masă. Majoritatea oamenilor din orașe și din zonele rurale au acces la radio. Chiar și în cele mai izolate regiuni rar găsești câte o casă fără un aparat, așa că, la doar câteva luni de emisie, am început să primesc de la ascultători scrisori, telefoane și e-mailuri. Cele mai multe erau de la bărbați – unii scriau în numele femeilor din familiile lor – dar și femeile și fetele au început să intre în contact cu reporterii noștri locali. Apoi, în 2007, am câștigat premiul BBC pentru Cea mai bună echipă a anului. Și, cu toate că *Ora femeii afgane* era deja retransmisă de două ori pe săptămână la BBC, câteva posturi de radio locale au început să o retransmită și ele, de mai multe ori pe săptămână. Ca urmare a acestui succes, alte posturi de radio și televiziune și-au făcut propriile emisiuni dedicate femeilor. Deși în Afganistan cele mai multe

canale media sunt conduse încă de bărbați, acum există și femei care lucrează ca prezentatoare, producătoare și redactori în presa scrisă, ba chiar și femei care conduc propriile posturi de radio. Organizațiile neguvernamentale joacă un rol important, ajutându-le pe femeile afgane să învețe să-și facă propriile emisiuni radio.

M-am întors în țara mea în 2005, după 11 ani de absență. Am aterizat pe aeroportul din Kabul, pe care nu-l mai văzusem până atunci. Toată această experiență a întoarcerii acasă mi s-a părut foarte stresantă. Orașul nu semăna deloc cu cel pe care mi-l aminteam eu. Kabulul copilăriei mele era verde și liniștit, deloc aglomerat; când am coborât din avion, nu mi-a venit să cred că era același oraș. Ținutul acesta cu munți sălbatici și oameni prăfuiți m-a speriat și am început să mă întreb deodată ce căutam eu acolo. De ce îmi lăsasem familia și venisem într-un asemenea loc periculos? Era munca mea atât de importantă? Mi-a fost greu până și să mă identific cu poporul meu, deși purtam un văl mare, din respect pentru cultura mea. Cum stăteam în mașină, condusă de la aeroport la biroul BBC din centrul Kabulului, am zărit blocul de apartamente în care am crescut. Am trecut chiar și pe lângă vechea mea școală, dar mi-a fost greu să simt o legătură cu locurile acelea. A trebuit să-l tot întreb pe șofer unde eram, pentru că luptele avariaseră atât de rău unele clădiri și drumuri, încât nu le mai recunoșteam. Și îmi părea că războiul îi schimbase chiar și pe oameni; uneori, bărbații se holbau la mine de parcă eram un animal la zoo. Însă, în ciuda fricii mele de la început, m-am îndrăgostit din nou de țara mea și, de atunci, m-am întors acolo de mai

multe ori. Energia și devotamentul femeilor care au venit la BBC să învețe să facă emisiuni radio m-au inspirat. Curajul lor de a-și lăsa familia și căminul ca să vină la Kabul mi-a dat putere și speranță, iar poveștile lor impresionante mi-au dat energia să-mi continui munca la *Ora femeii afgane*.

În acea perioadă am ajutat la pregătirea a mai mult de 20 de femei afgane din diverse părți ale țării, care au învățat să facă interviuri și relatări despre femeile din provinciile lor. Unele mergeau încă la școală sau la universitate, altele aveau un nivel scăzut de educație și trebuiau învățate să folosească un computer. Kamila, de exemplu. Ea transmitea pentru noi din provincia Khost, în sud-estul Afganistanului, și făcuse doar câțiva ani de școală. Admiratoare a emisiunii, ne-a contactat la biroul nostru din Kabul și mi-a spus că știe multe povești interesante pe care poate să le înregistreze pentru noi. S-a ținut de cuvânt și ne-a trimis mai multe povești fascinante din regiunea ei, pe care am reușit să le difuzăm, din Londra, în lumea întreagă.

Eu eram și prezentatoarea emisiunii, și producătoarea ei, ceea ce însemna că trebuia să editez înregistrările astfel încât să nu depășească spațiul de emisie. Un reporter precum Kamila îmi trimitea pe internet o poveste înregistrată din provincia ei, iar eu trebuia să fac montajul în așa fel încât să se încadreze într-un insert de patru minute. În asta consta măiestria, să împart povestea în patru episoade și să difuzez câte unul pe săptămână. Ca în orice narațiune bună, trebuia să închei fiecare episod cu un moment de suspans, astfel încât ascultătorii să fie nerăbdători să afle ce se întâmplă mai departe. Înainte să încep emisiunea, credeam că cel mai greu va fi să editez această rubrică, dar

frumusețea desăvârșită a istorisirilor și realitățile șocante din viața femeilor făceau din producerea rubricii un act aproape lipsit de efort, fiecare bucată conținând atâta emoție și dramă, încât aproape la fiecare minut exista câte un moment de suspans.

Prin munca mea am învățat multe despre vremurile întunecate trăite de femeile din țara mea sub talibani, când eu locuiam în străinătate. Am aflat cât de grea fusese viața lor; cum fuseseră familiile presate să-și mărite fiicele cu bărbați mai în vârstă, cum erau tratate femeile ca și cum nu mai erau de niciun folos pentru că nu puteau munci și nu erau educate. Timp de un deceniu, chipurile le-au fost ascunse de zidurile propriilor case și glasurile nu le-au fost niciodată auzite, dar eu am hotărât să le ofer posibilitatea – ajutată de reporterii din această țară ai emisiunii *Ora femeii afgane* – ca vocea lor să se facă auzită, difuzându-le poveștile.

Pentru mine, ele au avut un impact atât de puternic, încât am început să visez despre copilăria din Afganistan, din timpul războiului; pe măsură ce îmi reveneau amintirile din anii petrecuți în Kabul, m-am simțit mai aproape și de aceste femei. Nu conta dacă povestea era din provincia estică Nangarhar sau din provincia nordică Balkh sau dacă venea de la o femeie hazară ori paștună, toate erau femei afgane trăind după aceleași tradiții și valori. Toate trecuseră prin experiențe nefericite similare, și cu toate astea, eu, de la biroul meu de la BBC din Londra, mă identificam cumva cu toate și, până la un punct, le împărtășeam sentimentele.

Onestitatea lor și disponibilitatea de a-și împărtăși povestea mi-au dat în schimb încredere să aduc în discuție în cadrul emisiunii probleme și mai sensibile, și mai controversate. Pentru noi, aceste

femei erau o sursă de inspirație într-o asemenea măsură, încât deseori nici nu știam ce poveste să alegem. Când a debutat *Ora femeii afgane*, îmi făceam griji că n-o să am material pentru rubrică în fiecare săptămână și mă întrebam cu ce am putea s-o înlocuim dacă n-am mai avea aceste istorisiri. Cât de tare m-am înșelat însă. Femeile afgane și-au împărtășit experiențele cu reporterii și ascultătorii noștri timp de șase ani. Luau legătura cu noi și ne rugau să mergem să înregistrăm ce aveau ele de spus. După doi ani de emisiune, un sondaj făcut pentru BBC de un institut de cercetare independent arăta că *Ora femeii afgane* devenise a doua cea mai ascultată emisiune radio din Afganistan, iar istorisirile lor, cel mai ascultat segment.

Afganii aveau acum posibilitatea să audă la radiourile lor povești uimitoare despre bărbați și femei curajoase ce luptau să-și scoată țara din etapa cea mai întunecată și să instaureze pace și democrație; și toate acestea erau spuse de femei, cele ale căror voci fuseseră înăbușite atâta timp. Cred însă că istorisirile acestea sunt atât de grozave și de semnificative, încât merită o audiență mai mare. Și am început să mă întreb, dimineața, în metrou, în drumul zilnic spre serviciu, dacă femeia care stătea lângă mine și citea ziarul ar fi fost și ea interesată de istorisirile extraordinare ale unor femei obișnuite. Dar femeile din restul Europei, din Statele Unite ale Americii, din Australia? Posibil să aibă o viață foarte diferită de cea a majorității femeilor afgane, dar știu și ele ce înseamnă să fii mamă, soră, fiică, să te îndrăgostești și să fii dezamăgită. Așa că am decis să fiu eu instrumentul prin care aceste voci să se facă auzite și, dintre sute de istorisiri, am ales să le

prezint aici pe cele care mi s-au părut cele mai fascinante și stimulative.

Laolaltă, ele oferă o frântură dintr-o societate închisă și complexă și ne arată ce înseamnă să trăiești într-una din cele mai sărace și periculoase țări din lume. Pentru ce se roagă, de pildă, o tânără mireasă în noaptea nunții? Cum e să fii vândută unei alte familii ca monedă de schimb pentru rezolvarea unei dispute? Și ce se întâmplă cu cele care îndrăznesc să iubească un bărbat ales de ele? Dar cu cele care au curajul să se îmbrace și să se poarte ca un bărbat pentru a-și putea proteja familia? Și la ce visează o țesătoare de covoare când e închisă într-o cameră plină de praf și trebuie să lucreze un covor mai mare decât ea? Dacă o văduvă afgană se machiază, înseamnă că își caută un nou soț? Și cum trăiesc nomazii *kuchi*?

Am speranța că veți descoperi, la fel ca mine, că Afganistanul are propria frumusețe și bogăție, precum și un caracter care se revelează în diversitatea culturală a oamenilor săi, de la țesătorii de covoare turkmeni și uzbeci și croitorii hazari la bucătarii tadjici și poeții paștuni. Toate aceste voci diferite vorbesc la unison despre dorința comună ca spiritul uman să fie prețuit.

---

1 În acest volum, termenul „hazari" se referă la membrii unei importante comunități etnice care trăiește în partea centrală a Afganistanului și care se consideră a fi urmașii soldaților mongoli conduși de Genghis-Han în secolul al XIII-lea. Regiunea locuită de ei se numește Hazara. Între aceștia și hazarii seminomazi care au populat, între veacurile al VII-lea și al XI-lea, o mare parte a spațiului dintre Marea Neagră și Marea Caspică nu există nicio legătură (n. red.).

UZBEKISTAN
TADJIKISTAN
TURKMENISTAN
CHINA
Faizabad
JOWZJAN
BALKH
Mazar-e-Sharif
KUNDUZ
Kunduz
TAKHAR
BADAKHSHAN
FARYAB
SAMA
NGAN
BAGHLAN
SAE-E-PUL
PANJSHIR
NURISTAN
BADGHIS
KAPISA
PARWAN
KUNAR
Islamabad
BAMYAN
Kabul
LACHMAN
HERAT
KABUL
Herat
WARDAK
Jalalabad
Peshawar
GHOR
NANGARHAR
LOGAR
DAIKUNDI
PAKTIYA
Ghazni
Gardez
KHOST
GHAZNI
Khost
URUZGAN
Tarin Kot
FARAH
PAKITIKA
PAKISTAN
ZABUL
Kandahar
Lashkargah
IRAN
KANDAHAR
HELMAND
NIMROZ
AFGANISTAN
0
100
200 km

Povestea mea

Era o vreme când credeam că, din momentul în care mă voi muta în Londra, toate problemele mele se vor rezolva și voi fi cel mai fericit om din lume. Cât de naivă eram. Se poate să fi depășit greutățile vieții pe timp de război, ale pierderii căminului și ale părăsirii țării natale, însă chiar și acum, când aud de război la știri, îmi dau seama că nu mi-am uitat niciuna dintre experiențe, că ele sunt sedimentate în memoria mea, gata să fie declanșate de orice imagine văzută la televizor. E mai ușor să înduri traumele trecutului având familia alături, dar, în timpul mariajului meu nefericit, am înțeles că, deși fugisem din calea războiului și trăiam în Londra, fericirea era departe de a fi garantată.

La Londra, viața nu e întotdeauna ușoară pentru o femeie afgană și, uneori, poate fi încă surprinzător de dureroasă. Sunt clipe când stau în cămăruța mea din sudul Londrei și mă gândesc la ce întorsături a luat viața mea. Atât de multe sentimente contradictorii: amintiri din copilărie mă fac să zâmbesc, unele din timpul adolescenței mă fac să-mi plâng de milă, iar cele din vremea războiului îmi provoacă frică și anxietate. Dacă s-ar întâmpla toate din nou? Am supraviețui oare eu și familia mea? Ies la suprafață și mai multe amintiri pe măsură ce încerc să-mi înăbuș temerile, reamintindu-mi cât de multe lucruri s-au întâmplat în ultimii ani și epuizându-mă.

Totuși, cumva, în ciuda suferinței îndurate, am avut și multe perioade bune. De la viața privilegiată de fiică a unui ministru în Afganistan la cea de refugiat de război și solicitant de azil, viața mi-a arătat, fără îndoială, numeroasele sale fațete.

Dar să ne întoarcem la începutul existenței mele. M-am născut într-o familie cu patru fete – eu eram a doua – și am primit o educație excelentă, la o școală modernă, construită de sovietici în Kabul. Tata era politician, mama casnică, iar ca familie de ministru am beneficiat de un apartament într-un bloc construit de sovietici, cu electricitate, apă rece și apă caldă, încălzire centrală și toalete moderne.

Viața nu părea complicată atunci. Tata era ocupat cu munca lui de șef al radioului național, era responsabil de toate emisiunile și publicațiile, iar mama și menajera noastră se ocupau de treburile gospodărești și aveau grijă de noi, fetele. Dimineața mergeam la școală cu două fete uzbece, Freshta și Zainab, prietene din copilărie, fetele vecinilor. Câteodată mi-e dor de zilele acelea lipsite de griji, când mă jucam cu surorile mele și cu prietenele de la școală, dar chiar și atunci eram conștientă de presiunea de ordin cultural ce o împovăra pe mama. Deși eram fericiți așa, doar noi șase, eu și surorile mele simțeam că nu suntem o familie completă pentru că nu aveam un frate. Nu era de ajuns că eram bine-crescute și aveam note bune la școală. Cumva, fete fiind, pentru comunitate nu eram îndeajuns de bune; asta o durea pe mama. Tata era un om educat și cu vederi largi și nu îl deranja că nu avea niciun fiu, dar viața nu se desfășura doar în jurul familiei noastre; eram parte dintr-o comunitate mai mare. Încă suntem.

Asta era pe la sfârșitul anilor 1980, când mujahedinii deveneau mai puternici, iar războiul împotriva guvernului susținut de sovietici al președintelui Najibullah se intensifica. Adolescentă fiind, nu înțelegeam ce se întâmplă în țara mea. Nu-mi păsa cine se luptă cu cine, care partid era la

putere sau ce se întâmpla în provincii ori în satele izolate. Credeam despre mujahedini că sunt necivilizați și periculoși și sunt sigură că ei îmi considerau familia necredincioasă, întrucât eram susținătorii unui guvern nemusulman aflat sub control rusesc. Eram fiica unui om pe care mujahedinii îl considerau trădător și pe care probabil că îl voiau mort. Dar, în afară de faptul că eram speriată de unele dintre poveștile prietenilor mei despre *ashrar* (numele dat mujahedinilor de guvernul afgan și folosit de oamenii obișnuiți cu sensul de „cei care instigă la violență"), războiul nu mă afecta foarte tare. Tot ce mă interesa cu adevărat era să merg la o școală bună, să am haine frumoase și o viață sigură acasă, și la fel era și pentru băieții și fetele care stăteau lângă mine la cursuri, și ei fiind copii de miniștri sau alți oficiali. Mare parte din profesorii noștri aveau și ei în vreun fel legături cu guvernul. Așadar, în multe privințe, ne bucuram de o viață privilegiată. Sau cel puțin așa a fost până când rachetele au început să cadă din ce în ce mai aproape de casele și școlile noastre.

În acei ani, mujahedinii lansau aproape zilnic rachete în Kabul și în împrejurimi; și pentru că voiau să dea jos guvernul – ca să poată prelua controlul asupra Afganistanului – rebelii țințeau de obicei piețele, spitalele, școlile, instituțiile guvernamentale și alte locuri publice unde era ușor să omoare civili. La școală devenise rutină să ieșim din clasă pe coridor, conduși de profesori, ori de câte ori auzeam o explozie puternică, coridoarele fiind considerate un refugiu sigur.

Dar în vara lui 1989, una dintre rachetele acelea mi-a schimbat viața. Primul proiectil din acea zi a nimerit în coridorul școlii noastre, cu o explozie

uriașă. A fost atât de aproape, încât zgomotul mi-a bubuit în urechi. Încă mai pot auzi sunetul acela. Peste tot, fum negru și praf. Simțeam miros de cauciuc ars. Copii și profesori alergau năuci, țipând. M-am uitat în jos, am văzut sânge și m-am îngrozit, dar mi-am dat repede seama că nu era de la mine. Era de la o altă fată. Una dintre colegele mele de clasă zăcea inconștientă, cu hainele năclăite de sânge.

N-am uitat niciodată explozia aceea. Am intrat în stare de șoc și într-o depresie profundă după ce am văzut o colegă murind. Tata mi-a plătit ședințe la unul dintre cei mai buni medici din Kabul și în fiecare joi mergeam la clinica lui privată. În scurt timp, a început să-mi fie groază de zilele de joi. Lângă cabinetul medicului era un salon cu un pat și un aparat pentru terapie electroconvulsivă, unde eram tratată și eu. Mă întindeam pe pat și la tâmple mi se punea ceva ce semăna cu niște căști cu vată la capăt. Era rece și umed. Când aparatul era pornit, o durere ascuțită îmi sfâșia corpul.

O vreme nu am fost în stare să merg la școală, așa că am lipsit câteva săptămâni. Învățătura mea a avut curând de suferit și am devenit izolată față de prieteni; nu m-am mai întâlnit cu ei pentru că îmi era atât de frică să nu-i pierd, așa că am devenit tăcută și retrasă. Nu mai eram persoana plină de viață și amuzantă pe care o știau prietenii mei de la școală, care au început să se teamă de mine, numindu-mă *dewana*, care în limba dari înseamnă „nebună". Îmi era atât de frică de un alt atac cu rachetă – unul care ne-ar fi omorât pe toți de data asta – încât mi se făcea frică ori de câte ori mergeam afară să mă joc cu surorile mele și alți copii făceau gălăgie. Mi-era teamă chiar și să mă joc în zăpadă

cu Freshta și Zainab, deși în scurt timp am aflat că prietenele mele nu voiau să se joace cu mine, spunând că eram nebună și nu puteam să-mi controlez ieșirile.

Știam doar că îmi era teribil de frică de sentimentele mele și că, atunci când aveam nevoie de prietenii mei și voiam să ne jucăm, ei mă ocoleau. Faptul că m-au respins m-a rănit nespus de tare și mi-a grăbit maturizarea și totodată m-a făcut să mă simt tristă și singură. Încă sufăr din cauza felului în care m-au tratat, însă acum știu că nu au înțeles faptul că eram depresivă.

Mi-am petrecut mare parte din timpul acela cu mama și am devenit foarte apropiată de ea. Am mers împreună la nunți și la petreceri, iar în scurt timp m-am obișnuit să fiu mai degrabă în compania adulților decât a copiilor. Cam pe atunci a rămas mama iar însărcinată și a adus pe lume un băiat: scumpul și deșteptul meu frate. Odată cu nașterea lui, pentru o vreme lucrurile au început să se îmbunătățească pentru familia mea. Treptat, m-am simțit mai bine, iar mama era în al nouălea cer că, în sfârșit, avea un fiu.

Când a izbucnit războiul civil, grupările jihadiste se luptau una cu alta pentru a prelua controlul în Kabul, diverse zone ale orașului fiind ocupate de diferite grupări etnice rebele. Paștunii controlau cele mai mari facțiuni și au format Grupul Hezbi Islami, condus de Gulbudeen Hekmatyar; Alianța Nordică era formată în principal din tadjici (al doilea grup etnic ca mărime) și era condusă de Burahnuldeen Rabani și Ahmad Shah Masood; hazarii formau un grup numit Hezbi Wahdat, condus de Abdull Ali Mazari. Facțiunea uzbecă, cunoscută sub numele Junbish, era condusă de Abdul Rashid Dostam.

Erau aceleași grupări jihadiste care se sprijiniseră reciproc în bătălia împotriva regimului comunist susținut de sovietici. Dar, când SUA au intrat în joc, situația s-a schimbat rapid, fiecare dintre grupări zbătându-se pentru poziția dominată. Cartierul Microrayan din Kabul, unde locuiam, era împărțit între rebelii uzbeci și Alianța Nordică. Când a căzut guvernul susținut de sovietici, s-a risipit și orice urmă de integrare între diversele grupări etnice din Afganistan. Fiecare facțiune voia acum puterea pentru ea, iar liderii lor exploatau tensiunile etnice în avantajul propriu. Astfel că luptele s-au intensificat și zilnic explodau tot mai multe rachete.

Când luptele au scăzut în sfârșit în intensitate, ne-am întors la școală îmbrăcate cu haine negre și văl și eram înfricoșate să vedem la poarta școlii noastre bărbați cu barbă, înarmați. Am mai observat că statuile lui Lenin, care fuseseră expuse în clase, erau acum atârnate prin copaci. Bărbații înarmați arătau spre ele și spuneau că aceea avea să fie soarta comuniștilor. Iar în scurt timp s-a constatat că fetele erau violate sau omorâte pentru simplul fapt că mergeau la școală. De fapt, din ce în ce mai des, șefii grupărilor armate răpeau orice elevă aveau chef. Eu și surorile mele eram atunci suficient de mici să evităm o astfel de soartă, dar resimțeam pericolele înfruntate de fetele mai mari. De pildă, toate eram conștiente de ce i se întâmplase lui Naheed, o fată care locuia la doar câteva străzi de noi. Un mujahedin înarmat atras de ea s-a dus în apartamentul ei de la etajul șase și a încercat să o violeze, iar ea, ca să scape, a sărit de la balcon și a murit. În ziua următoare, oamenii din cartier au protestat, purtându-i trupul pe străzi pe un *charpoie* (pat), să fie văzut de toată lumea. Eu și surorile mele

am fost îngrozite să vedem asta, dar viața a mers mai departe. Femeile au continuat să iasă afară, dar erau de fiecare dată însoțite de un bărbat din familie, iar fetele mergeau la școală și unele femei la muncă, dar într-un număr mult mai mic decât înainte.

Și așa, treptat, viața s-a schimbat. Elevele au început să poarte haine negre. Au schimbat fustele și rochiile scurte pe unele lungi și largi, iar profesoarele și fetele mai mari au fost nevoite să poarte *hijab* (un acoperământ pentru cap), însă acesta era obligatoriu doar odată ce fata ajungea la pubertate.

Și programa școlară s-a schimbat. Am început să avem profesoare de origine arabă, educate în cultura islamică și care învățaseră limba engleză în loc de rusă. Unele fete știau deja să recite Coranul, deoarece părinții acestora organizaseră acasă meditații la islam – am avut noroc în această privință – dar altele aveau dificultăți în învățarea versetelor Coranului și nu puteau pronunța nici măcar un cuvânt în arabă. Eram testate regulat, iar dacă vreuna nu știa *kalama* (mărturia de credință islamică), era pedepsită și ridiculizată drept comunistă ce nu-și cunoaște și nu-și respectă religia. Nu doar că întregul sistem educațional se schimba, ci țara însăși se scinda între diversele grupări jihadiste.

Unitate nu exista în mod sigur în Kabul, întrucât diferite grupări etnice jihadiste controlau diferite părți ale orașului. În timp ce cartierul nostru, de pildă, era controlat de generalul Rashid Dostam, zona de peste drum era sub conducerea Alianței Nordice și a lui Ahmad Shah Masood. Estul Kabulului era controlat de Hezbi Islami, condus de

Gulbudeen Hekmatyar, iar un alt cartier se afla în puterea grupului Hezbi Wahdat și controlat de hazari.

Viața tatălui meu era din nou în mare pericol, pentru că lucrase sub regimul comunist acum discreditat, motiv pentru care nu era agreat de niciuna dintre grupările rebele. Cei mai mulți dintre prietenii lui fugiseră deja din Kabul; el nu mai avea loc de muncă și era tatăl a patru fete care deveneau rapid adolescente. Sora mea cea mai mică se născuse în 1993, în toiul războiului; deși părinții mei speraseră să mai fie un băiat, de data aceasta genul părea mai puțin important. Fără îndoială, în Afganistan, la vremea aceea, pentru familiile cu fete, situația securității era departe de a fi bună. Eu eram cea care avea grijă de sora mea cea mai mică, când ea avea doar câteva luni, și mama îmi spunea să am grijă să-i fie cald ca să nu răcească, dar, în realitate, își făcea mult mai multe griji pentru noi, fetele mai mari. Toate auziserăm de femei violate și răpite, așa că că părinții noștri erau din ce în ce mai îngrijorați pentru noi, chiar dacă eu aveam doar zece ani. În vremea asta, războiul a devenit tot mai cumplit, iar noi tot mai săraci. Apoi, când tata n-a mai putut să aștepte și a trebuit să fugă în Pakistan – înaintea noastră – a venit iarna și, cu cât era mai frig și ningea mai mult, cu atât se intensificau și luptele.

Pe vreme de pace, apartamentul nostru de la etajul cinci avea o priveliște frumoasă, iar vara ne bucuram de briza răcoroasă, dar în timpul războiului era periculos să te expui, fiind în partea de sus a clădirii. Iar acum eram mereu în casă. Din nou nu mai mergeam la școală, întrucât școlile fuseseră preluate de refugiații veniți de la periferia

Kabulului. Poate că războiul îi strânge pe oameni laolaltă, dar asta nu înseamnă că ei manifestă compasiune unii față de alții. Clădirea în care locuiam adăpostea zece familii diferite și, pentru că zilnic erau atacuri intense cu rachete, în fiecare dimineață coboram la etajul trei și ne alăturam vecinilor noștri. Noi, copiii, stăteam împreună pe coridor și toate ușile din jur erau închise pentru ca, în eventualitatea în care un proiectil ar fi lovit clădirea, explozia de geamuri sparte și bucăți de mobilă să nu rănească pe nimeni. Am fost învățați această tactică de supraviețuire de către bărbații ce s-au încumetat plini de curaj să iasă din case și au aflat experiențele altor oameni din oraș, descoperind că multe dintre cele mai grave răni erau provocate de sticla spartă.

Și vecinii noștri aveau fete adolescente, iar eu și surorile mele stăteam deseori cu ele și ne spuneam povești. Muzgan, care locuia la etajul trei, era și cea mai curajoasă, și cea mai bună povestitoare dintre noi. Ne speria pe toate cu poveștile ei înspăimântătoare cu stafii, deși, îmi dau seama acum, era felul ei de a face față fricii de a fi ucisă într-un atac cu rachetă. La fel ca Șeherezada, Muzgan ne spunea mereu povești fără final. Ne agățam de fiecare cuvânt al ei și o imploram să ne spună ce se întâmpla mai departe, dar Muzgan refuza să mai rostească vreun cuvânt, desfătându-se cu atenția pe care o primea.

În timp ce noi, copiii, ascultam poveștile lui Muzgan, bărbații se ghemuiau în fiecare seară în jurul radioului și ascultau atenți BBC World. Cum nu aveam curent electric, ci doar un radio mic cu baterii, toată lumea trebuia să facă liniște când erau știrile. Bărbații ascultau cu seriozitate cum BBC

anunța câte rachete fuseseră lansate în ziua respectivă, unde explodaseră și care grupare de mujahedini conducea acum o anumită zonă. Recunoșteam deseori numele străzilor și blocurile unde nimeriseră rachetele pentru că erau din cartierul nostru, dar ne simțeam prizonieri în propriile case, neputând să ieșim în stradă și să vedem ce se întâmplase. Apoi, de fiecare dată când se terminau știrile, Muzgan lua radioul și căuta un alt post, unul care transmitea muzică veselă, iar noi, fetele, încercam să ne distrăm. Între timp, bărbații se angajau în discuții serioase despre ce ar trebui să facă ONU și ce se va alege de Afganistan. Niciunul dintre ei nu mai avea un loc de muncă, iar banii și mâncarea se terminau repede.

Pentru mama a fost o perioadă de o tensiune enormă, tata fugind în Pakistan după ce îi văzuse pe unii dintre foștii lui colegi asasinați sau răpiți. Înainte de fuga lui, într-o seară, spre miezul nopții, am auzit o bătaie în ușă. Mama s-a uitat pe vizor și a văzut un bărbat cu chipul acoperit de o eșarfă, care avea o pușcă de asalt Kalașnikov. L-a întrebat ce voia. Bărbatul a răspuns:

— Deschide ușa. Vreau să vorbesc cu Akbar Kargar.

Mama n-a deschis ușa și nu l-a lăsat nici pe tata să vorbească cu bărbatul acela. N-am aflat niciodată cine era. Poate că fusese doar un hoț, dar, ori de câte ori venea cineva și voia să stea de vorbă cu tata, ne speriam. Trăiam constant cu această frică, fără să știm vreodată dacă el va mai fi în viață de la o zi la alta.

După ce a plecat din Kabul, tata ne-a scris să ne spună că a ajuns cu bine în Peshawar, dar, după aceea, pentru o vreme nu am mai avut vești de la el.

Din cauza acestei tăceri, mama nu știa ce trebuie să facă, pentru că aștepta instrucțiunile lui. Însă pentru noi, copiii, viața era mai simplă: făceam doar ce ne spunea Muzgan să facem – ea cânta ceva, iar noi toate băteam din palme. Îmi dau seama acum: faptul că noi, fetele, ascultam cântece vesele trebuie să-i fi enervat pe adulții copleșiți de frică. Îmi amintesc că mama lui Muzgan îi reproșa:

— Muzgan, nerușinato! Nu vezi că suntem în mare necaz? Mâine s-ar putea să nu mai avem ce mânca. Oricare dintre noi ar putea muri. Ar trebui să le înveți pe fete să se roage să se sfârșească războiul. Dar lui Muzgan nu-i era rușine.

— Nu-mi pasă și oricum nu vreau să mor tristă. Cine știe? S-ar putea să murim toți în noaptea asta, dar eu vreau să mor dansând. Vreau să mor fericită. Când o să mori tu, mamă, o să mori îngrijorându-te.

Apoi, mama ei înșfăca radioul, neluând în seamă rugămintea noastră de a ne lăsa să ascultăm muzică, zicând:

— Fratele tău nu mai are baterii și trebuie să ținem radioul pentru știrile BBC.

În timp ce aceste ciorovăieli continuau, afară luptele erau și mai intense. Într-un final, situația s-a înrăutățit așa de tare, încât a trebuit să plecăm din locuința noastră din Microrayan – care devenise fortăreața a două grupări rebele – și să ne mutăm în Shahr-e-naw, un alt cartier din Kabul. Shahr-e-naw se află chiar în centrul Kabulului, iar la vremea aceea era considerat mai sigur decât Microrayan. Eram împreună cu alte trei familii și, neavând timp să ne strângem lucrurile, am plecat doar cu hainele de pe noi. Am stat în casa unui prieten care fugise deja din țară și își pusese locuința la dispoziția unor

refugiați ca noi. Condițiile noastre de trai erau sordide. Toate femeile și copiii trebuiau să doarmă împreună într-o cameră și, cum nu era apă caldă, nu puteam să facem duș și nu aveam nici haine curate. Proviziile alimentare scădeau și nu știam ce se întâmplase cu casele noastre, deși auziserăm de la un vecin că apartamentul nostru fusese jefuit de mujahedini. Această veste a supărat-o rău pe mama, mai ales pentru că tot aștepta un semn de la tata. Tata e un scriitor și un intelectual, iar colecția de cărți alcătuită acasă de-a lungul anilor era mândria și bucuria lui. O cameră mare din apartamentul nostru fusese umplută cu rafturi cu cărți – filosofie, istorie, politică, romane și poezie – majoritatea scrise în persană și paștu, iar unele în rusă. Prietenii și vecinii noștri o numeau biblioteca Kargar și veneau regulat să împrumute cărți.

Spre sfârșitul lui 1994 – chiar înainte de venirea talibanilor – viața noastră în Shahr-e-naw a devenit mai grea ca niciodată, temperaturile au scăzut și a început să ningă. Seara, era sarcina fetelor să iasă ca să aducă apă și era atât de frig, încât mâinile ni se învinețeau și amorțeau. Mama mai observase și că eu, surorile mele și celelalte fete ne scărpinam în cap toată ziua și o întrebase pe mama lui Muzgan ce să facă în privința păduchilor. Ea îi spusese că pur și simplu ar trebui să ne taie părul, dar nu am lăsat-o să se apropie de noi cu foarfeca. Între timp, lucrurile s-au înrăutățit. Purtam zilnic aceeași pereche de pantaloni vechi reiați și un pulover, amândouă înnegrite de jeg. Eram în Shahr-e-naw de aproape două săptămâni, dar venise vremea să plecăm.

Tata reușise să ne trimită un mesaj printr-un bărbat care era rudă cu noi, în care ne spunea să închiriem un mijloc de transport și să mergem mai

întâi la Jalalabad, un oraș din estul Afganistanului, la aproximativ 112 km de Kabul. Mama și o vecină au hotărât imediat să plătească pe cineva care avea microbuz, dar în ziua în care trebuia să plecăm din Afganistan guvernul pakistanez a închis granița de la Torkham (principalul punct de trecere dintre Afganistan și Pakistan), în încercarea de a opri valul de refugiați din Afganistan. A trebuit să ne schimbăm ruta.

Când a sosit momentul să plecăm din Kabul, mama și vecina noastră, tușica Nasfeesa, au plâns. Am început să plâng și eu, dar numai pentru că plângea mama. Nu înțelegeam că fugeam din țara natală ca să scăpăm de război. Mama ne-a spus să ne luăm rămas-bun de la țara în care ne născusem și așa am făcut, dar nu am înțeles atunci nici semnificația a ceea ce făceam, nici ce ni se întâmpla nouă de fapt. Am plecat din Kabul dimineața foarte devreme, era încă frig și întuneric. Încărcaserăm în microbuz lucruri esențiale, precum pâine, apă de băut și lapte pentru surioara mea. Am ajuns la Jalalabad abia la lăsarea serii și am rămas peste noapte în casa verișoarei mamei, unde am dormit toți într-o cameră mare. Când am ajuns, mama a întrebat-o două lucruri pe verișoara ei: dacă ne putea ajuta să ajungem la Peshawar, unde ne aștepta tata, și dacă putea să ne dea ceva să scăpăm de păduchi. Din fericire, verișoara ei ne-a dat o sticlă cu un lichid gri – cu un puternic miros de antiseptic pe care mi-l amintesc și acum – iar mama s-a apucat imediat de treabă. Era prima dată când vreuna dintre noi avea păduchi și nu știam că lucrul ăsta era considerat jenant, așa că am fost surprinse când fetele verișoarei mamei au început să râdă și să ne arate cu degetul. În schimb, au fost șocate de felul

deschis în care vorbeam noi despre micile și enervantele insecte care depuneau în fiecare zi o grămadă de ouă în părul nostru. În orice caz, mama a fost îngrozită și și-a cerut scuze de la verișoara ei că ne dusese pline de păduchi în casa lor.

În ziua următoare ne-am trezit din nou devreme și am mers cu microbuzul spre granița cu Pakistanul. Cum trecerea frontierei pe la Torkham nu mai era permisă, trebuia să trecem granița ilegal, prin munți, pe aceeași rută folosită de localnicii care îi duceau dincolo pe refugiați în schimbul unor sume de bani. A trebuit să trecem un râu îngust, pe la Naw-a-Pass, într-o barcă lungă de lemn cu motor, apoi, de cealaltă parte, am mers cu un camion militar fără prelată. Nu era prea mult loc, așa că stăteam una peste alta. În afară de șofer și cele două ajutoare ale lui, eram doar femei, fără rude de sex masculin (în afară de fratele meu, care avea trei ani) care să ne protejeze.

În plus, cu noi era și surioara mea de un an, care era hrănită cu formulă de lapte, așa că mama trebuia să facă rost cumva de apă caldă curată ca să prepare laptele. Cât dormea, o țineam toate în brațe pe surioara mea, pe rând. Îmi aduc aminte cu precizie că am parcurs o distanță mare în acel ținut muntos și că eu țipam pentru că eram mică și eram azvârlită dintr-o parte în alta. Era atât de mult praf în munți, încât uneori nu vedeam pe unde mergem. Erau momente când nici măcar nu puteam să ne vedem ochii una alteia. Praful acoperea totul: camionul, hainele noastre, fețele noastre. Cred că și mintea ne era afectată.

Ne încredințaserăm viața unui șofer necunoscut ce pusese stăpânire cu forța pe un camion militar rusesc vechi. Așa că, dacă eu mă temeam că o să fie

un accident și o să ne prăbușim de pe versantul muntelui, fără îndoială că mama era și mai îngrijorată fiindcă ne aflam într-un camion plin de femei și eram însoțite doar de bărbați pe care nu îi cunoșteam. Era cât se poate de conștientă că puteam fi jefuite, violate sau omorâte; auzisem povești chiar și despre femei și fete afgane vândute șeicilor arabi.

Pe măsură ce se lăsa noaptea, mama și celelalte femei erau tot mai îngrijorate. Ni se spusese că vom ajunge în Peshawar înainte să se întunece, dar era noapte acum și noi eram tot pe munte. Ne riscam viața încrezându-ne că, în cele din urmă, vom ajunge într-un loc mai bun și sperând că, în sfârșit, îl vom revedea pe tata, după atâtea săptămâni departe de el. În noaptea aceea rece, m-am gândit la serile în care ascultam poveștile fără sfârșit ale lui Muzgan, stăteam cu gâtul întins la radio, unde se transmiteau știrile BBC, și eram cicălite de mama ei. Îmi era dor de Muzgan. Înainte să plec din Kabul, îi promisesem că o să-i scriu. Îi spusesem că vreau să aud finalul poveștii fetiței cu pălăriuță roșie, a cărei bunică fusese mâncată de lup, dar ea a zis că ar dura prea mult. Ne-am spus că o să ne întâlnim iar dacă nu vom muri într-un atac cu rachetă, dar asta încă nu s-a întâmplat. Cineva mi-a spus că e căsătorită și are copii, dar nu știu unde locuiește. Asta e chestia ciudată despre război, te poate apropia foarte mult de oameni, apoi te îndepărtează de ei. Trebuie să te obișnuiești să pierzi prieteni, să te muți dintr-un loc în altul.

Până la urmă, am avut noroc. Șoferul și cele două ajutoare nu erau violatori. Cerul se lumina, iar șoferul și-a zis rugăciunile din zori – Salat Ul Fajr – apoi a anunțat cu voce tare că începem să coborâm

muntele, că drumul va fi mai ușor și că ne îndreptăm spre Peshawar.

— *Inshallah* (cu voia Domnului), vom putea merge mai repede și vom ajunge acolo pe la amiază.

Ușurată că nimeni nu pățise nimic în munții aceia sălbatici, mama ne-a spus să-i aducem mulțumiri Domnului că a avut grijă de noi. Restul drumului a nu a mai fost așa plin de praf și în scurt timp am ajuns într-un mic sat tribal pakistanez, unde un felinar stradal ne lumina drumul lin dinaintea noastră. Nu mai trebuia să mă agăț de bara camionului și, cu toate că aveam pielea uscată de vânt și mirosul de soluție contra păduchilor încă stăruia în părul meu, nu mă mai deranja praful. Înghițisem atât de mult praf, încât aproape că mi se părea normal. Prin comparație, aerul proaspăt și drumul asfaltat îmi păreau ciudate. Erau o zi și jumătate și o noapte lungă de când mă aflam în munții aceia.

În cele din urmă, am ajuns la o autogară, unde niște localnici vindeau pâine, dar praful din gură îmi alungase pofta de mâncare. Am schimbat camionul rusesc cu unul japonez mai mic, cu care urma să parcurgem ultima etapă a călătoriei noastre spre Peshawar. Când ne-au văzut, polițiștii de la granița cu Pakistanul și-au dat seama că suntem refugiați și că trecuserăm granița ilegal, dar aveau un aranjament cu șoferii. Șoferul nostru le-a dat pur și simplu niște bani și ne-am continuat drumul spre Peshawar. Aveam numărul de telefon al unui prieten de-ai tatei ce locuia în Peshawar, iar acesta ne-a spus unde stătea tata. Când am ajuns la casa respectivă, tata ne aștepta.

Pe tata l-am văzut întotdeauna proaspăt bărbierit și în costum, mirosind a aftershave și zâmbind. Și

iată-l acum îmbrăcat cu un *shalwar kamiz* (pantaloni largi și fustă sau bluză) verde-închis, arătând mai bătrân și mai încărunțit. Părinții mei au plâns îmbrățișându-se, am plâns și noi, fetele, agățându-ne de el, dar fratele meu mai mic s-a purtat de parcă nimic nu se întâmplase, iar surioara mea cea mică a rămas adormită. Tata a stat cu ea în brațe ore întregi. După un timp, ne-am îngrijorat că nu se mai trezește, dar mama a zis că era obosită de atâta plâns și de lunga călătorie și că o să se trezească mai târziu. Între timp, tata le-a spus celorlalte femei cât de recunoscător îi era mamei. A zis că ea era eroina lui, pentru că reușise să-i aducă familia acolo, în siguranță.

În sfârșit, am reușit să mă schimb de pantalonii mei vechi reiați și de puloverul gri și să fac un duș fierbinte. În sfârșit, mirosul de soluție contra păduchilor dispăruse și scăpasem și de păduchi. Am impresia că drumul în sine a fost la fel de eficient în stârpirea lor ca și soluția. Seara, surioara mea s-a trezit, mama i-a făcut baie, iar ea și-a băut mulțumită laptele, în timp ce noi am primit mâncare tradițională afgană, cu pilaf Kabuli, carne de miel și spanac. Mâncarea avea un gust minunat după atâtea ore de înfometare și era o mare ușurare să fim din nou împreună cu tata, însă, analizând situația, îmi dau seama că eu nu înțelesesem cu adevărat că am scăpat toate ca prin urechile acului. Acum îi mulțumesc Domnului că a avut grijă de noi când ne aflam în camioneta aceea rusească veche și că ne-a întregit familia.

În prima seară, după cină, soția prietenului tatălui meu i-a zis mamei:

— Dragă soră, știi că aici suntem în Peshawar, nu?

Mama i-a răspuns că, desigur, știa că venisem în Peshawar. Dar ea a continuat:

— Soră, trebuie să știi că aici este o societate foarte diferită de cea pe care ați lăsat-o în urmă în Kabul.

Acum, mama nu mai era sigură că înțelege ce voia să spună și a întrebat în ce fel era diferită.

— Este foarte strictă, iar fetele tale nu sunt îmbrăcate cum se cuvine. Vor trebui să poarte *hijab* și să aibă fața acoperită.

Mama a protestat, spunând că eram prea mici, dar gazda noastră a insistat că în Peshawar aveam să fim considerate femei și că ar fi periculos să ieșim afară îmbrăcate ca în Kabul.

În ziua următoare, în timp ce tata căuta o locuință de închiriat, mama s-a dus la cumpărături, să ne ia șalvari, *kamiz* și *hijab* și, pentru prima dată în viață, m-am simțit oprimată. În Kabul, restricțiile privind îmbrăcămintea femeilor și fetelor nu ne prea afectaseră; fusesem nevoită să port un văl afară, iar la școală un *hijab* negru lung, dar în același timp aveam voie să port blugi, pantaloni reiați și bluze ori pulovere. Dintotdeauna m-am simțit confortabil în pantaloni, iar acum trebuia să port șalvari și *kamiz* și, chiar dacă asta nu mă deranja cu adevărat, nu-mi plăcea că eram *obligată* să le port. Am întrebat dacă pot să port blugi cu acel *kamiz*, dar mi s-a spus că nu. Mai rău, trebuia să port un văl mare numit *chador*, care îmi acoperea capul și fața și lăsa să mi se vadă doar ochii. Pentru un copil de unsprezece ani ca mine, era prea mult. Or fi fost șalvarii cu *kamiz* o îmbrăcăminte tradițională pentru femeile și copiii pakistanezi, dar eu nu crescusem așa. În copilăria mea, regulile vestimentare fuseseră relativ lejere, înainte ca mujahedinii să le oblige pe femei să

poarte *hijab-ul* negru (regulă pe care o impuseseră chiar și în taberele de refugiați). Am observat acum că unele grupări de mujahedini le tratau diferit pe femeile afgane și pe cele pakistaneze și se uitau disprețuitor la primele, numindu-le „kabulis", ceea ce însemna că veneau dintr-o țară liberală care nu respecta strict legile islamice. Și imediat eram identificate ca refugiate pentru că purtam *hijab* negru, în timp ce femeile pakistaneze nu erau obligate să facă asta – ele aveau voie să poarte haine colorate, atât timp cât părul le era acoperit.

Peshawar se află în Khyber Pakhtunkhwa, în nord-vestul Pakistanului, și este una dintre cele mai tradiționaliste zone ale țării, astfel că regulile tribale de comportament sunt foarte stricte. Femeile și bărbații nu se amestecă în afara familiei, băieții și fetele merg la școli separate, iar la petreceri și nunți femeile și bărbații stau în încăperi separate. Comparativ cu alte orașe din Pakistan, precum Islamabad, Karachi și Lahore, Peshawar este conservator, patriarhal și practică o formă fundamentalistă a islamului.

Eu și surorile mele ne-am trezit că bărbații din Pakistan se uitau la noi de parcă eram niște bucăți de carne și ne-au speriat suficient cât să ne schimbăm atitudinea și să ne purtăm ca niște femei mai în vârstă. La vremea respectivă, împărțeam casa cu o altă familie afgană și, cum familia mea ocupa doar două camere, nu mai aveam propriul dormitor și un pat confortabil, cu pernă și plapumă bune. Viața noastră devenise mult mai simplă. Nu mai eram fiica unui ministru. Eram săraci, iar tata căuta de lucru. La vârsta aceea, nu am înțeles că părinții mei făceau pentru noi tot ce puteau în acele

circumstanțe dificile, astfel că eu și surorile mele bombăneam că mâncarea era prea simplă și că era incomod să dormim pe jos. Mama ne-a spus să terminăm cu nemulțumirile, amintindu-ne că ar trebui să-i mulțumim Domnului că eram toți în viață. Sunt sigură că, dacă ar fi să mai ajung vreodată într-o asemenea situație, aș fi mult mai înțelegătoare cu mama, mai ales dacă mă gândesc la toate prin câte a trecut și la faptul că a făcut față războiului ținând familia laolaltă. Acum, o văd ca pe o femeie puternică și ca pe un model.

La scurt timp, mie și surorilor mele ni s-au oferit locuri la o școală pentru refugiați și, chiar dacă îmi era dor de casa noastră din Kabul, viața era mult mai bună decât fusese în timpul săptămânilor lungi de bombardamente, când nu știam dacă o să murim sau o să supraviețuim. Treptat, m-am adaptat la viața elevelor din Peshawar, iar gusturile mele au început să se schimbe. M-am străduit să mă obișnuiesc cu ideea că trebuia să port șalvari și *kamiz*, alegând materiale viu colorate și modele cât mai la modă. Totuși, la școală, nu am avut de ales și a trebuit să port *hijab*-ul negru. Școala noastră de refugiați era finanțată direct de Arabia Saudită – o țară care îi susținea pe mujahedini – și se axa puternic pe învățăturile islamice. Mi s-a părut extrem de dificil să învăț araba pentru că, deși reușeam să o citesc – învățasem să recit Coranul – nu înțelegeam gramatica și nici semnificația cuvintelor. Îmi amintesc că am plâns la examenele de arabă, pentru că mi s-au părut foarte grele.

Viața a devenit mai bună când tata a început să lucreze la un proiect educațional la BBC World Service. Era editorul unei piese radiofonice pentru afgani și era suficient de bine plătit să ne permitem

să închiriem o casă doar pentru noi, într-o zonă mai bună din Peshawar. Acela a fost momentul în care tata a decis că eu și surorile mele ar trebui să învățăm engleză, spunând că era vital pentru viitorul nostru. Așadar, deși învățam deja engleză la școală, am luat și ore particulare. Costau o grămadă de bani, dar el era foarte ferm, spunând că avem nevoie de o educație bună.

După ce am terminat liceul în Peshawar, la 17 ani, m-am dus la o universitate pentru refugiați afgani, să studiez jurnalismul. Am ales jurnalismul pentru că aveam ambiția ascunsă de a cânta sau de a vorbi fie la radio, fie la televiziune. Eram încă prea tânără pentru universitate, dar reușisem să sar peste etape, deoarece îmi dădusem examenele mai devreme. Totuși, adevăratul meu vis era să merg la Universitatea din Kabul, mai ales pentru că tata învățase acolo, iar mama mereu spusese că ar fi bine să-i calc pe urme. Tata ne povestise mândru despre standardele înalte și despre calitatea învățământului de la universitate, dar dorința mea de a studia acolo a rămas neîmplinită. Căderea Uniunii Sovietice, urmată de perioada guvernării mujahedinilor, iar apoi a talibanilor, mi-au spulberat acele vise.

Înainte să izbucnească luptele în Afganistan, tata n-ar fi agreat ideea unei căsătorii aranjate pentru niciuna dintre fetele lui, dar războiul schimbă viața în toate privințele. În cele din urmă, nevoile primare ale supraviețuirii, mâncarea, adăpostul și siguranța, au căpătat prioritate în fața educației. Viața noastră – la fel ca a multor familii de refugiați – se schimbase pentru totdeauna și, fără îndoială, era foarte greu pentru tata să aibă grijă de patru fete. El trebuia să se îngrijească nu doar de siguranța

noastră, ci și de moralitatea noastră. Mulți tați au sfârșit prin a rezolva aceste probleme aranjând ca fetele lor să se mărite cu bărbați care trăiau în Europa, unde aveau să se bucure de standarde de viață mai ridicate decât în Pakistan. Între timp, bărbați afgani stabiliți în Occident începeau să se întoarcă în Pakistan în căutare de fete afgane cu care să se căsătorească. Eu mă consider norocoasă pentru că am avut parte de educație înainte să mă mărit.

După ce ne-am stabilit cum trebuie în Pakistan, am reușit să mă gândesc la viitorul meu și la ambiția de a deveni jurnalist. Cu mulți ani înainte visasem să devin cântăreață, dar, cum nu este o carieră bine văzută în cultura mea, am decis să devin prezentator radio. În perioada în care am studiat eu, BBC World Service a introdus un curs gratuit de jurnalism de cinci zile pentru tinerii afgani refugiați din Peshawar. Încântată, m-am înscris, împreună cu două prietene de la universitate. Când cursul s-a terminat, am început să lucrez la o emisiune educativă pentru afgani. Emisiunea era un proiect internațional fondat de BBC World Service Trust. Am făcut scurte segmente de emisiuni radio pe teme de interes pentru femeile afgane aflate în taberele de refugiați. Le vizitam regulat pe aceste femei și le întrebam ce fel de informații doreau să afle, iar ele mi-au spus că aveau nevoie de îndrumare în diverse probleme de sănătate și de sfaturi privind contracepția. Unele erau bune la diverse meșteșuguri – precum țesutul – și le luam interviuri despre ceea de făceau. După ce înregistram aceste interviuri în tabere, adăugam material de la experți și editam totul într-o relatare

radio care era apoi difuzată de BBC Afghan Service din Londra.

A fost așa de bine să-mi aud vocea la radio. De fapt, îmi plăcea chiar foarte mult, deși, când m-am auzit prima dată, am fost jenată pentru că suna așa de subțire și de tânără, parcă eram o pasăre ciripind. Dar asta nu l-a împiedicat pe tata să fie mândru de mine. În vremea asta, surorile mele erau ocupate cu școala, iar fratele meu (nu chiar atât de) mic era la o școală privată și se descurca bine. Tata avea și el un loc de muncă bun, scria pentru piesa de teatru radiofonic educativ *New Home, New Life* pentru BBC, similară cu *The Archers*, un serial dramatic transmis de Radio 4. Piesa se difuza de mai bine de zece ani și era cea mai ascultată emisiune BBC din întreg Afganistanul.

În ciuda faptului că lucrurile continuau să se relaxeze și viața să devină mai confortabilă, tot nu aveam un trai sigur în Pakistan. Tata era departe de a fi în siguranță într-un oraș în care și forțele talibane, și cele ale mujahedinilor fundamentaliști erau libere să-și ducă la îndeplinire planurile, iar Pakistanul nu era o țară care să ofere adăpost exilaților politici. Câțiva politicieni afgani din perioada când tata era ministru fuseseră deja omorâți în Pakistan de jihadiștii fundamentaliști – o vendetă împotriva politicienilor din perioada sovietică – iar cu talibanii controlând Afganistanul știam că nu eram în siguranță în Peshawar. Ne făceam griji în fiecare dimineață când tata mergea la lucru și eram neliniștite până seara, când se întorcea. Telefoanele mobile erau pe atunci puține la număr și rare, așa că peste zi nu avea cum să ne anunțe că era bine. Pakistanul era doar un popas pentru noi; nu ne-am așteptat niciodată să devină

căminul nostru. Ne-am închipuit mereu că ne vom întoarce în cele din urmă în Afganistan, dar cu timpul am înțeles că era imposibil.

Când talibanii au venit la putere, Afganistanul a devenit un stat uitat de comunitatea internațională. Erau deja șase ani de când ne aflam în Pakistan și multe dintre rudele noastre începeau să-l întrebe pe tata dacă se pot căsători cu mine sau cu vreuna dintre surorile mele. Toate eram acum adolescente, iar în Peshawar este perfect normal ca oamenii să se căsătorească la 16 sau 17 ani. Aceasta era cultura prevalentă pe atunci, iar părinții mei au acceptat ofertele de logodnă pentru mine și pentru una dintre surorile mele. Eu aveam doar 17 ani și m-am bucurat să fac orice credeau părinții mei că e mai bine. De fapt, nu m-am gândit cu adevărat la ce acceptam, pentru că eram foarte ocupată să învăț și să lucrez cu normă întreagă pentru BBC, ca redactor și producător al unei piese radiofonice pentru copii.

Spre sfârșitul lui 1999, tata a fost ajutat de fratele său să ajungă în Regatul Unit ca solicitant de azil. Între timp, mama s-a întors în Afganistan cu fratele ei, să vândă apartamentul nostru avariat din Kabul, deși, pentru ea, ca fostă soție de ministru, nu era lipsit de pericole să se întoarcă acolo. Totuși, din fericire, ea nu era foarte cunoscută, iar unchiul meu era doar un tânăr obișnuit, pe care talibanii l-au considerat *mahram* pentru mama (cineva care este, din punct de vedere legal, rudă cu o femeie, cum ar fi un frate, soț, tată sau unchi) și, astfel, un însoțitor potrivit pentru ea. S-au întors în Kabul pentru doar patru zile. Prețul imobilelor era atunci la cel mai scăzut nivel, întrucât oamenii își pierduseră speranța într-un viitor luminos pentru Afganistan.

Rata șomajului era mare, oamenii erau săraci, iar mama n-a reușit să obțină un preț foarte bun. Când s-a întors în Pakistan, am știut că tăiasem ultima legătură cu vechea noastră țară.

La doi ani după ce a plecat în Anglia, tata a reușit să obțină o viză de reîntregire a familiei ca să putem merge și noi acolo. În ziua în care am știut că voi merge la Londra, m-am îmbrăcat din nou așa cum o făceam în Kabul. Mi-am cumpărat o pereche nouă de blugi și mi-am lăsat vălul în Peshawar. M-am simțit ca o pasăre eliberată din colivie când mi-am scos pentru totdeauna *hijab*-ul. Mă plânsesem mereu de ținuta vestimentară strictă din Pakistan, amenințând că-mi voi azvârli *hijab*-ul și voi purta o fustă mini, iar sora mea mai mare mă prevenea că o fată afgană n-ar trebui să facă asta niciodată, întrucât lumea ar spune că și-a pierdut orice simț al valorilor culturale. Îi răspundeam invariabil:

— Cultura mea nu e definită de șalvari și *kamiz*, cultura mea e definită de hainele mele.

Mama se înfuria din cauza sfidării mele, deși în realitate nu prea îi păsa cum mă îmbrăcam.

Am aterizat pe aeroportul Heathrow la 14 august 2001 – aerul era curat și proaspăt, în comparație cu umiditatea și poluarea din Peshawar, dar n-am putut să mă bucur de nou-descoperita mea libertate, întrucât logodnicul meu aștepta să mă cunoască. Habar n-aveam cum arată, știam doar că era fiul unui prieten de familie. Când l-am văzut pe Javed pentru prima dată, am conștientizat că logodna era reală; nu era ceva ce putea fi ignorat. Am fost dezamăgită că nu era bărbatul înalt, atrăgător pe care mi-l imaginasem și supărată pe părinții mei că îmi aranjaseră căsătoria. Nu-mi plăcea Javed, nu

voiam să vorbesc cu el și am plâns mult timp. Știam, desigur, că un soț atrăgător nu era o garanție a fericirii, dar nu-mi puteam reprima așteptările naive, idealizate. Până la urmă, însă, nu conta ce simțeam eu, pentru că în cultura mea, odată hotărât că o fată se va căsători cu un bărbat anume, se iscă probleme grave dacă înțelegerea nu este onorată. Mama îmi spunea întâmplări cu familii care se răzgândiseră în privința unei căsătorii aranjate, ca apoi să afle că vreun bărbat ce le era rudă apropiată fusese ucis. Mama mi-a adus aminte că am un singur frate și m-a avertizat că nu voia ca el să moștenească vreo dispută cu o altă familie.

Cândva, am crezut în căsătorie. Mică fiind, aveam impresia că tot ce implica o căsătorie era simplu de acceptat. Așa că, atunci când părinții mei mi-au ales un soț, am fost de acord cu decizia lor și mi-am spus: „Zarghuna, ești o fată paștună și ar trebui să te căsătorești cu bărbatul ales de familia ta." Se spune că o fată care acceptă voința părinților nu va fi niciodată nefericită în viața ei viitoare. Când am arătat că am îndoieli, părinții mi-au spus să fiu o fată afgană bună și să mă mărit cu Javed. Dacă nu făceam asta, n-aveam decât să-mi părăsesc familia și să devin fiica altcuiva și lor să nu le mai cer niciodată nimic. Oricât de mult am plâns și le-am spus că nu mă pot mărita cu Javed, fiindcă nu-mi place, răspunsul lor a fost mereu același:

— St! O fată paștună nu trebuie să spună cine îi place sau cu cine vrea să se mărite. În familia noastră, nicio fată nu și-a ales vreodată partenerul. Dacă află cineva din familie că ai spus așa ceva, o să ne bârfească și n-o să mai putem scoate capul în lume niciodată.

Eram prea tânără ca să iau o decizie drastică de una singură; abia ajunsă în Marea Britanie și neobișnuită cu stilul de viață occidental, eram speriată și n-am știut ce să fac. Aveam un loc de muncă bun, dar lucram cu afgani, iar cei mai mulți îmi știau familia; viața mea socială se rezuma la vizite în case de afgani unde fetele care își sfidaseră părinții și se măritaseră cu bărbați aleși de ele erau înjurate iar și iar. Am simțit că nu am de ales și am decis că era mai bine să mă mărit cu Javed. Nu aveam de unde să știu că peste câțiva ani aveam să regret profund această decizie sau că voi găsi în cele din urmă puterea să-mi înfrunt familia și comunitatea. Dar eram în iulie 2003 și eu aveam doar 21 de ani.

La fel ca pentru multe alte mirese afgane, ziua nunții mele a început la salonul de cosmetică. La șapte dimineața, părul meu era ondulat, sprâncenele pensate, unghiile date cu ojă și, pentru prima dată, eram machiată cu adevărat. Când a terminat, cosmeticiana a luat o oglindă și a ținut-o în fața mea. Mi-a spus să mă ridic și să mă uit la mine, a zis că sunt o mireasă frumoasă și că mirele este un bărbat norocos. M-am uitat la imaginea mea din oglindă și am văzut rochia albă, drăguță, de mireasă și felul în care tușul și rimelul îmi făceau ochii să pară mai mari. Nu mai eram Zarghuna cea scundă, cu pielea închisă la culoare, ștearsă, ci o persoană mai înaltă, cu un aer mai sofisticat. Cosmeticiana tot insista că eram frumoasă, dar nu am crezut-o. Aveam tenul mai închis decât al surorilor mele și dintotdeauna am fost considerată cea mai puțin drăguță din familie. După ce cosmeticiana a luat oglinda, m-am uitat în jos. „Un lucru e sigur, deși ești o mireasă foarte frumoasă, ești și una foarte

nefericită. Ar trebui să te înveselești un pic și să zâmbești în ziua nunții tale." N-am zis nimic și am așteptat să vină Javed și să mă ducă la nuntă într-o *gulposh*, o mașină special decorată.

Cam 250 de invitați au venit la nuntă, iar eu și Javed aveam locuri pe un podium cu baldachin. A fost cea mai nefericită zi din viața mea. Iată-mă cocoțată pe o sofa foarte decorată, să mă vadă toată lumea, pornind la drum într-o căsnicie pe care nu o voiam, dar pe care am primit-o; și toate astea pentru că eram o femeie de origine afgană.

Povestea Sharifei

Familia de fete

În Afganistan, femeile devin mame de obicei cam la un an după căsătorie. E cât se poate de normal să aibă până la patru sau cinci copii; de fapt, chiar și aceea ar fi considerată o familie mică. Pentru cele mai multe femei afgane, scopul căsătoriei este pur și simplu să aibă o familie, dar aceasta nu e socotită ca fiind întreagă până nu dă naștere unui băiat. Orice femeie care reușește să aibă mai mulți fii este prețuită de soțul ei, lăudată de soacră și respectată de comunitate. În felul acesta, mama se simte mândră că și-a îndeplinit rolul în această lume. Pe de altă parte, dacă nu reușește să nască un băiat, o femeie se simte ca o ratată și are o viață mizerabilă.

Drept urmare, femeile afgane au copii unul după altul, până când se naște un fiu; unele vor naște chiar mai mult de zece copii doar ca să-și atingă scopul. Orice femeie care aduce pe lume un băiat curând după căsătorie este considerată foarte norocoasă, așa că multe femei își petrec perioada sarcinii rugându-se și întrebându-se îngrijorate dacă vor avea un băiat. La ocazii speciale, familiile îi cer Domnului să fie binecuvântate cu un fiu și la nunți se obișnuiește ca bătrânii să-i ureze miresei: „Îți doresc să devii mamă de băieți." În comunitatea mea pașTună există chiar și cântece speciale care întăresc dorința de a avea băieți: *Un fiu înseamnă aur* și *Domnul le dă fii doar celor iubiți.*

Fiii sunt atât de importanți în cultura noastră, încât unele mame chiar își neglijează fiicele în favoarea băieților. Am vorbit cu fete care mi-au spus că de Eid părinții cumpărau haine noi pentru frații lor, dar nu și pentru ele, iar în unele case am văzut cum mamele le dădeau băieților câte o bucată mare de carne, iar fetelor doar câte un bol de supă. Îmi amintesc de o rudă afgană care ne-a vizitat odată, cu cele două fiice ale ei și cu fiul. S-a uitat la mine și la cele patru surori ale mele și a exclamat:

— Oh, Doamne, mă sperie să văd atâtea fete la un loc. N-aș fi știut cum să mă descurc cu toate.

Nici nu mai știu de câte ori mi-am dorit să mă fi născut băiat; știu că surorile mele mai mari gândesc la fel. Înainte de nașterea fratelui meu, când prietenele și vecinele o întrebau pe mama de copiii ei, ea se întrista, iar ele o compătimeau pentru că nu avea un fiu. Unele femei din familia noastră făceau comentarii răutăcioase despre faptul că nu avea băieți. Îmi aduc aminte de o rudă – nu se bucura de privilegiile sociale și profesionale pe care le avea familia mea – care tocmai născuse un băiat. I-a spus mamei cu răutate:

— Oh, aceasta este voia Domnului. Unele femei au o viață de lux, iar altele nu. Dar o soție care poate da naștere unui băiat întregește cu adevărat o familie, iar asta o face o femeie cuviincioasă. Mama s-a supărat foarte tare; i-am văzut durerea în priviri, cred că se simțea vinovată că nu oferea un fiu familiei. Noi am liniștit-o și i-am șters lacrimile, cu toate că încerca să-și ascundă supărarea.

— Mamă, femeia asta te supără ori de câte ori vine la noi, i-am spus. De ce? Ce-ți spune, de te supără?

Îmi aduc aminte că mi-a răspuns:

— Copila mea, ea este norocoasă. A dat naștere unui băiat, un fiu pentru familie. Ea nu-și face griji pentru viitor.

Când am întrebat-o cum aveau băieții să protejeze viitorul, mi-a răspuns că ei întotdeauna vor putea să aibă grijă de familie, de surorile și de mamele lor. I-am spus că și eu pot face asta, la fel de bine ca un băiat, și că voi avea grijă de ea și de surorile mele, de întreaga familie. A zâmbit și m-a mângâiat pe obraji:

— Știu că poți, dar nu în felul în care o poate face un băiat.

Am știut atunci că n-aveam cum s-o fac pe mama să se simtă mai bine. Comunitatea își spusese părerea și o făcuse să se simtă ca o ratată. Și sora mea mai mare a simțit suferința mamei, așa că a încercat să fie ca un băiat – purta haine băiețești, care să ascundă faptul că trupul ei devenea feminin – iar mama o lăuda, spunându-i că era ca un fiu. Dar abia când am fost mai mare am înțeles cu adevărat de ce era atât de important pentru o femeie afgană să dea naștere unui fiu.

Tendința părinților de a-i prețui mai mult pe fii decât pe fiice este comună tuturor grupărilor etnice din Afganistan. Într-o zi, Tabasum, una dintre reporterele noastre de la *Ora femeii afgane*, a sunat să ne spună că a intervievat o mamă ce născuse gemeni, un băiat și o fată, iar felul în care se purta cu ei o înfuriase. Am întrebat ce se întâmplase. A spus:

— Sunt obișnuită să văd că fetele sunt tratate diferit, dar cred că acestei mame nu i-ar fi păsat dacă fiica ei murea. Copiii au șase luni, dar băiatul este sănătos și activ, iar fata, slabă și apatică. Cred că suferă de malnutriție. Cum pot fi doi gemeni atât de

diferiți? Am auzit că mama îl alăptează pe băiat, dar a încetat să o mai alăpteze pe fată.

Tabasum a spus că asta se întâmpla întrucât mama credea că, într-o bună, zi fata va fi proprietatea unei alte familii, prin căsătoria cu fiul altcuiva, în timp ce băiatul își va întemeia o familie în casa părinților lui. Va aduce acasă o soție și împreună vor avea grijă de mama lui, așa că trebuia să crească sănătos și puternic.

Am lucrat împreună cu Tabasum la această poveste și am fost nerăbdătoare să aflu cu ce își hrănea femeia fiica. Când am întrebat-o, ne-a spus:

— Am încercat să-i dau fiicei mele lapte cumpărat, dar nu i-a plăcut, de aceea suferă de malnutriție. Chiar a trebuit să o duc la spital de câteva ori.

Tabasum, foarte îngrijorată de starea ei, mi-a zis:

— Zarghuna Jan, când m-am uitat la fetiță, parcă mă implora să o ajut. Nu dădea din mâini și din picioare ca un bebeluș normal și sănătos de șase luni și pur și simplu n-am știut ce să fac sau ce să zic. Cum să-i spun mamei că nu era bine ce-i făcea fiicei sale, din moment ce ea credea că e bine?

Ca parte a emisiunii, am intervievat un medic, care a explicat cât de important era ca mamele să-și hrănească bebelușii în mod adecvat, indiferent de sex. Medicul a zis:

— Scumpe mame, gândiți-vă și la viitorul fiilor voștri, și la viitorul fiicelor voastre. Ați vrea ca fiul vostru să se căsătorească cu o fată fragilă și cu sănătatea șubredă? Bineînțeles că nu! Toate fiicele vor ajunge într-o bună zi în casa altcuiva, ați vrea ca viitoarea voastră noră să aibă o sănătate atât de precară încât să nu poată naște?

Dacă mamele nu-și tratează fiicele la fel cum își tratează fiii, cum ne putem aștepta ca bărbații să ne trateze ca pe egalele lor? Mai multe femei ne-au povestit cum unii membri ai familiei le-au făcut să se simtă inferioare pur și simplu pentru că erau femei, iar una dintre ele, care avea patru fete, ne-a spus:

— De fiecare dată când am născut o fată, soțul meu a dispărut de acasă cu zilele. Am auzit că sunt tați care timp de un an nici măcar nu și-au ținut fetele în brațe sau nu au vorbit cu soțiile lor cu lunile, deoarece credeau că era vina lor că născuseră fete.

Pentru că am crescut într-o familie de fete, știu cât de mult a suferit mama înainte să-l aibă pe fratele meu, dar, după ce am ascultat istorisirile acestor femei, m-am simțit mândră și norocoasă să fac parte din familia mea. Sharifa n-a fost nici pe departe atât de norocoasă. Noi două am fost prietene în adolescență, la școala din Pakistan, și n-am putut niciodată să-i uit povestea. Aceasta demonstrează ce se întâmplă cu fetele care nu au un frate și cu mamele care nu au fii.

Am fost colege în 1998, la universitatea pentru refugiați afgani din Peshawar, iar la vremea respectivă locuiam amândouă într-un cartier aglomerat, populat mai ales de refugiați din Afganistanul ocupat de talibani. Era cea mai mare dintre șase fiice, născute fiecare la doar un an diferență. Sharifa era de obicei veselă și plină de energie și adora să fie jucăușă și să facă farse și era populară printre colegi și profesori. Era scundă, avea ochi mari, verzi și-mi aduc aminte cum purta un *hijab* albastru-închis mult prea mare, în care se

cufunda cu totul. Mă întâlneam cu Sharifa în fiecare zi, în stația de autobuz de pe aglomeratul Arbab Road, un drum mereu prăfuit, plin de mașini și camioane din care țâșneau gaze de eșapament. Era într-o perioadă când foarte puține femei se aventurau pe străzi și noi, ca studente refugiate, eram obligate să ne acoperim capetele și fețele cu văluri mari. Glumeam tot timpul că purtăm *hijab*-ul ca să ne protejăm părul și tenul de poluarea din Peshawar.

Ne bucuram în fiecare zi de drumul până la universitate și stăteam de vorbă cu șoferul sau între noi despre viitorul nostru. Totuși, erau zile când Sharifa nu vorbea cu nimeni, nici măcar cu mine, cea mai bună prietenă a sa. La început, mi s-a părut că era nepoliticoasă și m-am simțit jignită. Dacă o întrebam ce se întâmplă, mă liniștea că totul e în regulă și își întorcea privirea, pierdută în gândurile ei.

Într-o dimineață, în stația de autobuz, când Sharifa era într-una din acele stări tăcute, m-am hotărât să încerc să aflu ce se întâmpla cu ea. Când am întrebat-o, mi-a răspuns:

— Înainte să mă mărit, vreau să mă duc la un control medical, să văd dacă sunt capabilă să am un băiat. Dacă nu sunt, nu mă mărit deloc.

Niciuna din noi nu știa atunci cum era decis sexul unui copil, așa că am sfătuit-o să se căsătorească mai întâi și abia apoi să se gândească dacă va avea băieți sau fete.

Însă era tot supărată. Spunea că vrea să-l facă fericit pe viitorul ei soț și era convinsă că asta se putea întâmpla doar dacă năștea zece fii. Eu și celelalte fete râdeam că era disperată să aibă un soț, iar ea se înfuria, dar nu riposta. Devenea pur și

simplu tăcută și cădea pe gânduri, deși noi continuam să ne amuzăm pe seama ei. Apoi, într-o zi, ne-am dat seama că am exagerat și că Sharifa era foarte tulburată. Am încercat să-i explicăm că era doar o glumă, dar a spus:

— Da, știu că e doar o glumă, însă tot mă deranjează. Voi nu înțelegeți – mama a născut șapte fete, iar dacă tata moare, nu avem pe nimeni să aibă grijă de noi. Mama nu poate avea băieți; nu e suficient de puternică.

Îi cunoscusem pe părinții Sharifei, așa că m-a zguduit ce mi-a spus.

— Sharifa, i-am zis, ai șase surori, iar asta înseamnă că ești puternică. Mai ai și o mamă și un tată minunați, deci chiar nu ai motiv să-ți faci griji.

Dar mama Sharifei, ori de câte ori o vedeam, părea că se gândește la un singur lucru. Se interesa întâi de mama mea, dar apoi, invariabil, de fratele meu. La fel, primul lucru pe care voia să-l știe despre prietenele fetelor sale era câți frați și câte surori aveau acestea.

Într-o zi, am găsit-o pe Sharifa înlăcrimată și am știut că plângea din cauza situației de acasă și, în sfârșit, am înțeles de ce întreba mereu de mama și fratele meu; încerca să găsească și pe altcineva într-o situație oarecum asemănătoare cu a ei. Firește însă că avea impresia că sunt mult mai norocoasă decât ea, eu măcar aveam un frate, ceea ce însemna siguranță. I-am spus să nu mai gândească așa negativ:

— Ai o familie numeroasă și când vă veți căsători, tu și surorile tale, vei avea frați, iar mama ta un fiu.

Dar cuvintele mele nu au liniștit-o.

— Zarghuna, n-o să înțelegi niciodată, pentru că tu ai un frate. Sunt întristată mai mult pentru

părinții mei. Fiind cea mai mare, am văzut-o pe mama plângând de fiecare dată când năștea încă o fată. De fiecare dată, tata nu vorbea cu ea cu lunile și traiul acasă e deplorabil. Până și bunicii o ignoră pe mama. E cu adevărat îngrozitor să vezi ce se întâmplă cu o femeie care este incompletă.

Am încercat să o calmez.

— Ascultă, Sharifa, firește că mama ta e completă. Cine zice că nu e? Am cunoscut-o. E o femeie tânără, frumoasă și bună…

— Ce știi tu? a ripostat ea nervoasă. E incompletă pentru că nu a născut un băiat. Simplu ca bună ziua.

Cu voce joasă, mi-a mărturisit:

— Uneori, chiar mă enervez pe ea. Dacă ar putea să facă un băiat, am avea în sfârșit o viață fericită.

— Sharifa, fericirea nu vine așa. E o urmare a ceea ce ai deja.

Îmi aduc aminte că eram într-un colț, pe terenul școlii, la umbra unui copăcel. Stăteam deseori acolo și pălăvrăgeam. I-am șters lacrimile cu vălul meu și am încercat să-i explic că nu era vina nimănui că ea nu avea un frate ori mama ei un fiu. Asemenea chestiuni erau în puterea lui Dumnezeu și nu avea rost să se supere atât de tare din cauza asta, viața trebuia să meargă înainte. Dar Sharifa a insistat că era singura vinovată.

— Bunica zice că e vina mea. Primul născut a fost o fată și de aceea m-au urmat toate celelalte fete. Am adus ghinion asupra familiei.

Voiam cu disperare s-o ajut cumva pe Sharifa, dar a sunat clopoțelul și a trebuit să mergem la următorul curs. Sharifa și-a șters ochii și și-a aranjat *hijab*-ul, iar eu mi-am scuturat praful de pe pantaloni. Dar după asta tot m-am gândit la Sharifa și m-am rugat ca mama ei să aibă un băiat.

Săptămânile au trecut și a venit vacanța. O lună mai târziu, a început noul semestru și am revăzut-o pe Sharifa. Ne-am îmbrățișat și ne-am întâlnit în pauză, sub copacul nostru. Abia așteptam să aflu ce vești are; voiam să știu ce haine își mai făcuse, ce fel de cercei își mai cumpărase și unde fusese în vacanță.

— Zarghuna, sunt așa de fericită. Cred că, în sfârșit, viața noastră se va schimba în mai bine. Mama e însărcinată din nou și toți sperăm că de data asta va da naștere unui băiat.

Am promis să mă rog pentru asta, dar apoi, brusc, ea a devenit foarte tulburată. Și-a lăsat privirea în jos, la podeaua prăfuită, apoi din nou la mine și a spus încet:

— Zarghuna, sper din toată inima că de data asta Domnul o să fie bun cu mama. Sper să nască un băiat, altfel ceva teribil se va întâmpla.

M-am uitat la ea câteva clipe și am întrebat-o ce vrea să spună. S-a uitat în jos, apoi din nou la mine și a zis:

— Tata plănuiește să se căsătorească din nou, iar eu voi fi dată la schimb.

Am fost îngrozită.

— Nu, nu se poate. Nu poate să facă așa ceva!

Dar Sharifa a spus simplu:

— Dacă decide să-și ia o nouă soție și să mă dea la schimb, cred că o să mor.

Cuvintele ei m-au umplut de spaimă. Chiar dacă eram așa de tinere, știam că se gândea la sinucidere. Auziserăm amândouă de fete care își dăduseră foc pentru a evita căsătorii aranjate; era ultima opțiune a celor care se simțeau captive.

Sharifa a tras aer în piept și a continuat:

— Ba chiar a ales o fată de aceeași vârstă cu mine. În schimbul ei, tata mă dă pe mine fiului acelei familii.

— Nu poți accepta asta, am zis supărată și m-am gândit că nu era nimic decis, din moment ce mama Sharifei era însărcinată și mai avea câteva luni, așa că era posibil să nască un băiat.

— Domnul va fi bun, am zis. Îi va dărui mamei tale un fiu.

Sharifa a aprobat și a încercat să fie veselă. Câteva luni mai târziu, Sharifa și surorile ei erau ocupate să aleagă un nume pentru fratele atât de dorit – după cum era obiceiul printre refugiații afgani din Pakistan – iar eu și mama ne-am dus în vizită (era ceva normal ca mamele unor fete să se împrietenească). I-am găsit foarte entuziasmați în așteptarea unui băiețel, sperau ei, iar eu și mama ne-am rugat ca de data aceea Domnul să le dea, într-adevăr, un fiu.

Acasă la Sharifa am stat într-o cameră mică și întunecoasă, cu saltele afgane aranjate lângă perete și cu un covor afgan tradițional roșu în mijloc. Vremea era neobișnuit de caldă, iar Sharifa ne-a servit cu Roh Afza, un suc ce miroase a parfum, faimos în Pakistan pentru dulceața lui. În timp ce ne beam sucul, am văzut cât de încrezătoare și plină de speranță era mama Sharifei și am fost bucuroasă să văd familia atât de fericită. A fost una dintre cele mai plăcute zile petrecute împreună.

Câteva săptămâni mai târziu, am întâlnit-o pe Sharifa în stația unde așteptam de obicei autobuzul școlii. Îndată ce m-a văzut, a început să plângă, iar trecătorii se opreau să se uite la ea. Unii chiar au râs că plângea în stradă și au făcut comentarii urâcioase: „De ce plângi? Ai nevoie de un bărbat?”,

„Plângi după un soț? De ce nu vii cu mine?", „Ce e, nu găsești un bărbat? Vrei o sculă?"

Am strâns-o tare în brațe, fără să-mi pese ce spuneau străinii aceia. Aș fi vrut să le pot răspunde, dar n-ar fi fost bine. M-am uitat mai atent la Sharifa și i-am zis:

— Încearcă să te calmezi. Ce e? S-a întâmplat ceva cu mama ta?

Niciodată n-o văzusem pe Sharifa așa de necăjită. Abia reușea să vorbească fără să suspine. În cele din urmă, a icnit:

— Zarghuna, sunt terminată, mama e distrusă, totul e pierdut.

Imediat m-am gândit că mama ei trebuie să fi pierdut sarcina sau să se fi întâmplat ceva grav în timpul nașterii. Am întrebat-o iar, calm, ce se întâmplase, dar Sharifa plângea acum isteric și era clar, după ochii ei umflați și roșii, că plânsese mult timp.

— Zarghuna, e tot fată!

Mi-am dat seama cât de extenuată era, de parcă toată energia i se scursese din trup, și am decis să o duc acasă la noi. Mama a fost surprinsă să ne vadă pe amândouă când am ajuns acasă, dar i-am explicat că Sharifa era tulburată și nu a mai întrebat nimic. Am făcut niște ceai îndulcit și, stând pe covor, am încercat să o calmez. Mă întrebam în ce fel de societate trăiam. Cum era posibil ca o fetiță abia născută să le producă atâta durere și suferință Sharifei și familiei ei?

Îmi puteam imagina că mama Sharifei era și mai supărată decât fiica ei și mă chinuiam să înțeleg cum era posibil să vină pe lume o fetiță minunată și să nu fie dorită de nimeni. Era judecată pentru sexul ei și mi se părea profund nedrept. Străduindu-mă să-i

spun Sharifei ceva bun, am sfârșit prin a rosti primul lucru care mi-a venit în minte și care nu a fost de niciun folos:

— Ar trebui să fii fericită, Sharifa. Ai o surioară care va aduce bucurie și fericire…

— Nu, a strigat Sharifa, bebelușul acesta a adus doar durere și suferință, iar viața mamei e un iad acum. Tata nu vorbește cu ea și nici măcar nu a felicitat-o nimeni că a născut un copil sănătos. Mama nu o hrănește, iar eu nu pot nici măcar să o țin în brațe.

A coborât vocea și a mormăit:

— Familia mea va fi marcată pentru totdeauna, iar acum trebuie să mă mărit cu un străin ales de tata, pentru că el se căsătorește cu o fată din acea familie, sperând să aducă un fiu în familia noastră.

M-am hazardat cu alte sfaturi inutile:

— De ce nu-i spui tatălui tău cât de supărată ești și să-l rogi să nu te oblige să treci prin așa ceva?

Am știut că era imposibil chiar în timp ce vorbeam. În cultura noastră, tații nu ascultă ce spun fiicele și decizia privind căsătoria, odată luată, nu se mai schimbă.

Știam nu doar că Sharifa nu avea de ales și trebuia să accepte hotărârea tatălui ei, ci și că mama sa va trebui să trăiască alături de noua soție, o fată care avea jumătate din vârsta ei. Se obișnuia ca bărbatul să cumpere o soție de la familia ei, însă tatăl Sharifei nu avea destui bani, așa că trebuia să o dea la schimb pe una dintre fetele lui. Pentru el, aranjamentul acesta avea să rezolve două probleme deodată; își căsătorea o fiică și obținea o soție tânără, care să-i ofere un fiu.

După ce am stat de vorbă o vreme, Sharifa s-a calmat, am mai băut ceai, apoi am condus-o acasă.

Când m-am întors, era clar că mama știa ce se întâmplase și am întrebat-o ce credea că trebuie să facă Sharifa. Mama a zis:

— E o situație oribilă, dar, dacă nu este de acord cu schimbul pentru căsătorie, familia ei o să aibă probleme și mai mari.

Și și-a văzut de treabă, dereticând prin bucătărie. Știam foarte bine, din experiența mamei, ce se întâmpla într-o familie afgană fără fii; mamele fără băieți și surorile fără frați sufereau timp de multe generații. Câtă vreme tatăl și capul familiei trăiește și este sănătos, e un pol de putere, iar soția și fiicele lui sunt în siguranță, dar când moare, femeile devin proprietatea bărbaților din familia extinsă.

E o practică obișnuită în Afganistan ca o fată să fie monedă de schimb pentru soția fratelui ei sau, ca în cazul Sharifei, pentru a doua soție a tatălui ei. Potrivit Constituției afgane, vârsta legală la care o fată se poate căsători este de 16 ani, iar pentru un băiat e de 18 ani, dar multe fete sunt date la schimb sau măritate la vârste mult mai fragede. Majoritatea fetelor pur și simplu fac ce li se spune și respectă alegerea părinților. În familiile sărace, fiicele sunt uneori păstrate pentru un viitor schimb, ca familia să nu fie nevoită să cheltuie mulți bani la nunta fiului. Această formă de schimb este cunoscută sub numele *badal*: o familie găsește o mireasă pentru fiu și dă fiica la schimb pentru fratele miresei sau pentru un unchi ori un văr, în loc de bani.

Este ilegal ca o fată să fie monedă de schimb în rezolvarea unei dispute de familie sau să fie forțată să se căsătorească, dar asta nu înseamnă că lucrurile acestea nu se întâmplă. Sunt cazuri frecvente, existând tendința ca problemele domestice să fie

rezolvate în familie, iar cum fetelor nu le este permis să meargă în instanță sau să ceară consiliere juridică, sfârșesc prin a fi complet dependente de familiile lor. Chiar dacă este vorba de ceva ilegal, cele mai multe femei se supun pur și simplu familiilor și consideră că orice se întâmplă în viața lor este din voia Domnului. Aceste soții tinere sunt în general needucate, așadar, nu știu că au drepturi legale, iar bărbații cunosc legea, dar o ignoră. Ei consideră că legea nu ar trebui să aibă de-a face cu problemele de familie.

Îmi aduc aminte că mama mi-a povestit odată despre Zulikha, o fată din satul ei. După ce tatăl său a murit, Zulikha și surorile ei au fost împărțite între verișorii lor și obligate să se mărite cu ei, iar mama ei a trebuit să se mărite cu fratele soțului ei. Potrivit legilor afgane, bazate pe legea islamică, căsătoriile forțate sunt interzise. Orice căsătorie impune consimțământul ambelor părți. Cu toate acestea, mulți nu înțeleg pe deplin învățăturile Coranului, așa că tradițiile culturale tind să aibă întâietate în fața legii, iar în cazul Zulikhăi a fost urmată tradiția afgană. Ea nu avea frați, așa că familia i-a fost împărțită între rudele de sex masculin ale tatălui decedat așa cum ai împărți niște bunuri. Logica obiceiului este că, dacă femeia s-ar căsători cu un alt bărbat – un străin – pământul văduvei ar ajunge la cineva din afara familiei. Legea spune că soții și soțiile au părți egale din pământ și din alte proprietăți, dar în realitate toate bunurile sunt considerate ale bărbatului. Așadar, dacă moare un bărbat căsătorit, frații lui vor lua ceea ce consideră că le aparține: văduva, fiicele și toate proprietățile.

Până la urmă, Zulikha a avut parte de o viață bună cu soțul ei, care era educat și avea suficienți

bani încât să aibă grijă de ea, deși ea n-a uitat niciodată că îi fusese dată ca un ornament, ca o jucărie fără valoare. N-a putut uita niciodată ceea ce familia unchiului le-a făcut mamei și surorilor ei.

Știam că avea și Sharifa verișori, știam ce se întâmplase cu Zulikha, dar pe moment Sharifa părea să fie bine. Însă peste câteva luni n-a mai venit la școală și am început să-mi fac griji. Nimeni nu părea să știe care era situația ei și a familiei sale, așa că am decis să aflu de una singură și într-o după-amiază m-am dus la ea acasă. Era un drum de o jumătate bună de oră de mers pe jos de la noi de acasă și eram agitată când am ajuns. Am bătut la ușa veche din lemn și am așteptat; apoi am observat că era întredeschisă și am încercat să mă uit prin deschizătură, când sora mai mică a Sharifei a deschis și m-a invitat înăuntru. Când am intrat în grădină, am observat că peste tot erau grămezi de cărămizi din pământ și scânduri; părea că se construia ceva.

Sharifa a ieșit să mă salute. Nu ne mai văzuserăm de câteva săptămâni, slăbise și era palidă, iar când am îmbrățișat-o și am sărutat-o pe obraz, cum făceam de obicei, am văzut că avea buzele uscate. Eram sigură că se întâmplase ceva îngrozitor.

— *Salam*, Sharifa. Ce s-a întâmplat? Unde ai fost? De ce nu ai venit la cursuri? am bombardat-o eu cu întrebări, dar nu mi-a răspuns la niciuna dintre ele; apoi a început să plângă.

M-a invitat în camera ei și a început să povestească despre construcție, dar am întrerupt-o.

— Construiți o casă nouă sau ceva de felul ăsta?

— Tata are nevoie de încă o cameră, a zis ea.

Am înțeles imediat ce voia să spună. Tatăl Sharifei avea nevoie de o cameră separată de restul casei,

pentru noua lui soție.

În casă era atât de liniște, de parcă murise cineva, iar familia era în doliu. Nimeni nu râdea sau zâmbea. Sharifa mi-a spus că familia ei hotărâse să o dea la schimb pentru noua soție, o fată de doar 17 ani, de aceeași vârstă cu noi două. În schimb, Sharifa avea să se mărite cu un bărbat de patruzeci și ceva de ani, a cărui soție murise. Trebuia să aibă grijă de copiii acelui bărbat și astfel să renunțe la visul ei de a avea un soț tânăr și arătos. Fericirea Sharifei era sacrificată pentru a asigura viitorul familiei.

Pe drumul spre casă m-am rugat stăruitor să se întâmple un fel de miracol sau ca Sharifa și familia ei să refuze acel plan. Sharifa își pierdea viitorul, fără vreo garanție asupra rezultatului așteptat. Cine putea garanta că noua soție va naște un băiat? Rudele Sharifei spuneau că cei care se recăsătoresc au, în cele din urmă, un fiu, dar cine știa dacă asta avea să se adeverească?

Au trecut două luni și nu am avut nicio veste de la Sharifa. Nu avea voie să iasă din casă, iar eu eram ocupată cu școala și cu treburile casnice. Mă mai întrebam ce se întâmplase cu ea, dar treptat am acceptat că destinul ei era să se mărite cu un bărbat mai în vârstă și să asigure viitorul familiei ei. Dar într-o după-amiază, după cursuri, coborând din autobuz am văzut-o pe stradă pe una dintre surorile mai mici ale Sharifei. Ieșise să cumpere medicamente. Am oprit-o și am întrebat nerăbdătoare de Sharifa. Mi-a spus că fusese nevoită să se mărite înainte ca tatăl lor să-și aducă acasă noua soție, pentru că viitorul ei soț avea nevoie de ajutor cu cei cinci copii și că acum era mama lor

vitregă, chiar dacă unii dintre copii aveau aproape vârsta ei.

— Dar unde e acum? am întrebat. Aici, în Peshawar?

Ochii surorii ei s-au umplut de lacrimi.

— Da, în Peshawar, dar locuiește în afara orașului, într-un sat izolat. Casa soțului ei e foarte departe și nu-i dă voie să ne viziteze des.

A început să plângă.

— Adevărul e că nu prea o mai vedem pe sora noastră. E foarte ocupată să aibă grijă de soțul ei și de cei cinci copii ai lui.

Am încercat să-mi imaginez cât de mici trebuie să fi fost copiii, având în vedere că și Sharifa era un copil, și am întrebat:

— Dar tatăl tău? Și-a adus acasă noua soție?

Sora ei a clătinat din cap și am întrebat de ce nu.

— E foarte bolnav. S-a îmbolnăvit cu o săptămână înainte să o aducă acasă și a fost internat în spital. I-am luat medicamentele prescrise de medic.

Viața zbuciumată a Sharifei a pus stăpânire pe gândurile mele. I-am spus mamei ce se întâmplase, iar ea a propus imediat să o vizităm pe mama Sharifei. A doua zi, ne-am dus la ea. Când am deschis ușa veche din lemn, am văzut grădina plină cu oameni și am presupus că sărbătoreau nunta tatălui ei. Poate că până la urmă își dusese la îndeplinire planul. Dar apoi am observat că oamenii păreau serioși și că nu era atmosfera veselă a unei nunți. Un grup de bărbați s-a dat la o parte, lăsându-ne să intrăm în casă, și abia atunci am auzit un plânset.

Am intrat într-o cameră și am găsit-o pe mama Sharifei plângând. Stătea pe jos, vălul era mototolit lângă ea. Fetele, în jurul ei, plângeau și ele, dar

Sharifa nu era acolo. M-am apropiat și m-am aplecat să o pup pe mama Sharifei. M-a îmbrățișat cu putere și mi-am dat seama că se gândea la faptul că, prietena Sharifei fiind, eram cumva legată sufletește de fiica ei.

— Copila mea, sacrificiul Sharifei nu ne-a adus fericire.

Nu era o nuntă. Era o înmormântare. Tatăl Sharifei murise în acea zi, înainte să-și aducă acasă noua soție sau să asigure familiei un fiu. Mama Sharifei a început să bocească și să se lovească cu palmele peste față.

— Of, Doamne, ce se va întâmpla cu noi? Mi-am pierdut două bucăți din inima mea: pe fiica mea Sharifa și pe soțul meu. Ce se va alege de mine și de fiicele mele?

Se legăna înainte și înapoi, strigând numele Sharifei.

— Sharifa, copila mea, vino și vezi. Sacrificiul tău nu ne-a adus un fiu. De ce a trebuit să mă părăsești? De ce? Acum, mireasa cea nouă a tatălui tău trebuie să vină și să sufere cu noi în locul tău, Sharifa.

Am rămas pe loc, neștiind ce să fac sau ce să zic. Toate celelalte femei plângeau sau țipau. În cele din urmă, am ieșit și m-am dus în grădină. Voiam să o găsesc pe Sharifa. Nu-mi venea să cred că soțul nu-i permitea nici să vină la înmormântarea tatălui ei. Mi-am imaginat ochii ei mari și verzi plini de lacrimi, fără însă să poată plânge cum trebuie pentru familia ei, prea ocupată să trudească departe, în noua ei casă, împovărată de cinci copii. Sharifa, fata cu visele sfărâmate și cu tinerețea vândută.

Nu am mai văzut-o niciodată. N-am mai mers acasă la ea și mi-a fost greu să accept că se lăsase de învățătură și era soția unui bărbat mai în vârstă și

mama copiilor altcuiva. Dar povestea ei și amintirile mele despre prietenia noastră mă însoțesc și azi.

Suferințele Sharifei nu sunt singulare. Bărbații afgani se căsătoresc frecvent a doua oară dacă prima soție nu le naște un fiu. Cei mai mulți nu au cunoștințe despre cum este determinat sexul unui bebeluș și pur și simplu dau vina pe soții pentru orice nu merge bine legat de conceperea sau nașterea unui fiu – bărbații nu sunt niciodată învinovățiți. Multe mame încă le spun necontenit fiicelor să li se supună fraților lor și fac pentru aceștia anumite lucruri pentru că băieții sunt mai valoroși decât fetele; unele mame afgane își păstrează bijuteriile pentru nurori, iar nu pentru fiice. Sunt fericită să trăiesc acum într-o societate în care bărbații și femeile sunt apreciați în mod egal, iar părinții sunt fericiți să aibă fie o fiică, fie un fiu.

Povestea lui Nasreen

Băiatul din vecini

Ca fată crescută în Afganistan, apoi în Pakistan, educația mea culturală a fost un amestec de influențe afgane, persane, indiene și arabe. Cele mai multe cărți pe care le-am citit sunt în cele două limbi oficiale ale Afganistanului – paștu și dari – iar cântecele și poeziile auzite, filmele văzute, toate vorbeau despre dragostea dintre un bărbat și o femeie. Poveștile de dragoste – de pildă, una paștună, idila dintre Adam Khan și Durkhany – au fost transmise de la o generație la alta. Durkhany e o femeie frumoasă și inteligentă, care se îndrăgostește de un muzician arătos, dar este promisă unui alt bărbat. Ea și Adam Khan plâng unul după altul și vor putea fi împreună doar după moarte. Unele dintre poveștile acestea arhicunoscute au fost ecranizate la Bollywood. Cu asemenea povești de dragoste am crescut eu.

Poate că era inevitabil ca ideea iubirii adevărate dintre un bărbat și o femeie, așa cum o vedeam eu și prietenele mele în copilărie, să fi venit doar din aceste povești exagerat de romantice. Între timp, am văzut că ele nu se potrivesc, desigur, cu realitatea. În filmele de dragoste cu care am crescut, vârstnicii din comunitate îi ajutau pe tineri să fie împreună – era preamărită puterea a doi tineri îndrăgostiți de a învinge toate obstacolele pentru a fi împreună. Erau o celebrare a dragostei.

Ca multe povești de dragoste, cea a lui Nasreen e legată de băiatul din vecini. Ba chiar au locuit în aceeași casă, cum se întâmplă cu multe familii afgane. Nasreen a fost descoperită de una dintre reporterele noastre locale din Kabul, dar n-a vrut să stea de vorbă cu ea și a insistat să vorbească doar cu mine, așa că am intervievat-o eu, dintr-un studio BBC, prin intermediul telefonului mobil al reporterei locale.

Numele meu este Nasreen și locuiesc în Kabul. Am aproape 40 de ani și mi-am petrecut mare parte din viață plângând și suferind. Iată de ce. Te-ai gândit vreodată la femeile căsătorite cu bărbați pe care nu i-au iubit niciodată și cu care nu s-au potrivit?

Când a pus această întrebare, am ezitat. Îmi venea să strig: „Bineînțeles că da!" Știam exact cum era să te prefaci că dormi când soțul tău venea în pat, doar ca să nu vorbești cu el.

Soțul meu are 60 de ani și nu mi-am văzut părinții de mult timp. Când aveam 13 ani, împărțeam o casă din Kabul cu o altă familie și, cu toate că ei erau tadjici, iar noi paștuni, mama și tata se înțelegeau foarte bine cu ei și am iubit cu adevărat familia aceea. Aveau un băiat de vreo 18 ani și câteva fete, iar uneori mă jucam cu ele. Erau vremuri lipsite de griji. De fapt, dacă mă gândesc la trecutul meu, aceea a fost cea mai fericită perioadă din viața mea. Mergeam des la mama băiatului, și ea avea grijă de mine, într-un fel special. Pe băiat îl chema Abdullah și era îndrăgostit de mine, iar eu flirtam cu el. Eram amândoi tineri. Inima mea bătea mai repede când îi auzeam vocea și găseam tot felul de scuze să duc câte

ceva în camera lui. Era ușor să te îndrăgostești de Abdullah, pentru că era foarte frumos și puteam petrece foarte mult timp împreună.

După-amiezile erau momente speciale pentru noi, întrucât cei mai mulți oameni din Kabul – mai ales cei în vârstă – trag un pui de somn după rugăciune. În fața mamei mă prefăceam că dorm, dar, îndată ce o auzeam sforăind, mă ridicam și mă duceam să mă întâlnesc cu Abdullah. Îl așteptam la umbra unui copac, apoi ne așezam rezemați de un zid și vorbeam, și vorbeam. Dragostea mea pentru el era pură, așa cum era și a lui pentru mine.

Și știi, Zarghuna Jan, Abdullah nu și-a cheltuit niciodată banii de buzunar pentru el. Îi plăcea să mă vadă purtând brățări colorate din sticlă, așa că își cheltuia toți banii cumpărându-mi-le, iar eu le-am iubit absolut pe toate. Simbolizau dragostea lui pentru mine și am avut mereu mare grijă de ele.

Vocea lui Nasreen a sunat înfundat, iar apoi a început să plângă.

Zarghuna Jan, dragostea noastră era atât de inocentă. Doar mă uitam la el și el se uita la mine și era de ajuns să știm ce simțim unul pentru altul. Deja îi spusese mamei lui că, dacă era să îl dea cuiva în căsătorie, eu trebuia să fiu aceea, pentru că era îndrăgostit de mine. Mama lui fusese de acord, de aceea îmi acorda o atenție specială, începuse deja să mă vadă ca pe o viitoare noră. Pentru ea era ușor, nu-i așa?

Nu am înțeles ce voia să spună.

Era mai ușor pentru ea, pentru că fiul ei era cel îndrăgostit, nu fiica ei. Dacă băieții au astfel de sentimente, pentru mame este motiv de mândrie și bucurie. Arată că băiatul se maturizează, așa că mamele se vor asigura că și alte femei au aflat că fiii lor sunt îndrăgostiți și sunt pe cale să devină bărbați. Și, așa cum mama lui Abdullah era plină de bucurie, și eu eram foarte fericită. Mă simțeam liberă ca o pasăre, iar când mi-l imaginam pe Abdullah ca soț al meu mă cuprindea o senzație de plăcere.

Ne întâlneam în fiecare după-amiază, cu excepția zilelor de vineri, când tata nu era la lucru și nu dormea după-amiaza, cum făcea mama. Am continuat să mă întâlnesc cu Abdullah, până când într-o zi am fost văzuți de fiul unui vecin, Ghulam. Ne-a văzut povestind la umbra unui copac și a fost gelos pe intimitatea noastră, așa că a început să ne bârfească. I-a spus fratelui meu că ne văzuse pe mine și pe Abdullah singuri și că făcusem lucruri rele cu el, iar fratele meu a început să limiteze ceea ce aveam voie să fac. Chiar dacă i-am spus că doar stăteam de vorbă cu Abdullah, nu mi-a dat voie să merg afară după-amiaza. Ba chiar i-a spus mamei că, dacă mă mai vede cu Abdullah, mă omoară. Fratele meu credea că îi afectez onoarea și că poziția lui în comunitate va avea de suferit dacă oamenii vor crede că e un bărbat slab, iar sora lui avea o relație căreia el nu fusese în stare să-i pună capăt. Zilele au trecut. Nu mai aveam cum să mă întâlnesc cu Abdullah sub copac, dar în casă tot ne vedeam. Pentru noi era suficient să ne zărim din când în când unul pe altul.

Chiar și acum, de câte ori Nasreen pomenea numele lui Abdullah, auzeam în vocea ei o dorință intensă și simțeam că încă îi era foarte dor de el.

Încă eram fericită pentru că eram sigură că mama lui Abdullah voia în continuare să mă căsătoresc cu fiul ei. Așteptam ziua când ea va veni în camerele noastre și va cere mâna mea. Apoi, într-o după-amiază, vremea era frumoasă, era cald și adia o briză ușoară, cerul era senin și păsările cântau. Era o zi perfectă.

Am întrebat-o pe Nasreen dacă în ziua aceea se întâlnise cu Abdullah sub copac, dar mi-a zis că nu. În schimb, a fost ziua în care mama lui s-a dus la mama ei și a cerut-o pe Nasreen în căsătorie pentru Abdullah.

Mama nu era oarbă. Știa deja că aveam sentimente pentru el, dar încerca să mă împiedice să merg în camerele familiei lui, să vorbesc cu mama și cu surorile lui în timpul zilei.

— Ascultă, fata mea, ești încă tânără, dar acum ești și femeie, așa că ai grijă să nu te uiți la Abdullah. Îți este interzis să faci așa ceva. Înțelegi?

Într-o zi, i-am mărturisit că îl plăceam și am cerut să știu de ce nu era bine să simt așa. Drept răspuns, ea m-a pălmuit cu putere, mi-a spus că eram o femeie fără rușine și m-a întrebat cum pot să vorbesc așa, pentru că femeilor nu le este permis să aibă astfel de sentimente. Apoi mi-a interzis să-l mai văd. El era băiat, mi-a zis ea, putea să facă orice voia, fără ca cineva să-l bârfească, dar pentru mine era altfel, pentru că eram fată, iar familia noastră putea fi dezonorată pentru totdeauna din cauza mea.

În ziua aceea am plâns și am tânjit să-l văd pe Abdullah, dar am știut că era imposibil, pentru că mama se temea de tata. Îmi spusese că, dacă tata afla despre sentimentele mele pentru Abdullah, rușinea îl va obliga să rezolve problema omorându-mă.

Nu am fost surprinsă să aud asta, știu câteva cazuri de fete care, într-adevăr, au fost omorâte pentru că iubeau bărbați pe care familiile lor nu îi acceptaseră. Uneori, bârfele pot scăpa de sub control, devenind complet exagerate, dar unii bărbați găsesc greu de înțeles așa ceva și se simt obligați, omorând o fată nevinovată, să apere onoarea familiei și să dovedească faptul că ei nu sunt de acord cu un astfel de comportament rușinos. Au fost și câteva cazuri în care băiatul a fost omorât pentru că a avut o relație interzisă, dar de obicei fata este cea învinuită și pedepsită.

La scurt timp, mama lui Abdullah a venit să-i ceară mamei mâna mea, în numele fiului ei, însă mie mi s-a făcut teamă, pentru că devenea insistentă. Dar mama a fost chiar mulțumită de situație, pentru că așa sunt aranjate de obicei căsătoriile în Afganistan. Familia băiatului vine la familia fetei, se salută, apoi cer în căsătorie fata. Mama avea un suflet bun și știa că îl iubeam pe Abdullah, așa că era mulțumită că familia lui ne respecta în felul acela. I-a pomenit asta și tatălui meu, într-o seară, când s-a întors de la lucru, dar lui nu i-a plăcut deloc ce a auzit, iar când mama a încercat să-l convingă de faptul că era o familie respectabilă, iar fiul lor și fiica lui se cunoșteau deja, el s-a înfuriat.

— Și cam cât de bine îl cunoaște fata noastră pe ticălosul ăla?

Vocea mamei a tremurat când i-a spus că, deși, evident, îl văzusem pe Abdullah prin casă, nu avusesem niciun fel de contact cu el. Dar tata nu putea fi păcălit chiar atât de ușor.

— Femeie, nu-ți dai seama că suntem paștuni, iar ei sunt tadjici? Nu ne potrivim deloc, așa că uită de

toate astea.

Mama a protestat, spunând că ea a crezut că mariajul mă va face – pe mine, fiica lor – fericită, iar fericirea mea ar trebui să fie importantă.

— Ei bine, poate că e cea mai importantă pentru tine, dar oamenii vor spune că fiica mea s-a măritat cu vecinul pentru că, probabil, a avut o aventură cu el. Asta vor spune oamenii, femeie proastă!

Cu cât insista mama mai mult, cu atât mai furios devenea tata, până când, într-un final, a pălmuit-o. Când am auzit scandalul, am intrat în cameră și m-am agățat de mama, care plângea. Eram furioasă pe tata că o supărase atât de tare, când ea nu făcuse decât să mă apere.

Zilele au trecut, iar dragostea mea pentru Abdullah era mai puternică. După vreo săptămână, bărbații din familia lui au venit la părinții mei și mi-au cerut mâna. Tata n-a vorbit cu ei, dar nici nu a refuzat deschis să le dea ce voiau. În schimb, l-a chemat pe unchiul meu să i se alăture la negocieri, iar împreună au decis să ceară pentru mâna mea o sumă de bani atât de mare, încât familia lui Abdullah nu avea cum să o plătească vreodată. Tata și unchiul meu nu suportau ideea că fiica, respectiv nepoata lor hotărâse să iubească un băiat ales de ea. Potrivit familiei mele, comisesem o infracțiune oribilă. Cum familia lui Abdullah nu era bogată, au cerut ceva timp să se gândească. Dar, câteva zile mai târziu, s-au întors și au zis că sunt gata să plătească prețul stabilit de tata și de unchiul meu, pentru că fericirea fiului lor era mai importantă decât banii.

Nasreen a plâns povestind și, de câte ori vorbea despre dragostea ei pentru Abdullah, îi simțeam suferința. Mi-a spus cât de norocos era Abdullah că

familia lui îi respecta dragostea pentru ea, într-atât încât era gata să plătească o grămadă de bani ca să-l vadă fericit.

Dar în familia mea nu-i păsa nimănui de mine sau de sentimentele mele. Eram pe cont propriu și nici măcar mama nu avea cum să mă ajute. În schimb, s-a trezit învinovățită că ar fi crescut o fată care a adus rușine familiei: o fată care îndrăznise să iubească un bărbat ales de ea. Între timp, tata a continuat să inventeze scuze pentru refuzul de a mă căsători cu Abdullah. Dacă mi-ar fi dat voie să fac asta, ar fi însemnat că acceptă dragostea noastră, dar, pur și simplu, nu era suficient de bărbat să facă asta. Continua să se folosească de pretexte ca faptul că Abdullah nu era paștun, ca noi, și până la urmă n-am mai suportat și i-am cerut să-mi spună de ce se comporta atât de absurd. Tata aproape că a făcut o criză de isterie când și-a auzit fiica de 14 ani vorbindu-i așa și a început să mă lovească, numindu-mă „prostituată" și insultându-mă, pentru că îndrăznisem să-l iubesc pe „băiatul ăla". M-a lovit atât de tare, încât am avut vânătăi pe toată fața, iar buzele mi-au sângerat. Tot trupul mă durea de la lovituri.

— Tu, tu ești fată, iar în cultura noastră fetele nu au voie să pună la îndoială autoritatea tatălui. Acum o să te fac să regreți.

Părinții lui Abdullah trebuie să-mi fi auzit țipetele, în timp ce eram bătută ca un animal. Mama plângea și îl implora pe tata să nu-mi facă rău, dar el i-a strigat că era doar vina ei. Eram fiica ei și mă răsfățase.

Printre suspine, Nasreen mi-a spus că, în cultura noastră, tatăl este responsabil de buna purtare a copilului, dar, dacă un copil face ceva cu care el nu este de acord, mama va fi cea învinovățită și pedepsită. Am încercat să nu plâng în timp ce Nasreen își continua povestea. Speram la un pic de magie în stil Bollywood și un final fericit, în care Abdullah o va lua pe Nasreen și va fugi cu ea într-un loc unde să poată trăi împreună pentru totdeauna, departe de cei care îi judecau și îi criticau. Nasreen mi-a spus despre durerea îndurată în ziua aceea și despre vânătăile și rănile de pe corpul ei. Ba chiar îi auzise prin perete pe Abdullah și familia lui plângând.

A doua zi, tata mi-a spus că o să ne mutăm în altă casă. Nu mi-am dat seama că deja se discutase despre asta cu unchiul meu și îmi plănuiseră viața mai departe, fără să știu. În ziua următoare, părinții mei au început să împacheteze, iar familia lui Abdullah ne-a privit plângând de cruzimea tatălui meu. Sinceră să fiu, Zarghuna Jan, nu o să-l iert niciodată pe tata pentru ce mi-a făcut. Nu-mi pasă ce se întâmplă cu el și nici măcar nu știu unde se află acum. Da, ne-am mutat în altă casă, dar abia mai târziu mi-am dat seama că au făcut asta ca să mă separe de Abdullah. Eram naivă. Acum știu că unchiul îi sfătuise pe părinții mei să se mute discret, astfel încât vecinii să nu știe ce se întâmplă. Odată ce ne vom muta, a spus, se putea decide viitorul meu.

Tata fusese de acord cu mutarea, iar mama nu avea niciun cuvânt de spus în privința asta. Renunțase și nu-mi mai spunea ce se întâmplă. Nu am învinovățit-o totuși, și ea se afla într-o situație vulnerabilă. Ne-am mutat foarte departe de

Abdullah. Îmi era foarte dor de el și în fiecare zi scoteam câte una dintre brățările lui și mă uitam la ea, admirând în lumină sticla colorată: roșu, verde, albastru, galben. Fiecare brățară păstra o amintire cu el și le-am prețuit pe toate, ca pe niște dovezi valoroase ale iubirii lui.

La câteva zile după ce am ajuns în noua noastră casă, am observat că oamenii ne tot vizitau, dar eram prea nefericită pentru că eram departe de Abdullah și prea preocupată să mă rog să vină să mă salveze, ca să fiu foarte atentă. Credeam că furia tatălui meu se potolise și chiar speram că se va răzgândi și mă va lăsa să mă căsătoresc cu Abdullah, dar era doar un vis. Nu l-am înțeles deloc pe tata. În ochii lui, comisesem o infracțiune îndrăgostindu-mă și plănuia să mă pedepsească pentru asta. Ar fi trebuit să ghicesc ce avea să urmeze, pentru că nu-mi vorbise niciodată în felul plăcut în care vorbesc de obicei tații cu copiii lor. Era mereu furios pe mine și mă trata urât. Nu înțeleg de ce îi lasă Dumnezeu pe bărbații cărora nu le pasă de femei și de fete să aibă familii. Cred că tata nu a iubit-o nici pe mama lui. Mereu a fost rău cu femeile.

În cele din urmă, am întrebat-o pe mama cine erau oamenii aceia care tot veneau la noi, iar ea zis:

— Nu știu, dar sunt sigură de un lucru, și anume că se întâmplă ceva rău. Simt că plutește o umbră întunecată deasupra noastră și mă sperie.

În ziua următoare, tata i-a spus mamei să pregătească mâncare deosebită, pentru că vom avea musafiri. Se pare că mama știa cine erau, dar nu mi-a spus; iar pentru asta nu o pot ierta. Ar fi putut cel puțin să-mi spună în secret ce se întâmpla. Și au venit musafirii – toți erau bătrâni din comunitatea pașnună – au mâncat ce făcuse mama și i-am auzit vorbind

despre căsătoria cuiva. Când, în sfârșit, au plecat, mama mi-a cerut să o ajut să spele vasele, iar eu am ajutat-o, pentru că nu aveam altceva de făcut. Din ziua în care aflase despre dragostea mea pentru Abdullah, tata mi-a interzis să merg la școală și chiar să ies din casă, așa că, efectiv, eram prizonieră în propriul cămin. Și în tot acest timp nu făceam decât să visez la Abdullah. Dar desigur că nu am avut nicio veste de la el, pentru că era mult prea periculos pentru el să ia legătura cu mine; familia mea nu ar fi ezitat să pună să fim omorâți amândoi dacă ar fi încercat măcar să mă contacteze.

În timp ce spălam vasele, mama a zis:

— Grăbește-te cu spălatul. Trebuie să te dau cu henna pe mâini.

Am întrebat-o de ce, pentru că nu era Eid sau vreo altă ocazie specială, iar ea a răspuns:

— Pentru că te măriți. Mâine pleci într-o casă nouă.

Pentru o clipă nebunească și fericită, am crezut că-mi voi revedea dragostea și m-am trezit exact ca o pasăre eliberată din colivie. Am întrebat-o pe mama:

— Vine după mine?

Iar ea a țipat:

— Nu ai rușine? Nu ți-am spus să uiți de Abdullah? Să nu pomenești vreodată numele lui în fața soțului tău, altfel viața ta va fi un iad.

Am început să plâng:

— Dar nu vreau. Cine e acest bărbat? Tata nu poate să-mi facă una ca asta.

— Bineînțeles că tatăl tău poate face una ca asta, iar ce vrei tu nu are nicio legătură cu ce se întâmplă. Tatăl tău a primit deja o grămadă de bani de la această familie ca să te vadă căsătorită.

Am implorat-o pe mama să mă ajute să scap, dar a început să plângă, zicându-mi că am păcătuit și că trebuie să fiu pedepsită pentru asta. Am implorat-o, spunându-i că nu comisesem nicio crimă și tot ce voiam era să fiu cu Abdullah. În momentul în care am pronunțat numele lui, mi-a tras o palmă și m-a făcut nerușinată.

— Ar trebui să fii recunoscătoare că tatăl tău nu te-a omorât. Dacă ar fi fost ca alți tați afgani, te-ar fi renegat deja. Măcar este civilizat cu tine.

Atunci am început să țip că mai bine să fiu moartă decât să mă mărit cu alt bărbat, pentru că îl iubeam pe Abdullah și știam că el mă așteaptă. Mama a pufnit când am pomenit de dragoste, spunând că este o prostie și că fetelor afgane nu le plac băieții și, cu siguranță, nu li se permite să se mărite cu cineva pe care îl iubesc.

Am plâns toată noaptea și am refuzat să o las pe mama să mă picteze cu henna pe mâini. Eram o mireasă mizerabil de nefericită. La prânz, unchiul și unul dintre frații mei au venit să mă ia. Dar eram o mireasă fără nuntă și nici măcar nu aveam tradiționala rochie nouă, care le era dată de obicei mireselor, și nici alt cadou. Totuși, mai presus de toate, nu-mi venea să cred că nimeni din familia mea nu avea niciun pic de înțelegere pentru mine. M-am agățat de stâlpii de la poartă, în timp ce unchiul a tras de mine și m-a băgat într-o mașină. Înăuntru mă aștepta noul meu soț, un dependent de droguri în vârstă de 40 de ani. Plângeam și am strigat la bărbatul din mașină:

— Unchiule, te rog, spune-le să nu mă ia.

Dar el a râs și a zis că eram prima mireasă care îi spunea soțului ei „unchi". Mi-a prins mâna în palma lui mare și aspră:

— Ține-ți gura. Acum eu sunt soțul tău și am plătit o grămadă de bani pentru tine.

A tot repetat că acum eram a lui, iar când a zâmbit i-am văzut dinții îngălbeniți. Râdea fericit că în curând va face sex cu o virgină de 14 ani. O parte din mine a murit atunci, iar familia mea a încetat să existe pentru mine. Am încetat să mai simt orice pentru ei.

Deși nu puteam să-i văd fața, îmi dădeam seama că Nasreen fusese frumoasă cândva, dar viața și munca grea o îmbătrâniseră. Un sentiment de încredere s-a născut între noi.

Dragă Zari, toate momentele fericite cu familia mea au dispărut. Relația cu mama nu mai exista și mi-am abandonat prețioasele brățări. Nu aveam nici măcar haine de schimb. În ziua aceea, deși sufletul meu a murit, dragostea mea pentru Abdullah a supraviețuit, dar durerea despărțirii de el a fost mai puternică decât oricând. A fost începutul unei vieți în suferință.

Am întrebat-o pe Nasreen dacă l-a mai văzut vreodată pe Abdullah. A zis că nu și nici măcar pe părinții ei nu i-a mai văzut.

Ei considerau că eram o femeie rea pentru că iubisem un bărbat. Ei bine, încă îl iubesc și vreau ca ei să știe că, în ciuda faptului că nu pot fi cu el, sentimentele mele pentru el au rămas neschimbate. Încă îmi mai pot închipui zâmbetul lui.

Apoi s-a întors la povestea căsătoriei ei forțate.

Am fost dusă la casa bărbatului – o cameră întunecată, la periferia Kabulului, departe de casa părinților mei și de toți oamenii pe care îi cunoșteam. Bărbatul acela, așa-zisul meu soț, m-a violat în noaptea aceea; un bărbat de 40 de ani m-a agresat, pe mine, o fată. Dar eram deja moartă pe dinăuntru, iar inocența mea era distrusă. Totuși, niciodată nu am reușit să-l uit pe Abdullah, și sper că s-a căsătorit cu o fată drăguță și că are o viață de familie fericită.

Astfel a început căsătoria mea și am trăit ca o slujnică, gătind pentru bărbatul acela, mâncând resturile și chiar pregătindu-i hașișul. Uneori, mă bătea ca pe un animal dacă îi preparam prea încet ceaiul sau drogurile. Îmi doream să moară. Iar acum sunt o femeie bătrână, cu o viață goală, lipsită de sens, care mai așteaptă doar ca Dumnezeu să-i pună capăt. Aceasta este povestea mea.

În acest punct am oprit înregistrarea, gândindu-mă doar la Nasreen și la viața ei mizerabilă. La cum trebuie să fi fost ea la 14 ani, proaspătă și drăguță, și am încercat să găsesc o modalitate de a edita acest material. În cele din urmă, când povestea lui Nasreen a fost difuzată, unii dintre colegii mei afgani din Londra au făcut comentarii sarcastice la adresa ei. Unul a spus că, din moment ce s-a îndrăgostit atât de tânără, nu e de mirare că a trebuit să înfrunte consecințele. Nici n-am știut ce să spun. Pentru mine, Nasreen era doar o fată obișnuită, care se îndrăgostise de un băiat, la fel cum fac multe fete la vârsta aceea. Dragostea ei fusese inocentă, eram de părere că nu greșise cu nimic urmându-și inima, dar plătise un preț teribil pentru asta.

Știu că în cele mai multe societăți femeile nu sunt judecate pentru că, pur și simplu, le place un bărbat

și că relațiile sunt lăsate să se dezvolte de la sine; o femeie și un bărbat se înțeleg unul pe altul, dragostea lor crește, iar ei pot decide dacă se căsătoresc sau nu. Ca urmare, fetele și băieții învață din ce văd și încep să înțeleagă ce trebuie să facă pentru a-și găsi partenerul potrivit. Cu toate astea, iată-mă în Marea Britanie, nevoită să suport batjocura unora dintre colegii mei bărbați. Dar nu am zis nimic. Poate că trăiam în Marea Britanie, dar lucram într-un mediu masculin afgan, așa că nu puteam să o apăr pe Nasreen, pentru că unii dintre colegii mei ar fi considerat că mă folosesc de radio ca să le încurajez pe alte femei să facă lucruri scandaloase. Tot ce am putut să fac a fost să mă rog ca Nasreen să fie ultima fată care suferea în felul acela.

Un lucru important pe care l-am învățat din povestea lui Nasreen a fost că nu contează unde trăiește o femeie sau o fată afgană – fie că este crescută în Marea Britanie, fie în Kabul – câtă vreme este afgană, nu-i este permis să se îndrăgostească sau să-și exprime deschis dragostea pentru un bărbat, mai ales în fața părinților ei. Ar fi inacceptabil să facă asta și ar aduce rușine familiei. Dacă și-ar dori o relație deschisă cu un bărbat cu care ar vrea să se căsătorească într-o zi, ar deveni subiect de bârfă și de calomnie în comunitate. Nu ar conta că părinții ei au educat-o să fie responsabilă; în interiorul comunității, toate calitățile ei ar fi ignorate și ar fi etichetată drept târfă.

În ultimii patru ani, am întâlnit tinere afgane care aveau iubiți, dar relațiile lor se limitează de obicei la un cerc de prieteni în care cei mai mulți nu sunt afgani. Ele au tendința să ducă două vieți foarte diferite în același oraș: când nu sunt în familie, se

poartă ca toate fetele occidentale, dar odată întoarse acasă, redevin femei tradiționale afgane, care nu vorbesc cu bărbații, nu ies cu prietenii și nu se bucură de o relație de dragoste cu un bărbat. Consider că Nasreen este o femeie extrem de curajoasă; cel puțin, ea a avut curajul să-i spună mamei sale despre dragostea pentru Abdullah și înțeleg cât de greu trebuie să-i fi fost. Chiar și mie – o femeie afgană independentă financiar, care trăiește într-o societate deschisă, precum cea britanică – îmi este greu să vorbesc sincer cu familia despre sentimentele mele, astfel că pot să apreciez la adevărata dimensiune prin ce trebuie să fi trecut Nasreen dezvăluindu-și dragostea pentru Abdullah, în lumea ei închisă.

Adesea mi se pare foarte deranjantă atitudinea unor afgani din Marea Britanie. Unii locuiesc aici de mai bine de zece ani, dar au păstrat puternice tradiții și valori culturale afgane. În vizitele mele în Afganistan, am întâlnit mai mulți bărbați și femei și a fost interesant să aflu că unii dintre cei rămași în țară acceptau mult mai ușor valori care acum 20 de ani erau văzute ca dăunătoare pentru onoarea familiei sau pentru tradiție. De pildă, în unele orașe, familiile au început să le permită fiicelor și fiilor să plece la studii în străinătate, profitând de bursele oferite tinerilor afgani de țările occidentale. Totuși, aici, în Londra, am întâlnit părinți afgani care se opun cu tărie ideii ca fiii și fiicele lor să locuiască măcar în cămine studențești, întrucât ar putea fi afectată reputația familiei. Reputația și numele familiei sunt totul. Așadar, dacă o fată se mărită cu bărbatul ales de familie, va fi respectată și dată ca exemplu altor fete care visează să se îndrăgostească.

Aceasta este presiunea cu care se chinuie să trăiască femeile afgane.

Povestea lui Shereenjan

Sacrificiul unei fiice

Vorbea cu voce tremurată, avea mâinile aspre și bătătorite, iar fața îi era acoperită de riduri. Fiecare rid spunea povestea vieții ei și, așa cum zicea Shereenjan însăși, întregul ei corp arăta ce fel de viață dusese.

Stătea în fața mea, cu picioarele adunate sub ea într-o rână, cu o parte din vălul mare pe jos. Era încălțată cu pantofi din plastic, genul purtat des de bătrânii din Afganistan, iar rochia maro și șalvarii erau decolorați. Prima dată am întâlnit-o pe Shereenjan în vara lui 2006, când am fost în Afganistan în interes de serviciu. Locuia la periferia Kabulului, în apropiere de bunicii și unchii mei. De regulă, stau o zi sau două cu bunicii și restul familiei – toți locuiesc într-o casă mare – când merg în Kabul, iar într-o zi, când vorbeam cu soția unchiului meu despre poveștile de viață de la *Ora femeii afgane*, ea a pomenit-o pe Shereenjan. Am fost intrigată și am rugat-o să mi-o prezinte. Voiam să văd dacă o puteam convinge să ne spună povestea ei.

Când am cunoscut-o, Shereenjan a zis:

— Uite ce e, copila mea, dacă îți spun în detaliu povestea mea, va trebui să aduci cu tine 20 de casete. Este foarte lungă și cei mai mulți oameni nici n-o să creadă ce mi s-a întâmplat.

Și a râs.

— După cum vezi, trăiesc și sunt bine, dar uneori mă întreb cum am supraviețuit, după toate câte mi s-au întâmplat.

I-am spus lui Shereenjan că mi-ar plăcea să-i aud povestea, chiar dacă însemna să mă întorc cu 20 de casete, și am plecat de la ea mulțumită că găsisem pe cineva cu o poveste de viață legată de vechile tradiții afgane. Întoarsă în camera mea din casa de oaspeți a BBC, m-am întins pe pat și m-am odihnit, până când, deodată, a sunat telefonul. Era mama, mă suna din Anglia, și am fost bucuroasă să o aud. Mi-a spus că una dintre rudele noastre din Pakistan avea nevoie de bani pentru nunta ei, așa că am luat numărul de telefon al rudei și i-am promis mamei că voi lua legătura cu ea. Am dormit rău în noaptea aceea, nu reușeam să mi-o scot din minte pe Shereenjan și eram foarte nerăbdătoare să-i înregistrez povestea. Comisia ONU pentru Drepturile Omului chiar spune că în cele mai îndepărtate colțuri ale Afganistanului există sute de femei ale căror povești teribile nu sunt cunoscute, dar măcar Shereenjan putea, în sfârșit, să o spună pe a ei.

Un alt apel telefonic m-a trezit devreme, în dimineața următoare. Am auzit o voce feminină nervoasă vorbind paștu, dar nu am recunoscut-o și am întrebat cine este. Femeia mi-a spus că e mătușa Panei și a început să plângă. Am înțeles că Pana și mătușa ei erau rudele cu care mama voia să iau legătura pentru banii de nuntă. Mi-o aminteam pe mama Panei din copilărie, când am locuit în Kabul. Venea des acasă la noi și, pentru că era din familie, rămânea uneori peste noapte, dar când a izbucnit războiul a plecat în Pakistan, la părinții ei. S-a căsătorit, a avut un băiat și o fată, dar a murit când

fiica ei avea doar două luni, lăsându-i pe amândoi copiii în grija bunicilor. Bunicul lor era un om de la țară, cu idei tradiționale, care credea în vechile reguli, printre care obiceiul de a folosi femeile drept monedă de schimb pentru rezolvarea disputelor, cunoscut sub numele *dukhamany*.

Am întrebat-o pe mătușă de Pana și mi-am amintit că, după moartea mamei sale, eu și familia mea am fost foarte îngrijorați pentru ea, pentru că era foarte mică. Mătușa ei a zis că era bine, dar că, fiind doar un copil, nu prea știa ce se întâmplă cu ea. Apoi mi-a spus că se grăbea și nu putea să stea mult la telefon.

— Dragă Zari, am sunat doar să-ți spun că Pana se mărită și avem nevoie de ceva bani, să-i cumpărăm haine și alte câteva lucruri. Ar fi drăguț dacă ai putea să ne ajuți.

Am fost surprinsă să aud că Pana se mărită, pentru că, după calculele mele, avea doar 11 ani. Am fost de acord să le trimit bani și am întrebat de ce se mărita Pana. Nu am primit niciun răspuns, pentru că legătura telefonică s-a întrerupt brusc. Eram șocată, dar tot voiam să le ajut.

Nu e lucru neobișnuit ca fetele din Afganistan să se mărite la 12 sau 13 ani, indiferent de mediul etnic din care provin ori dacă sunt dintr-o familie bogată sau săracă. Când o fată afgană ajunge la pubertate, părinții ei încep să se îngrijoreze dacă nu i-a cerut încă nimeni mâna, iar fetele sunt adesea măritate când sunt mult prea tinere pentru a face față cerințelor fizice și mentale ale unei căsătorii. Sunt încă niște copii, ar trebui să trăiască alături de mamele lor – nu să devină ele însele mame – și tind să fie ignorante în ce privește sexul și nașterea,

întrucât se presupune că o fată bine crescută nu trebuie să știe nimic despre așa ceva. Astfel, îndată ce o fată are ciclu menstrual, planurile pentru viitoarea ei căsnicie sunt puse în mișcare: este ales un soț și îi sunt cumpărate haine noi. Viața ei se schimbă pentru totdeauna peste noapte și, dintr-o școlăriță fără griji, devine noră și soție care trebuie să aibă grijă de soțul ei. Să-și mulțumească noua familie este la fel de important ca a-și face soțul fericit; unele soții mi-au spus cum au fost umilite dacă nu au reușit să gătească bine pentru toată familia.

Prevederea legală privind folosirea unui copil ca monedă de schimb pentru rezolvarea unei dispute este clară: o fată nu trebuie să se mărite înainte de 16 ani. Dar în satele unde predomină tradițiile tribale multe familii nu cunosc legea. Dacă un astfel de aranjament este reclamat oficial, ar putea ajunge în instanță, unde s-ar judeca după toate formele, dar, dacă este vorba despre o femeie săracă, fără casă, se poate trezi că poliția își face o părere greșită despre ea și astfel poate deveni și mai vulnerabilă. Femeilor ale căror cazuri au ajuns în instanță li s-au întâmplat lucruri oribile. De fapt, este foarte greu de găsit un caz judecat într-adevăr în conformitate cu legea, așa că cele mai multe mariaje de acest fel rămân nereclamate.

După ce am vorbit cu mai multe activiste pentru drepturile omului și cu activiste feministe, am descoperit că multe mariaje premature și forțate sunt aranjate pentru a rezolva dispute sau diverse probleme ale familiilor. Uneori, fetele sunt date la schimb pentru a facilita căsătoria fiului familiei, iar alteori pentru a rezolva conflicte. Asta deși Constituția afgană, care este în conformitate cu

legea islamică, spune că este ilegal. Din păcate, guvernul și instanțele nu prea pot interveni în astfel de cazuri și, potrivit Ministerului afgan pentru Problemele Femeilor și diverselor ONG-uri, aproximativ 57% dintre fetele afgane se mărită înainte de a împlini 16 ani (chiar dacă circumstanțele acestor căsătorii variază).

Îmi vine în minte o chestiune anume. În 2007, în Kabul, am întâlnit niște rude foarte sărace. Cei doi băieți mai mari lucrau în construcții, să câștige bani, iar cele două fete mai mici tocmai ajunseseră la pubertate. Mama lor mi s-a plâns că băieții și soțul ei se chinuiau să câștige suficient pentru întreaga familie. Apoi, fata mai mare, care părea foarte inteligentă, m-a întrebat dacă am terminat școala. I-am spus că da. Apoi, de față cu mama sa, mi-a spus că ea și sora ei nu mai aveau voie să meargă la școală pentru că „deveneau tinere" (adică ajungeau la pubertate). Și-a luat cărțile de școală și mi-a arătat că avea note mari.

Am întrebat-o pe mamă de ce și-a retras fetele de la școală și am încercat să-i explic cât de important era ca ele să aibă o educație, iar ea a răspuns:

— Nu este important, pentru că cele două fete vor fi date la schimb pentru fiii mei. Ei au muncit din greu pentru noi toată viața lor, iar acum, că sunt de vârsta căsătoriei, fetele îi pot răsplăti.

Am întrebat-o ce voia să spună.

— Suntem foarte săraci, prea săraci pentru a obține mirese pentru fiii noștri, așa că le vom folosi pe fete și le vom schimba pe nurori. Și, oricum, este mai bine să stea acasă, pentru că este o rușine ca o fată tânără să iasă singură. Ce ar spune oamenii? Nu ar vrea să se înrudească cu noi dacă ar crede că suntem prea liberali.

Una dintre fete s-a uitat la mine și a început să plângă.

— Ai auzit ce-a zis mama; o să fiu dată la schimb pentru fratele meu mai mare. Zice că o să mă mărit cu cineva din oricare familie ar fi gata să-i dea fratelui meu o soție.

Mi-am dat seama că nu puteam s-o conving pe mamă să se răzgândească. Când m-am pregătit de plecare, fata cea mai mare m-a implorat din priviri să o salvez, dar nu puteam face nimic.

Shereenjan locuia într-un cartier cu străzi înguste și clădiri înghesuite, la periferia Kabulului. Când m-am dus să-i iau interviul, și mie, și șoferului ne-a fost greu să dăm de casa ei. Era o zi însorită și toridă și aveam echipamentul de înregistrare într-o pungă simplă de plastic. O țineam strâns, în fața casei lui Shereenjan. Am bătut la ușă, încercând să mă concentrez pe ce aveam de făcut în vreme ce mintea mea continua să se întoarcă la Pana și la faptul că urma să se mărite la doar 11 ani.

Cei doi nepoți ai lui Shereenjan au deschis ușa. Le-am spus cine sunt și că am venit să o văd pe bunica lor, iar ei au zâmbit timid. Unul dintre ei a strigat că a sosit femeia de la oficiu, apoi au luat-o amândoi la fugă, chicotind. Am intrat în casă și am fost întâmpinată de câteva femei care m-au îndrumat spre camera lui Shereenjan, pe care am văzut-o în cealaltă parte a curții. Avea un băț în mână și lovea un măgar care răgea tare, iar ea țipa și-l blestema:

— Măgar leneș și inutil, dacă nu te caftesc, nu te miști.

Apoi, Shereenjan l-a strigat pe Khudai Dad, unul dintre nepoți, și i-a spus să ia măgarul și să aducă

lemne. Khudai Dad a alergat la ea, a luat bățul și a început să-l lovească pe măgar.

Shereenjan era îmbrăcată cu aceleași haine pe care le purtase când o văzusem ultima dată: pantaloni largi, vechi și o rochie lungă. M-a salutat și m-a pupat pe frunte, cum fac de obicei femeile afgane bătrâne cu cele mai tinere, și m-a invitat să stau lângă ea. Camera ei era umbrită și întunecoasă, dar tot se simțea aerul cald și umed, iar când m-am așezat lângă ea pe o saltea subțire mi s-a părut umedă și ciudat de rece. Mi-am scos reportofonul și am conectat microfonul, iar Shereenjan a râs când l-a văzut.

— Mă tem că s-ar putea să tușesc sau să strănut. Niciodată nu mi-am auzit vocea înregistrată. Nu știu ce să fac și vreau ca vocea mea să sune bine, chiar dacă povestea mea e tristă!

Am mai asigurat-o o dată că nu conta dacă tușea sau strănuta, pentru că puteam să editez și să scot orice zgomot nedorit, și i-am spus să se relaxeze și să vorbească normal. Shereenjan a chicotit ca o școlăriță și a arătat spre microfon, întrebând dacă poate să-i facă și poze. I-am spus că poate doar să-i înregistreze vocea, iar pentru radio nu aveam nevoie de poza ei. În timp ce se pregătea pentru interviu, părea atât de veselă și se comporta atât de firesc, încât chiar nu m-am așteptat la ceea ce eram pe cale să aud.

Totul a început să meargă prost când tata și-a luat a doua soție. Avusese o neînțelegere cu o altă familie și, ca să o rezolve, le plătise o grămadă de bani, dar familia voia mai mulți. Numai că acel conflict era foarte grav și nu se putea rezolva cu bani, pentru că tata se certase pentru pământ și pentru distribuirea

apei în sat și sfârșise prin a-l omorî pe unul dintre membrii acelei familii. Ca urmare, tata trăia într-o continuă frică, iar mama și mama vitregă păreau tot timpul neliniștite. Chiar dacă eram doar un copil de nouă sau zece ani, știam că era vorba despre ceva foarte grav. În fiecare zi veneau bărbați acasă la noi și aveau loc discuții aprinse. Eu duceam vase cu apă, ca musafirii noștri să se spele pe mâini. Habar n-aveam despre ce vorbeau și nici nu eram foarte interesată; voiam doar să le dau cât mai repede săpunul și prosoapele, să mă pot întoarce să mă joc cu prietenele mele. Într-o zi am umplut koza *(vas pentru apă) și l-am dus, împreună cu un* lagan *(bol), în camera de oaspeți. Unul dintre musafiri, care îmi era ca un unchi, s-a uitat atent la mine, în timp ce îi turnam apă să se spele pe mâini. Apoi, i-a zis tatălui meu:*

— Știi, Jabar Khan, mai există o cale de rezolvare. Am putea s-o folosim pe Shereenjan.

M-am uitat la el și am zâmbit când mi-a pomenit numele; habar n-aveam ce voise să spună. Am chicotit și am ieșit din cameră, crezând că poate mă lăudase pentru că îmi îndeplineam sarcinile foarte bine. Desigur că acum știu ce voise să spună și de câte ori mă gândesc la bărbatul acela simt pentru el doar dispreț. El i-a dat tatălui meu ideea și uneori cred că poate nu s-ar fi întâmplat nimic dacă nu era el.

Coșmarul meu a început într-o frumoasă zi însorită, când am ieșit să mă joc cu prietenele mele. Mama m-a chemat în casă și mi-a spus să mă pregătesc, pentru că mergem la o nuntă. I-am spus că nu vreau, dar ea mi-a dat noul meu costum roz, format din șalvari și kamiz. *Mi-l făcuse special pentru Eid și îl purtasem o singură dată. A încercat să-mi pieptene părul, dar era lipicios și unsuros, pentru că nu-l spălasem de câteva zile. Când eram*

mică, alergam pe afară ca un băiat, mă murdăream și mă alegeam cu tot felul de zgârieturi, fără să-mi pese prea mult dacă mă spălam sau arătam îngrijit. Am văzut lacrimi în ochii mamei, în timp ce se chinuia să-mi treacă pieptănul prin păr, și am întrebat-o de ce plânge. Mi-a spus că era tristă pentru că plecam, așa că am îmbrățișat-o și i-am spus că nu vreau să merg la nuntă și că o să rămân cu ea. Dar mi-a pus niște bomboane în mână și mi-a spus că trebuie să merg la nuntă, cu bunica și cu alte două femei. Pe drum, bunica mă ținea strâns de mână și am întrebat:

— Bunico, de ce nu porți haine noi, pentru nuntă?

Mi-a spus că nu era nevoie și că n-ar trebui să pun atâtea întrebări. Am văzut că și ea era supărată. Când am ajuns la casa unde avea loc nunta, am fost surprinsă să văd că nu erau nici muzică, nici mâncare.

— Bunico, ce fel de nuntă e asta? am întrebat. Nici muzică, nici mâncare. E o prostie. Vreau să merg acasă, să mă joc cu Laila și Bassmeena.

Bunica era acum agitată și s-a înfuriat, spunând că așa erau unele nunți și că nu aveam voie să plec.

După un timp, bunica și cele două femei s-au ridicat să plece, iar eu m-am ridicat odată cu ele, dar mi s-a spus să rămân unde eram. Am început să plâng, să strig că voiam să plec cu familia mea și chiar am încercat să mă agăț de rochia bunicii, dar ea m-a împins, spunând:

— Ești proprietatea acestei familii de acum.

Nu am înțeles ce voia să spună și am țipat pentru că eram lăsată acolo, dar nimeni nu m-a băgat în seamă. Așa a început noua mea viață, într-o casă plină de străini.

Am fost dusă într-o încăpere pe care trebuia s-o împart cu animalele; eram prea mică să ajung la clanță, trebuia să mă urc pe un snop de paie. M-am uitat pe gaura cheii și am descoperit că mă încuiaseră acolo. După câteva minute, cineva mi-a adus mâncare, dar am refuzat-o și în cele din urmă au dat-o câinelui. Unul dintre bărbați, de acum cumnatul meu, le-a zis celorlalți:

— Să nu-i dați deloc mâncare. Doar arătați-i-o. Singurul fel în care se va bucura de masa de nuntă. Iată primirea ei în familia noastră, o familie care a fost sfâșiată când tatăl ei l-a omorât pe fratele meu.

La început, nu am înțeles de ce mă urau toți atât de tare. Mi-era frică de toată lumea. Bărbați, femei și copii mă băteau de câte ori aveau chef, iar viața mea nu era mai bună decât a unui câine. De fapt, era mai rea. Doar Allah știe prin ce am trecut. În scurt timp, mi-am dat seama că am fost luată de la ai mei pentru răzbunarea acelei familii și la vârsta de nouă ani am început să înțeleg ce este dukhmany.

Cei mai tineri din familie le spuneau celor mari că aveau grijă de mine, dar în realitate îmi dădeau resturi din mâncarea câinilor și, pe zi ce trecea, deveneam tot mai slabă. Îmi era foarte dor de familia mea și de prieteni, mi-era foame și mă simțeam foarte tristă. Apoi, într-o zi, bunica i-a dat unei vecine care venea în vizită niște carne ascunsă în pâine, să mi-o aducă. Femeia aceea știa totul despre condițiile mizerabile în care trăiam și a cerut să mă vadă, apoi mi-a dat mâncarea pe furiș. Am mâncat-o ca o hămesită, înghițind cât de repede puteam, dar unul dintre copii m-a văzut și a strigat:

— Hei, inutilitatea mănâncă niște carne. Veniți să vedeți.

Soacra mea a venit repede, mi-a luat mâncarea din mână și i-a spus vecinei să plece. Deși nu reușisem să o termin, cele două, trei îmbucături pe care apucasem să le iau avuseseră gust bun.

Desigur, în momentul acela nu știam că femeia respectivă îmi era soacră. Știam doar că era rea; suficient de rea cât să-mi ia mâncarea și să i-o dea câinelui. Voiam să bat câinele, dar nu am putut, pentru că m-ar fi bătut și ei pe mine. N-am putut decât să plâng. Știi, copila mea, nu mă lăsau nici să dorm.

Nu-mi venea să cred ce auzeam. Cum era posibil ca un om să sufere atât? I-am spus lui Shereenjan că era foarte curajoasă și că povestea ei era extraordinară. A continuat.

Într-o zi, pe când eram încuiată în încăpere, am auzit un bărbat strigând tare:

— Unde e cuțitul?

La asta, inima mea a început să bată mai repede, iar picioarele să-mi tremure; credeam că vin să mă omoare. Cumnatul meu obișnuia să râdă de mine, spunând că într-o bună zi o să mă omoare, așa că tatăl meu o să știe cum e să piardă pe cineva. Am stat în picioare în spatele ușii, prea speriată să mă mișc, și am așteptat ca cineva să-i ducă bărbatului cuțitul. Apoi l-am auzit pe unul dintre băieți zicând că nu găseau găina. Am fost atât de ușurată. Cuțitul era ca să taie găina, nu pe mine. Treptat, m-am calmat, dar de atunci m-am temut că puteau veni oricând să mă omoare.

În altă zi, soacra mea a adus surcele ude și lemne și le-a pus în încăperea în care stăteam. Credeam că o să mă bată cu ele, dar mai apoi mi-am dat seama că

doar le depozitau acolo și erau pentru oi. Asta se întâmplă când ești bătută zilnic. Nu poți gândi limpede și devii paranoic. Nimeni nu era bun cu mine. Nici măcar familia mea și, cu siguranță, nu rudele mele prin alianță; ele erau dușmanii mei.

Dimineața mă puneau să adun balegă de vacă, chiar dacă abia puteam să merg, pentru că eram prea slăbită de foame. Mă duceam cu unele dintre fetele mai mari din casă, iar ele mă puneau să car și ce strânseseră ele, iar când ne apropiam de casă mă loveau și luau coșul. Îi spuneau soacrei mele că nu am muncit deloc toată dimineața și că am dormit. Soacra mea țipa că eram leneșă și inutilă, iar apoi îl punea pe nepotul ei să mă bată cu un băț.

În fiecare zi, soacra mea îmi dădea treburi mult mai grele decât fetelor ei. Era o familie mare și destul de bogată, aveau mult pământ, multe vaci și oi. Adesea trebuia să adunăm fân pentru vaci și chiar dacă eram cea mai mică mă forțau să lucrez, pălmuindu-mă și trăgându-mă de păr. Uneori, mă loveau până mă prăbușeam. Dacă aș fi avut vreo idee despre cum să fug de acolo, aș fi fost împiedicată de cumnatele mele, care erau mereu cu ochii pe mine. Mi-au spus să nu rămân în urmă, când eram pe afară, deoarece se temeau că aș putea fugi sau că tata ar putea veni să mă salveze.

Când ne întorceam cu fânul, îi spuneau soacrei mele că ele îl adunaseră pe tot, eu nu făcusem nimic, oferindu-i astfel un motiv să mă bată din nou. Mă băteau zi și noapte. După un timp, unii vecini au sugerat să mi se dea voie să merg acasă, să-mi văd familia, dar socrii mei au spus că asta nu se va întâmpla până după ceremonia matrimonială. Habar n-aveam ce era o „ceremonie matrimonială", dar orice ar fi fost voiam să se termine repede, să-mi pot

revedea familia, așa că m-am dus și l-am întrebat pe socrul meu când se va întâmpla.

— Femeie nerușinată, nu mai ai răbdare? a zis el și m-a scuipat în față.

Toți au început să râdă, iar eu nu înțelegeam de ce. Totuși, a existat un moment când am reușit să scap și m-am dus înapoi la casa părinților mei. Mama mi-a pregătit o grămadă de mâncare bună, dar știam că socrii mei își vor da seama unde m-am dus, acum eram proprietatea lor și i-ar fi omorât pe părinții mei dacă nu mă întorceam. Când am revenit, au cerut familiei mele o oaie, compensație pentru comportamentul meu, și am fost bătută și trimisă să dorm în șura vacilor.

Suferința mea a continuat vreo trei ani. M-am obișnuit să mănânc rămășițe și să fur ce puteam de prin bucătărie. Când eram prinsă, mă băteau, dar nu-mi păsa, corpul meu parcă împietrise. Nu mai simțeam durerea și uitasem ce era dragostea și bunătatea. Eram singură. Apoi, când aveam cam 12 ani, mi-a început sângerarea lunară. Când sângele menstrual mi-a curs prima dată prin șalvarii ponosiți, habar n-aveam ce era și eram prea ocupată cu treburile mele matinale – trebuia să fac focul și să încălzesc apă – ca să-i dau atenție. Ca de obicei, mă grăbeam, să nu se plângă nimeni că eram lentă și să folosească acest pretext ca să mă bată, dar mai apoi am început să simt o durere în șale și prin picioare. Următorul lucru pe care îl știu e că socrul meu a venit direct la mine și m-a pălmuit puternic peste față.

— Târfă murdară. Cum îndrăznești să-ți arăți tuturor rușinea și sângele în felul acesta? Du-te și spală-te.

Habar n-aveam ce voia să spună și am început să plâng. Una dintre cumnate mi-a întins o cârpă și mi-a spus că acum sunt mare și că în scurt timp voi avea un soț. Apoi a râs. Mai târziu, soacra mea a venit în șopron, unde dormeam.

— Shereenjan, ești o fată diabolică. Ai noroc că soțul meu este un musulman bun și a zis că putem aștepta până o să devii femeie, înainte să i te dăm fiului meu. Totuși, acum, o să dormi cu fiul meu și o să-i faci copii. Tu o să aduci copii în această familie, în locul fiului meu ucis, și vor fi din sângele nostru.

Într-un fel, avea dreptate. Dacă ar fi fost o familie și mai crudă, poate că m-ar fi obligat să mă culc cu fiul lor mai devreme. Totuși, cred că m-aș fi descurcat și cu asta. Cineva ca mine poate îndura suferință nesfârșită. Scopul lor fusese mereu să se răzbune pe mine pentru moartea fiului lor și erau foarte buni la asta. De la cel mai în vârstă membru al familiei până la cei foarte mici, mereu găseau noi feluri de a mă răni și se bucurau de suferința mea. Socrul meu era mereu furios și striga:

— Bateți-o!

Și, de câte ori auzeam asta, începeam să tremur. Voiam să fug, dar nu aveam unde să mă duc, iar când mă băteau cu un băț, o strigam pe mama. Cât de mult tânjeam după o vorbă bună, o îmbrățișare caldă sau orice altă formă de bunătate!

Fiul care urma să se culce cu mine era și el foarte tânăr; avea 15 ani. Uneori, și el mă bătea, spunându-mi că în curând voi fi soția lui, dar nu mă bătea la fel de mult ca ceilalți. Cam pe atunci, niște vecini i-au spus familiei mele despre condițiile mizerabile în care trăiam și despre felul în care socrii mei își descărcau pe mine furia cauzată de moartea băiatului lor. La scurt timp după aceea, tata a venit să mă vadă acolo

unde adunam balega de vacă și unde eram singură, întrucât cumnatele mele nu mă mai ajutau. Se ascunsese într-unul din șoproane și, surprinsă, l-am întrebat ce căuta acolo.

— Am venit să te iau cu mine, Shereenjan. O să fugim și o să trăim undeva departe.

Mi s-a făcut frică și am început să țip că nu voiam să merg cu el. Nu venise după mine când fusesem mai mică, iar acum aveam 12 ani și mă obișnuisem cu viața la socrii mei. Viața mea era un iad, dar supraviețuisem obișnuindu-mă cu ea și nu suportam ideea că ar putea deveni și mai rea, așa că i-am spus că nu plec. Am început să plâng. Atunci, tata a recitat niște versete din Coran, apoi a plecat, și aceea a fost ultima dată când l-am văzut. Am plâns tot timpul cât am adunat cu mâinile rahatul acela urât mirositor, știind că socrii mei mă vor lovi, pentru că miroseam atât de neplăcut.

Niciodată nu am fost frumoasă sau mândră, dar le invidiam pe cumnatele mele. Își puneau în păr cleme din plastic colorate și își pictau mâinile cu henna și parcă mereu aveau haine și sandale noi. Mă uitam la ele și îmi doream să am și eu așa ceva. În schimb, hainele mele erau vechituri de-ale soacrei mele și, pentru că ea era mult mai mare decât mine, hainele ei urâte și decolorate atârnau pe corpul meu slab. Niciodată n-am putut să mă duc la o nuntă sau la o înmormântare îmbrăcată așa.

Odată, când m-a vizitat mama și a văzut cât de slabă eram și în ce condiții mizerabile trăiam, s-a dus acasă și a vomitat sânge. Am aflat mai târziu că supărarea a făcut-o să piardă bebelușul de cinci luni cu care era însărcinată atunci. După aceea, nimeni din familia mea nu a mai avut voie să mă viziteze.

Dar, dragă Zari, am reușit să supraviețuiesc cumva, învățând unele trucuri. Și, în ciuda muncii grele și a bătăilor, tot am fost oarecum zburdalnică.

Spunând asta, Shereenjan și-a acoperit gura cu mâna și a chicotit ca o școlăriță neastâmpărată.

Am latura asta obraznică de la bunica, ea-mi povestea cum se purta cu socrii ei. Așteptam până după-amiaza, când toată lumea dormea și în casă era liniște, și mă strecuram în baie, de unde furam săpun și mă spălam repede pe mâini, pe față și pe păr. Ascunsesem o oglindă spartă în șopronul în care locuiam, să mă pot vedea, apoi le spuneam vacilor cât de frumoasă eram când eram curată.

Shereenjan a început să râdă.

Desigur, ele nu mă băgau în seamă și continuau să mănânce și să mugească, dar vacile acelea îmi țineau companie și, cumva, parcă simțeam că mă iubeau. Le dădeam mâncare în mod regulat și le curățam grajdul, astfel că, într-un fel, aveam o familie despre care nu știa nimeni. Eram ușurată că socrii mei nu erau conștienți de mica mea lume, pentru că mă temeam că m-ar putea despărți și de animale.

După șapte zile de ciclu, sângerarea s-a oprit și a venit ziua pentru Nikkah. *Dimineață, soacra mea m-a anunțat că în ziua aceea voi deveni soția lui Azam. N-am zis nimic. Știam că, de obicei, o fată poartă haine frumoase și machiaj la nunta ei, dar soacra mea nu mi-a dat așa ceva. Am purtat aceleași haine vechi, eram plină de același rahat, deși, cu ocazia asta, mi-a spus să mă spăl, pentru că fiul ei nu va vrea să se culce cu o fată care putea ca mine. Pentru*

prima dată în cinci ani, mi s-a dat șampon să-mi spăl părul lung și des, și a trebuit să-l spăl de patru ori pentru că era prea plin de mizerie. Era atât de bine să miros a curat, iar când mi-am pieptănat părul spălat mi-am amintit de ultima dată când mi l-a pieptănat mama, plângând. Am început să plâng și eu. Îmi era foarte dor de ea.

Un mullah a venit să îndeplinească ceremonia Nikkah *(unirea dintre un bărbat și o femeie, în islam), deși nimeni nu s-a sinchisit să mă întrebe dacă sunt sau nu de acord cu căsătoria. Totul a fost doar o formalitate, ca socrii mei să le arate vecinilor că erau buni musulmani. După aceea, mi-am continuat treburile obișnuite de la fermă și de prin casă. Nu știam ce se va întâmpla, nici măcar când soacra mea mi-a spus că în seara aceea voi dormi în casă. Când am întrebat-o de ce, a zis că acum eram măritată cu fiul ei și se aștepta să-i ofer un nepot. Habar n-aveam despre ce vorbea, dar ideea de a dormi pe un* charpoie, *în casă, începea deja să mă sperie și i-am spus că mă simțeam bine în grajd. Drept răspuns, ea m-a scuturat și m-a pălmuit, apoi mi-a spus să mă spăl și să mă duc în camera lui Azam.*

— Fato, acesta va fi darul tău către mine, pentru a răzbuna moartea fiului meu.

Am alergat spre dormitor și l-am găsit pe Azam aștep-tându-mă. A încuiat ușa și a început să-mi pipăie corpul, iar eu eram șocată și speriată, așa că am început să plâng. Mi-a poruncit să-mi dau jos șalvarii, lucru pe care l-am făcut, deși tremuram de frică, iar el m-a penetrat cu atâta forță, încât am început să sângerez. Odată ce s-a terminat, m-a lovit cu piciorul, mi-a spus să-mi adun hainele și să mă întorc în grajd.

— Să nu crezi că o să devii soția mea pentru că s-a întâmplat asta. Vei fi doar purtătoarea copiilor mei. Ei vor locui în casă, dar tu vei veni în camera mea doar când voi avea nevoie de sex, ca să-mi faci un fiu.

Această violență sexuală a devenit o altă parte a vieții mele de femeie. Am fost abuzată aproape în toate felurile posibile. Bătută și defavorizată, sufletul meu a murit. După o lună, am rămas însărcinată, iar apoi am născut un băiețel. Acel bebeluș este acum fiul care are grijă de mine. Venirea lui pe lume a marcat începutul unui capitol mai bun în viața mea. Socrii mei îmbătrâneau, iar eu am fost fericită când socrul meu a murit. Între timp, soțul meu, Azam, s-a căsătorit cu o fată aleasă de el, când avea 20 de ani, și a fost o mare ușurare, deoarece însemna că nu mai trebuia să merg în camera lui, să abuzeze de mine. Soacra mea a murit și ea, iar fiicele ei s-au măritat, una câte una, și s-au dus să locuiască cu soții lor, lăsându-mă pe mine cu fratele lor, Azam, cu a doua lui soție și cu copiii lor. Dar îl aveam cu mine și pe dragul meu fiu – persoana care îmi era cea mai apropiată – și am avut mare grijă de el. Și, cu toate că mama lui era o slujnică disprețuită, tatăl lui tot îl iubea.

Pe măsură ce bătrânii din familie au murit, am îmbătrânit și eu. Fiul meu a crescut, dar a rămas cu mine, chiar și când s-a căsătorit și a avut copii, iar copiii aceia sunt foarte buni cu mine. Dumnezeu să-i binecuvânteze. Dar acum îmbătrânesc și sunt bolnavă și cred că încep să simt efectul acelor ani de suferință. Toate bătăile acelea mi-au slăbit oasele și încheieturile și nu mă mișc prea bine. Atunci eram tânără, dar acum sunt bătrână, iar într-o bună zi voi merge la ceruri.

Nu mă gândesc cu răutate la socrii mei, mai ales că acum sunt morți. Așa a fost destinul meu, să am parte de ei, și nu se putea face nimic pentru a schimba asta. Mai degrabă îl învinuiesc pe tata. Cum puteam să mă aștept ca socrii mei să fie buni cu mine, când propriii mei părinți m-au dat de lângă ei? Dacă i-aș blestema pe socrii mei, ar trebui să-mi blestem mai întâi părinții și nu vreau să le tulbur odihna sufletelor. La ce bun? Soțul meu a devenit bun, pentru o vreme, înainte să moară, și chiar mă rog pentru el uneori, pentru că fără el nu l-aș fi avut pe frumosul meu fiu, care acum are mare grijă de mine. Copila mea, aceasta este povestea vieții mele.

După ce am terminat de înregistrat povestea lui Shereenjan,nora ei ne-a adus iaurt proaspăt – în pașto, îi spunem *shrombi*. L-am servit cu pită proaspăt coaptă în *tanoor* (cuptor) și, în timp ce eu și Shereenjan mâncam, m-am gândit cât de norocoasă fusesem să aud povestea ei incredibilă. M-am simțit onorată că a avut încredere în mine. Înainte să plec, i-am dat nurorii ei un program BBC, să știe când să o asculte pe mama lor la radio. Toată lumea a părut mulțumită de asta, apoi și-au luat un cald rămas-bun de la mine – *Khuda Hafiz*, „Domnul să te aibă în pază".

Întoarsă la casa de oaspeți din Kabul, am sunat-o pe mătușa Panei, în Pakistan, să întreb cum se simțea Pana. Mi-a spus că ieșise în curte, să se joace cu prietenele, dar că a doua zi va pleca la socrii ei. Atunci mi-am dat seama că nu se schimbaseră prea multe în Afganistan. Același lucru care i se întâmplase lui Shereenjan cu atâția ani în urmă era pe cale să se întâmple acum cu Pana. Am întrebat-o pe mătușă dacă exista vreo altă cale de a rezolva

disputa; oare familia aceea ar accepta bani, în schimb? A zis că Pana le fusese promisă, că așa era înțelegerea și nu se putea face nimic pentru a o schimba. Tot ce puteam face era să ne rugăm Domnului ca familia aceea să fie bună cu ea.

M-am simțit neputincioasă. Nu puteam să o salvez pe fetița aceea de 11 ani. Am întrebat-o pe mătușă cum se simțea Pana, iar ea mi-a zis:

— Asta este soarta unei fete cu o mamă atât de nefericită. Pana e copil încă și nu-și dă seama că se va duce în această casă nouă pentru totdeauna; și odată ajunsă acolo nu se va bucura de privilegiile obișnuite ale unei mirese, deoarece ea merge acolo ca rezolvare a unui conflict. Bietul copil nu va avea o nuntă, ca alte fete, și nici măcar nu i se va da voie să vină acasă să-și vadă fratele. Se duce acolo să domolească furia acelei familii, iar ei vor fi mulțumiți să o trateze ca pe o sclavă, pentru că vor vrea ca fiica dușmanului lor să sufere.

Am implorat-o pe mătușă să-i explice nepoatei sale situația și să-i spună de ce se ducea în acea casă nouă și că nu va avea voie să se întoarcă niciodată. Dar mătușa a zis că asta era imposibil. Dacă Pana ar ști ce urmează să se întâmple ar putea refuza să meargă, iar bunicul ei s-ar înfuria foarte tare. Am convins-o pe mătușă ca cel puțin să-i cumpere multă mâncare, ca să nu sufere de foame.

A fost ultima dată când am auzit de Pana. Nimeni nu știe ce s-a întâmplat cu ea. Când am înregistrat povestea lui Shereenjan, m-am bucurat că cele descrise de ea se întâmplaseră cu mulți ani în urmă, dar iată-mă confruntându-mă cu aceeași poveste în prezent, și încă una care se petrecea chiar în familia mea. Cât de mult mă înșelasem crezând că astfel de obiceiuri existaseră doar în secolul trecut.

Rădăcinile culturale sunt adânc înfipte în Afganistan și mulți oameni cred în ele, adesea chiar mai mult decât în islam.

Povestea Samirei

Țesătoarea de covoare

Qamar este o fată turkmenă care a scris o poezie despre țesutul covoarelor, pe care am difuzat-o în emisiunea noastră. Când reporterul nostru a intrat în contact cu ea pentru prima dată, Qamar avea 16 ani și locuia în Shirbighan, provincia Jowzjan, aflată în nordul Afganistanului. Qamar ne-a spus că ar fi preferat să meargă la școală, să poată deveni doctoriță sau profesoară, dar, cum ea constituia principala sursă de venit a familiei, nu avea de ales și trebuia să-și petreacă zilele la războiul de țesut. I-am transmis la radio poezia, pentru că am vrut ca ascultătorii noștri să știe că multe dintre covoarele afgane erau făcute de femei și fete ale căror pricepere și hărnicie abia dacă sunt recunoscute. Când a apărut vreodată numele cuiva precum Qamar pe eticheta mică de pe spatele acelor covoare ce se vând cu sute de dolari?

Mare parte din povestea Afganistanului poate fi văzută în covoare sale. Diversitatea etnică a țării – turkmenii, uzbecii, tadjicii, hazarii, *kuchi* și paștunii – este acolo, în desenele covoarelor. Lâna provine de la oile, caprele și cămilele ce pasc pe dealurile noastre, iar vopselele tradiționale de la plantele, fructele și legumele noastre. Coaja de rodie și nucile dau culoarea maro, roșul vine de la rădăcinile de roibă, galbenul de la șofran sau de la mușețel, iar albastrul de la planta de indigo. Dar, dincolo de

materiale, covoarele noastre sunt țesute cu emoțiile și sentimentele femeilor și fetelor care le lucrează.

Nimeni nu știe când au început femeile afgane să țească covoare. De câte ori întreb despre istoria lor, mi se spune că datează de secole și că este un meșteșug transmis de la mamă la fiică, împreună cu anumite modele. Totuși, un lucru este sigur, și anume că aceste covoare sunt cel mai bun exemplu de artă afgană. În trecut, regii afgani ofereau covoare în dar demnitarilor străini, iar acum, președintele Afganistanului le oferă liderilor altor țări. Când are loc un eveniment oficial cu politicieni importanți sau celebrități, toată lumea pășește pe un covor afgan roșu, iar când se mărită o fată afgană, părinții sau rudele îi oferă un covor pentru dormitor.

Să instalezi în casă un război de țesut este ușor, iar accesoriile necesare nu sunt nici scumpe, nici greu de obținut. Pentru nomazi există chiar niște războaie de țesut portabile – cu firele de lână atașate de ele – care pot fi urcate pe un măgar. Țesutul covoarelor este ceva ce poate fi făcut mai mult de femei și copii, neavând nevoie să iasă din casă. În perioada talibanilor, când femeile nu aveau voie să meargă la lucru și fetele nu erau lăsate să meargă la școală, ele puteau să câștige bani țesând covoare, iar femeile și fetele ce nu proveneau din familii care țeseau covoare au învățat atunci meșteșugul. Apoi, când mulți afgani s-au refugiat în Pakistan și Iran, s-au apucat din nou de țesut covoare, iar de acolo și-au exportat meșteșugul în restul lumii.

Când lucram la *Ora femeii afgane* am întâlnit multe țesătoare de covoare, dar până atunci n-am știut ce greutăți trebuiau să îndure pentru a crea acele opere de artă și am fost uimită de cât de

nefericite erau multe dintre ele. Am descoperit că, în nordul țării, fetele erau apreciate în funcție de priceperea la țesut. Fetele acelea puneau suflet în covoarele lor, dar nimănui nu-i păsa cum se simțeau ele; îi interesa doar câți bani puteau obține pe covoare. Unele fete mi-au spus că erau obligate de părinți să devină adevărate mașinării de țesut covoare. Nu făceau decât să înnoade, să bată, să lege și să taie, ore în șir. Îmbătrâneau și oboseau în spatele războaielor de țesut, în timp ce energia, frumusețea și sănătatea lor se deteriorau. Habar n-aveau care era prețul covoarelor lor pe piața internațională, ele știau doar că erau legate de războiul de țesut. Acum mă uit altfel la covoarele afgane din casa mea și mă gândesc la femeile și la copiii care le-au făcut.

Precum Qamar, și Samira este din Shirbighan și e un model de țesătoare de covoare. După ce am citit poezia lui Qamar, am fost nerăbdătoare să cunosc și alte fete ca ea, iar în nordul Afganistanului nu sunt greu de găsit: aproape fiecare casă are un război de țesut din lemn. Nordul țării este ocupat mai mult de turkmeni și uzbeci, iar ei își prețuiesc fetele în funcție de cât de pricepute sunt la țesut. De pildă, dacă o fată țese covoare frumoase pe care se poate obține un preț bun, familia unui băiat va plăti mai mulți bani pentru a o lua în căsătorie, iar familia fetei va spune:

— Cele cinci degete ale ei sunt cinci *chiraghs* (lumini).

Mereu îmi amintesc de cele cinci lumini când mă uit la covoarele afgane pe care le-am cumpărat. După ce am ascultat povestea Samirei și a lui Qamar, le prețuiesc și mai mult, pentru că acum știu

adevăratul lor preț, care constă în sacrificiu și devotament.

Samira țesea repede firele colorate. Lângă ea, pe jos, era cuțitul de tăiat ațe, iar în fața ei un desen cu modelul. Dar abia dacă se uita la el. Nu era nevoie, putea țese cu ochii închiși. După un timp, degetele mici și subțiri au început să o doară de la atâta răsucit. Samira stătea pe o pernă în fața *kargah*-ului, un război de țesut mare, din lemn, pe care era întinsă urzeala covorului. Avea mai mult de șase metri lungime și umplea aproape toată camera. Samira trebuia să se întindă în sus, să ajungă să coasă.

Camera în care stătea era întunecată și, de la lână, plină de praf. Samira începea să țească în fiecare dimineață devreme, înainte ca mama ei să i se alăture. Era cea mai mare dintre copii; fratele ei mai mic era la școală, iar sora ei era încă bebeluș. Până să plece fratele ei la școală, Samira lucra deja la *kargah*, care fusese făcut de tatăl ei. Samira și mama sa stăteau în fața războiului toată ziua. Aceea era treaba lor. Samira purta un văl pătrat legat în jurul capului și stătea cocoșată deasupra ațelor, lucrând. Uneori, când era foarte obosită, se rezema de *kargah*, odihnindu-și trupul pe cadrul lui.

Samira era ocupată să țească și să taie firele de lână, când mama ei a strigat la ea:

— *Oi!* Leneșo, cum mă întorc cu spatele, cum te oprești din țesut și te rezemi de *kargah*.

Samira a început să țească și mai repede.

— Nu, mamă, am țesut tot timpul cât n-ai fost aici. Vino și vezi. Uite, am terminat deja primul model. Ești mulțumită acum?

Mama ei s-a uitat atentă la bucata țesută.

— Bine, copila mea. Bravo, ai țesut frumos, dar va trebui să lucrezi mai repede acum, pentru că surioara ta nu o să mă lase să muncesc cât de mult ar trebui și, dacă nu terminăm covorul la timp, tatăl tău se va înfuria. Și ce-o să-i spună *tojar*-ului (comerciantului)?

Samira s-a uitat la *kargah* și s-a apucat să țească mai repede. Cu fiecare nod pe care îl făcea devenea mai furioasă și cu fiecare respirație mai înghițea niște praf. Mama ei a venit și s-a așezat lângă ea. Era o femeie mare, dolofană și purta o rochie tradițională turkmenă, lungă și un văl verde-închis, sclipitor, sub care avea o pălărie sclipitoare. Mama și fiica arătau la fel: amândouă aveau fețe mari și rotunde, nasuri mici și buze roșii, groase. Obrajii Samirei erau mai rozalii decât ai mamei sale, dar altfel singura diferență dintre ele erau 17 ani.

Samira îi punea mereu o grămadă de întrebări, iar mama ei îi răspundea fără să piardă vreun fir din țesătura ei și din a Samirei, pe care o verifica; supraveghea atent ce făcea fata și îi corecta orice greșeală, învățând-o să țească cu precizie și stil. Mama Samirei era talentată și la combinarea culorilor, și la crearea de modele noi, elegante.

— Mamă, când terminăm covorul acesta va trebui să începem altul?

Mama ei a zâmbit.

— Copila mea, întrebi asta în fiecare zi când începem să țesem, iar răspunsul meu este mereu același; da, va trebui să facem asta din nou. Va trebui să continuăm să țesem cât de mult timp putem, pentru că tatăl tău a luat multe alte comenzi de la *tojar*.

— Bine, mamă, a răspuns Samira, știu, dar m-am plictisit de asta și vreau să merg la școală, ca Naeem.

De ce el merge la școală, iar eu nu? Eu am 11 ani, iar el are 10. Nu e mare diferență de vârstă, nu?

— Ascultă, copila mea, eu m-am dus la școală?

Samira a scuturat din cap.

— Nu, știu că nu te-ai dus la școală.

Mama i-a fluturat acul metalic mare în față.

— Deci! Iată răspunsul. Mama ta nu s-a dus la școală, așa că nu vei merge nici tu. Dar tatăl tău a fost la școală, așa că și fratele tău merge. Nu uita că ai un singur frate. Într-o bună zi, tu și surioara ta veți merge să locuiți în casele altcuiva și amândouă vă veți ajuta soții la toate treburile casei, la fel cum eu îl ajut acum pe tatăl vostru.

Samira n-a fost prea mulțumită de răspunsul mamei, dar n-a zis nimic și, pentru o vreme, a continuat să țească. Mama ei a pornit radioul pe un post local de muzică și s-a auzit cântecul fetei Herati. Samira l-a dat imediat mai tare, iar mama ei a râs; era unul dintre cântecele ei preferate. Îl cânta Sitarah Herat, cântăreață afgană. Au continuat să țească, ascultând.

„Eu sunt fata Herati,
Vin dintr-un sat.
Sunt o țesătoare de covoare,
Țes frumos și colorat.
Eu sunt noua floare din această casă."

Samirei îi plăcea. Îi părea că Sitarah cântă pentru ea. Mama ei a dat volumul un pic mai încet și a zis:

— Vezi tu, copila mea, țesutul covoarelor e un mare meșteșug, până și cineva ca Sitarah cântă despre munca noastră!

Dar Samira n-a fost impresionată.

— Ce știe Sitarah? Ea se poate bucura cântând despre țesut, dar nu trebuie să muncească din greu, ca noi, nu-i așa?

Mama Samirei a râs.

— Credeam că-ți place cântecul, dar acum ești supărată pe el.

Samira s-a uitat la *kargah* și a zis:

— Vreau să fiu cântăreață, nu țesătoare de covoare, cum o să se întâmple asta vreodată?

Mama Samirei a clătinat din cap și a zis:

— Niciodată n-o să încetezi să te cerți cu mine din cauza lucrului, nu-i așa? Nu vei fi niciodată cântăreață, pentru că tatăl tău nu vrea ca familia noastră să se facă de râs.

Samira s-a oprit pentru o clipă.

— Dacă tatei nu-i este jenă să se laude cu covoarele țesute de mine, de ce i-ar fi rușine ca oamenii să-mi audă vocea? Cântatul este tot un talent, la fel ca țesutul.

Mama Samirei s-a întrebat cum de era fata atât de deșteaptă și și-a dat seama că nu avea cum să câștige disputa aceea, așa că a încercat să-i readucă atenția la muncă.

— Hai să ne continuăm treaba. Ești încă tânără și nu înțelegi toate tradițiile.

Cu asta, mama și fiica și-au văzut de țesut, degetele lor mișcându-se repede printre fire. În scurt timp s-a făcut ora prânzului, iar Samira a întrebat-o pe mama ei dacă se poate opri să mănânce. Aceasta a fost de acord, iar Samira s-a dus afară. Aerul era uscat și răcoros. Toamna transformase frunzele copacilor din curte în galben și portocaliu, iar vântul puternic le sufla pe jos. Samira a încercat să se uite spre cer, care, în ciuda vremii recii, era senin și însorit, dar și-a dat seama

că nu poate deschide ochii; o dureau foarte tare din cauza luminii, așa că și i-a acoperit cu mâinile. Trecându-și degetele peste față, a simțit durere în articulații, iar când a vrut să se îndrepte a simțit o durere puternică în spate. Din cauza orelor numeroase în care stătea aplecată peste *kargah* într-o cameră întunecată, nu mai putea să stea foarte dreaptă și, pentru că se așezase la războiul de țesut de dimineață devreme, era prima dată când vedea lumină naturală în ziua aceea.

Samira s-a îndreptat încet spre bucătărie și s-a dus direct la coșul cu pâine, care era plin cu pită rotundă, coaptă de mama ei în *tanoor* mai devreme. A luat o bucată, apoi s-a dus la aragaz și a pus ceainicul. În fiecare zi pe la prânz se întorcea în bucătărie, să facă ceai verde, lua două căni, zahăr și pâine și le ducea în camera de țesut. Acela era prânzul lor. Mama ei gătea doar seara, când soțul ei venea acasă; în timpul zilei nu lua pauză de la țesut ca să gătească pentru copii. În plus, era mai ieftin să facă mâncare cum trebuie doar o dată pe zi.

Samira s-a așezat aproape de o fereastră mică, lângă care dormea surioara ei, în *gahwara* (leagăn). A pus ceai în căni, pentru mama ei și pentru ea, adăugând mult zahăr, și a mușcat din pâine. A savurat fiecare înghițitură de ceai și fiecare îmbucătură de pâine. După un timp, mama i-a spus să vadă ce face surioara ei. Trecuse mult timp de când bebelușul nu se mișcase, așa că Samira s-a lăsat pe genunchi, lângă *gahwara*, și s-a uitat atentă la ea.

— Da, mamă, e bine. Doarme.

— Nu înțeleg de ce nu s-a trezit. Doarme de la nouă dimineața, iar acum e aproape unu.

Samira a glumit, spunând că poate surioara ei era obosită ca ele, apoi a întrebat:

— Mamă, când va crește, o vei pune și pe ea să țească covoare?

Mama ei a răspuns:

— Desigur, ea e la fel ca mine și ca tine. E fată și trebuie să învețe să țească, altfel niciun bărbat nu se va căsători cu ea.

Samira știa ce vrea să spună. I se spusese de multe ori, de către mama ei și de către alte femei, că o fată turkmenă trebuie să știe să țească covoare ca să poată avea un soț bun. Cele mai multe fete din sat începeau să țească covoare acasă, cu mamele, surorile, mătușile sau bunicile lor, de la 7 sau 8 ani. Între timp, bărbații din familie găseau comercianți care să le cumpere covoarele sau piețe unde puteau să le vândă chiar ei. Unii băieți mergeau la școală, dar nu toți, iar unele familii îi învățau chiar pe băieți să țească covoare. Dar fratele Samirei nu trebuia să țească. Întrucât era singurul băiat din familie, era foarte valoros, iar mama lor știa că țesutul covoarelor nu era bun pentru sănătate – multe femei și copii se îmbolnăveau de plămâni, pentru că lucrau zi de zi în aerul acela prăfuit. De asemenea, mama lor voia ca el să meargă la școală, ca într-o zi să devină doctor, să-și poată trata ambele surori de durerile de spate și de degete.

Luând ultimele îmbucături de pâine, Samira s-a întors spre mama ei și a întrebat:

— Mamă, crezi că cele cinci degete ale mele sunt ca cinci lumini?

Mama ei a zâmbit, s-a dus la Samira și i-a luat mâna. S-a uitat la degetele mici ale Samirei.

— Draga mea fiică, degetele tale nu sunt încă cinci lumini, dar vor fi. Să-ți spun când vor deveni lumini?

— Da, te rog, mamă, a zis Samira entuziasmată. Spune-mi cum și când vor fi precum cinci *chiragh*.

Mama i-a masat ușor cele cinci degete.

— Mica mea prințesă, când o să-ți spun să te trezești devreme și să te duci direct la *kargah*, iar tu o să faci asta imediat, aceea va fi ziua. Când o să încetezi să te plângi că fratele tău merge la școală, iar tu nu, aceea va fi ziua. Când nu o să mai bombăni că degetele tale sunt obosite și nu vrei să țesi covoare, aceea va fi ziua. Și, în sfârșit, când o să țesi singură și fără să te plângi un covor de șase metri, aceea va fi ziua în care degetele tale vor fi precum cinci *chiragh*!

Samirei nu i-a prea plăcut răspunsul la întrebarea ei și s-a ridicat, s-a așezat în fața *kargah*-ului și a început să țească. A țesut repede, apoi s-a apucat să taie ațele cu cuțitul de covoare. Mama ei s-a ridicat să vadă ce face bebelușul, apoi s-a întors și s-a așezat lângă Samira să se uite la porțiunea pe care tocmai o țesuse.

— Oprește-te! Oprește-te, Samira. Uite ce faci.

Samira s-a oprit imediat.

— Ce-am făcut? Țes exact ca tine.

Mama ei a luat cuțitul și a tăiat cusăturile de pe porțiunea pe care Samira tocmai o lucrase.

— Dacă nu apeși ațele suficient de bine și dacă nu tai îngrijit sau dacă nu faci modelul întocmai, distrugi luni de muncă.

Samira s-a apucat să desfacă bucata și a lăsat-o pe mama ei să țească prima, înainte să o imite. Amândouă țeseau repede, fără să vorbească. Din când în când, tăcerea era spartă de sunetul ciocanelor din lemn, lovind câte un șir de noduri pe care tocmai le legaseră. Mama Samirei voia ca ele două să țească o anumită normă în fiecare zi, astfel că

Samira nu avea voie să se ridice și să iasă din cameră, exceptând momentele când se ducea la toaletă sau la bucătărie. Mama ei era foarte conștientă că Samira ar fi găsit orice scuză posibilă să scape, chiar și pentru scurt timp. Samira era prea tânără și nu-i păsa dacă vreunui *tojar* sau altcuiva îi plăceau covoarele. Era plictisită de țesut și-și dorea să fie afară, să se joace cu prietenele ei sau să facă rochii pentru păpuși. De trei ani deja Samira era pusă să lucreze mereu și nu i se dădea voie să iasă la joacă. Mama și tatăl ei considerau că era suficient de mare să stea acasă și să-și perfecționeze meșteșugul țesutului.

— Mamă, dacă țes mai repede azi, pot să merg la Shakila mai târziu, să mă joc cu păpușile ei? a întrebat Samira.

Dar mama ei a zis:

— Uită-te la mine, Samira; de azi-dimineață mă bați la cap cu scuze și întrebări enervante. De ce nu stai jos liniștită și să-ți vezi de treabă? Nu mai vorbi și concentrează-te!

Apoi, mama Samirei s-a uitat neliniștită spre fetița din *gahwara*.

— M-ai bătut la cap, iar surioara ta tot nu s-a trezit. Doarme de prea mult timp și începe să mă îngrijoreze.

Mama Samirei a continuat să se uite spre *gahwara*, dar n-a reușit să se relaxeze și, în cele din urmă, s-a oprit din țesut și s-a dus la copil. A dezlegat curelele leagănului, a luat bebelușul în brațe și i-a atins fața, apoi i-a spus Samirei să aducă repede niște apă. Copilul era palid și abia dacă respira. Părea inconștient, iar mama Samirei nu reușea să-l trezească. Samira a adus apă cu o lingură mică, iar mama ei a încercat să împingă câteva

picături în gura fetiței. Aceasta a înghițit un pic de apă, dar nu a deschis ochii, iar mama Samirei a început să fie cu adevărat neliniștită. Avea nevoie de ajutor și i-a spus Samirei să meargă la vecina, să o sune pe Khala Shah Gul.

— Spune-i să vină aici. Spune-i că sora ta nu se trezește.

Deși îngrijorată pentru sora ei, Samira s-a simțit ușurată că avea voie să se ducă afară pentru câteva minute. Alerga spre casa vecinilor, bucuroasă că o s-o sune pe Khala Shah Gul. A auzit-o pe mama ei strigând după ea:

— Nu te abate pe la celelalte fete. Du-te direct acolo și vino imediat înapoi.

Khala Shah Gul era una dintre femeile bătrâne din cartier și ajuta la nașterea copiilor. Ea însăși născuse 12 copii – cei mai mulți erau acum căsătoriți și aveau copii – și locuia lângă familia Samirei. Și ea era dintr-o familie de țesători de covoare, dar era cunoscută pentru că le dădea sfaturi mamelor despre cum să-i facă pe copii să nu mai plângă, astfel încât să-și poată vedea de țesut. În timp ce aștepta ca Samira să se întoarcă, mama ei legăna bebelușul în poală, ținându-i mâinile mici, dar corpul micuț nu avea pic de energie. Parcă era beată. A început să-i pupe mâinile și picioarele.

— Micuța mea, trezește-te. Pentru dragostea mamei tale, trezește-te. De ce dormi încă? Mama se îngrijorează.

A continuat să vorbească cu ea și să o legene.

— Știu că atunci când plângi vreau să dormi, dar acum e timpul să-ți bei laptele preferat. Trezește-te, scumpa mea, trezește-te!

Fetița a continuat să respire încet, dar nu s-a mișcat, iar mama Samirei era din ce în ce mai

îngrijorată. Și-a descheiat partea de sus a rochiei, și-a scos sânul, l-a frecat ușor de fața fetiței. Laptele a ieșit prin sfârc în gura fetiței, dar ea nu l-a supt, ci i s-a împrăștiat pe față. După câteva minute, Samira s-a întors cu Khala Shah Gul, iar mama ei a alergat spre ea.

— Khala, uite, bebelușul meu nu se mișcă, nu plânge și nu bea lapte. Doarme de ore în șir. Mă tem că s-a întâmplat ceva cu ea. Ce să fac?

— O să mă uit la ea, dar sunt sigură că e bine.

Mama Samirei i-a dat Khalei Shah Gul fetița și i-a spus Samirei să se întoarcă la țesut, apoi s-a dus să facă ceai pentru musafira lor. Samira s-a întors la *kargah* și a început să adune firele, mulțumită că avusese ocazia să meargă afară. Între timp, Khala Shah Gul s-a așezat cu bebelușul în poală. I-a atins obrajii, i-a verificat pulsul și a observat că avea pielea rece, iar pulsul slab și constant. Mama Samirei s-a întors în cameră cu o tavă cu căni și un ceainic, pe care a pus-o jos, în fața Khalei Shah Gul.

— Khala Shah Gul, e bine copilul meu? Ce e cu el? De ce nu se trezește?

Khala Shah Gul era foarte calmă.

— Copila mea, fetița ta e bine; doar că doarme profund. Din ce văd, cred că i-ai dat un pic prea mult opiu.

Mama Samirei a atins părul fetiței.

— Dar, mătușă, nu i-am dat chiar așa mult. Doar cât ai spus tu să îi dau. A fost doar o sămânță.

Khala Shah Gul i-a dat mamei fetița.

— Uite, încearcă să-i dai să sugă de la sân acum și forțeaz-o să bea niște apă. Îndată ce amețeala va dispărea, se va trezi, nu-ți face griji.

Khala Shah Gul a scos niște opiu dintr-un buzunar al rochiei, chiar de sub sâni, a rupt o

bucățică – cam cât un bob de grâu – și i-a întins-o.

— Mâine ar trebui să reduci cantitatea de opiu pe care i-o dai fetiței, pentru că, evident, e genul care nu suportă prea mult. Nu-ți face griji totuși; se va obișnui cu el și în scurt timp plânsul ei nu te va lăsa să țeși, nici dacă o să-i dai o bucată cât un strugure.

Khala Shah Gul a început să râdă și să-și soarbă zgomotos ceaiul. Mama i-a spus Samirei să-i pregătească Khalei pantofii, iar ea i-a pus imediat în fața ușii, să poată păși direct în ei. Bătrâna s-a uitat în jos, la Samira.

— Bravo, copila mea. Domnul să te binecuvânteze. Pe lângă faptul că te pricepi să țeși covoare, știi și cum să te porți cu bătrânii.

După ce Khala Shah Gul a plecat, Samira a închis ușa și s-a dus să o pupe pe surioara ei, care încă dormea în poala mamei. A pupat-o pe obraz, a încercat s-o trezească, dar ea nici n-a clipit. Atunci, mama ei i-a spus să golească olița, care era sub *gahwara*; ca da obicei, Samira a făcut ce i s-a spus. Mama a schimbat hainele fetiței, a încercat să o alăpteze și, spre bucuria ei, în sfârșit, fetița a început să-și miște buzele și limba și să sugă din sfârc. Mama Samirei i-a pupat bucuroasă fruntea.

— Mulțumesc, Doamne! Fetița mea e în viață. Sunt o mamă norocoasă.

În timp ce bebelușul sugea lapte de la sânul ei, femeii au început să-i curgă lacrimi. Era atât de ușurată. Parcă cineva îi dăduse o a doua șansă în viață. Samira i-a șters lacrimile cu degetele.

— Mamă, de ce plângi? Ce s-a întâmplat? E totul în regulă?

Mama ei a sărutat-o pe frunte.

— Fetița mea dragă, sunt lacrimi de fericire. Vezi, surioara ta suge de la sânul meu. Sunt atât de fericită

că e bine.

Și Samira era fericită. A pus olița înapoi sub *gahwara*, iar mama ei a așezat-o pe fetiță înapoi în coșul ei. Acum, bebelușul avea ochii deschiși. Odată ce *gahwara* a fost pus într-un colț departe de *kargah*, departe de praf, Samira s-a ridicat și a pus niște ceai în cană, pentru mama ei.

— Domnul să te binecuvânteze, Samira. Acum, haide să țesem cât de repede putem, să recuperăm timpul pierdut.

Deși Samira fusese îngrijorată pentru surioara ei, se simțea mult mai relaxată ca de obicei, pentru că avusese multe pauze de lucru și mama ei fusese mult mai puțin atentă la ea, din cauza fetiței.

— Mamă, de ce a dormit fetița atât de mult? Ce fel de medicament i-ai dat?

— A fost din cauza cantității de opiu; a fost mai mult ca de obicei. O să-ți arăt cât trebuie să-i dau în fiecare dimineață, iar tu trebuie să mă ajuți să verific să nu fie mai mare ca un bob de grâu.

— Dar, mamă, de ce trebuie să i-l mai dai, dacă o îmbol-năvește? a întrebat Samira.

— Când erai bebeluș, îți dădeam și ție. Îi face pe copii să doarmă bine. Altfel, surioara ta s-ar trezi mereu și ar deranja-o pe biata ta mamă, care trebuie să țească un covor uriaș împreună cu obraznica ei soră mai mare.

Mama Samirei i-a zâmbit fiicei ei mai mari și a continuat să țească, în timp ce Samira a tras aer în piept și s-a uitat la *kargah*, întrebându-se dacă o să-și petreacă tot restul vieții în fața lui. Voia să se elibereze de el, dar știa că niciodată nu va reuși. Viitorul ei fusese deja planificat și avea să țească, să țească și să țească. Iar când, în sfârșit, mama ei va spune că cele cinci degete ale fiicei sale sunt ca cinci

flăcări, Samira va deveni mireasa unui băiat turkmen care se va aștepta să țească pentru el și să aibă grijă de copiii lor.

Samira s-a ridicat și a pornit radioul și, pentru că era muzică, l-a dat mai tare. I-a spus mamei ei că, dacă tot trebuiau să stea toată viața în camera aceea întunecată, puteau la fel de bine să-și asculte cântecele preferate. Mama și fiica au zâmbit și au continuat să țească.

Că mama Samirei îi dădea opiu copilului nu era ceva neobișnuit. Am descoperit că este o practică veche în rândul familiilor care țes covoare să-și facă bebelușii să tacă, până împlinesc doi sau trei ani. Am invitat un medic la *Ora femeii afgane*, să vorbească despre pericolele opiului pentru sănătatea copiilor, iar el ne-a spus că este dăunător pentru creier și pentru dezvoltarea lor pe termen lung. A mai spus că unul dintre motivele pentru care dependența de droguri este atât de răspândită în Afganistan este faptul că oamenii devin dependenți de când sunt foarte mici, iar apoi ne-a explicat că bebelușii care țipă și plâng până li se dă opiu sunt deja dependenți. Din păcate, mama Samirei nu a avut acces la această informație, dar un sondaj făcut în numele BBC World Service Trust despre *Ora femeii afgane* a arătat că multe ascultătoare i-au înțeles situația. De asemenea, ascultătoarele erau recunoscătoare că emisiunea le oferea astfel de informații și, ca urmare, multe mame au spus că nu le vor mai da copiilor opiu, întrucât înțelegeau cât de dăunător era. M-am bucurat că eu și reportera noastră am reușit să aducem această problemă în atenția ascultătorilor, dar știam că nu putem face nimic să ușurăm suferința îndurată de numeroase

femei în timp ce țeseau covoarele ce ne înfrumusețează nouă casele.

Comerțul afgan cu droguri dă miliarde de dolari în fiecare an, iar țara produce aproximativ 90% din cantitatea mondială de opiu, dar mare parte din producție provine din doar nouă provincii din regiunile de sud și de vest ale Afganistanului. Guvernul și comunitatea internațională continuă să lupte împotriva traficului de droguri, eradicând cultivarea opiului în multe zone ale țării, dar cu atâția oameni importanți implicați în traficul de droguri, atât din interiorul, cât și din afara guvernului, lupta este foarte dificilă. Producția de opiu constituie în prezent aproximativ 4% din PIB-ul anual al Afganistanului.

Potrivit unui raport al ONU publicat în 2010, numărul familiilor implicate în cultivarea opiului se ridică la 248 700, iar această cifră reprezintă 6% din populația totală a Afganistanului. Mulți dintre cei care cultivă opiu sunt sau devin dependenți și, cu toate că numărul exact al dependenților nu este cunoscut, se estimează că este vorba despre milioane. Motivele pentru care oamenii se implică în producerea de opiu sunt diverse; în primul rând, este un bun valoros, în al doilea rând, sărăcia, iar în al treilea, oamenii vor să-și îmbunătățească standardele de viață.

Priceperea și determinarea unor oameni ca Samira și mama ei au adus Afganistanului o reputație la nivel internațional pentru obiectele artizanale, dar cu ce preț? Nimeni nu apreciază munca grea pe care o fac femeile pentru a transforma lâna în artă. Și nimeni nu se gândește la bebelușii cărora li se dă opiu să tacă, astfel încât mamele lor să poată țese suficient de repede pentru

a îndeplini cerințele cumpărătorilor și ale unor *tojari*.

Povestea Ilahei

Noaptea nunții

S-a întors pentru nuntă un an mai târziu. Ne-am căsătorit, dar în noaptea nunții nu am sângerat.

Acesta este un extras din povestea care mi-a fost trimisă de una dintre reporterele *Orei femeii afgane*. Este despre Ilaha, o tânără soție din Jowzjan, o provincie din nordul Afganistanului. Povestea Ilahei m-a impresionat profund – la fel și pe multe alte mirese afgane. Și eu fiind abia căsătorită, m-am recunoscut în dorința puternică de a-l mulțumi pe proaspătul meu soț, combinată cu îngrijorarea de a nu-i jigni familia. Pot doar să-mi închipui cum a fost pentru Ilaha în noaptea nunții, teama și rușinea pe care trebuie să le fi simțit în dimineața în care membrii familiei au venit în dormitorul conjugal.

Din când în când, dai peste câte o poveste ce rămâne în mintea ascultătorilor mult timp după ce emisiunea s-a încheiat și ajunge să le influențeze felul în care văd lucrurile. Așa s-a întâmplat cu povestea Ilahei. La câteva secunde după ce emisiunea s-a încheiat, liniile telefonice au fost ocupate de mame, fiice și medici care sunau.

Un medic din Afganistan m-a sunat și mi-a spus:

— Zarghuna Jan, tocmai am auzit povestea despre Ilaha la emisiunea ta și am vrut să te felicit. Bravo ție și colegelor tale, ați vorbit despre o problemă care afectează foarte multe fete din satul meu.

Această laudă m-a făcut să mă simt ambiguu, totuși. Ca realizator de emisiuni, eram mulțumită că am difuzat un subiect atât de important, dar ca femeie eram dezamăgită că în secolul al XXI-lea unii oameni din țara mea încă mai erau atât de ignoranți. Și mi-am mai dat seama cât de occidentală devenisem, după ce trăisem în Londra aproape șapte ani.

Orașul natal al Ilahei este Shiberghan, capitala provinciei Jowzjan. Zonă agricolă, unde tradiția covoarelor țesute de femei este foarte puternică. Regiunea este populată de triburi diverse, dar e dominată de uzbeci și e bastionul generalului Abdul Rashid Dostum, liderul unei grupări militare. Dostum și facțiunea lui – Junbish – au mulți susținători în nordul Afganistanului, mai ales în provincia Jowzjan. În prezent, el este oficial militar guvernamental și locuiește în Turcia. La adresa lui au fost formulate acuzații de crime de război. În unele privințe, mișcarea lui politică este destul de deschisă și liberală – Dostum are propriul canal de televiziune, cu prezentatori femei, și crede că atât băieții, cât și fetele ar trebui să aibă acces la educație – dar încă se bazează foarte mult pe valori culturale tradiționale.

Sowsan, o reporteră tânără, ne trimitea de obicei povești din regiunea respectivă; dar Sowsan nu era numele ei real. Când a început să transmită pentru noi, mi-a spus:

— Dragă Zari, BBC are mulți ascultători în orașul meu și este posibil ca poveștile pe care ți le voi trimite să-i ofenseze pe mulți bărbați, așa că va trebui să-mi ascund identitatea, altfel mă tem că eu și copiii mei vom avea de suferit.

Siguranța colaboratoarelor noastre a fost întotdeauna pe primul loc.

Majoritatea femeilor din Afganistan, mai ales cele din provincii, nu știu să citească sau să scrie. De fapt, ONU estimează că până la 48% dintre femeile afgane sunt analfabete. Dar, în ciuda lipsei de educație, femeile afgane sunt povestitoare înnăscute, așa că reporterele noastre le înregistrau povestind și-mi trimiteau materialele prin internet. Am auzit povestea Ilahei pe la începutul lui 2007. Primul lucru pe care-l făceam în fiecare zi, când ajungeam la biroul înghesuit pe care îl împărțeam cu două colege de la BBC World Service, era să-mi verific e-mailul. Apoi, le sunam pe reporterele noastre, care erau răspândite peste tot prin Afganistan. Cea din Shiberghan mi-a zis că are un subiect despre virginitate.

Sowsan a spus:

— Am cunoscut o mireasă pe nume Ilaha, care duce o viață nefericită și plină de batjocură. Chiar este într-o stare gravă și se teme că o s-o ia razna. Când am întâlnit-o prima dată, era zăpăcită și deprimată. Uneori, doar stătea țeapănă și se holba la mine și cred că experiența ei teribilă i-a afectat sănătatea mintală. Vreau să-i auzi povestea.

Sowsan mi-a dat și alte exemple de rude și vecine care suferiseră și ele ca Ilaha și i-am spus că, dacă ea crede că ar fi ceva interesant, să înregistreze și difuzăm în emisiune.

Timpul trecea și aveam de respectat termene-limită. Pasiunea și convingerea lui Sowsan mă convinseseră că acest material va duce la o emisiune bună, dar apoi mi-a spus că exista o problemă și că nu puteam continua. Am presupus că era vorba, ca

de obicei, despre probleme tehnice între Afganistan și Londra.

— Zarghuna! Nu e nicio problemă tehnică; spun că nu putem difuza acest material. Am înregistrat-o pe Ilaha, dar acum nu vrea să fie transmisă la radio. Spune că, dacă familia ei o aude, o omoară. I-am zis că putem să-i distorsionăm vocea, dar nu înțelege și e foarte speriată. Am materialul, dar nu și permisiunea ei să-l difuzez.

Toți jurnaliștii BBC știu foarte bine că este datoria și responsabilitatea noastră să ne protejăm sursele dacă viața sau situația le este amenințată în vreun fel, așa că am încercat să găsesc o cale de a rezolva problema. I-am propus lui Sowsan să scrie povestea Ilahei și să o citească ea, astfel încât să-i fie protejată identitatea, iar câteva ore mai târziu mi-a trimis înregistrarea.

Numele meu este Ilaha și vreau să vă spun povestea mea. Sunt proaspăt căsătorită, dar când privesc în sufletul meu mă sperie durerea pe care o simt. Sufletul meu, care este pur și inocent, mă doare din cauza unui păcat pe care în realitate nu l-am comis și-mi petrec nopțile plângând, iar zilele mele sunt sufocate de rușine, deși știu că nu am făcut nimic rău. De ce? Pentru că societatea mă consideră o femeie nerușinată. Și care este crima pe care am comis-o?

Familia mea a aranjat să mă logodesc cu un inginer afgan, care trăia în Londra. Am avut o petrecere de logodnă în Afganistan, iar la scurt timp după aceea logodnicul meu s-a întors în Anglia. Când am făcut sex cu el pentru prima dată, în noaptea nunții, nu am sângerat, dar la început el nu a luat asta foarte în serios. Două săptămâni mai târziu

însă, soacra mea mi-a cerut să-i arăt un semn al virginității mele.

— Când am adus o mireasă în casa noastră, am fost plini de încredere și speranță, a zis ea. Ne-am așteptat să vedem vreun semn că a sângerat în noaptea nunții.

Când i-am spus că eu nu am sângerat deloc, s-a înfuriat și a zis că nu poți avea încredere în fetele din zilele noastre. Apoi i-a spus soțului meu că a fost prost să se încreadă în mine și că îl păcălisem. Din ziua aceea, au început certuri teribile, iar viața mea a devenit un iad. Părinții mei m-au dus la diverși medici, încercând să dovedească faptul că fusesem virgină. Toți medicii au spus că era prea târziu pentru asta și le-au zis părinților mei că ar fi trebuit să mă ducă la ei în dimineața căsătoriei. De asemenea, au încercat să explice că nu toate femeile sângerează la primul contact sexual.

Câteva zile mai târziu, certurile au încetat, iar soțul meu și-a luat rămas-bun de la mine și de la familia mea și s-a întors la Londra. Mi-a spus că va face toate cele necesare ca eu să obțin viza, iar în curând voi merge la el, în Marea Britanie. Între timp, trebuia să stau cu soacra mea. Atitudinea ei față de mine era ciudată: îmi tot amintea că îmi făcea o imensă favoare lăsându-mă să locuiesc cu ea și îmi spunea că, din cauza faptului că nu eram o femeie bună, nu meritam o viață fericită. A fost o perioadă foarte dificilă pentru mine – uneori, îmi doream să mor, dar trăiam cu speranța că mă voi duce la soțul meu, dragostea vieții mele. El era primul bărbat cu care fusesem și abia așteptam să am o familie cu el, dar toate speranțele mele au fost distruse când m-a sunat într-o zi din Londra.

— Nu vreau să trăiesc cu tine. Nu am încredere în tine, a zis el. Voi face ceea ce crede mama că e mai bine și voi divorța de tine. Nu voi putea să mă întorc niciodată în Afganistan, din cauza rușinii pe care ai adus-o asupra familiei mele.

M-am mutat înapoi la părinții mei. Știam că viața mea era terminată. Nimeni nu-mi poate înțelege suferința, cu excepția soțiilor care au fost aruncate din casele lor sau bătute pentru că nu și-au putut dovedi virginitatea. Mi-am spus povestea la emisiunea Ora femeii afgane, *astfel încât oamenii care sunt cruzi cu femeile inocente ca mine să-și poată revizui atitudinea. Până când va mai trebui ca miresele afgane să-și facă griji dacă vor sângera sau nu în noaptea nunții?*

Când am auzit cuvintele Ilahei, am început să plâng, dar colegii mei nu puteau să vadă că eram supărată, pentru că toate birourile lor erau cu fața la perete și lucrau cu căștile pe urechi. Am ascultat finalul poveștii și am mai plâns un pic, dar am încercat să mă calmez și să-mi păstrez obiectivitatea. Pentru mulți jurnaliști, cele mai dureroase și tragice povești ajung să fie cele mai bune emisiuni, așa că suntem mulțumiți când apar povești ca ale Ilahei, dar de data aceea era altfel. Povestea ei m-a afectat personal și mi-a amintit de o perioadă foarte dureroasă din viața mea. Și eu eram o femeie afgană și fusesem cândva o mireasă inocentă. Nu conta unde trăiam sau cât de diferite erau circumstanțele; faptul că eram și eu femeie afgană însemna că se aștepta ca și eu să accept ce aleseseră alții pentru mine. Părerea familiei contează mai mult decât orice. Îmi amintesc de câte ori am încercat să le explic părinților mei că mariajul meu nu o să mă facă fericită, iar ei mi-au

spus că niciodată nu voi găsi un soț ca al meu, oricât de mult aș căuta. Nu conta că locuiam în Marea Britanie – o țară cu valori diferite – tot ce conta era faptul că eram o fată afgană și trebuia să fiu supusă.

Există un moment în viața oricărei mirese afgane când mama ei sau altă femeie în vârstă îi strecoară în poșetă o batistă albă brodată și îi spune că trebuie să și-o pună sub ea, când se duce în pat. „Nu uita!", șoptesc ele. Dar niciuna dintre aceste femei nu răspunde vreunei întrebări pe care mireasa ar putea să o aibă despre noaptea nunții. Cele mai multe tinere mirese afgane sunt complet neștiutoare în privința relației fizice dintre soț și soție, astfel că atunci când li se dă o batistă habar n-au ce să facă și nu înțeleg câtă importanță se acordă faptului că ele sângerează sau nu când fac sex prima dată. Pe de altă parte, mirelui i se dau instrucțiuni clare despre faptul că mireasa trebuie să sângereze pe batistă, ca dovadă a virginității. O batistă pătată de sânge înseamnă un soț mândru.

Fetele din Afganistan nu sunt învățate nimic despre sex, însă, când se mărită, la 15 ani, e de așteaptat ca ele să știe brusc ce au de făcut. Nu există educație sexuală formală, nici pentru fete, nici pentru băieți, iar părinții nu vorbesc deschis cu copiii lor despre sex, deși băieții știu în general ceva mai mult, pentru că vorbesc între ei. Dar, dincolo de asta, se consideră că sexul este ceva ce le aparține bărbaților.

Îmi amintesc că, atunci când fetele de la școală au vrut să afle mai multe despre relațiile sexuale dintre bărbați și femei, informațiile ce ni s-au dat s-au limitat la cum ar trebui să ne asigurăm că suntem virgine când ne măritățm, pentru că va fi important pentru viitorii noștri soți. În ce le privește pe fete,

însăși ideea că ele ar dori să vorbească despre sex este considerată rușinoasă.

Într-o călătorie recentă în Afganistan, am întrebat femeile dacă atitudinea față de discuțiile deschise despre sex s-a schimbat, dar, din păcate, nu era așa. Pur și simplu, nu se vorbește suficient despre sex și, pentru că fetele se tem să nu fie judecate dacă pun întrebări, sexul tinde să fie ceva despre care află abia în noaptea nunții.

Eu și Sowsan am vorbit detaliat despre povestea Ilahei și am decis să ne documentăm mai mult în legătură cu atitudinea față de virginitate. Una dintre prietenele mele afgane a spus că ea a făcut mai multe emisiuni despre educația sexuală și că problema sângerării unei femei când își pierde virginitatea a fost discutată cu un medic. Am fost nerăbdătoare să aud opinia medicală, iar prietena mea mi-a spus că, potrivit medicului, nu este obligatoriu ca o femeie să sângereze când are primul contact sexual. Unele femei sângerează, altele nu, iar sângerarea nu este o dovadă a virginității. Am căutat mai multe informații pe internet.

În ziua următoare am reușit să intervievez un medic, în studioul nostru din Kabul. A recunoscut că el considera eronată tradiția folosirii unei batiste pătate ca dovadă a virginității, dar că nu putea vorbi deschis despre asta. A subliniat că acel subiect era încă tabu în societatea afgană, iar dacă vorbea public despre asta, avea să-și piardă respectul în comunitate, iar pacienții l-ar fi părăsit. Apoi, a refuzat să fie înregistrat, astfel că am pierdut interviul.

Eu și Sowsan am fost dezamăgite, dar am refuzat să ne dăm bătute, pentru că voiam să facem tot ce ne stătea în putință ca alte femei să nu fie captive

într-o situație nefericită ca a Ilahei. Am căutat alt medic, care să fie pregătit să vorbească la radio despre virginitate, iar câteva săptămâni mai târziu am găsit pe cineva în Kabul. El a explicat că sângerarea nu este o dovadă că o femeie nu a avut deja contact sexual și a dat exemple de femei care nu au sângerat în noaptea nunții și, ca urmare, au fost bătute de soții lor. Unele au fost chiar omorâte.

Am discutat la radio despre acest subiect tabu, într-o manieră deschisă și sinceră, dar pentru unii dintre colegii mei afgani din Londra a fost prea mult. Au criticat emisiunea și m-au criticat și pe mine, pentru că eram prea occidentalizată și decadentă. Unii au făcut chiar glume răutăcioase despre faptul că în emisiune am folosit cuvântul „vagin". Totuși, este interesant că au continuat să asculte emisiunea. Au fost și câțiva colegi și colege care m-au felicitat pentru emisiune, spunând că a fost pentru prima dată când au auzit ca acel subiect interzis să fie discutat în mod deschis și educativ. Când a fost difuzat interviul cu medicul, m-am rugat ca familia soțului Ilahei să-l audă. Dar n-am mai auzit ceva despre Ilaha vreodată.

Pentru un jurnalist, căutarea subiectelor este necontenită. La *Ora femeii afgane*, le cerem mereu ascultătorilor să-i contacteze pe reporterii noștri locali, să le spună poveștile lor, astfel că uneori a trebuit să călătoresc în Afganistan, să instruiesc echipa de acolo.

Într-o zi, în 2008, lucram la biroul BBC World Service din Kabul, când a venit la mine o femeie. Am reușit să stăm de vorbă singure în redacție, pentru că toți ceilalți reporteri erau pe teren. Să zicem că o chema Gulalai. Era de vreo 30 de ani și avea trei copii. Era înaltă de statură și părea să

poarte o povară mai grea decât ea. Gulalai avea haine moderne și era machiată, iar pe deasupra avea un palton, nu *burqa*. Era o femeie educată, profesoară într-o școală de fete; soțul ei era inginer. Familia ei locuia în Kabul și era bogată, dar mi-a spus că ea fusese cea care câștigase banii familiei mai mult timp decât soțul ei, pentru că își găsise de lucru mai repede ca el. Pentru o vreme, ea fusese singura angajată și avusese grijă și de copii, și de casă. Totuși, în ciuda tuturor realizărilor ei, o amintire veche de mai bine de 15 ani încă o durea foarte tare. Fusese făcută să se simtă de parcă ar fi comis un păcat și suferise teribil, pentru ceva ce nici nu făcuse, de fapt. Gulalai mi-a vorbit cu lacrimi în ochii ei mari și căprui.

— Aveam 17 ani când m-am măritat. Soțul meu era mult mai în vârstă ca mine și studiase în Franța și Iran. Îmi aduc aminte că am fost foarte speriată în noaptea nunții. Nu știam ce era sexul și nici care erau relațiile dintre un bărbat și o femeie, dar îmi amintesc ceva ce mi-a spus mătușa, când am plecat la noua familie. Îmi zisese că în noaptea nunții va trebui să folosesc batista făcută de ea și mi-o pusese în geantă. Când am întrebat-o pentru ce era batista, mi-a zis: „O să știi când va veni noaptea și vei fi singură cu soțul tău."

Dar tot n-am înțeles; eram prea tânără. În prima noapte, nu l-am lăsat pe soțul meu să mă atingă. Am plâns și am zis că mi-e frică, iar el s-a înfuriat, dar a spus că va aștepta până în a doua noapte.

Lacrimile lui Gulalai curgeau ca un râu, pline de suferință, în ciuda trecerii timpului.

— Dragă Zari, mă doare când vorbesc despre asta.

Am liniștit-o și i-am spus să nu-și facă griji, pentru că înțelegeam.

Soțul meu era un om bun, dar am simțit că își pierduse cumva bunătatea și se gândea doar să se culce cu mine. Nu am putut să mă opun, așa că a făcut sex cu mine și am sângerat, dar, întrucât voiam să fiu curată, m-am dus la baie și m-am șters între picioare cu hârtie igienică. Am aruncat în toaletă hârtia udă de sângele meu și am tras apa, iar când m-am întors în dormitor el a întrebat:

— Ce-ai făcut cu batista?

Iar când l-am întrebat la care batistă se referea, a zis:

— Sigur ți-a spus mama ta; trebuia să păstrezi batista cu sângele pe ea, pentru că mama va întreba mâine de ea.

I-am spus că am folosit hârtie igienică, să șterg sângele, apoi am tras apa și, cu toate că nu a zis nimic, mi-am dat seama că a început să se neliniștească. Totuși, în momentul acela, nu m-am îngrijorat, pentru că nu știam multe despre tradiția legată de batista însângerată. Dar, cu toate că soțul meu părea mulțumit de faptul că soția lui fusese virgină – asigurându-mă că era fericit că eram o femeie pură – m-a avertizat că va trebui să răspund unor întrebări. Eu tot nu am înțeles; nu pricepeam ce voia să spună. Eram o fată tânără și naivă, care nu știa că absența sângelui virginal de pe batistă va marca întreaga mea căsnicie.

Totuși, la scurt timp după aceea, am înțeles ce voia să spună soțul meu, când, într-o dimineață devreme, soacra mea a venit în cameră și mi-a cerut să-i arăt un semn al virginității mele.

— Arată-mi unde e batista cu sânge.

I-am spus adevărul despre cele întâmplate, dar nu m-a crezut.

— Ce le voi spune femeilor care așteaptă să vadă? Ce le voi spune celorlalți membri ai familiei?

N-am știut ce să spun, iar soțul meu a rămas tăcut. Apoi, în seara aceea, soacra mea a venit din nou la noi și l-a întrebat pe soțul meu:

— Ce facem acum? E o rușine. Soția ta ne-a dezonorat.

Din fericire, soțul meu a răspuns:

— Nu, nu ne-a dezonorat. Și-a dovedit puritatea în fața mea, așa că nu vreau ca cineva să ne mai întrebe despre asta.

Nu știu ce voia să-mi facă soacra mea – poate că voia să mă trimită înapoi la părinții mei sau poate că voia chiar să mă omoare. Dar, după ce ea a plecat, soțul meu s-a întors spre mine și a zis:

— Ai făcut o mare greșeală. Poate că mi-ai dovedit mie, dar nu și familiei mele. Lumea va vorbi despre tine și nu o să fie ușor.

L-am implorat să mă ajute, dar poate că deja își dăduse seama că acela era un mod bun de a mă controla. Mulți ani după aceea, soacra mea a continuat să spună că familia ei cumpărase o mireasă care nu fusese virgină și să se plângă de faptul că nu văzuseră de la mine vreo urmă de sânge virginal. Îmi spunea că sunt mincinoasă. Am intrat într-o depresie profundă, auzind aceste acuzații din nou și din nou. Am încercat să mă sinucid de două ori, dar nu am reușit. A treia oară, m-am oprit când am aflat că eram însărcinată.

Acum sunt mamă a trei copii, dar familia soțului meu încă vorbește despre faptul că nu aș fi fost virgină când m-am măritat, pentru că nu am putut

să le arăt „semnul". Eu continui să-l întreb pe soțul meu de ce, după 15 ani, familia lui încă mă hărțuiește cu aceeași întrebare. Vor renunța oare vreodată? Nu a fost suficient că în noaptea nunții am suferit, în loc să mă bucur de momentul în care am devenit femeie? Mă simt de parcă aș fi fost dusă în fața instanței pentru o infracțiune pe care nu am comis-o. Drept răspuns la suferința mea, soțul îmi spune să-i mulțumesc Domnului că am găsit un bărbat care nu m-a dat afară și care m-a acceptat ca soție.

Soacra mea încă îmi spune să păstrez distanța când mă întâlnesc cu fetele care vin în casă, să-i vadă pe ceilalți fii. O aud:

— Niciodată nu i-am văzut semnul; nu l-a avut. Am adus în familie o femeie fără rușine, așa că fiți atente, fetelor, nu vă prostiți. Trebuie să fiți virgine când vă măritați, altfel veți sfârși ca ea.

Gulalai a început să plângă, țipând că n-a știut ce să facă și încă avea momente când își dorea să fi murit și simțea că o urăște atât de tare pe soacra ei, încât își dorea ca ea să fie moartă. Avea trei copii sănătoși și totuși era nefericită. Dar mi-a spus și că atunci când auzise povestea Ilahei simțise un fel de ușurare.

— Aveam impresia că vorbeai despre viața mea, nu despre a Ilahei. Sper că și alți oameni – mai ales femei – ascultă aceste povești și devin mai buni cu persoanele de același sex.

Apoi, eu și Gulalai ne-am luat rămas-bun, dar în timp ce pleca mi-a venit să strig după ea: „Așteaptă! Gulalai, ascultă-mi povestea! Și eu am o poveste!" Petrecusem atât de mult timp relatând poveștile altor femei, încât, brusc, am simțit nevoia să o

împărtășesc pe a mea, iar suferința din mine dădea pe dinafară. Dar nu era momentul. Când eu și Gulalai ne-am despărțit, ochii îmi erau plini de lacrimi și probabil a crezut că sunt pentru ea. Totuși, am vrut să-i spun că, indiferent unde trăiește o femeie afgană, societatea afgană și cultura ei o vor trata mereu la fel.

Ilaha n-a reușit să scape din situația aceea dificilă, pentru că era o femeie săracă, needucată, fără loc de muncă și trăia în Afganistan. Gulalai avea educație și o profesie, dar nici ea nu putea să divorțeze de soțul ei, pentru că și-ar fi pierdut copiii, iar pata divorțului ar fi rămas pentru totdeauna pe numele familiei ei, pe al copiilor și pe al ei. Ilaha și Gulalai îmi amintesc de mine în noaptea nunții, când eram la fel de ignorantă cu privire la ce mă aștepta. Părinții și profesorii îmi spuseseră foarte puține despre asta și tot ce știam despre sex, din discuțiile cu prietenele, era că bărbatul o să-mi facă ceva, o să doară și o să-mi sângereze vaginul. Între timp, sora mea mai mare îmi spusese că, dacă voiam să evit o sarcină, trebuia să merg la medic, să-mi dea pastile „anticopii". De asemenea, toată lumea mă avertizase că, dacă o mireasă nu sângerează după ce face sex prima dată cu soțul ei, viața ei devine un iad.

Una dintre prietenele mele de la școală mi-a amintit și de o tradiție afgană potrivit căreia, ca virgină – așadar, femeie pură și curată – orice i-aș cere Domnului, mi se va da. „A venit momentul pentru *Nikkah*, așa că ar trebui să te rogi acum", îmi spusese ea, iar eu ridicasem ambele mâini cu palmele în sus și mă rugasem: „Doamne, te rog, fă cumva să sângerez; e singura mea dorință. Nu vreau

bani sau o casă mare în care să trăiesc, vreau doar sângele ăsta."

N-am reușit să mă relaxez și să mă bucur de nuntă, pentru că eram prea îngrijorată, nu știam când să iau pastilele „anticopii". Medicul îmi spusese că era important să le iau în fiecare zi la aceeași oră, dar nu purtam ceas, iar soțul meu refuza să-mi spună cât era ora (cred că suspecta de ce voiam să știu). Într-un final, a trebuit să-l întreb pe un băiețel, ca să aflu că întârziasem să le iau cu mai mult de două ore. La nouă seara, s-a servit o masă tradițională afgană, cu orez, kebab, *kofta* și *manto* și, cum mă simțeam slăbită și obosită, am mâncat. După cină, un cântăreț a început un cântec afgan romantic și m-am apucat de plâns, când mi-am dat seama în ce mă băgasem. Când tata mi-a văzut lacrimile, s-a înfuriat pe mine, dar eu încă plângeam când mi-am luat rămas-bun de la oaspeții noștri. Una dintre invitate mi-a oferit un șervețel, spunându-mi că „toate femeile trec prin asta".

Eu și soțul meu nu ne-am pus în pat până la cinci dimineața. Petrecerea de nuntă a continuat multe ore, iar apoi am găsit cu greu cheia camerei noastre din casa părinților lui Javed. Stând singură pe un scaun, în dormitorul mamei lui, îmbrăcată cu rochia albă de mireasă, mă uitam la cearșafurile crem din poliester și eram îngrozită de ceea ce urma să se întâmple. M-am demachiat și am făcut un duș, pentru că era iulie, îmi era cald și transpirasem. Apoi, m-am schimbat într-o cămașă de noapte albă, din mătase, pe care mama mi-o cumpărase special pentru noaptea nunții, și m-am întors în colțul camerei. Javed era încă jos, cu prietenii lui. A venit mai târziu, mirosind a alcool și țigări, și-a dat jos costumul negru de nuntă, pe care părinții mei i-l

cumpăraseră, și s-a spălat pe dinți, cu vesta și chiloții pe el. A întrebat de ce stăteam în colțul camerei și i-am spus că eram speriată. Mi-a zis că n-ar trebui să-mi fie teamă, m-a îmbrățișat și m-a condus spre pat. Fără altă vorbă, a început să mă sărute și să-mi mângâie sânii, deși îmi încrucișasem brațele peste ei, din cauza felului avid în care se dădea la mine.

După câteva minute, mi-a spus să-mi desfac picioarele, dar mi le-am ținut strânse cu mâinile. El mi le-a desfăcut și mi-a spus să mă relaxez, pentru că așa era normal, apoi m-a întrebat unde era batista. I-am spus că nu eram sigură, dar că probabil era sub pernă, pentru că sora mea mai mare îmi spusese că ea o avusese acolo. Javed a găsit-o, a pus-o pe pat și mi-a spus că trebuia să facem sex pe batistă, să rămână sângele pe ea. Când soțul meu m-a penetrat, picioarele au început să-mi tremure incontrolabil. Mi-a spus să nu-mi fac griji. În ciuda durerii și a fricii, nu am sângerat în noaptea aceea. Amândoi am verificat înnebuniți batista, dar nu era nici urmă de sânge. Dumnezeu nu era bun cu mine, nici măcar în noaptea nunții.

Îmi aduc aminte cum a zis:

— Oh, nu, nici urmă de sânge!

I-am spus:

— Poate că nu ai făcut-o cum trebuie.

A luat-o de la capăt și m-a durut din nou. După un timp, a gemut. Am simțit ceva ud între picioare și, câteva secunde mai târziu, el s-a oprit. Amândoi am verificat iar batista, dar tot nu era nici urmă de sânge. S-a uitat la mine, așteptând un răspuns.

— Poate că eu sunt altfel și nu sângerez, am zis.

— Ar trebui, dacă ești virgină, a zis el.

Am plâns și am zis:

— Nu știu ce s-a întâmplat. E prima dată pentru mine și trebuie să mă crezi. Nu am ce să spun altceva.

Apoi, am început să suspin și am propus să o facem din nou. El mi-a spus să mă relaxez și să mă duc la culcare, dar am rămas întinsă, neliniștită și vinovată, pentru că nu fusesem în stare să-l satisfac. Eram îngrijorată și de ceea ce vor crede rudele lui. Deși nu spusese nimic, mi-am dat seama că nu mai avea încredere în mine. Știam că fusesem virgină când mă măritasem cu el, dar nu fusesem în stare să i-o dovedesc sângerând și, ca urmare, căsnicia mea debutase sub semnul neîncrederii soțului meu față de mine. După aceea, ori de câte ori îmi vorbea urât, aveam impresia că o făcea pentru că nu credea că fusesem virgină în noaptea nunții.

Și mi-am început viața de femeie măritată încercând întruna să-mi mulțumesc soțul, pentru a compensa faptul că nu reușisem să-mi dovedesc virginitatea. Am muncit din greu, să câștig bani pentru amândoi; i-am gătit mâncarea preferată, i-am spălat și i-am călcat hainele și totuși nu am primit în schimb dragoste și încurajări. În scurt timp, am început să mă simt bătrână și urâtă și petreceam din ce în ce mai puțin timp în apartamentul nostru și mai mult timp în casa părinților mei. Chiar și cu educația mea și cu sprijinul familiei mele relativ liberale, niciodată nu m-am gândit să pun la îndoială tradițiile legate de căsătorie și virginitate. Mereu auzisem că femeile afgane trebuie să fie virgine când se mărită, dar nimeni n-a zis vreodată că și bărbații ar trebui să fie virgini, astfel că aveam această idee potrivit căreia era de datoria femeilor să-și dovedească virginitatea.

Pe cine să învinuiesc pentru nopțile în care am adormit plângând? Pe mine, pe Javed sau pe mama, care nu mi-a vorbit niciodată cum trebuie despre relațiile sexuale dintre soț și soție? Acum mă întreb de ce am trecut prin toată suferința și neliniștea din noaptea nunții și de ce nu i-am spus soțului meu: „Știu că te-ai culcat cu alte femei înainte să te căsătorești cu mine, așa că ce anume îți dă dreptul să mă verifici?"

Acum știu că femeile afgane simt la fel, fie că ești Ilaha, într-un sat, Gulalai, în Kabul, sau Zarghuna, în Londra. Femeile care te învinuiesc pentru că nu sângerezi în noaptea nunții au auzit de la mamele și bunicile lor că femeile curate și bune sângerează. Este un semn al purității femeii. Știu din experiența mea că familiile afgane nu vorbesc despre sentimentele femeilor. Dacă fiii lor încep să se uite după fete – mergând după ele spre casă de la școală, scriindu-le bilețele – familiile sunt mândre, deoarece arată că devin bărbați. Dar nimeni nu știe când fetele devin femei și nimeni nu le ajută. Cum poate o fată care nici nu știe ce este menstruația să înțeleagă ce este sexul? A îndrăznit vreo tânără mireasă să întrebe vreodată ceva sau să ceară vreun sfat? O poate întreba oare pe mama sau pe soacra ei? O fată ca Ilaha nu poate să pună astfel de întrebări.

O fată care sângerează în noaptea nunții este într-adevăr norocoasă și este mândria soacrei, a părinților ei, a soțului, a întregii familii. Sângerarea nu este doar semn de virginitate, ci garantează și viitorul vieții de familie a tinerei mirese, pentru că o fată care nu sângerează nu este considerată virgină și trebuie să-și înceapă căsnicia cu grija că ar putea

fi alungată din casă sau dată la o parte de o a doua soție.

Fetele sunt ținute într-un colț al casei, ca păpușile. Dacă sunt trimise la școală, sunt învățate să vadă asta ca pe o mare favoare; dacă li se dă aceeași mâncare ca fraților lor, au cei mai buni părinți, iar dacă li se cumpără haine noi, au cea mai bună familie.

Povestea Anesei

O căsătorie de conveniență

În Afganistan, nunta reprezintă întemeierea unei noi familii, iar familia este cea mai importantă instituție din societate, oferind siguranță economică în momentele grele, într-un fel în care statul nu o poate face. De pildă, indiferent în ce parte a lumii s-ar afla, afganii trimit bani să-și ajute rudele mai puțin norocoase. Ba chiar le vor ajuta să-și găsească de lucru. Acest aspect este văzut mai degrabă ca pe îndeplinirea unei responsabilități de familie decât nepotism. Familia reunită poate fi foarte mare, iar uneori include trei sau patru generații care locuiesc împreună. Adesea, căsătoriile sunt aranjate între verișori, pentru a păstra intactă linia descendentă. Societatea afgană este ținută laolaltă de familii – loialitatea de familie este foarte puternică – iar nunțile reprezintă această uniune. În plus, cu cât o nuntă este mai scumpă, cu atât mai bine, deoarece arată bogăția și statutul.

Nunțile sunt și mai importante la sat, unde valorile tradiționale au o influență mai mare. Sunt invitați sute de oameni – trebuie inclus tot satul – dar bărbații și femeile se distrează separat, lucru care, de fapt, dublează costurile. Pentru nunțile fiilor, părinții fac economii din greu. Sunt necesare haine noi pentru toți membrii familiei, se cresc oi și vaci, care apoi sunt sacrificate special pentru acea ocazie, și se cumpără bijuterii din aur pentru mireasă. Familia miresei, pe de altă parte, are doar

câteva responsabilități. Este respectată dacă nu cere bani pentru fiică, dar este o practică frecventă să se primească o sumă mare de bani, pe care unele femei afgane o văd ca pe un semn de respect pentru noua familie. Uneori, această sumă este atât de mare, încât familia mirelui trebuie să împrumute bani de la rude și poate rămâne îndatorată mulți ani.

În general, nunțile sunt sărbătorite la fel în tot Afganistanul, dar există unele diferențe regionale, iar faptul că am lucrat pentru *Ora femeii afgane* m-a ajutat să descopăr originile unora dintre aceste tradiții. În fiecare zi primeam materiale trimise de peste tot din Afganistan. Am aflat că există multe obiceiuri similare în rândul paștunilor, hazarilor, uzbecilor și tadjicilor. Am aflat totodată că în unele regiuni există familii care nu acceptă bani pentru fiicele lor, iar nunta se face într-un mod mult mai simplu. Împreună cu reporterele, am decis să facem o serie specială despre obiceiurile de nuntă de prin Afganistan. De exemplu, de ce miresele din nord poartă haine albe, în timp ce paștunii din sud poartă roșu?

Într-o zi, Salmi Suhili, una dintre reporterele noastre din Kabul, a venit cu o idee:

— Dragă Zari, vreau să le prezint ascultătorilor noștri obiceiurile de nuntă din provincia mea natală, Kunduz. Mă duc la o nuntă de familie și, dacă vor accepta, pot să iau cu mine echipamentul de înregistrare și să obțin un material bun.

Nu voiam să pierd o astfel de ocazie, astfel că am fost de acord. După două săptămâni, Salmi s-a întors din Kunduz, iar în timpul uneia dintre ședințele noastre obișnuite dintre Londra și Kabul, în care schimbam telefonic idei cu reporterele, ea a deschis discuția.

— Dragă Zari, trebuie să-ți spun totul despre experiența mea în Kunduz. Am cunoscut multe femei acolo și am înregistrat o grămadă de material, dar vreau să-ți vorbesc despre un caz anume.

Am ascultat toate cu atenție, iar Salmi a continuat:

— Am cunoscut o femeie pe nume Anesa, a zis ea și, cu toate că sunetul nu era foarte bun, din cauza legăturii telefonice, i-am simțit neliniștea din voce. Era foarte frumoasă; o femeie drăguță, bună, cu trei copii. Nu pot să cred că cineva…

Și a izbucnit în lacrimi.

— Dragă Salmi, te ascultăm toate, am zis eu, încercând să o liniștesc. Nu e prima dată când auzim o poveste foarte tristă a unei femei afgane. Te rog, continuă.

Salmi și-a dres vocea.

— Am întâlnit-o pe Anesa la nunta familiei noastre, iar ea m-a sunat special să-mi spună povestea ei, deoarece știa că lucrez pentru *Ora femeii afgane* și voia să ceară ajutor. Mi-a spus povestea nunții ei, cum s-a măritat de tânără, dar…

Vocea lui Salmi s-a stins, era incapabilă să vorbească. Ședința noastră se apropia de final și mai trebuia să ascult ideile reporterelor noastre, astfel că i-am propus lui Salmi să-mi trimită povestea sub forma unui fișier audio. Mai târziu în ziua aceea, am primit povestea Anesei. Am fost nerăbdătoare să aud ce anume o făcuse pe o jurnalistă cu experiență ca Salmi să cedeze. Ce putea fi atât de tulburător și de șocant? Am descărcat materialul în sistemul nostru de editare și am auzit vocea Anesei. Și am descoperit una dintre cele mai minunate povestitoare ale emisiunii noastre. Cu o voce foarte calmă, Anesa și-a început povestea.

Era cam opt dimineață, iar eu eram complet trează, dar stăteam în pat. Soarele arunca raze de lumină printre draperiile maro-închis ale camerei mele. Era deja foarte cald. Încă aveam pe mine rochia roșie sclipitoare și șalvarii roșu-aprins. Cu o seară înainte, majoritatea verișoarelor mele și fetele din sat s-au adunat la noi acasă, pentru cea mai specială noapte din viața mea. Am zâmbit, amintindu-mi cum verișoara mea Fareba m-a dat pe picioare cu henna verde-închis. Toate fetele au purtat haine colorate, au dansat și m-au tachinat în legătură cu mirele. A fost seara mea henna. Am purtat haine pe care noua mea familie le-a făcut special pentru mine. Este o tradiție ca oamenii din Kunduz să aducă haine noi pentru mireasă, în seara henna.

Mi-au plăcut toate cadourile și atenția primită din partea familiei și a prietenilor mei. Toată lumea m-a tratat ca pe o regină. Aceea urma să fie ultima zi în casa părinților mei. Eram foarte entuziasmată că în sfârșit îl voi vedea pe bărbatul cu care mă voi căsători. Era ziua nunții mele!

Am admirat kheena paich *(batistă triunghiulară) făcută de mama pentru ziua aceea. După henna, mâna îmi fusese acoperită cu un material din bumbac alb, iar apoi cu acea* kheena paich *verde. Un miros floral de henna umplea încăperea. Mi-am întins picioarele pe* charpoie, *uitând că și ele îmi erau acoperite cu un* kheena paich.

Fareba a intrat în camera mea.

— Trezește-te, leneșo. Oamenii care se căsătoresc nu pot sta toată ziua în pat!

A dat la o parte draperiile.

— Mătușa mi-a spus că trebuie să faci baie, să te îmbraci și să te machiezi.

Eram foarte entuziasmată de ideea machiajului. Îmi plăceau hainele noi și fardurile. Știam că eram norocoasă. Eu, frații și surorile mele aveam mereu haine noi de Eid sau de Anul Nou. Tatăl meu era funcționar guvernamental, iar mama se ocupa de croitorie, astfel că își permiteau să ne cumpere lucruri drăguțe.

I-am spus lui Fareba că nu pot merge, pentru că am picioarele acoperite cu un kheena paich. *Ea a râs și a întrebat dacă mă așteptam să mă ducă în brațe până la baie. I-am zis:*

— Da, va trebui să mă duci. Eu sunt mireasa și în câteva ore o să vă părăsesc pe toți, așa că azi trebuie să mă tratați ca pe o prințesă.

Fareba a venit spre mine, de parcă ar fi vrut să mă ridice, în schimb, doar m-a pupat pe obraz.

— Desigur, tu ești mireasa, dar nu sunt eu cea care o să te țină în brațe. În seara asta, bărbatul viselor tale te va ține strâns și te va duce în brațe.

M-am rușinat și i-am spus să tacă. Știam că nu făcea decât să mă tachineze, dar eram bucuroasă și nerăbdătoare să-mi văd viitorul soț. Știam că părinții mei îl plăceau, iar eu îl văzusem de la distanță, când ne vizitase, în perioada dawra-e-namzadi *(perioada de logodnă). Familia lui îmi trimisese o grămadă de cadouri, cum era obiceiul: haine, pantofi, brățări, henna și multe eșarfe sclipitoare.*

Știam și că aceea era ziua în care voi deveni adult, cu responsabilitățile cuvenite, mama îmi amintea asta constant. Îmi doream să devin soție, mamă și soră. Încă visam cu ochii deschiși la viitorul meu, când Fareba m-a atins pe braț și mi-a poruncit să mă duc la baie. Tot ce foloseam era nou. Săpunul era încă în ambalaj, șamponul era neîncepput. Ambele erau cadouri de la noua mea familie. Mama îmi pusese și

niște lapte rece într-un vas – e o tradiție în Kunduz ca mireasa să se spele cu lapte, ca simbol al purității ei și pentru că aduce noroc și prosperitate. Am ținut prosopul ridicat în fața mea și i-am spus Farebei să plece, pentru că eram prea timidă să mă spăl cu ea acolo. M-am așezat pe scaun și m-am spălat cu apa caldă pe care Fareba o adusese într-o găleată.

După baie, Fareba a venit înăuntru și a zis rugăciunile pentru o proaspătă mireasă. În Kunduz avem o vorbă potrivit căreia în ziua nunții fetele pure și caste primesc de la Allah noor *(grație divină). Înseamnă că Domnul își va răsfrânge lumina peste tine. Fareba a zis că eram foarte frumoasă, iar eu am sperat să fie strălucirea spirituală provenită din grația divină.*

Fareba a scos din ambalaj un sutien alb și chiloți dantelați și mi le-a întins. Tot ce urma să port în ziua aceea era nou. Am îmbrăcat rochia albă strălucitoare pe care mi-o făcuse croitoreasa din satul nostru. La gât era croită în formă de stea, iar mânecile erau lungi și evazate. Șalvarii erau albi și mătăsoși, cu broderie la glezne. M-am privit în oglindă și m-am gândit că arătam ca o femeie matură.

În scurt timp, toate verișoarele și prietenele erau în jurul meu, râzând și glumind. Una îmi dădea cu ojă unghiile de la mâini, alta, pe cele de la picioare. Fareba mă pieptăna și-mi punea în păr o grămadă de agrafe colorate, făcând un model drăguț.

Invitații sosiseră deja și se învârteau prin casă. Mama și cei mai în vârstă din familiee erau ocupați să pregătească mâncărurile. La amiază, urma să vină familia mirelui și să mă ducă la ei, astfel că era o atmosferă agitată. Am observat că mama nu își schimbase hainele. Este o tradiție ca mama să-și exprime regretul pentru plecarea fiicei prin faptul că

nu poartă haine noi. Vedeam că mama era stresată, trebuia să pregătească mâncare pentru foarte mulți invitați. De asemenea, părea un pic tristă. Cred că era supărată că plecam la o altă familie. Voia ca ultima mea zi cu ea să fie specială.

— Fareba, trebuie să ai grijă de Anesa, a instruit-o mama. Ea este oaspetele nostru în această dimineață. Dă-i tot ce are nevoie și ai grijă să mănânce suficient.

Eu și Fareba crescuserăm împreună și eram prietene apropiate. Ea a făcut mai mult decât i-a cerut mama. În timp ce mă coafa, mi-a dat câteva sfaturi.

— Astăzi, când o să mergi la casa mirelui, o să ai grijă de mai mulți oameni, nu doar de un bărbat. Mama și tatăl lui, toată familia va dori atenție și respect din partea ta. Ai grijă să le oferi atenția cuvenită – nu vreau să ți se întâmple ceva rău. Îți amintești ce s-a întâmplat cu Shigufa? Trăiește ca o prizonieră cu familia soțului ei.

Am întrebat-o pe Fareba de ce o tratau așa. Mi-a spus că era din cauza faptului că avusese grijă doar de soțul ei, nu și de familia lui, care și-a arătat nemulțumirea nepermițându-i să se ducă să-și viziteze părinții. Nu am fost surprinsă de asta, auzisem că socrii puteau fi răutăcioși și puteau face viața nurorii un iad. I-am spus Farebei că sigur îmi voi respecta noua familie. Am râs și am zis că voiam ca și ei să mă respecte.

Fareba m-a tras de păr și mi-a spus să nu mai fiu atât de obraznică. Când, în sfârșit, a terminat cu părul, mi s-a părut că arăta impresionant. Imitase stilul unei actrițe indiene de la Bollywood, Sri Devi, de pe o vedere. Eu și Fareba ne promiseserăm că ne vom machia reciproc la nuntă, când ne vom căsători. Toate visele noastre erau ca în filmele de la Bollywood

și copiam nerăbdătoare ultima modă văzută la actrițele celebre și frumoase. În zilele de Eid și la ocazii speciale, le copiam hainele, coafura și machiajul, încercând cu disperare să arătăm ca ele. Eram vestite în cartier pentru că făceam asta.

În cele din urmă, Fareba mi-a luat chador-*ul de catifea și mi l-a pus pe cap într-o parte, să arate ca un voal de nuntă. Mi-a pus un șal verde mătăsos în jurul umerilor și mi-a pus în picioare o pereche de pantofi crem, cu tocuri foarte înalte. Mama a adus toate bijuteriile pe care mi le făcea cadou și a pus-o pe Fareba să aleagă ce să port. Era și un colier greu din aur, cu cercei asortați și câteva inele. Pe mâna stângă purtam mereu inelul din aur de logodnă. Când una dintre verișoarele mele m-a văzut, a exclamat:*

— Oh, Doamne, Anesa, arăți ca un măgar cu multe clopote la gât.

Fareba a certat-o fiindcă mi-a vorbit urât, apoi s-a întors din nou la mine.

— Nu-ți face griji, Anesa. E doar invidioasă pe tine, pentru că tu ai atâtea lucruri, iar ea nu. Tu ești specială azi, iar ea nu este.

Apoi, cu lacrimi în ochi, a adăugat:

— Știi, Anesa, de acum înainte, va trebui să merg singură la tanoor. *O să fac pâine singură. Tu n-o să fii acolo.*

Și și-a pus brațele în jurul gâtului meu. I-am zis:

— Tot o să vin cu tine la tanoor, *în fiecare zi. Nimeni nu mă poate opri. Sunt sigură că o să am dreptul să-mi văd familia și pe cea mai scumpă verișoară.*

Apoi, Fareba m-a machiat cu fard verde-închis pe la ochi; m-a dat cu cărbune în jurul ochilor și cu rimel negru pe gene. Fard roz pe obraji și, în sfârșit, roșu aprins pe buzele. Fareba a ales un roșu intens

pentru buzele mele, să-l scoată din minți pe mire, dar i-am spus că era o rușine să vorbească așa în fața celorlalte fete. Verișoara mea a ținut oglinda în fața mea și m-am uitat la imaginea reflectată. Acum, când privesc în urmă, cred că arătam ca o păpușă machiată excesiv. Buzele mele arătau de parcă peste ele fuseseră vopsite buzele altcuiva și era prea mult sclipici, dar la vremea aceea așa era moda în satul meu și mi s-a părut că era, pur și simplu, minunat. Celelalte fete mi-au spus că arătam foarte drăguț, iar Fareba a zis că era sigură că nimeni din familia mirelui nu avea să arate ca mine și o să-i fac rudele invidioase.

Ascultând povestea Anesei, mi-am amintit de ziua nunții mele. Cât de diferită fusese! Aș vrea să fi avut o prietenă apropiată ca Fareba cu care să-mi împărtășesc furia și suferința. Îmi amintesc că nu-mi păsa cum arătam și că am lăsat deoparte intenționat un colier din perle albe, cumpărat de mama ca să-l port cu rochia de mireasă. Mai târziu în seara aceea, m-a întrebat de ce nu purtam noile perle și m-am prefăcut că le uitasem. Eram furioasă pe ea și pe tot aranjamentul căsătoriei, dar a trebuit să-mi ascund sentimentele și să sufăr în tăcere. La salonul de frumusețe am refuzat să mă privesc în oglindă după ce m-au machiat și m-au coafat. Credeam că sunt cea mai urâtă femeie din lume. Machiajul, rochia de mireasă și florile nu însemnau nimic pentru mine. În sala de nuntă, unele femei mi-au spus cât de frumoasă eram, dar nu le-am crezut. Spre deosebire de Anesa, eu nu m-am bucurat de toată zarva și atenția aceea.

Mama a pus să fiu dusă într-o cameră mai mare, pregătită pentru acea ocazie. Două scaune din lemn

fuseseră puse în fața unei mese mici, acoperite cu o față de masă roșie sclipitoare. În jurul camerei erau saltele; mijlocul era gol, cu excepția covoarelor afgane. Fareba și o altă verișoară m-au ținut de mâini și m-au condus încet înăuntru. Am fost urmată de o procesiune de femei și copii. Oriunde mergeam, fetele mă urmau cântând cântece afgane de nuntă la daira *(tamburină). Inclusiv cântecul* Ahesta bero*:*

Ahesta bero, Anesa jan. Ahesta bero.

„Mergi încet, dragă mireasă. Pășește încet, mireasă."

E un cântec tradițional care arată tristețea familiei pentru pierderea fiicei. Se cântă când mireasa părăsește casa părinților. Mama s-a apropiat de mine și a împrăștiat dulciuri pe deasupra capului meu. Copiii s-au repezit îndată să le adune de pe jos. Fareba a strigat la ei să înceteze și le-a spus mamelor să-i ia de acolo. A zis că trebuiau să se dea din calea mea, să nu mă împiedic. Avea dreptate: abia puteam să merg cu pantofii mei cu tocuri foarte înalte.

Mama m-a pupat pe frunte:

— Anesa, copila mea, ești frumoasă ca luna. Sper ca viața ta să fie la fel de caldă și de luminoasă ca soarele.

În cele din urmă, procesiunea mea a ajuns la scaune, iar mama le-a cerut fetelor să curețe camera, pentru că se apropia ora prânzului. Familia mirelui plătise un bucătar să o ajute pe mama să prepare toată mâncarea necesară. În cultura noastră se obișnuiește ca familia mirelui să plătească pentru cele mai multe lucruri. Tata a cerut doar o sumă mică pentru mine, deși familia mirelui era dispusă să dea

mai mult. Tata nu credea în obiceiul de a primi bani pentru mâna fiicei lui, deși era o practică obișnuită în Kunduz.

În timp ce camera era curățată și se făceau ultimele pregătiri, m-am așezat pe scaunul de nuntă, iar Fareba pe cel rezervat mirelui. Zicea că, dacă el nu va veni, o să fie ea soțul meu. Am râs și i-am spus că logodnicul meu o va da la o parte și mă va lua de la ea.

A început să-mi fie cald și să transpir, iar Fareba i-a cerut uneia dintre fete să-mi facă vânt cu paka *(evantai în formă de paletă). Biata fată a fost încântată să o facă, asta însemna că putea să stea foarte aproape de mireasă.*

Muzica ce s-a auzit brusc și dansul au fost semnalul că soseau mirele și familia lui, iar Fareba m-a luat de mână.

— Oh, Doamne, Anesa. Au venit deja!

Toate femeile s-au ridicat în picioare, unele s-au dus să-i vadă de la geam, dar cele mai multe au stat în curte, să-i întâmpine pe oaspeți. Mama i-a făcut semn Farebei să-mi acopere fața cu un șal. M-am chinuit să văd ce se întâmpla, uitându-mă prin două găurele. Am zărit doar familia mirelui. Toți erau îmbrăcați în haine viu colorate și purtau multe bijuterii din aur. Cântecul lor spunea:

Ma dismal awardem.

„Am adus batista."

Aroos biadar jana ba sad naz awardem.

„Am adus mireasa dragului nostru frate, cu multă bucurie."

Două dintre surorile mirelui dansau în fața celorlalte femei. Trebuie să le fi fost foarte cald și

transpirau, dar au continuat să-și arate bucuria pentru nunta fratelui lor. Eu eram nerăbdătoare să văd cum arăta Jabar, mirele meu, dar el a fost îndrumat repede spre camera bărbaților. În schimb, mama lui a venit spre mine. M-a pupat pe frunte și a risipit niște bancnote afgane deasupra mea. Imediat, copiii s-au adunat să ia banii de pe jos. Doi băieței s-au bătut pe aceeași bancnotă până au rupt-o. Fareba a încercat să-i alunge pe copii și a spus că soacra mea n-ar trebui să mai arunce cu bani.

La asta, soacra mea s-a răsucit, adresându-i-se Farebei:

— Ce treabă ai tu, fetițo, cu felul în care îmi exprim eu bucuria la nunta fiului meu?

Fareba nu i-a răspuns, dar mai târziu mi-a șoptit la ureche:

— Doamne, ai auzit-o pe soacra ta? E un adevărat ser-gent-major.

Am sperat că Fareba glumea și nu era chiar așa. În cultura mea există o mulțime de glume despre soacrele despotice. Soacra mea a ridicat taj-*ul (coroana cu văl), astfel încât fața mea să poată fi văzută, iar eu mi-am lăsat privirea în jos, cum este obiceiul. Apoi, cei din familia mirelui s-au apropiat unul câte unul, să se uite la mine. Speram cu disperare să mă considere drăguță, deoarece știam că după aceea femeile vor bârfi despre mine și despre felul în care arătam. Femeile strigau una la alta, unele dansau, altele băteau din palme. După câteva minute, mi s-a spus să stau jos. În sfârșit, mama a intrat în cameră și i-a spus soacrei mele că era timpul să se servească mâncarea. Apoi, femeile și fetele din familia mea au adus apă pentru invitați, să-și spele mâinile, iar pe jos a fost întinsă o* desterkhan *(mușama mare). Pe ea au fost puse farfurii mari cu*

mâncare – orez, cartofi prăjiți, spanac, kofta *și* qurma *și felii uriașe de pâine proaspăt coaptă în* tanoor. *Invitaților le-au fost oferite cutii cu Coca-Cola, Fanta și apă. Fetele au rămas în apropiere, să aducă orice ar fi avut nevoie invitații.*

Soacra mea s-a ridicat și mi-a adus o farfurie cu mâncare. Mi-a spus să mănânc și am fost ușurată că părea amabilă. Dar, în timp ce mâncam, mi-am dat seama că era ultima dată când făceam asta în casa părinților mei și am început să mă întreb cum va fi noua mea viață. Fareba trebuie să mă fi văzut încruntată.

— Ai lui par înspăimântători, a șoptit ea, lucru care m-a făcut să mă simt și mai rău.

Femeile stăteau în jurul desterkhan-*ului și mâncau. O vedeam pe mama învârtindu-se pe lângă socri, asigurându-se că totul era pe placul lor. Știa că lucrurile vor fi mai ușoare pentru mine dacă ei erau fericiți. Am presupus că ceva asemănător se întâmpla și în camera bărbaților. Mi-l închipuiam pe tata dându-le ordine băieților și asigurându-se că bărbații aveau tot ce își doreau. Băieții și fetele mai mici erau liberi să hoinărească pe acolo împreună și puteau să mănânce fie cu mamele lor, fie cu tații.*

Nunta mea era un eveniment important pentru sătucul nostru. Să angajezi un bucătar era ceva special. Mi-am dat seama că mama se străduise din greu ca totul să fie pregătit. Când oaspeții au terminat de mâncat, verișoarele mele au luat farfuriile murdare și au șters desterkhan-*ul.*

Mama mirelui și surorile lui au început să cânte și să bată din palme: se apropia momentul Nikkah *– uniunea dintre mireasă și mire. Mullahul a început să citească, iar Fareba mi-a șoptit să-mi spun rugăciunile. I-am cerut Domnului fericire și o viață*

bună pentru familia mea și pentru mine. Unchiul meu și unul dintre verișorii mei au venit să mă întrebe dacă îl accept pe Jabar ca soț. Potrivit religiei mele, a trebuit să spun de trei ori că da. Îndată ce am făcut asta, bărbații și-au descărcat puștile în aer. Fareba a zis că asta însemna că, din punct de vedere legal, acum eram soția lui Jabar.

Una câte una, femeile au venit să mă pupe și să-mi facă urări. Dacă oaspeții se ridicau, trebuia să mă ridic și eu, iar dacă ei îmi spuneau să stau jos, trebuia să stau jos. Nu eram obișnuită cu tocuri atât de înalte, așa că mă dureau deja picioarele și eram extenuată. I-am spus Farebei că totul era prea mult pentru mine și că abia așteptam să se termine. Ea a glumit, întrebându-mă de ce mă grăbeam așa tare să fiu luată de bărbatul meu.

Apoi, în sfârșit, mirele meu mi-a fost adus de femeile din familia lui, pentru Aeena Misaf *– ceremonia în care ne vedeam unul pe altul pentru prima dată – iar eu am fost acoperită repede cu șalul verde. Auzeam cântecul* Ahesta bero *cântat pentru el. Inima mea a început să bată repede. Fareba m-a strâns de mână. „Oh, Doamne, Anesa, e un bărbat mare și gras!"*

Am simțit că cineva stătea aproape de mine. Fareba și mama s-au retras în spatele meu, iar mama mi-a șoptit la ureche: „Dacă te obligă să stai jos, nu o face." Tradiția spune că cine se așază primul pe scaun nu va avea nicio autoritate în căsnicie. Văzusem acel joc de multe ori, la nunți; știam că mama și Fareba erau în spatele lui Jabar, gata să-l împingă pe scaun. Mama lui a anunțat că era timpul ca mireasa și mirele să se așeze, apoi i-am simțit mâinile pe umerii mei, încercând să mă forțeze să mă așez. Nu am cedat, știam că femeile se uitau să vadă cine va

câștiga. În cele din urmă, cred că ne-am așezat amândoi deodată și au început ovațiile și aplauzele.

Pe genunchi mi-a fost pusă o oglindă, iar mama mi-a spus că acum pot să mă uit. Șalul mi-a fost ridicat de pe față și m-am uitat în oglindă. Primul lucru pe care l-am observat a fost că avea o mustață mare; al doilea, că avea fața rotundă și ochii bulbucați. M-am îngrozit. M-am uitat din nou, iar de data aceasta el mi-a făcut cu ochiul. După aceea, am fost prea timidă să mă uit din nou în oglindă. Dar acea primă imagine a lui mi-a rămas în minte și nu a fost una plăcută. Bărbatul acela gras nu era tânăr sau arătos; nu era un erou de la Bollywood. O singură privire spre Jabar îmi distrusese visele.

Mama ne-a dat un Coran mic, din care să citim. În timp ce am recitat versetele, nu m-am uitat deloc spre Jabar. Apoi, Fareba a pus Fanta în două pahare, iar eu și Jabar ne-am oferit unul altuia câte un pahar din care să bem, fără să ne privim. Ceremonia se apropia de final, iar în scurt timp urma să fiu luată de acolo. Mama a zis că vrea să-mi cânte Ahesta bero. *A luat tamburina și a început să cânte, iar femeile din cameră s-au dat la o parte, să ne lase pe mine și pe mama să pășim alături.*

Casa era plină de gălăgie, iar atmosfera era veselă. Era foarte emoționant, toată lumea vorbea despre mine, despre faptul că părăseam casa părinților și începeam o viață nouă. M-am simțit specială. Încet, i-am spus Farebei că Jabar nu era cum mă așteptasem. Mi-a spus că și ea era dezamăgită, i se spusese că mirele meu era un bărbat arătos.

— Știi, Fareba, speram să fie un bărbat tânăr și galant. De ce el?

Știam însă amândouă că nu puteam să fac nimic. În plus, taxiul de nuntă, decorat cu flori, ne aștepta

deja afară.

Mama s-a oprit din cântat, m-a îmbrățișat, iar tata i-a spus lui Jabar:

— Jabar, fiule, îți dau o bucată din sufletul meu, pe fiica mea, Anesa. Te rog să ai grijă de ea.

La asta, am izbucnit în plâns, iar mama, Fareba și cele mai multe rude ale mele au făcut la fel – femeile afgane au tendința să plângă atunci când pleacă mireasa. Nu am auzit ce i-a răspuns Jabar tatălui meu, dar cred că doar a aprobat. Am urcat în taxi cu el și cu unii membri ai familiei lui. Mirele meu stătea lângă mine, dar nu zicea mare lucru. Soacra mea a continuat să cânte în mașină, până am ajuns la casa lor, care era o vilă mare din văioage, cu grădină proprie, în spatele unei porți mari din fier. Brusc, mi-am dat seama că eram printre străini. M-am simțit mai singură ca niciodată.

La fel ca mine, Anesa abia aștepta să aibă o viață de familie fericită. Tatăl ei nu ceruse bani, iar din cauza asta ea se așteptase ca noua ei familiei să o respecte. Și eu sperasem să mă bucur de o viață de familie fericită cu Javed, în ciuda dezamăgirii pe care o simțisem la nuntă. În acei primi ani credeam că, dacă eram o fată afgană cuminte și-mi făceam datoria, acceptând ceea ce doreau părinții noștri, urma să am o viață de familie reușită.

Jabar era fiul cel mai mare, astfel că familia lui hotărâse să-i facă o nuntă mare. Când am ajuns, membrii familiei așteptau, gata să arunce cu bomboane și bani spre mine și Jabar. A fost sacrificat un pui, iar pantofii mei au fost stropiți cu sânge. Apoi am fost dusă într-o cameră mare, unde petreceau femeile și fetele. În curte fusese pus un cort pentru

bărbați, iar Jabar li s-a alăturat. Prin casă se auzea muzica unui cântăreț local acompaniat de o tabla *(instrument de percuție) și de o muzicuță.*

Sora lui Jabar a zis:

— Nu-ți face griji, nu te va lăsa singură mult timp, dar e bărbat și trebuie să se distreze. E noaptea în care trebuie să sărbătorească.

Am rămas pe loc și nu am zis nimic, privind la petrecerea din jurul meu. Copiii alergau pe acolo veseli și îi auzeam pe bărbați strigând și râzând. Femeile erau mult mai liniștite. Cred că erau obosite. Cândva, mai târziu, am auzit niște clopote și muzică și am întrebat-o pe sora lui Jabar ce era.

— Cum, nu știi? Tatăl și fratele lui Jabar au plătit niște băieți să vină să danseze la petrecere.

Nu înțelegeam de ce fuseseră invitați să danseze niște băieți tineri și am rugat-o pe sora lui Jabar să-mi explice.

— Sunt bacha be reesh *(băieți fără bărbi). Sunt plătiți să-i distreze pe bărbați cu dansurile lor, iar sunetele acelea sunt de la clopoțeii pe care îi au la glezne, a zis ea.*

Apoi s-a dus la geam și mi-a arătat:

— Uite, Anesa!

Știam că uneori femeile dansau pentru bărbați și erau plătite pentru asta, dar am fost șocată să aud că băieții erau plătiți pentru o petrecere a bărbaților. M-am uitat pe geam și am văzut un băiat de vreo 16 sau 17 ani, cu șalvari și kamiz *albi. De gleznă avea legați niște clopoței care scoteau sunete când se mișca. În lumina lunii, am văzut că bea apă de la puț și era machiat, la fel ca o femeie. Sora lui Jabar a zis:*

— Bietul bacha be reesh*; a dansat foarte mult, iar acum îi este sete.*

Am fost surprinsă de ce am văzut, dar nu am avut timp să mă gândesc prea mult la asta, pentru că a venit soacra mea, să mă ducă în dormitor. M-a luat de mână și m-a condus spre o cameră cu un pat în colț, acoperit cu cearșafuri grena. Pe pat erau bomboane și flori, pentru a arăta că era un pat de mireasă. Soacra mea m-a pupat pe frunte și a zis că acum era camera mea.

— Nu știm când se va termina petrecerea lui Jabar, dar va veni la tine. În această casă, niciodată nu știm sigur când vin bărbații noștri. Poți să te odihnești și să dormi.

Am fost recunoscătoare că aveam ocazia să mă întind, încă mă dureau picioarele. Mi-am dat jos pantofii cu toc și m-am întins pe pat, fără să mă spăl sau să-mi dau jos bijuteriile. Mă simțeam singură și speriată. Cuvintele mamei lui Jabar îmi răsunau în minte: „În această casă, niciodată nu știm sigur când vin bărbații noștri." Îmi era dor de mama și de Fareba și aș fi vrut ca una dintre ele să fie acolo, cu mine. Îmi doream cu disperare să dorm, dar capul îmi vuia de gânduri și senzații. Singurătatea mă ținea trează. Încă niciun semn de la Jabar. Nu era ceea ce așteptasem de la noaptea nunții, dar ce puteam să fac?

M-am trezit brusc și m-am uitat la ceas; era patru dimineața; chemarea mullahului la rugăciune trebuie să mă fi trezit. M-am ridicat. Adormisem cu bijuteriile pe mine și îmi lăsaseră urme pe gât și pe mâini. Casa era tăcută, dar Jabar tot nu venise. Eram pierdută în gânduri, când am văzut că se deschide ușa. Jabar a intrat încet în cameră. M-am speriat când s-a uitat la mine.

— De ce nu dormi? Mă așteptai?

N-am știut ce să spun și nu am avut curaj să-l întreb de ce venise atât de târziu. Era îmbrăcat cu aceiași șalvari și același kamiz *albi, dar părea ciudat. Nu mirosea a alcool, dar avea ochii roșii și cred că luase vreun fel de drog. S-a așezat pe pat și s-a uitat în ochii mei.*

— Știi, ești o femeie frumoasă, dar eu sunt mast *(drogat).*

Cu asta, s-a lăsat pe pat și a adormit. Eram șocată și îmi doream să strig sau să plâng, dar nu știam cum. Eram singură, într-o casă străină. Tânjeam după mama sau Fareba, dar nu venea nimeni să mă ia de acolo. Simțeam că mă sufoc, voiam să plec, să fug înapoi acasă.

Viața îmi arăta o latură foarte ciudată, una pe care nu o mai văzusem niciodată. Era oare Jabar nefericit că se însurase cu mine? De ce fusese plecat toată noaptea și mă lăsase singură? Am sperat ca în scurt timp să fie tandru cu mine. Acum Jabar sforăia tare, ca o oaie mare și grasă, adormită, așa că m-am dat jos din pat și m-am pus pe salteaua de pe podea. Într-un final, mi-am pus capul pe pernă și am încercat să adorm.

M-am trezit simțind că cineva îmi atingea fața.

— Anesa, vino în pat. Ești mireasă și trebuie să dormi în patul tău.

I-am spus că îmi era bine pe jos. El a râs și a zis că sunt o fată foarte politicoasă.

— Trebuie să dormi cu mine. Ești așa-zisa mea soție și trebuie să fiu un pic obraznic cu tine.

— Ce vrei să spui, cum adică să fii obraznic cu mine?

— Nu pune întrebări. Acum nu e momentul să vorbim. Trebuie să le dovedesc părinților tăi și

familiei mele că sunt bărbat adevărat. Va trebui să le arăt semnul, în curând. Grăbește-te, se face târziu.

Și a început să-mi dea jos bijuteriile de la gât și de pe mâini. Părea cumva panicat când m-a luat de mână și m-a tras pe pat.

Eram ca o păpușă neajutorată în mâinile lui. A făcut ce a vrut și a obținut ce avea nevoie: dovada că se culcase cu mine. Pe cearșaful alb era o picătură de sânge, semnul virginității mele. Cred că trupul meu a intrat în stare de șoc, pentru că nu puteam să mă opresc din tremurat. Am luat pe mine șalvarii și m-am dus să mă așez pe saltea, suspinând și plângând după familia mea.

În dimineața aceea întunecată, viața mea s-a schimbat. Sperasem la o viață de familie fericită și un soț iubitor, dar viața și libertatea mea ca Anesa se terminaseră. Niciodată nu aveam să mai aștept cu nerăbdare hainele noi pentru Eid sau pentru nunți și niciodată nu aveam să mai văd vreun film de la Bollywood împreună cu Fareba.

Dimineață, Jabar dormea adânc și sforăia tare, iar eu stăteam pe saltea, când am auzit o bătaie în ușă. Am deschis-o și a intrat mama lui Jabar. Mi-a spus să-l trezesc, pentru că trebuia să meargă acasă la părinții mei, pentru Shah Salami. *Știam ce era tradiția aceea, Jabar era așteptat să arate familiei mele semnul virginității mele. În unele familii, mirele arăta batista pătată cu sânge. Familia unei mirese simte un fel de mândrie dacă mirele le arată acest fel de respect în dimineața de după noaptea nunții. M-am dus la Jabar și i-am spus că îl cheamă mama lui. El nu s-a mișcat și a trebuit să-l scutur, să se trezească. După ce Jabar a plecat, soacra mea mi-a adus micul dejun și am mâncat împreună.*

— Anesa, copila mea, sunt mândră de tine, a zis ea. Ești onoarea acestei familii. Mai târziu, o să-ți arăt casa noastră. Fiul meu are casa lui. Te-am adus aici doar pentru prima zi. O să pleci cu Jabar, iar noi nu o să ne băgăm deloc în viața voastră.

M-am speriat, auzind asta. Nu voiam să plec, deși știam că era neobișnuit și era o mândrie ca o mireasă afgană să aibă propria casă. Îmi plăcea să stau cu mama lui Jabar.

La câteva zile după nuntă, m-am mutat în casa noastră mică, iar viața mea ca soție a lui Jabar a început cu adevărat. El mergea la lucru în fiecare zi, venea acasă târziu sau chiar deloc. După un timp, m-am obișnuit cu asta. Nu am îndrăznit să-l întreb ce făcea. Atenția lui nu era îndreptată spre mine. În primul nostru an de căsătorie a fost tăcut și distant. Eu mi-am văzut de treburile casei, iar el n-a vorbit niciodată despre viața lui din afara casei. Primul meu fiu s-a născut în acel prim an de căsnicie. Am fost ocupată să am grijă de el și în majoritatea timpului am fost singură.

Singurul lucru bun în toate astea a fost că mi s-a dat voie să-mi vizitez regulat familia, la fel și familia lui. Eu și Jabar nu aveam cu adevărat o relație de dragoste, dar avea grijă de mine și de fiul meu. Aveam suficientă mâncare și haine. Probabil, faptul că eram mamă m-a făcut mai puternică. Într-o zi, l-am întrebat de ce nu petrecea mai mult timp cu fiul lui.

— Anesa, tu ești o fricoasă, a zis el furios. De unde ai curajul să-mi pui toate întrebările astea? Mănâncă și bea ce-ți aduc și ține-ți gura aia spurcată!

Dar n-am putut să tac și am repetat întrebările, iar în final i-am zis:

— Uite ce e, Jabar, ești tatăl fiului meu; amândoi avem nevoie de tine și avem dreptul să petrecem timp cu tine.

El nu m-a ascultat și a continuat să facă ce voia, inclusiv să nu vină acasă noaptea. Au trecut doi ani de căsnicie și am mai avut un băiat. Nici măcar nu-mi amintesc cum s-a întâmplat, pentru că foarte rar eram intimi. I-am spus mamei lui că nu îl vedem pe fiul ei prea des și că nu știam ce face, dar ea a zis, pur și simplu:

— Anesa, copila mea, ții minte că în noaptea nunții ți-am spus că în această familie femeile nu știu niciodată când vin bărbații acasă și nu le pasă? E mai bine să nu spui nimic.

Și-a pus mâna pe capul meu.

— Uneori, ignoranța e bună.

Am tăcut, dar nu m-am împăcat cu ideea că nu pot să spun nimic și că nu știam ce se întâmplă. Într-o dimineață, m-am dus la tanoor *cu una dintre vecine, să fac pâine. Aveam vecine bune, toate eram prietene și îi spusesem unei femei despre Jabar și despre relația noastră. Ei bine, în ziua aceea, în timp ce stăteam lângă* tanoor, *mi-a spus că-l întrebase pe soțul ei unde își petrecea Jabar timpul. Am fost foarte nerăbdătoare să aud ce aflase.*

— Are Jabar o altă soție?

Ea s-a uitat în jos și a zis că e o poveste mai degrabă jenantă. Nu am înțeles: cum adică jenantă?

— Soțul meu zice că doar noi, femeile, suntem ignorante în privința lui Jabar. Se pare că toți bărbații din sat vorbesc despre ce face el.

Tensiunea mă amețea și i-am zis să-mi spună mai repede.

— Anesa, soțul tău e păcătos. Comite un păcat mare. Soțul tău are o relație nepotrivită cu un băiat.

E kuni *(homosexual)!*

Am fost atât de șocată că aproape mi-am ars mâna la tanoor. *Vecina mi-a spus să am grijă și a arătat spre cei doi băieți mici ai mei, care stăteau în apropiere.*

— Anesa, trebuie să rămâi puternică și să trăiești pentru fiii tăi.

I-am spus că nu cred că Jabar poate să facă așa ceva; dacă era kuni, *de ce se căsătorise cu mine? Eram furioasă și confuză. I-am spus vecinei că trebuia să merg acasă și, luând bebelușul și mâna celuilalt băiat, am alergat spre casă.*

Plângeam, iar copiii au început să plângă și ei. Eram în stare de șoc. Nu puteam să cred că soțul meu se culca cu un alt bărbat. În cultura noastră, este un lucru incredibil de rușinos. Am așteptat toată noaptea ca Jabar să vină acasă, dar nu a apărut, astfel că, dimineață devreme, m-am dus la casa familiei lui, cu copiii. Soacra mea a ieșit în curte să mă întâmpine. I-am spus că am auzit ceva despre Jabar și voiam să știu dacă era adevărat. Mi-a spus să mă calmez și să-i explic ce se întâmplase. Am privit-o în ochi.

— Te rog, jură pe viața copiilor mei, dacă e adevărat că fiul tău este…

Brusc, ea și-a pus mâinile peste gura mea, să mă facă să tac.

— Șșșt, Anesa, nu trebuie să vorbești despre așa ceva. E mai bine ca unele lucruri să fie lăsate nespuse.

— Ce vrei să spui? am strigat. O să le spun oamenilor adevărul. Știu de la oamenii din sat că fiul tău e kuni.

S-a uitat la mine furioasă.

— Nu pot să zic nimic. Va trebui să-l întrebi pe soțul tău.

Am prins-o de braț și am zis:

— Tu m-ai ales pentru Jabar. Ai venit acasă la noi și l-ai lăudat. Ții minte, tu mi-ai spus că am adus onoare familiei tale. Recunoaște! E vina ta că am suferit în tot acest timp.

A început să plângă și m-a prins de mână.

— Anesa, nicio mamă nu vrea ca fiul ei să moară. Am crezut că o să se schimbe dacă se căsătorește cu tine. Am crezut că tu și copiii puteți să-l salvați. Îți dai seama că, dacă s-ar fi dovedit că face astfel de lucruri, ar fi fost ucis până acum?

Mi-a lăsat mâna și, fără o altă vorbă, a intrat în casă. Acum trebuia să aud adevărul de la Jabar. Când am ajuns acasă, el era deja acolo. Evident, a fost surprins că nu-l așteptasem acasă. Când am intrat în cameră, s-a ridicat.

— Anesa, unde ai fost?

Am început să plâng și i-am spus că am fost plecată încercând să aflu despre adevărata lui față, despre cealaltă viață a lui și că eu credeam că mamei lui îi părea rău că îl născuse. M-a lovit puternic peste obraz și a întrebat ce voiam să spun cu „adevărata lui față".

— Nu ai pic de rușine? Oamenii din sat știu ce faci cu un bărbat.

Apoi a început să mă bată de-a binelea, lovindu-mă peste față și pe corp, lovindu-mă în picioare și în stomac, după ce am căzut.

— Orice aș face nu e treaba ta, a strigat el. Ține-ți gura aia spurcată.

În ciuda durerii și a loviturilor, tot voiam să știu adevărul:

— Jabar, trebuie să știu dacă e adevărat ce spun oamenii.

— Chiar vrei să știi?

Ochii lui erau roșii și bulbucați.

— Îl iubesc pe băiatul ăla. Sunt îndrăgostit de el și o să-l aduc să stea aici. Părinții mei m-au obligat să mă căsătoresc cu tine, să mă salveze de judecata oamenilor din sat. Părinții mei m-ar fi renegat dacă nu m-aș fi căsătorit cu tine și nu m-aș fi prefăcut că-mi plac femeile.

Și cu asta a plecat, lăsându-mă cu copiii plângând la picioarele mele.

Toate speranțele mele dispăruseră. Eram rușinată și îngrozită. Nu puteam accepta faptul că soțul meu era homosexual, rușinea era prea mare. Îmi doream să fiu cu mama și cu scumpa de Fareba. Când am ajuns acasă, mama era la puț. Mi-a aruncat o privire și m-a întrebat:

— Ce s-a întâmplat, Anesa? E totul în regulă?

Am început să suspin isteric.

— Nu, nimic nu e bine. Trăiesc un iad, în clipa asta.

Am auzit găleata căzând și pașii mamei venind spre mine. Și-a pus brațele în jurul meu.

— Ce s-a întâmplat, copila mea? Jabar e bine?

— Oh, nu-ți face griji pentru el. E bine. Eu sufăr și nu pot trăi cu rușinea asta.

Ne-am așezat pe o bancă din curte. I-am spus ce se întâmplase și a început să plângă. M-a întrebat ce voiam să fac.

— Mamă, am venit la tine. Vreau să-l părăsesc. Nu vreau să trăiesc într-o casă care nu are binecuvântarea Domnului. Jabar e un bărbat păcătos. Are o relație neislamică, o relație cu un băiat. Nu vreau să fiu cu un kuni.

Apoi mama a izbucnit furioasă.

— Înțelegi ce înseamnă să părăsești un bărbat? Talaq *(divorț)! Nu poți face asta.*

— Ce vrei să fac atunci? Să trăiesc cu un bărbat fără rușine? Vrei ca nepoții tăi să crească într-o astfel de casă?

— Vorbește mai încet, Anesa. E mai bine să ții unele lucruri pentru tine. Cumnata ta e în casă și, dacă aude asta, va spune și familiei ei, apoi va afla toată lumea. Dacă divorțezi, nu ți se va da voie să păstrezi copiii și vor fi numiți copii de homosexual. Ce e-n capul tău? În cultura noastră, se așteaptă ca femeile să moară în casa în care s-au măritat.

Mi-am dat seama că suferința mea personală nu era foarte importantă pentru mama sau pentru soacra mea, pentru că nu puteau ignora obiceiurile și tradițiile noastre. Mă dusesem la ele pentru ajutor, crezând că, femei fiind, îmi vor împărtăși suferința. În schimb, mi-au spus să tac. Am luat copiii și am plecat de la mama. A alergat după mine, dar nu m-am oprit. Eram furioasă pe toți: pe mama lui Jabar, pentru că mă folosise drept camuflaj pentru treburile lui Jabar, pe propria mamă, care voia să pună reputația familiei înaintea suferinței mele, și pe Jabar însuși, pentru că mă trădase. Toți oamenii apropiați mă dezamăgiseră. Nu-mi rămânea decât să sufăr în tăcere. Nu mi-am dat seama atunci, dar a fost începutul unui nou capitol din viața mea.

Jabar era încă acolo, când am ajuns acasă. A râs când m-a văzut.

— Ți-am spus că cel mai bun lucru pentru tine și pentru copii e să-ți ții gura.

Am fost distrusă de felul în care vorbea despre copii, de parcă erau doar ai mei. Eram însărcinată cu al treilea și mă simțeam complet neajutorată; ba chiar îmi doream ca Domnul să nu-mi fi dat încă un copil. Uitându-mă în ochii copiilor, am simțit o mare tristețe pentru ei; erau atât de inocenți.

Când Jabar a plecat de acasă, am încercat să iau o decizie: oriunde mă uitam, nu vedeam nicio cale de ieșire. Puteam să fac doar ceea ce făceau nenumărate femei afgane: am lăsat lucrurile în voia lui Allah.

Apoi, mai târziu în seara aceea, am auzit ușa din față deschizându-se. M-am dus la geamul dormitorului și l-am văzut pe Jabar intrând în casă, cu brațul în jurul altui bărbat. Pentru o clipă, uitasem ce mi se spusese despre Jabar și am fost surprinsă să-l văd ținând mâna altui bărbat și vorbindu-i cu aparentă afecțiune. Părea că-i arată casa. Brusc, mi-am dat seama: era iubitul lui Jabar. Am alergat pe coridor și m-am pus în fața lui.

— Te rog, în numele Domnului, nu-mi pângări casa cu purtarea ta dezgustătoare și degradantă.

Eu și bărbatul ne-am recunoscut, din sat. I-am zis:

— Nu ai pic de rușine? Ia-ți o soție. Te culci cu soțul meu, cu tatăl copiilor mei. Știi că are doi copii și un altul crește în pântecele meu? De dragul copiilor mei, lasă-mi soțul în pace.

Bărbatul s-a holbat la mine de parcă o luasem razna, apoi a vorbit cu voce subțire, pițigăiată.

— Anesa, nu ai pic de rușine, te culci cu bărbatul meu?

Era rândul meu să fiu uimită. Cum putea un bărbat să spună așa ceva?

— Domnul își revarsă furia asupra ta, nu înțelegi? i-am spus. Să faci sex cu un alt bărbat este interzis. Unde e respectul tău pentru cultură și religie?

La asta, Jabar a traversat camera și m-a lovit peste față.

— Babrak este iubitul meu. Are tot dreptul să fie în această casă. Așadar, dacă vrei mâncare și haine pentru tine și pentru copiii tăi, ar fi mai bine să înveți să taci. M-am săturat să trăiesc o viață dublă, să

mint tot timpul. Urăsc să mă forțez să dorm cu tine, prefăcându-mă în fața tuturor că sunt soțul tău. Îl iubesc pe Babrak și vreau să primească tot ce merită. Acum măcar știi care e situația, că dragostea mea este doar pentru Babrak. Cel puțin acum nu mai trebuie să fac sex cu tine.

Îmi doream să mor. Am fugit afară, am luat niște chibrituri și o sticlă cu benzină, să o torn pe mine. Jabar și Babrak m-au ignorat și s-au dus direct în camera noastră de oaspeți. Dar chiar în clipa aceea mi-a venit în minte imaginea copiilor mei, doar gândul la inocența lor m-a împiedicat să-mi iau viața. Am început să plâng și să-mi doresc să redevin fata care nu știa ce știa acum.

M-am așezat într-un colț pe coridor și mi-am amintit sunetul clopoțeilor de glezne din noaptea nunții. Acum înțelegeam de ce nu venise Jabar atunci la mine și de ce nu-i plăcea să stea cu mine. Acum înțelegeam de ce mama lui îmi spusese să nu stau trează și să-l aștept și de ce era mereu frustrat în preajma mea.

Au trecut câteva luni și am încetat să mai merg la familia mea, pentru că sarcina mea devenea tot mai înaintată. Jabar cumpăra mâncare scumpă și carne specială, pe care mă punea să o gătesc pentru el și Babrak. Deși eram însărcinată, eu primeam mâncare doar dacă Babrak era în toane bune. Încet-încet, copiii mei deveneau sclavii lui; fiul meu cel mai mare trebuia să-i curețe pantofii și să facă orice îi poruncea Babrak. Am început să simt că eram doar bucătăreasă și menajeră în propria casă. Această stare de lucruri mi-a arătat cea mai urâtă latură a firii omenești.

După patru luni, am născut o fetiță. Mama a venit să aibă grijă de mine câteva zile, iar în acest timp

Jabar nu a venit acasă, nu i-a păsat deloc de fiica lui. Când mama a plecat, a început să vină din nou acasă, cu iubitul lui. Râdeau și pălăvrăgeau toată noaptea și făceau sex zgomotos, în camera alăturată.

Mă rugam Domnului să mă scoată din situația aceea. Am petrecut doi ani trăind doar pentru a-i salva reputația. Încet, însă, tot mai mulți oameni din sat au aflat care era adevărul. Copiii mei veneau de la școală plângând, spunându-mi că ceilalți copii îl făceau pe tatăl lor kuni. *Prietenii lor nu se mai jucau cu ei, deoarece credeau că suntem o familie care nu se supune islamului. Li se spunea că, dacă talibanii ar fi fost la putere, tatăl lor ar fi fost executat. Știam că nici măcar cu acel nou guvern Karzai, mult mai liberal, acel gen de relație n-ar fi fost acceptat. Nu era vorba doar despre talibani; niciun guvern dintr-o țară islamică precum Afganistanul nu ar accepta astfel de relații. Mă simțeam neajutorată. M-am dus la familia lui Jabar și le-am cerut să ne elibereze pe mine și pe copii, dar tatăl lui Jabar m-a avertizat că, dacă plec, îmi ia copiii.*

Soarta copiilor mei depindea de cheful lui Babrak. Dacă era binedispus, nu spunea prea multe și ne lăsa în pace, dar, Doamne, dacă era furios pe copiii mei, mai ales pe fiul meu cel mai mare, care îl ura, îi spunea lui Jabar, iar acesta îl bătea pe băiat ca pe un animal. Adesea rămâneam flămânzi, pentru că toți banii erau cheltuiți pe Babrak. Jabar cumpăra pentru el haine noi și cea mai bună mâncare. Îi cumpăra pantofi scumpi și îi plătea taxiul când ieșea. Între timp, eu și copiii deveneam tot mai slabi. Copiii mei purtau haine vechi și aveam mâncare puțină. Primeam ceva doar când Babrak îi spunea lui Jabar să ne cumpere. Altfel, eu și copiii nu aveam parte de atenție sau bunătate. Uneori, părinții mei ne

cumpărau cele necesare. Au văzut cum suferim și s-au dus la părinții lui Jabar să le ceară dreptate, dar familia lui a zis să rămân soția lui, să-l protejez de oamenii din sat.

— Dacă sătenii au dovada că fiul nostru este kuni, *mullahii vor pune să fie omorât, au zis ei. Cel puțin atât timp cât tu și copiii sunteți cu el, toate astea rămân doar bârfe.*

Părinții mei nu au insistat, pentru că și ei erau speriați de rușinea divorțului. Când am întrebat de drepturile mele, mi s-a spus că sub islam copiii mei pot fi luați de lângă mine dacă divorțez; totuși, dacă soțul meu mă neglija pe mine și pe copii și se culca cu alt bărbat, islamul nu se mai aplica. Părinții lui Jabar au făcut tot posibilul să-și apere fiul. Mama lui s-a rugat de mine:

— Anesa, te implor să-l protejezi. O să mor dacă-mi omoară fiul!

Plângeam.

— De ce nu poți să-i ceri să se schimbe?

Mi-a spus că n-ar avea niciun rost, pentru că îi plăceau băieții încă de când era copil. Mă măritaseră cu el pentru că nu-i ascultase niciodată și nu renunțase la obiceiul lui oribil.

M-am dus la Comisia pentru Drepturile Omului din Kinduz, dar nici ei nu au reușit să mă ajute. Potrivit regulilor lor, Jabar ar fi primit custodia copiilor mei dacă divorțam. Cum puteam să accept asta? Nu voiam ca vreunul dintre copiii mei să crească într-o casă păcătoasă. Ce s-ar fi întâmplat cu ei dacă i-aș fi lăsat cu doi kuni? *Așa că nu am avut de ales, am rămas ca să-i protejez.*

Nici nu mai știu de câte ori am vrut să-mi pun capăt zilelor, dar mereu m-am oprit, gândindu-mă la copii. Uneori, mă gândesc să-mi pun mie capăt zilelor

și copiilor mei. Acum e al patrulea an în care stau cu ei și nu devine deloc mai ușor. În fiecare dimineață, Jabar se duce la hamam *(saună), apoi face sex cu Babrak. Iar Babrak este cel care dă ordine în casă: el decide ce putem face eu și copiii. Tatăl lor mănâncă împreună cu el, cei mai mulți bani îi cheltuie pe el și pe familia lui. Aceștia știu despre fiul lor, dar nu spun nimic, banii ușurează lucrurile pentru ei. Jabar mi-a spus că-l iubește pe Babrak și că moare dacă-l părăsește. Știu că eu și copiii suntem doar sclavi într-o relație ilicită, iar fericirea noastră este sacrificată de dragul tradițiilor.*

Așadar, aceasta era povestea care o șocase și o supărase pe Salmi. Și pentru mine era șocant felul în care Anesa încă suferea și nu reușea să găsească o cale de ieșire din situația ei dificilă. Divorțul era o rușine prea mare pentru ea și ar fi avut un impact negativ asupra vieților ei și ale copiilor. Deși divorțul este acceptat în islam, ca ultimă soluție, încă este stigmatizat. Chiar și bărbații care divorțează sunt ostracizați. Se spune că unui văduv ar trebui să i se dea o mireasă, dar unui bărbat divorțat, o piatră.

Un bărbat divorțat nu mai este demn de încredere. Totuși, pentru o femeie, divorțul atrage o judecată și mai dură. Un bărbat divorțat tot va mai putea să-și găsească o altă soție, dar este aproape imposibil ca o femeie divorțată să se recăsătorească. În căsnicia mea nefericită m-am identificat prea bine cu temerile și îngrijorările Anesei. Dar am văzut și că, prin comparație, am avut o mulțime de avantaje: nu depindeam financiar de soțul meu și nu aveam copii; nu trăiam în Afganistan și nu urmam valorile culturale afgane. Acele principii nu mai

însemnau nimic pentru mine, dar pentru o femeie ca Anesa divorțul ar fi însemnat să piardă totul. Nu ar mai fi fost respectată și fiecare acțiune a ei ar fi fost judecată. Dacă ar fi fost văzută dansând la o petrecere, oamenii ar fi spus că devenise târfă, pentru că nu avea soț; dacă ar fi intrat într-o dispută, oamenii ar fi zis că soțul ei o părăsise pentru că era furioasă și disperată. Orice ar fi făcut sau ar fi spus, starea ei de spirit sau stilul vestimentar ar fi fost judecate prin prisma faptului că era o femeie divorțată.

Singura opțiune pe care o avea Anesa era să rămână acolo și să sufere. Fără sprijin din partea familiei ei sau a lui și fără ajutor financiar, ce altceva putea să facă?

Am încercat să-mi dau seama de ce fusese Salmi atât de întristată de poveste. Inițial, m-am gândit că putea fi din cauză că o cunoscuse pe Anesa, o văzuse în hainele ei vechi, îi văzuse lacrimile și îi simțise neputința. Era o probabilitate, dar apoi mi-am amintit că și eu fusesem afectată de poveștile femeilor pe care le întâlnisem, doar ascultându-le.

Cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât îmi dădeam seama că eram mai puțin șocată de o poveste despre un homosexual pentru că trăiam în Londra. Am prieteni și colegi care sunt homosexuali, iar pentru mine ei sunt la fel ca cineva care este heterosexual. Am presupus că Salmi fusese șocată de homosexualitate într-un fel în care eu nu eram, deși amândouă fuseserăm îngrozite de felul în care Jabar o folosea pe Anesa ca scut uman.

Situația dificilă a Anesei în Afganistan nu semăna deloc cu viața mea în Londra. Într-o societate islamică, homosexualitatea este un păcat. Dacă ești homosexual, se consideră că nu ai rușine și chiar că

ești anormal; și nu ai niciun drept să trăiești ca un cetățean normal, pentru că trăiești împotriva firii umane și a religiei. Nu există respect sau toleranță. Desigur, există homosexuali în Afganistan, dar, la fel ca Jabar, trebuie să-și ascundă sexualitatea. Dacă îndrăznesc să o facă publică, vor înfrunta pedeapsa – pot fi renegați de părinți și, cu siguranță, vor fi aspru judecați de comunitate.

Faptul că trăiesc în Marea Britanie m-a făcut să-mi dau seama cât de diferite pot fi societățile. Am învățat de la prieteni că în Occident este considerat normal să fii homosexual sau lesbiană, iar în ce privește sentimentele dintre adulți nu ar trebui să existe limite religioase, culturale sau sociale. Dar în țara mea natală homosexualitatea este un mare tabu; știu că voi fi judecată într-un mod negativ chiar și dacă doar spun că am prieteni homosexuali și îi accept.

Când am terminat de ascultat povestea Anesei, am sunat-o pe Salmi. I-am spus că am ascultat înregistrarea, că era șocantă și tulburătoare și că viața Anesei era tristă, dar n-ar trebui să uităm că și Jabar suferea. La asta, ea s-a enervat:

— Dragă Zari, de ce trebuie să ne gândim la el? E rău.

Am fost de acord că Jabar îi trata nedrept pe Anesa și pe copiii ei, dar i-am spus că și el era o victimă. Era captiv într-o situație în care nu-și dorea să fie. Salmi nu înțelegea. Îi era imposibil să-l respecte sau să-l înțeleagă pe Jabar. Am încercat să-i explic cum sunt văzuți homosexualii în țările occidentale. I-am spus că în Londra cunoșteam un bărbat musulman care era homosexual, dar nu trebuia să se folosească de nimeni pentru a-i masca homosexualitatea. Am întrebat-o pe Salmi dacă

auzise de vreun alt bărbat căsătorit care avea și o relație cu un bărbat și mi-a zis că la nunta la care se dusese femeile îi spuseseră că astfel de lucruri erau frecvente. I-am explicat lui Salmi că era un comportament uman normal și că există homosexuali în orice cultură și societate.

Am început să mă întreb dacă putem folosi povestea Anesei ca punct de plecare pentru o discuție în studio pe tema homosexualității în Afganistan. După cum spuneam, relațiile între persoane de același sex nu sunt acceptate și nici măcar recunoscute deschis în Afganistan. Singurele relații sexuale recunoscute sunt cele dintre un bărbat și o femeie, dacă sunt căsătoriți. Totuși, este o practică relativ comună ca unii bărbați influenți mai în vârstă să aibă băieți pe care să-i folosească pentru relații sexuale, chiar dacă este ilegal. Acești bărbați își folosesc bogăția și puterea să cumpere sex de la băieții săraci. La fel ca *bacha be reesh* descriși de Anesa, băieții dansează pentru bărbați și adesea sunt ținuți pe post de sclavi sexuali. Sunt abuzați sexual, iar apoi marginalizați de societate pentru activitatea lor sexuală, în timp ce abuzatorii eludează cumva legea și scapă de orice vină. Dacă, totuși, ești raportat poliției pentru comportament homosexual, te poți aștepta să fii arestat, pentru că în Afganistan este infracțiune.

Eu și Salmi ne-am dat seama că este un subiect foarte sensibil și va fi dificil să găsim persoanele potrivite pentru a fi intervievate. Totuși, am simțit că era datoria noastră de jurnaliste să încercăm să facem emisiunea aceea, astfel că am început să ne documentăm. Am vorbit cu medici bărbați și femei și am găsit în provincii oameni cu care să stăm de vorbă. Mulți ne-au spus că știau homosexuali, dar

când le-am cerut să vină în emisiune au refuzat. Nimeni nu voia să vorbească oficial. Un medic din Kabul mi-a spus că au venit la el câțiva bărbați care s-au plâns că le era dificil să se culce cu soțiile, pentru că le plăceau bărbații și voiau să facă sex cu ei. L-am întrebat pe medic dacă ar vrea să vină în emisiunea noastră, să vorbească despre asta.

— Zarghuna Jan, îți respect emisiunea și te respect pe tine, mi-a spus el, dar ca cetățean afgan trăind în această țară trebuie să țin cont de sensibilitatea subiectului.

A spus că trebuia să aibă grijă ce spune, pentru propria siguranță.

— Homosexualitatea este un subiect tabu în această țară, după cum știi. Unii bărbați sunt homosexuali și fac sex cu alți bărbați, dar tot este un subiect inabordabil. Nimeni nu vorbește despre asta. Situația există, dar oamenii o ignoră, pentru că este împotriva tradițiilor și a religiei. Îmi pare rău, dar nu pot veni în emisiunea ta. Te rog să mă ierți!

Eu și Salmi am ascultat cu atenție cele spuse de medic. Cum puteam încerca să-l convingem, când știam că apariția lui la emisiune putea să-i pună viața în pericol? Am decis să ne oprim și vreme de mulți ani povestea Anesei a rămas doar în notițele mele. Am păstrat fișierul, să-i pot scrie povestea și să o împărtășesc într-un fel care nu ne va pune în pericol nici pe Anesa, nici pe mine și nici pe Salmi.

Povestea Wazmei

Soția rănită

În 2005, m-am întors în Afganistan, după o absență de mai bine de zece ani. Plecasem din Kabul copil fiind, iar acum mă întorceam ca tânără femeie. Nu mi-aș fi imaginat niciodată că orașul copilăriei mele se va schimba atât de mult. Când am plecat, pe la mijlocul anilor 1990, Afganistanul era în toiul războiului civil, cu diverse facțiuni luptându-se între ele. În fiecare zi auzeam zvonuri despre ce se întâmpla, dar avem o vorbă în dari: „Ce auzi nu seamănă deloc cu ce vezi." Se potrivea perfect cu ce am simțit în ziua în care am revenit în Kabul. Era orașul în care mă născusem și îmi petrecusem copilăria. Nutrisem speranța că într-o zi va fi suficient de pașnic ca familia mea să se întoarcă și să trăiască din nou acolo.

Îmi amintesc că ziua în care am plecat fusese foarte frumoasă. Era iarnă, iar munții înalți care înconjoară Kabulul erau acoperiți de zăpadă. Când ninge în Kabul, te poți aștepta ca a doua zi să vezi un cer senin, care aruncă peste zăpadă o lumină atât de strălucitoare, încât te dor ochii dacă te uiți la ea. În ciuda vântului aspru din ziua aceea, străzile erau pline de oameni care se grăbeau spre treburile lor. Toate magazinele erau deschise și vindeau de zor, pentru că oamenii se grăbeau să cumpere cele necesare înainte să înceapă din nou tragerile. Femeile și fetele se amestecau prin mulțime,

îmbrăcate cu haine de iarnă, pantaloni și eșarfe legate în jurul capetelor, să se ferească de aerul rece.

De data aceasta, când am aterizat pe Aeroportul Internațional din Kabul – nu departe de zona în care am crescut – atmosfera era complet diferită. Mai mulți bărbați neîngrijiți și cu bărbi lungi au năvălit spre pasagerii din aeroport, speriindu-mă. Unii voiau să câștige bani cărând bagajele, alții așteptau pasageri și toți se holbau la mine, pentru că eram o femeie afgană singură. Așteptând la șirul lung de la controlul pașapoartelor, mi-am ținut strâns vălul. Aveam impresia că toți bărbații se uitau la mine.

Am intrat pe culoarul de sosiri și am văzut o colegă de la BBC așteptându-mă. O imagine foarte liniștitoare. Am urcat în mașină, fără să vorbesc, în timp ce privirea mea căuta acel Kabul pe care-l lăsasem în urmă. Am recunoscut străzile, dar foarte multe se schimbaseră. Copacii uriași dispăruseră, străzile erau blocate de trafic, totul era haotic și prăfuit. Pe străzi vedeam doar bărbați și băieți, holbându-se la mine prin geamul mașinii, în timp ce treceam pe lângă ei. Toată lumea părea furioasă, iar oamenii strigau unii la alții. Nu mi-am putut împiedica lacrimile să cadă. Colega mea m-a întrebat dacă eram bine, dar eu am continuat să plâng. Ea și șoferul n-au mai zis nimic, în timp ce eu plângeam și eram invadată de amintiri. Orașul copilăriei mele își pierduse culoarea și prospețimea; acum era acoperit de praful gri al unui deceniu de război.

Războiul îi schimbase și pe oameni. Petrecusem zece ani într-o țară care nu era zguduită de zgomotul rachetelor sau al împușcăturilor. Întoarsă în Kabul, mi-am dat seama că și eu mă schimbasem,

mă înmuiasem. Acum, fiecare zgomot neașteptat era ca o bombă care exploda; când suna telefonul cuiva, tresăream de frică. Eram în Kabul de o săptămână, dar am crezut că o să mor acolo.

O colegă a sugerat să mă întâlnesc pentru emisiune cu o tânără pe nume Wazma, pentru că avea o poveste extraordinară. Unul dintre scopurile acelei călătorii la Kabul era să întâlnesc față în față câteva femei afgane. Wazma era una dintre ele.

— Războiul și luptele transformă în piatră unele suflete, mi-a spus ea.

Cu siguranță, copil fiind, războiul și luptele îmi transformaseră sufletul în piatră. Înainte să plec din Kabul, nu fusesem speriată de zgomotul războiului. Am fost atunci martora unor scene oribile – oameni care mureau sau erau mutilați – acum eram speriată de sunetul unui telefon. Tânăra cu care lucram credea probabil că sunt o lașă.

În unele zone din Kabul se făceau progrese. Construcțiile și renovările erau în desfășurare, iar unele case aveau electricitate de la uzina orașului. Era relativ calm și în privința siguranței. Casa de oaspeți a BBC, în care stăteam, era la poalele unor munți. Când mă întorceam de la lucru îmi plăcea să mă uit la toate casele de pe versant; seara era liniștitor să vezi luminile în case. Acum aveau electricitate și luminile străluceau peste orașul de jos, ca niște stele sclipitoare. Aceea a fost imaginea care m-a făcut să mă îndrăgostesc din nou de Kabul. Îmi era prea frică să mă întorc în cartierul în care crescusem și să-mi vizitez școala. Nu puteam, pur și simplu. În schimb, mă uitam în sus, spre munte, numărând luminile și imaginându-mi viețile oamenilor care locuiau acolo.

Cândva, Wazma locuise sus, pe munte. Când am intervievat-o, am descoperit că viața acolo sus era la fel ca cea din vale, doar un pic mai dură. Ea nu mai locuia acolo și îi era dor. Observația ei că războiul și luptele transformă sufletele în piatră m-a impresionat puternic, iar în timpul interviului am aflat cum ajunsese să creadă asta.

Dimineață devreme, *azan* – chemarea mullahului la rugăciune – răsuna în zona Deh Afghanan din Kabul. Cântarea lui în arabă era difuzată la o boxă mică. Era încă întuneric, dar oamenii începeau să se trezească. În aer se simțea o briză aspră. Luminile caselor de pe versant semănau cu niște stele mici, spre deosebire de cele din vale. Unele dintre ele aparțineau căsuței în care locuia Wazma și familia ei.

De pe vârful muntelui s-a auzit *azan*. A trezit-o pe Wazma. Ea s-a întins, a căscat și s-a ridicat. Lângă ea era soțul ei, Waheed. S-a întors spre fiica ei, care încă dormea, indiferentă la *azan*. Vederea ei i-a dat Wazmei un puternic sentiment matern. S-a aplecat și a mângâiat încet părul fetiței. Wazma s-a ridicat din pat tăcută. Camera era mică. Era loc doar cât să se întindă toți. Trebuia să te strecori pe o ușă îngustă ca să intri. Abia dacă era mobilată, dar Wazma se considera norocoasă. Avea un soț iubitor și o fiică frumoasă. A băgat în priză vechiul fierbător de apă rusesc și l-a pus în găleata pe care o umpluse de la puțul comunal cu o seară înainte. Apoi s-a așezat lângă ea, pe o piatră mare, pe care o folosea drept scaun. Mullahul se apropia de ultimele propoziții din Azan.

Allah u Akbar.
„Mare este Dumnezeu."

La Ilaha Ilala.
„Nu există Dumnezeu în afară de Allah."
Mohammad Al Rasool Allah.
„Mahomed este profetul Lui."

Wazma a așteptat să se încălzească apa; curentul electric slab nu era prea folositor. A băgat mâna în apă, să se asigure că nu era nici fierbinte, nici prea rece. Mulțumită că avea temperatura potrivită, s-a ridicat, s-a dus la soțul ei și a șoptit:

— Scumpule, trezește-te. E timpul pentru rugăciune.

Waheed s-a trezit și i-a zâmbit soției lui. A întrebat-o pe Wazma dacă apa era pregătită să se spele. Ea și-a trecut degetele prin părul lui și i-a spus că da. Waheed s-a dus să se spele, grăbindu-se pentru rugăciunea de dimineață.

Când și-a terminat rugăciunea, Wazma și-a început rutina zilnică, pregătind ceai verde. A fiert apa într-un vas vechi, apoi a pus o linguriță de ceai verde și a adăugat un pic de cardamom, într-un ceainic mic alb cu floricele mov. A turnat apa fiartă în ceainic și a lăsat-o câteva minute, ca frunzele verzi să se infuzeze. A umplut două căni de porțelan și le-a pus pe o tavă metalică. S-a așezat și a așteptat ca soțul ei să termine rugăciunea. El a făcut o plecăciune, semn că terminase rugăciunea, și a venit să se așeze lângă Wazma.

Afară începea să se lumineze. Wazma și Waheed și-au băut ceaiul și au vorbit încet, să nu trezească fetița.

— Știi, Wazma, sper ca într-o bună zi să pot cumpăra o casă mai în vale, să nu mai fie nevoie să faci munca asta istovitoare, să cari apă toată ziua. O

să muncesc din greu, ca familia noastră să poată trăi mai confortabil.

Wazma i-a zâmbit soțului ei.

— Waheed, sunt fericită să stau oriunde cu tine. Nu am nevoie de o casă mare, iar lucrurile nu sunt importante pentru mine. Când o să termin școala, o să câștig bani din salariul de profesoară și amândoi vom aduce bani acasă. Apoi, poate că ne vom permite o casă mai în vale, dacă asta vrei. Pentru mine, dragostea ta, copilul meu și să fim sănătoși sunt cele mai importante lucruri. *Inshallah*, totul va fi bine. Am credință în Domnul că va fi bine.

Waheed s-a aplecat și a sărutat-o pe frunte. Mai avea o înghițitură de ceai și trebuia să plece spre biroul guvernamental local, unde lucra ca funcționar.

Wazma s-a apucat să deretice prin cameră. Trebuia să se grăbească, să nu întârzie la școală. A îmbrăcat uniforma verde și s-a privit în oglinda de pe peretele de lângă ușă. Imaginea ei nu era prea clară în oglinda zgâriată, dar știa că nu aceea era realitatea; știa că era mult mai drăguță decât imaginea ei din oglindă. S-a dat pe față cu cremă nutritivă și cu tuș negru în jurul ochilor. Wazma s-a uitat la fetiță, care tocmai se trezise și începuse să plângă. A luat-o în brațe. Wazma i-a explicat fiicei sale că în scurt timp va pleca spre școală.

— O să stai cu bunica, până mă întorc, iar când vin, o să-ți aduc ceva dulce.

Farah avea doar 13 luni și era mult prea mică să înțeleagă, dar a zâmbit, mulțumită să-i audă vocea și să fie în brațele ei. Wazma a spălat-o pe față, a sărutat-o și a strâns-o în brațe. Parcă nu voia să plece de lângă copil; avea senzația ciudată că era ultima dată când face asta. A continuat să-i șteargă

fața și a sărutat-o din nou pe obraji. A hrănit-o dintr-o sticlă cu lapte și a îmbrăcat-o cu o rochiță roșie cu buline, pe care i-o făcuse ea. Farah se juca cu lănțișorul din aur de la gâtul mamei. Era singurul cadou pe care i-l dăduse soțul ei. A ridicat fetița în brațe, a luat sticla și geanta și s-a îndreptat spre ușă.

Acum era opt dimineață. Wazma s-a dus la casa alăturată, unde locuia familia lui Waheed. I-a dat-o soacrei sale pe Farah, împreună cu sticla cu lapte, spunându-i că ar trebui să o hrănească din nou la ora 10. Wazma și-a luat la revedere, și-a pupat fiica și a plecat.

Coborând repede poteca muntelui, Wazma se întreba ce să gătească pentru cină. Poteca era prăfuită și abruptă. I-au trebuit 15 minute să ajungă jos, la drumurile aglomerate din Deh Afghanan. În drum spre autobuz, trebuia să treacă pe lângă piața de fructe și legume.

Vânzătorii se îmbrânceau unii pe alții, fiecare voind să se asigure că avea taraba pe colț, unde putea fi văzută din două direcții. Era 8.45 când Wazma a ajuns în stația de autobuz, iar soarele era sus pe cer. Wazma a scos niște mărunțiș din poșetă, gata să urce în autobuz. Zgomotul traficului și strigătele vânzătorilor din piață se auzeau de la câteva străzi distanță; sunetele ajungeau chiar și sus, pe munte. Oamenii începeau cu entuziasm o nouă zi.

Wazma aștepta nerăbdătoare autobuzul. În sfârșit, l-a văzut venind. Apropiindu-se de stație, Wazma a înaintat, împreună cu alte femei, cu bărbații și copiii care așteptau să urce. Brusc, s-a auzit un șuierat, din ce în ce mai puternic. Apoi, o explozie uriașă. Wazma s-a întors și a văzut o minge de foc. Puterea exploziei a aruncat-o la pământ și a făcut țăndări

geamurile autobuzului. Tot ce a rămas din el a fost un amestec de fiare contorsionate și de sticlă spartă. Strigătele vânzătorilor de fructe și legume au fost înlocuite de țipete de durere și panică. Un fum negru înecăcios a umplut aerul, până când oamenii n-au mai văzut la câțiva metri în fața lor. Trupuri și bucăți de trupuri erau împrăștiate pe jos. O bătrână care stătea înaintea Wazmei în stația de autobuz zăcea acum cu fața în jos. Sângele îi curgea din cap. O rachetă explodase între stația de autobuz și piața din Deh Afghanan.

Wazma era întinsă pe jos. I se tăiase respirația. Nu știa ce se întâmplase și nu simțea nimic. Poliția a început să blocheze partea aceea a orașului, iar ambulanțele soseau să ducă răniții la spital. În acele câteva secunde, viața Wazmei s-a schimbat pentru totdeauna. Existau viața ei de dinaintea atacului cu rachetă și viața ei de după atac.

În anii 1980, erau detonate zilnic o grămadă de rachete în Kabul, iar locuitorii orașului trăiau cu frică pentru viața lor; era riscant chiar și să mergi la școală sau la muncă. Copii fiind, nu înțelegeam politica din spatele atacurilor, dar ne temeam de un nume: Gulbudeen Hekmatyar, liderul principalei grupări de mujahedini din Afganistan.

Guvernul lansa rachete rusești numite *stinger* („ace"), uneori, câte 20 deodată. Ne obișnuiserăm atât de mult cu diversele sunete ale rachetelor, încât, atunci când le auzeam pe cele trase de mujahedini, nu ne ascundeam pe coridoare. Eu și prietenele mele ne jucam uneori afară, iar dacă auzeam sunetele acelea ne spuneam una alteia să nu ne temem.

— Sunt rachetele noastre, nu ale lui Gulbudeen.

La vremea respectivă, eu și prietenele mele nu ne gândeam că rachetele acelea țintеau ființe omenești. Acela era efectul războiului asupra noastră. Eram fericiți că guvernul trăgea 20 de rachete în șir împotriva mujahedinilor. Eram îngroziți și furioși când o rachetă exploda în orașul nostru, dar nu ne gândeam la ce făceau ai noștri, care îi omorau și îi răneau pe alții.

Acum mă gândesc la ambele părți. Războiul aduce suferință și durere familiilor din ambele tabere. Unele cicatrici ale războiului sunt atât de adânci, încât nu se vindecă niciodată, iar schimbarea este devastatoare. Așa a fost pentru Wazma.

Am cunoscut-o pe Wazma în a doua parte a vieții ei. Era la câțiva ani după atacul cu rachetă din Deh Afghanan, iar Wazma se apropia de vârsta 30 de ani. M-am dus să o intervievez la un centru de asistență socială din Kabul, care fusese amenajat să le ajute pe femeile cu membre amputate să învețe noi meserii și să-și câștige existența. Directorul m-a condus într-o încăpere plină de femei care stăteau pe paturile lor, aplecate deasupra unor materiale textile. A făcut semn spre o femeie palidă, concentrată pe o rochie afgană colorată. Deși nu avea încă 30 de ani, Wazma putea trece drept o femeie de 40. Lucra fără prea multă energie, iar lângă ea am observat două cârje. M-am dus spre ea și m-am prezentat.

— *Salamalikum* („pacea fie cu tine"). Eu sunt Zarghuna Kargar și reprezint *Ora femeii afgane* de la BBC.

Wazma a ridicat privirea de la ce cosea. M-a salutat și a zâmbit slab. I-am spus că am venit să-i înregistrez povestea, pe care BBC World Service o

va difuza la radio. A întrebat de unde știam că are o poveste care merita spusă și i-am zis că una dintre prietenele mele din Kabul îmi povestise despre o femeie care știa să spună povești. A părut mulțumită că o cunoștință de-ale ei contactase BBC, care acum voia să-i ia un interviu.

Ne-am mutat într-o cameră mai liniștită. Wazma s-a sprijinit în cârje. Purta o fustă neagră și o eșarfă mare albă. Când am ajuns în cameră, s-a așezat, am pregătit echipamentul de înregistrare și am rugat-o să-mi spună povestea ei.

— Dragă Zari, chiar vreau să-mi povestesc viața ascultătorilor *Orei femeii afgane*. Vreau să o audă fiica mea și vreau ca soțul meu să mă audă. Este prima dată când vorbesc deschis despre ce simt și sper că oamenii vor înțelege prin ce am trecut.

Sunt o femeie de 24 de ani. M-am măritat când aveam 17 ani.Am avut o viață fericită cu soțul meu, Waheed. Cred că m-a iubit. Era bun cu mine. Căsătoria mea a fost aranjată, dar am fost mulțumită. Uneori mă întreb dacă soțul meu chiar m-a iubit, dar prefer să cred că i-a păsat cu adevărat de mine. Uneori, noi, oamenii, preferăm să trăim la umbra amintirilor plăcute, nu-i așa?

S-a uitat la mine de parcă aștepta un răspuns. I-am spus că nu înțeleg exact ce vrea să spună. Ochii i s-au umplut de lacrimi și a început să vorbească din nou, cu o voce joasă.

— Am pierdut atât de mult, încât simplul fapt că trăiesc cu unele amintiri fericite și ideea că soțul meu m-a iubit cândva și am avut cu el o fiică frumoasă îmi dau speranță. Dar, sinceră să fiu, sunt multe momente când îmi doresc să fi murit în atacul

acela cu rachetă. Nu e ușor pentru o femeie să trăiască așa.

A arătat spre piciorul ei drept.

— Cine o să mă vrea așa? Sunt o femeie infirmă, cu un picior fals. Nu sunt suficient de puternică să mai fiu mamă și soție. Știam că are loc un război civil și că o rachetă poate exploda oricând, să mă rănească sau să mă omoare, dar în același timp nu credeam că se va întâmpla. Fiica mea, Farah, avea atunci doar un an.

Eram cu un ochi pe echipamentul de înregistrare și cu unul pe Wazma. Am văzut-o ștergându-și lacrimile de pe față.

— La început, n-am știut ce s-a întâmplat, dar când m-am trezit la spital, m-am uitat în jos și am văzut că nu mai am piciorul drept. Suflul rachetei mi-l spulberase de deasupra genunchiului. Tot ce-mi amintesc este că am simțit multă durere. Am uitat cine eram și unde eram. Când eram tânără, mama mi-a spus că doare rău când te tai la deget în timp ce gătești, așa că trebuie să fii bun cu oamenii care își pierd membrele în război, pentru că durerea lor e mult mai mare. Desigur, atunci habar n-aveam ce voia să spună. Era mult peste experiența sau imaginația mea.

Wazma a început să plângă încet. Și-a aplecat capul, de parcă nu voia să-i văd lacrimile.

— Din clipa în care am acceptat că sunt o femeie infirmă, m-am simțit mai puternică. Mi-am dat seama că trebuie să lupt cu durerea și cu greutățile. M-am gândit la scumpa mea Farah și la Waheed, iar asta mi-a dat speranță. Am devenit mai puternică doar gândindu-mă la ei. Ce dacă aveam numai un picior? Eram încă tânără; aveam mica mea familie și

viața înainte. Odată ce am înțeles asta, lucrurile au devenit mai ușoare și m-am descurcat mai bine.

Relația dintre Wazma și Waheed, una afectuoasă, așa cum a descris-o ea, mi s-a părut greu de crezut. Din câte știu, genul acela de dragoste nu există într-o căsnicie afgană. Eu credeam că o căsnicie fericită însemna că nu ești bătută sau forțată să porți *hijab*; o căsnicie fericită însemna ca soțul meu să fie de acord să lucrez în afara casei și să pot purta o discuție cu un alt bărbat. Nu mi-a trecut prin minte că o căsnicie fericită putea însemna, pur și simplu, doi oameni care se iubesc. Cred că de vină era felul în care fusesem crescută. Credeam că trebuie să-mi respect soțul, indiferent cum se poartă. Nu spun că nu eram nefericită când el refuza să meargă cu mine la nunta unei prietene apropiate sau când eu făceam planuri pentru cumpărături într-un weekend și el refuza să meargă cu mine. Mi se spusese de atâtea ori că el era un soț perfect, încât atunci când am văzut alte femei afgane vorbind despre soții lor iubitori și grijulii, am crezut că doar se lăudau.

Părea normal să presupun că treaba unei soții era să păstreze casa curată, să calce hainele soțului și să-i gătească, deși el critica mereu felul în care găteam. Am fost ușurată când mi-a permis să continui să merg la muncă, dar eu sunt o persoană vorbăreață și tânjeam să discut cu el, numai că el nu era interesat de emisiunile pe care le făceam sau de poveștile pe care le difuzam. Zicea că vocea mea nu era bună pentru radio și, categoric, niciodată nu aprecia ce făceam pentru femeile afgane. Și părea că trebuie să ignor acest comportament – mă durea că soțului meu îi păsa atât de puțin de lucrurile care erau foarte importante pentru mine, dar ce puteam să fac?

La un moment dat, am încercat să mă plâng familiei mele.

— Uite ce e, Zarghuna! Te bate?

Când am zis că nu, ruda mea a spus:

— Ei bine, atunci acceptă această viață. E un bărbat bun; așa este el.

Dar, pe măsură ce timpul trecea, mi-a fost tot mai greu să accept lucrurile. Pentru el, o viață ușoară era mai importantă decât să-mi asigure fericirea. Câștigam bani buni, plăteam ipoteca și mare parte din facturi. Niciodată nu i-am cerut să-mi cumpere haine, ci îmi cumpăram singură, așa că de ce să nu mă lase să lucrez?

Îmi aduc aminte că într-o zi avusesem niște momente dificile la lucru. Eram foarte supărată de comportamentul unui coleg, erau doar chestiuni de muncă, dar mă supăraseră tare. Când am venit acasă, i-am spus că uneori îmi venea să-mi las jobul și să stau acasă, poate chiar să-mi reiau studiile. Ca soție afgană, mă așteptam să mă protejeze și să-mi spună să nu-mi fac griji, că el va munci din greu și va face rost de suficienți bani să se ocupe de nevoile noastre financiare. Speram să dea vreun semn că mă va proteja, astfel încât, dacă alegeam vreodată să nu mai lucrez, să am în continuare o siguranță. La vremea aceea, eram doar furioasă pe oamenii de la serviciu și era puțin probabil să părăsesc un loc de muncă atât de bun, dar mă simțeam cumva obosită și sătulă de toate responsabilitățile pe care le aveam încă de foarte tânără. Dar el s-a repezit la mine:

— Nici vorbă să lași slujba aceea, cine va plăti ipoteca?

Am fost foarte jignită de atitudinea lui, iar povara responsabilității financiare a devenit și mai grea

pentru mine. Gândul de a nu avea niciun ban m-a speriat și m-am simțit teribil de singură.

Relația noastră a început să se clatine, iar în curând au urmat lungi perioade în care abia dacă ne vedeam. El pleca de acasă mai devreme ca mine, iar eu petreceam tot mai mult timp la părinții mei. Încercam să fiu deja adormită seara, când venea el acasă, iar în nopțile în care eram trează mă prefăceam că dorm ca să nu trebuiască să vorbim. Aveam o stimă de sine mereu scăzută; respectul meu pentru el și orice urmă de dragoste simțisem pentru el dispăreau rapid. Vorbind cu Wazma mi-am dat seama că se putea trăi și altfel. Nu trebuie să te simți ca un prizonier în propria casă, chiar dacă, la fel ca Wazma, casa ta este în vârful unui munte din Kabul, cu dotări limitate.

Am stat în spital mult timp. Mi se dădea multă morfină, pentru că piciorul mă durea rău. Durerea era atât de puternică, încât nu puteam gândi limpede. După un timp, a fost mai bine, dar apoi am început să mă neliniștesc. Părinții mei veneau să mă vadă în fiecare zi. Îmi aduceau mâncare și aveau grijă de mine. În fiecare zi întrebam de soțul meu și de fiica mea, dar ei nu m-au vizitat niciodată la spital. Îmi era foarte dor de ei. Abia așteptam să-mi țin din nou fiica în brațe. După mai bine de o săptămână, nu aveam nicio veste de la ei. O tot întrebam pe mama unde erau și de ce nu veniseră. Ea găsea tot felul de scuze, spunând că veniseră în ziua anterioară, dar eu dormeam sau că Farah era bolnavă, astfel că fuseseră nevoiți să stea acasă. Cu cât eram mai întremată, cu atât eram mai hotărâtă să-i văd. Au trecut săptămâni și nu am primit nicio veste de la soțul meu. Am

devenit convinsă că părinții mei îmi ascundeau ceva, dar adevărul era mai rău decât îmi puteam imagina.

Într-o după-amiază, mama a venit cu niște cireșe pe o farfurie. Tocmai le spălase. M-a pupat pe frunte și a zis:

— Wazma, copila mea, arăți foarte palidă, de parcă n-ai avea nicio picătură de sânge în corp. Ți-am adus cireșe, medicii mi-au spus că sunt bune pentru sânge.

I-am luat mâna, mi-am pus-o pe cap și i-am spus că văd cât de mult mă iubește. Mi-a spus că așa era, dar vrea să știe de ce îi țineam mâna atât de strâns. I-am spus:

— Și eu sunt mamă. Și eu am o fiică. Simți durerea mea?

Am strâns-o de mână și mai tare.

— Unde sunt Farah și Waheed? Jură-mi pe viața mea că sunt bine.

Am început să țip și să plâng. Mama a început să plângă și ea. Mi-a spus că erau bine și se descurcau fără mine. Mi-a spus să mă concentrez pe însănătoșirea mea. În clipa aceea, un medic a intrat în salon. Mi-a luat tensiunea și mi-a spus că eram pregătită să fiu externată.

— Wazma, ești o femeie puternică. Viața ta va fi diferită acum. Îți doresc toate cele bune pentru viitor. Nu-ți pierde speranța și tăria. Țara noastră trece printr-o perioadă grea.

I-am mulțumit medicului pentru că a avut grijă de mine. Totuși, gândurile mele erau la fiica și la soțul meu. Eram supărată că în toate acele săptămâni nu mă vizitaseră cel puțin o dată, dar acum măcar eram externată și aveam să-i văd.

Mama mi-a strâns lucrurile într-o geantă, m-a ajutat să mă pun într-un scaun cu rotile și m-a urcat

într-un taxi. Era ciudat să simt din nou aerul proaspăt, să aud și să văd străzile. Părinții mei erau ciudat de tăcuți. Credeam că vor fi mulțumiți că fiica lor era suficient de bine să meargă acasă, dar poate că erau supărați că aveau o fată infirmă.

Însă nu m-am gândit prea mult la asta, tot ce-mi doream era să îmi revăd fiica. În spital, plănuisem să fiu furioasă pe Waheed și să aflu de ce nu mă vizitase, dar acum venise momentul să-l revăd și eram entuziasmată și fericită. Când am urcat în taxi, l-am auzit pe tata spunându-i șoferului să ne ducă în Khairkhana. Am protestat.

— Nu, așteaptă. De ce mergem acasă la noi? Pot veni să vă văd mai târziu, cu Waheed și Farah.

I-am spus șoferului să ne ducă în Deh Afghanan. I-am spus că acolo era casa mea, și soțul meu, și fiica mea, care mă așteptau. Tata mi-a spus să tac în fața șoferului și îmi va explica totul mai târziu, deocamdată, casa lor era din nou și casa mea. Nu știam ce să mai cred.

Când am ajuns în Khairkhana, tata și fratele meu m-au ridicat și m-au pus în scaunul cu rotile. Credeam că Waheed și Farah mă așteptau înăuntru, în casa părinților mei. M-am uitat prin camera plină de rude, în căutarea singurilor oameni pe care îmi doream cu disperare să-i revăd. Voiam s-o văd pe Farah în rochia nouă pe care i-o făcusem și aveam bomboane în mână, pentru ea. Am întrebat unde era Waheed, dar nu mi-a răspuns nimeni. În cele din urmă, mi-am pierdut răbdarea și am început să țip și să plâng

— Unde e Waheed? De ce nu-mi spune nimeni ce se întâmplă?

În clipa aceea, oamenii și-au întors privirile de la mine. Unii au început chiar să plângă. Mama a venit

la mine și și-a pus brațele în jurul meu.

— Nu o să-l mai vezi, scumpa mea.

M-a ținut strâns.

— Nu se întorc la tine.

Mi-am simțit inima grea, mi s-a făcut rău și am simțit că-mi vine să leșin. Am pus-o să repete. De ce nu o să-mi văd fiica?

— Nu poți să-i vezi și nu o să poți locui cu ei.

Am început să plâng. Nu înțelegeam ce se întâmplă. Acum plângea și mama.

— Wazma, copila mea. Nenorocitul ăla de soț al tău a spus că acum ești infirmă și nu poate trăi cu tine. Se căsătorește cu altcineva.

Am simțit că întreaga mea lume se prăbușește. Nu puteam să cred că dragul meu soț putea face sau spune așa ceva. Copilul meu, fetița mea îmi era luată. Toate visele mele se năruiau, sentimentele mele erau sfâșiate. În clipa aceea, lumea s-a întunecat.

Wazma plângea și mi-a zis:

— Dragă Zari, acela a fost cel mai rău lucru care mi s-a întâmplat în viața mea. Durerea din picior fusese nimic în comparație cu asta.

Nu-mi venea să cred ce-mi povestea Wazma și am simțit cum ochii mi se umplu de lacrimi.

Le-am spus tuturor că îi iubeam pe Waheed și pe Farah și că aveam nevoie de ei. Am promis că n-o să mă supăr pe ei și că nici n-o să-i întreb de ce nu veniseră să mă vadă la spital. Tot ce voiam era să mă întorc în casa mea și să-i revăd.

Rudele mele au continuat să mă privească neputincioase, în timp ce plângeam. Mama plângea cu mine. În cele din urmă, a vorbit.

— În regulă, Wazma, copila mea. O să te ducem să-l vezi pe Waheed, dar va trebui să fii puternică.

Tata a obiectat, spunând că mama era nebună pentru că susținea o asemenea idee. A întrebat-o de ce voia să mă ducă la casa nemernicului. El nu voia ca fiica lui să-l revadă, pentru că nu o merita. Dar mama a fost calmă și hotărâtă. A zis că va fi mai bine pentru mine să văd cu ochii mei și să aud cu urechile mele. Doar atunci aveam să fiu convinsă de ce fel de persoană devenise soțul meu.

Mie tot nu-mi venea să cred ce-mi spunea. Nu reușeam să mă opresc din plâns. Inima îmi bătea cu furie. Respiram greu. Parcă cineva mă sufoca. Tata nu era convins de argumentele mamei, dar tot s-a dus să ne găsească un taxi.

M-au urcat în taxi. Mașina ne-a dus pe mine și pe părinții mei în sus, pe drumul abrupt de munte, spre casa mea. Mi s-a făcut frig și am început să tremur. M-am rugat ca tot ce-mi spusese mama să fie o minciună. Speram la un miracol și mi l-am imaginat pe Waheed ținându-mă într-o îmbrățișare strânsă și pe fiica mea care mă întâmpina în rochia ei nouă, cu un zâmbet frumos.

Începea să se întunece când am ajuns acasă. Eu și Waheed stăteam mereu afară vara și ne uitam la stele. Acum, m-am uitat spre cer și am privit aceleași stele, în căutarea unui mesaj. Oare îmi spuneau să nu intru? Îmi vesteau o revedere fericită?

Taxiul n-a reușit să urce ultima parte a drumului, astfel că mama și tata au fost nevoiți să-mi împingă scaunul cu rotile pe drumul îngust din piatră. Unii prieteni și vecini au ieșit să ne salute. Păreau surprinși să mă vadă, dar tot s-au oprit să mă pupe. Mi-au pus dulciuri în mână, cum este obiceiul la noi, pentru a arăta că se bucură să mă vadă în viață.

Toate acestea m-au făcut să mă simt mai bine, dar cel mai important bărbat din viața mea nu a ieșit să-mi ureze bun venit acasă.

Mama s-a apropiat de ușă. Am oprit-o și i-am spus că vreau să bat eu. Am simțit cum revine o parte din putere și din furie. Aveam de gând să bat la ușă și să aflu eu însămi ce era în spatele ei. Am observat că era prăfuită. Am încercat să o șterg cu mâneca, dar praful nu s-a luat. Apoi ușa s-a deschis. S-a ivit Waheed. Din privirea lui mi-am dat seama că mă recunoscuse imediat, deși slăbisem și eram palidă. Dar, deși m-a văzut, nu m-a privit în ochi. Am început să plâng.

— Waheed! am țipat. Waheed jan. Sunt soția ta, Wazma. Știu că nu mai sunt puternică și frumoasă, dar jur pe Dumnezeu și pe viața fiicei mele că dragostea mea pentru tine este la fel de puternică. M-am întors la tine.

Waheed a început să plângă, dar tot nu se uita la mine. Iar când l-am întrebat dacă mă lasă înăuntru, să-mi văd fiica, a ridicat mâinile să mă împiedice.

— Nu poți intra în casă. Nu mai este casa ta.

L-am implorat să-mi dea voie să rămân, cel puțin să pot fi cu fiica mea, dar Waheed a scuturat din cap.

— Vreau să fiu fericit, a zis. Cum să pot trăi cu o soție fără un picior? Nici măcar nu poți avea grijă de tine, cum poți avea grijă de fiica mea?

În momentul acela, Waheed a murit pentru mine. A devenit o insectă mică în fața mea. Îmi pierdusem piciorul, îmi pierdusem dragostea, iar atunci mi-am dat seama că-mi pierdusem și fetița. I-am auzit vorbele și totuși nu i le-am auzit.

— Am de gând să mă recăsătoresc, așa că din partea mea ești liberă. Poți face orice vrei, dar nu o

poți revedea pe fiica mea. Acum ești infirmă și nu cred că poți avea grijă de fiica mea așa cum ar trebui.

L-am întrebat de ce era atât de rău. Nu era vina mea că o rachetă explodase lângă mine și mă lăsase fără un picior. Pierdusem doar un picior. În rest, eram neschimbată, mai ales dragostea pentru fiica mea. L-am implorat ca mamă să mă lase să-mi văd fiica. Dar, indiferent cât de mult m-am rugat de el, a rămas neclintit ca o piatră de la ușă. După un timp, s-a întors în casă și a închis ușa. În clipa aceea, m-am prăbușit plângând și țipând. Părinții mei m-au tras de acolo, m-au urcat în taxi și m-au dus înapoi la ei.

Ce alternativă aveam, în afară de a locui cu părinții mei? Nu era ușor pentru ei, pentru că îmbătrâneau, iar eu aveam nevoie de mult ajutor. De asemenea, piciorul mă durea și aveam nevoie de medicamente. Cumnata mea era iritată de prezența mea acolo, pentru că le mâncam mâncarea, care era plătită din banii câștigați de soțul ei. Deveneam o povară pentru familia mea și până și părinții mei începeau să dea vina pe mine. Am devenit deprimată. Plângeam tot timpul, nu făceam nimic și nu vorbeam cu nimeni. Eram prinsă în sentimentele mele și îmi era foarte dor de fiica mea.

Într-o zi, un vecin a spus că exista un centru pentru persoane cu handicap în Qal-e-Fatih Ullah. L-am rugat pe tata să mă ducă acolo. Cei de acolo m-au încurajat să cos haine și, cu ajutorul lor, am devenit croitoreasă. Acum câștig bani, ceea ce înseamnă că pot să le dau bani părinților mei și să contribui la cheltuielile casei. Nu mă mai critică și nu mai bombăne din cauza mea: faptul că am bani mă face importantă!

Am fost foarte tulburată de ce i se întâmplase Wazmei, dar am admirat-o pentru determinarea și străduința ei și am întrebat-o dacă pot să-i pun câteva întrebări. Mi-a spus că, după toată suferința prin care trecuse, era ușor să vorbească despre ce simțea. Am întrebat-o ce ar fi făcut dacă racheta l-ar fi lăsat fără un picior pe Waheed, iar nu pe ea. Wazma a zâmbit și a răspuns că ar fi rămas și ar fi avut grijă de el. Nu l-ar fi părăsit niciodată. A spus că știe că a fost alungată pentru că e femeie. Putea accepta abandonul, dar cel mai rău lucru a fost să fie despărțită de singurul ei copil.

— Mi-e dor de ea! Uneori, vine la centru să mă vadă. Știe că sunt mama ei și e drăguță cu mine. Sunt fericită că o văd uneori. Viața a fost nedreaptă cu mine, dar cel puțin trăiesc și pot să-mi câștig existența din cusut.

Cazul Wazmei nu e singular. Sute de femei din Afganistan suferă astfel. Potrivit ONU, deceniile de război care au distrus țara – minele și atacurile cu rachete și bombe – au lăsat infirmi mai mult de un milion de oameni. Unii și-au pierdut picioarele și brațele, alții vederea, iar mulți, mințile. Nu trebuie să mergi prea mult prin Kabul ca să dai peste un infirm. În Afganistan există un minister special numit Ministerul pentru Martiri și Infirmi. Acesta este responsabil de oferirea de asistență infirmilor de război, ajutându-i să găsească locuri de muncă adecvate și oferindu-le sprijin financiar. Unii dintre oficiali sunt ei înșiși infirmi. Mă întreb dacă țara mea ar mai fi avut un astfel de minister dacă nu era războiul.

Nu e neobișnuit să găsești un bărbat ca Waheed, cu inimă de piatră, cum spune Wazma; un bărbat

care-și respinge soția pentru că a devenit infirmă. Totuși, există multe femei – tinere și bătrâne – căsătorite cu bărbați infirmi și care au grijă de toate nevoile lor. E mai ușor pentru un bărbat infirm să găsească o soție, pentru că o femeie nu are niciun cuvânt de spus în căsnicie, dar este aproape imposibil ca o femeie infirmă să găsească un bărbat care să o accepte.

Am făcut o emisiune specială cu povestea Wazmei, dedicată chiar ei, în care am invitat experți să discute despre viețile femeilor aflate în situația ei. Ca jurnalist, n-am putut să-i cer lui Waheed să o înapoieze pe Farah mamei ei; nu eram judecător, dar cel puțin am putut să spun lumii povestea ei. Esența emisiunii a fost faptul că oamenii cu handicap au aceleași drepturi la viață de familie ca oricine altcineva. Am sperat ca emisiunea aceea să aibă un impact profund asupra publicului și mai ales asupra familiei Wazmei.

Când m-am dus la birou în ziua următoare, încă mă gândeam la Wazma. Povestea ei mă impresionase și pe mine și îmi petrecusem noaptea gândindu-mă la ea. O colegă a venit la mine și mi-a spus că trebuia să fiu la biroul meu într-o oră, pentru că urma să mă sune cineva din Statele Unite. Am fost surprinsă, pentru că nu așteptam niciun telefon. Am întrebat cine urma să sune, dar colega mea a ridicat din umeri și a spus că persoana respectivă a cerut doar să stea de vorbă cu prezentatoarea emisiunii *Ora femeii afgane*.

O oră mai târziu, vorbeam cu un afgan care locuia în America. Mi-a spus că ascultase emisiunea cu o zi înainte și îl făcuse să plângă. Nu reușise să și-o scoată din minte pe femeia care își pierduse un picior în atacul cu rachetă și voia să o ajute. S-a

oferit să-i plătească regulat o sumă de bani. Din fericire, urma să merg în Afganistan mai târziu luna aceea și am putut să-i dau banii personal. Povestea Wazmei îl impresionase atât de tare pe unul dintre ascultătorii noștri, încât a fost gata să facă ceva pentru ea.

Povestea lui Janpary

Povestea unei mame

Cât timp a fost difuzată *Ora femeii afgane*, nu trecea o zi fără ca o reporteră să nu ne trimită o poveste despre o familie sau o femeie care trăia într-o sărăcie extremă. Războiul lăsase foarte mulți oameni fără casă, pământ, loc de muncă și venit, iar acum încercau să supraviețuiască în corturi din plastic, în Kabul. Dacă ești la prima vizită în capitală și o compari cu orașele de provincie din Afganistan, Kabulul poate părea destul de dezvoltat și bogat, dar, dacă te uiți mai atent, vei fi șocat de numărul cerșetorilor de pe străzi.

Când mergeam pe teren, ori de câte ori vorbeam cu femeile și adunam povești, oamenii alergau spre mine nerăbdători să-mi arate hainele rupte și copiii cu aspect mizerabil. Presupuneau că eram de la vreun ONG sau de la ONU și venisem să împart alimente sau alt fel de ajutoare. De multe ori le-am spus acelor femei că sunt de la BBC și nu de la vreo organizație caritabilă și le-am văzut fețele dezamăgite. Odată, am cunoscut o fată care căra apă acasă de la un puț din apropiere într-un sat de la periferia Kabul. Mâinile îi erau înghețate și plângea de frig. M-am simțit neputincioasă și mi-am dorit ca Domnul să-mi dea milioane de lire, să-i pot ajuta pe oamenii aceia.

De câte ori mă întorc în Afganistan și văd sărăcia extremă, mă gândesc cât de recunoscătoare ar trebui să-i fiu Domnului pentru tot ce am. Când intru într-

un supermarket din Londra, mă trezesc în fața unei mulțimi derutante de varietăți de pâine și știu că în Kabul o fată stă pe marginea drumului și cerșește toată ziua o coajă de pâine. La început, când mă întorceam în Afganistan, obișnuiam să le dau cerșetorilor câteva monede, dar mă trezeam că în câteva clipe eram înconjurată de o mulțime de oameni – bărbați, femei, copii – disperați după bani. La scurt timp, un coleg m-a avertizat să nu mai fac asta; era îngrijorat că voi fi atacată dacă nu le dau bani tuturor. Categoric, era înspăimântător să fii înconjurat de o grămadă de cerșetori, într-un oraș aglomerat precum Kabulul, cu toate riscurile lui de securitate.

Potrivit unui raport al ONU, o treime din populația Afganistanului trăiește sub limita oficială de sărăcie. În multe dintre cele mai sărace familii, susținătorul financiar este infirm, s-a îmbolnăvit sau chiar a murit. Acestea nu au rude în Occident, care să le trimită bani în fiecare lună. Așa că cei care nu au pe cineva să aibă grijă de ei flămânzesc, copiii lor flămânzesc și mor de frig iarna sau de căldura sufocantă vara.

Într-una din călătoriile mele în Afganistan, am cunoscut o femeie care cerșea pe străzi. Își căra în brațe fetița, ce părea să aibă doar câteva luni. Am încercat să vorbesc cu femeia despre viața ei, dar mi-a zis:

— Soră, dacă o să-mi dai ceva bani, e în regulă să stai aici și să vorbești cu mine. Altfel, te rog să nu-mi irosești timpul.

Mi-a fost greu să mi-o scot din minte pe această femeie care își ținea în brațe copilul, în mijlocul unei străzi aglomerate și haotice din centrul Kabulului. Era praf și zgomot și foarte frig. Buzele

copilului se învineţiseră, iar mama purta pantofi din plastic, cu găuri la călcâie. M-am uitat la ele, amândouă înţepenite de frig, şi mi-am dorit cu disperare să le ajut, dar nu puteam face mare lucru. I-am dat femeii nişte bani şi am plecat. În timp ce mă întorceam la birou, îmi răsunau în minte cuvintele ei. Avea dreptate. De ce şi-ar fi pierdut timpul cu interviul meu, când putea atrage atenţia trecătorilor din maşini ca să facă rost de bani pentru mâncare?

În ianuarie 2008, când lucram la emisiune în Kabul, unul dintre colegii mei din echipa de ştiri BBC a intrat în biroul nostru şi ne-a rugat să facem donaţii. A zis că un prieten al său îl sunase din nordul Afganistanului să-i spună că o familie îşi vânduse nou-născutul cu 500 de dolari, de disperare. Tatăl nu avea suficienţi bani de încălzire sau de mâncare. Toţi am dat bani, aşa că tatăl a reuşit să-şi răscumpere fiica şi să cumpere combustibil şi alimente. Vă puteţi imagina deznădejdea unei mame care decide să îşi vândă nou-născutul ca să facă rost de bani pentru a-i hrăni pe ceilalţi membri ai familiei?

I-am întrebat pe ceilalţi reporteri din birou despre experienţele lor în legătură cu sărăcia altor oameni. Toţi ştiau vreo familie atât de săracă, încât membrii ei deveniseră cerşetori, îşi vânduseră copiii sau muriseră din lipsă de mâncare şi adăpost. Imposibilitatea de a avea casă, alimente şi servicii medicale reprezintă o problemă cu care se confruntă zilnic milioane de afgani, iar mulţi dintre ei ne-au spus problemele lor în emisiunile studioului BBC din Afganistan. În unele cazuri, să aducă pe lume un copil şi să-l vândă fusese singurul

mod de a hrăni și de a avea grijă de alți cinci sau șase copii care altfel ar fi murit de frig.

Cam în perioada aceea, Hillai, una dintre tinerele noastre reportere din Jalalabad, ne-a spus despre Janpary. Hillai îi știa povestea pentru că Janpary locuia în cartierul ei.

Iubeam lucrul ăsta la *Ora femeii afgane*. Uneori aveam impresia că fiecare femeie ce-și spune povestea deschide calea unui subiect până atunci ascuns și fiecare poveste oferea o imagine fascinantă a vieții de femeie în Afganistan. Poveștile acestea veneau din toate colțurile țării și multe dintre ele subliniau nevoia femeilor de a-și cunoaște drepturile. Povestea lui Janpary era la fel. Era despre sărăcie, dar era și povestea unei femei care își descoperă valoarea, o femeie care îndrăznește să încerce să obțină ceea ce îi aparține din punct de vedere legal.

Janpary s-a născut în provincia Nangarhar, din estul Afganistanului, o zonă renumită pentru climatul plăcut și cunoscută ca *Hamesha Bahar* sau Primăvara Eternă. Nangarhar are graniță cu Pakistanul, astfel că traficul de persoane și de bunuri este intens, în ambele direcții. Cea mai mare parte a provinciei folosește mai degrabă moneda pakistaneză decât pe cea afgană, din cauza comerțului regulat între cele două țări. În timpul războiului, a fost unul dintre cele mai sigure și prospere orașe din estul țării și încă este o importantă rută comercială între Afganistan și Pakistan. Mulți dintre locuitorii lui sunt agricultori, comercianți și oameni de afaceri, dar în timpul războiului mulți agricultori s-au apucat să cultive maci. În 1990, o secetă puternică a afectat

Afganistanul, iar singura cultură care a rezistat a fost cea de mac.

În această provincie locuiesc diverse triburi, dar cele mai multe sunt paștune. Aici sunt urmate strict tradițiile tribale. Căsătoriile la vârste fragede reprezintă un lucru obișnuit. În Jalalabad există o universitate frecventată de bărbați și femei tinere, dar bărbații care urmează studii superioare sunt mai numeroși decât femeile. Există tendința ca fetele să-și încheie educația la pubertate, mai ales dacă sunt din familii mai tradiționale. De fapt, dacă o fată ajunge la 18 ani și nu este măritată, este considerată bătrână și trecută de vârsta căsătoriei, iar femeile mai bătrâne din familiei o vor numi o „femeie foarte coaptă".

Mulți locuitori din Kabul s-au mutat în Jalalabad în timpul războiului dintre mujahedini și talibani, pentru că acolo nu erau lupte, și nu au mai plecat. Asta l-a transformat într-un oraș dinamic și înfloritor, plin de povești de viață interesante. Janpary nu este una dintre femeile bogate din oraș. E săracă, o văduvă harnică, luptându-se să-și poată hrăni copiii. Hillai s-a dus acasă la Janpary, să-i înregistreze povestea, pe care mi-a trimis-o prin internet.

Janpary s-a uitat în cutia prăfuită și a văzut că mai era doar o mână de linte. A tras aer în piept și a încercat să-și dea seama cum va hrăni cu ea cinci guri flămânde, uitându-se în jur prin bucătărie, să vadă dacă poate găsi ceva cu care să lungească lintea. Exact atunci, fiica ei a intrat în fugă și i-a spus că-i era foame.

— Copila mea, mama ta e din nou într-un impas mare. Nu avem suficientă mâncare și nu am destui

bani să cumpăr.

Cel mai mic copil al lui Janpary avea șapte ani.

— Dar, mami, de ieri mi-e foame.

Janpary și-a îmbrățișat fiica.

— Dacă aș putea, v-aș găti ție și fraților tăi un minunat orez cu carne. Și v-aș da fructe proaspete. Dar mama voastră e neputincioasă. A rămas linte atât de puțină, încât și dacă o gătesc pe toată nu o să-ți ajungă ție, darămite fraților tăi.

Fata ei s-a gândit o clipă și a zis:

— Deci trebuie să rămân flămândă?

— Nu, a zis Janpary, o să ies să caut ceva de lucru și o să aduc niște mâncare.

Janpary și-a înfășurat *burqa* albastră în jurul capului și a ieșit din casă. Pășea rapid cu sandalele din plastic, prin căldura verii. Era supărată că cei mici nu mâncaseră de două zile și voia să ajungă repede la destinație. La periferie, s-a oprit la o casă mare, cu porți din fier. Janpary a bătut tare și, după câteva minute, un tânăr s-a apropiat, a deschis porțile și a întrebat-o cine era.

— Vreau să o văd pe Bibi jan.

— Cine ești?

— Numele meu este Janpary. Te rog, spune-i lui Bibi jan că văduva Janpary e aici. A venit să-și ofere serviciile.

Tânărul a trântit ușa și a lăsat-o pe Janpary să aștepte afară, în soarele arzător. După câteva minute, s-a întors și a deschis porțile, făcându-i semn să intre în casă. Aceasta l-a urmat înăuntru și și-a dat jos sandalele. Casa era mare, iar picioarele ei au simțit o plăcută senzație răcoroasă când a călcat pe gresie. Tânărul a îndrumat-o să meargă sus. A urcat scările, pașii ei lăsând urme umede și prăfuite,

și a intrat într-o cameră cu covoare scumpe. Bibi stătea pe un pat mare din lemn.

— *Salamalikum*, Bibi jan.

Femeia mai în vârstă s-a uitat blând la cea tânără.

— *Waliakum-u-salam!*

Apoi, a întrebat-o cum îi merge. Janpary a răspuns:

— Bibi jan, copiii mei n-au mâncat de două zile și sunt flămânzi.

Îi era jenă, dar a continuat.

— Bibi jan, știi că eu pot să stau nemâncată și câteva zile.

A zâmbit.

— Poate că e grăsimea în plus din corpul meu; dar copiii mei cer mâncare în fiecare clipă și am promis că o să le duc ceva azi.

Acum, lacrimile au început să-i curgă pe față.

— Doare atât de tare să-i văd flămânzi, a zis ea.

Văduva s-a prăbușit pe pardoseala din marmură.

— Singurul fel în care m-am gândit că pot să câștig ceva bani a fost să vin la tine. Mă întrebam dacă ai ceva haine care trebuie spălate. Sau curățenie de făcut? Poate să ajut cu ceva la croitorie?

Stăpâna casei s-a uitat la ea și a zis:

— Janpary, ți-am spus de atâtea ori că deja am femeie de serviciu și femei care să-mi spele hainele. Te rog, nu mai veni întruna aici. O să-ți dau de data asta niște mâncare să o duci acasă, dar, te rog, nu-mi cere de lucru. Oamenii care lucrează pentru mine sunt la fel de săraci ca tine; dacă îți dau ție treburile lor, ei ce o să facă?

I-a spus lui Janpary că-i trebuia ajutor doar când avea mulți invitați sau la ocazii speciale. Janpary s-a uitat în jos, auzind veștile dezamăgitoare.

— Dacă tot ai venit până aici, nu o să te las să pleci cu mâna goală.

A chemat o slujnică și i-a spus să-i dea lui Janpary mâncarea rămasă de seara trecută. Janpary a luat-o și s-a rugat ca Bibi să aibă o viață bună.

Când să plece, s-a întors și a zis:

— Bibi jan, dacă știi pe cineva care ar putea avea nevoie de o slujnică, sunt mereu pregătită. Jur pe viața copiilor mei că voi munci din greu.

Bibi i-a spus că nu poate să promită nimic, dar o să-și întrebe familia și prietenii.

Janpary s-a grăbit acasă. Respirând greu, a împins ușa spartă a casei sale și a strigat:

— Copii, veniți, am mâncare.

În câteva secunde, copiii lui Janpary s-au adunat în jurul ei, ca niște tigri flămânzi. Janpary a deschis punga și a scos mâncarea gătită, carne, orez și legume, pe care copiii au devorat-o. Bibi îi arătase bunătate și îi dăduse suficientă mâncare pentru ea și pentru copii. Janpary a luat o oală, a pus apă în ea și i-a sfătuit pe copii să mănânce încet, să nu-i doară stomacul. I-a privit cu drag în timp ce mâncau. Fiica ei a luat niște mâncare cu mâna și i-a oferit mamei ei, dar Janpary a dat din cap.

— Mâncați voi mai întâi; dacă rămâne ceva, o să mănânc și eu.

Janpary a luat vechiul evantai făcut de ea și l-a fluturat deasupra copiilor. A încercat să se gândească ce să facă. Poate că trebuia să meargă la casa vecinilor, să-i întrebe dacă aveau nevoie de o slujnică. Ce îngreuna și mai mult viața lui Janpary era faptul că la vremea aceea, potrivit legilor talibane, femeilor nu le era permis să lucreze în afara casei sau să învețe. Nu puteau să aibă locuri de muncă normale, precum curățenia sau gătitul în

clădiri guvernamentale, școli sau spitale, pentru care să primească un salariu.

Janpary locuia cu cei patru copii ai ei într-o casă mică din lut, pe care le-o lăsase soțul ei când murise. Se măritase de tânără, iar soțul ei fusese deja căsătorit cu o altă femeie. Fratele ei pierduse la un pariu și nu avusese suficienți bani să plătească, așa că o oferise pe sora lui, ca a doua soție. Ea fusese dată pentru a plăti datoria fratelui ei la pariuri și își începuse viața de adult fără vreo ceremonie de nuntă, ca a doua soție a unui parior înrăit. Viața nu era ușoară pentru ea. Deși soțul ei nu era rău și nu o bătea, trebuia să muncească din greu în casă, să o mulțumească pe prima soție. Nu simțea că era iubită sau că cineva avea grijă de ea. A trecut mult timp până când lui Janpary i s-a dat voie să-și viziteze părinții, a trebuit să aștepte până când a avut cel puțin doi copii, pentru că după aceea a fost considerată o femeie folosită, care n-ar fi îndrăznit să fugă și n-ar fi fost dorită de altcineva. De obicei, soțul ei era ocupat cu pariurile lui, dar cel puțin le asigura lui Janpary și copiilor ei mâncare și adăpost.

Viața lui Janpary a devenit foarte dificilă după ce soțul ei a fost ucis. Nu era foarte clar ce se întâmplase, dar moartea lui fusese legată de pariuri. La sfârșitul anilor 1980, Janpary a supraviețuit pentru un timp, deoarece guvernul comunist le-a ajutat pe văduve și pe orfani. Văduvele și angajații guvernului primeau lunar cupoane cu care puteau să cumpere făină, ulei, zahăr, săpun și alte câteva obiecte pentru casă. Cele mai multe dintre acestea erau importate din Rusia, dar când mujahedinii și talibanii au venit la putere totul s-a schimbat. Nu a

mai existat ajutor guvernamental sau sprijin pentru văduvele ca ea.

Janpary s-a trezit că era o văduvă fără educație, cufundată în sărăcie, cu patru copii de hrănit. Presiunile situației au făcut-o să uite că fusese monedă de schimb pentru un pariu pierdut, pentru a deveni a doua soție a unui bărbat bătrân. Între timp, prima soție murise, iar copiii din prima căsătorie crescuseră. Fratele ei avea nouă copii și o casă în apropiere, dar nu o ajuta în vreun fel. Janpary nici nu îi ceruse ajutor, nici nu îndrăznise să-i spună că era blocată în situația aceea din cauza pariurilor lui. Îl vizita foarte rar.

Fiica ei i-a oferit din nou niște mâncare, dar ea i-a spus să o păstreze pentru când îi va fi foame mai târziu. Le-a spus copiilor să-i dea *burqa*.

— Nu ieșiți nicăieri. Mă întorc în curând.

A plecat din nou să caute de lucru. A mers repede, până a ajuns la un bungalow din zona bogată a Jalalabadului. A bătut la poartă și a ieșit un servitor. Janpary avea fața ascunsă de *burqa*. Bărbatul s-a uitat la ea de sus până jos. Deși nu putea să o vadă bine, și-a dat seama că era săracă, după sandalele din plastic uzate, care fuseseră cusute cu ață neagră groasă. I-a văzut mâinile aspre de muncă și hainele pline de praf.

— Cine ești? Ce vrei?

Janpary a vorbit cu voce joasă și nesigură:

— Fratele meu, am venit să caut de lucru. Sunt săracă și voiam să știu dacă aveți nevoie de cineva care să curețe, să spele și să aibă grijă de casă.

Paznicul i-a spus să aștepte afară. Și el era sărac și o înțelegea. Janpary știa că va avea de așteptat, astfel că s-a așezat pe jos lângă poartă și s-a rezemat la

umbra zidului. S-a rugat să primească de lucru. Era pregătită să facă orice muncă, oricât de umilă, stresul de a găsi mâncare pentru copii devenea prea mare.

Când a auzit pașii paznicului întorcându-se, s-a ridicat repede și și-a acoperit fața cu *burqa*.

— Soră, doamna te cheamă înăuntru. M-am asigurat că o să te cheme.

Janpary l-a binecuvântat.

— Frate, îți doresc multă fericire pentru copiii tăi; ai încercat să mă ajuți, Domnul să te ajute.

Paznicul a condus-o înăuntru și a îndrumat-o spre o cameră mare, unde proprietara casei se uita la televizor. Înainte să intre, Janpary și-a dat jos sandalele și le-a lăsat la ușă.

— *Assalam-alikum*, a zis Janpary.

Femeia era îmbrăcată cu șalvari și *kamiz* noi, din mătase, iar în mână ținea telecomanda televizorului. A dat volumul încet, deși era deja foarte încet, pentru că era în vremea când oamenii se uitau la televizor pe ascuns. Talibanii interziseseră asta, dar unele familii continuau să se uite în secret, mai ales dacă erau bogați. Femeia i-a întors salutul și i-a spus să ia loc.

Janpary s-a uitat la hainele ei noi, la brățările din aur și la mâinile catifelate. S-a gândit că era foarte frumoasă. Femeia o privea și ea cu atenție pe Janpary. Janpary era mai tânără, dar arăta mai bătrână, mai palidă și obosită. Femeia a întrebat-o ce putea să facă.

— Bibi jan, pot face curățenie, pot să spăl, să gătesc, să am grijă de animale!

Janpary trăncănea vrute și nevrute, din dorința de a-și impresiona gazda. Femeia a zâmbit și a zis:

— De gătit, gătesc. Voi avea nevoie de ajutor la spălat și la curățenie, dar numai pentru următoarele două săptămâni, pentru că femeia de serviciu s-a întors în satul ei. Ai putea începe de mâine? O să-ți dau haine de spălat și vei face curățenie în casă. În schimb, o să te plătesc și în fiecare zi poți lua mâncarea rămasă.

I-a spus că soțului ei nu-i plăcea să mănânce același fel de mâncare de două ori la rând, astfel că trebuia să gătească în fiecare zi. Janpary a început să se roage pentru femeie.

— Bibi jan, Domnul să vă binecuvânteze pe tine și pe familia ta. Pentru mine, chiar și o zi de muncă înseamnă mult. Trebuie să am grijă de copii, iar dacă nu muncesc, rămân flămânzi. Mândria nu mă lasă să cerșesc pe străzi. De ce să cerșesc, dacă Domnul mi-a dat un trup potrivit pentru muncă?

Femeia i-a arătat lui Janpary ce avea de făcut și i-a spus să se întoarcă în dimineața următoare. Janpary era încântată și mândră; se simțea liberă ca o pasăre. I-a mulțumit din nou paznicului și i-a urat lui și familiei lui o viață fericită. Apoi s-a grăbit spre casă, încântată să le dea copiilor vestea cea bună. Când a intrat în casă, fiica cea mai mică a alergat spre ea.

— Mami, unde ai fost? Mi-a fost dor de tine.

Janpary a îmbrățișat-o și i-a spus că, întrucât și-a găsit de lucru, în curând îi va cumpăra sandalele roșii pe care i le ceruse. Cel mai mare fiu al lui Janpary, Naqib, care avea 10 ani, se juca afară. Când a venit înăuntru, Janpary i-a amintit că ar trebui să se străduiască și să învețe, iar când va fi mare să aibă grijă de ea, de sora și de frații lui. Când i-a spus vestea cea bună, el a zis:

— Mamă, nu trebuie să-ți faci probleme, voi face totul ca să am grijă de voi. Vreau să cumpăr haine

noi pentru sora mea și pentru frații mei, așa cum au făcut verișorii mei.

Janpary i-a spus lui Naqib să nu se compare cu verii lui, pentru că fratele ei era bogat și își permitea ușor haine noi, mâncare bună și cărți de școală, dar fiul ei n-a fost mulțumit de această explicație.

— Dar, mamă, verișorii noștri mereu se laudă cu lucrurile lor noi. Ei spun că tu cerșești! E adevărat?

Janpary s-a uitat în ochii fiului ei și a zis:

— În primul rând, unchiului tău ar trebui să-i fie rușine de el însuși. Ți-am spus că e ușor să cerșești, iar eu nu o să fac asta. O să muncesc atât timp cât o să am forță să o fac. Pot să spăl și să fac curățenie.

I-a arătat mâinile.

— Uite, copilul meu, mâinile mamei tale sunt puternice. Nu sunt făcute pentru cerșit.

Janpary l-a îndemnat să ignore ce spuneau verișorii lui și să se străduiască să învețe. A stins lampa, s-a întins pe jos, aproape de cei patru copii ai ei, și a recitat versete din Coran, cum fac mamele, să-i binecuvânteze înainte de a dormi.

Dimineață devreme, când s-a auzit cântând cocoșul vecinilor, Janpary era deja trează. S-a dus să se spele într-un colț al căsuței ei din lut și a auzit chemarea mullahului la rugăciune, *azan*. După ce și-a făcut rugăciunea de dimineață, s-a dus să-l trezească pe Naqib, să meargă la școală. Pentru băieți și fete până la vârsta de 18 ani aceasta e gratuită, dar, adesea, părinții ca Janpary nu își permit uniforma, pixurile și caietele. Școala începe la ora opt dimineață și se termină pe la douăsprezece și jumătate. Totuși, mulți copii nu se duc la școală, pentru că trebuie să lucreze acasă, pe câmp sau la afacerile familiei. Alții sunt obligați să vândă pe stradă țigări și gumă de mestecat. De cele

mai multe ori, fetele nu merg la școală pentru că părinții lor nu văd rosul educației pentru ele.

Janpary i-a spus lui Naqib în care casă va lucra și i-a promis că se va întoarce la prânz cu mâncare pentru copiii mai mici. Când a ajuns la casa femeii, paznicul i-a arătat o grămadă mare de rufe de spălat, iar ea s-a apucat să frece cearșafurile și hainele. Nu a cedat oboselii; a frecat din greu, fără să se gândească la pielea ei. Voia să-i arate lui Bibi cât de bine putea să lucreze. Pe când s-a trezit femeia, Janpary deja atârnase la uscat unele rufe. Bibi s-a uitat la șirul de haine și a lăudat-o pentru munca ei. A sfătuit-o pe Janpary să ia o pauză și să mănânce, dar ea voia să termine treaba și a insistat că toate hainele trebuiau spălate și uscate cât era soare.

Când a terminat de spălat, Janpary și-a făcut niște ceai verde. A pus în cană mult zahăr și a mâncat o bucată de pâine, pe care paznicul a împărțit-o cu ea. Janpary nu mâncase de trei zile, iar pâinea aceea i s-a părut o mâncare de la un banchet de bogătași. După aceea, s-a apucat să spele podelele din marmură. Le-a frecat bine, transpirând și gâfâind.

Bibi a venit să se așeze pe canapea și a întrebat-o pe Janpary despre viața ei. Janpary a ridicat privirea.

— Viața mea este foarte simplă. Nu am bani. Sunt văduvă cu patru copii de care trebuie să am grijă.

Janpary și-a șters transpirația de pe frunte cu vălul și a râs.

— Capul meu e plin cu povești, Bibi. Dacă ți-aș spune tot ce s-a întâmplat în viața mea, ai obosi. Să trăiesc cu un bărbat care paria mereu – și pierdea – nu a fost ușor. Am fost victima unui pariu între fratele meu și soțul meu. Încă sufăr din cauza asta.

— Ce face fratele tău acum? a întrebat ea. Cum e viața lui?

— Fratele meu este bogat, a răspuns Janpary. Are nouă fii și locuiește într-o vilă.

Femeia a întrebat-o cum a devenit fratele ei atât de bogat, iar Janpary i-a explicat că, atunci când părinții ei au murit, fratele ei a moștenit totul.

— Bărbații sunt foarte norocoși. El a luat tot pământul pe care l-a lăsat tata, iar acum trăiește o viață confortabilă, cu soția și copiii.

— Dar, Janpary, ascultă-mă cu atenție, trebuie să ceri partea ta din moștenire!

Janpary n-a înțeles ce voia să spună Bibi și a întrebat cum putea face asta. Stăpâna ei era educată și i-a recitat *Aayat*-ul, din capitolul Al-Nisa, din Coran: „Bărbații vor avea o parte din ceea ce lasă părinții și rudele apropiate, iar femeile vor avea o parte din ce lasă părinții și rudele apropiate, fie că moștenirea este mare sau mică: aceasta este porunca Domnului."

— Dar, Bibi, a zis Janpary, știi cum este cu fiicele; în cultura noastră, nimeni nu le dă nimic din *meeras* (moștenire). Fratele meu se va înfuria foarte tare dacă voi cere ceva.

— Dacă nu-ți ceri drepturile, nu-ți va da niciodată nimic; și oricum ar trebui să te ajute, pentru că el este responsabil de greutățile tale.

S-a așezat pe jos, lângă Janpary.

— Curățenia și spălatul pe care le faci în case ca a mea nu te vor ajuta mereu. O să te doară mâinile și picioarele și, după o vreme, nu o să mai poți lucra. Cred că ai suferit destul. Ar trebui să fii mândră de tine, pentru că lucrezi din greu și pentru că ești pregătită să faci orice e nevoie pentru copiii tăi. Puterea asta pe care o văd în tine îți va permite să iei partea ta de moștenire de la fratele tău. E dreptul

tău. În cartea noastră sfântă, Coranul, Domnul spune că trebuie să-ți ceri dreptul.

Cuvintele i-au dat putere lui Janpary. Înainte să plece, s-a dus să o caute pe Bibi.

— Mă bucur atât de mult că v-am cunoscut. Mi-ați arătat o cale de ieșire din situația mea. Acum mă simt în stare să-i cer fratelui meu partea mea de *meeras*. Tata a lăsat o moștenire pentru amândoi. Aveți dreptate, dacă nu o să i-o cer fratelui meu, el o să închidă ochii și o să continue să mănânce mâncarea copiilor mei.

Janpary a plecat cu mâncare pentru copii și cu bani pentru munca făcută. În drum spre casă, s-a oprit la un magazin, să cumpere ulei, făină, zahăr și orez. Era pentru prima dată într-o lună când Janpary putea să cumpere mâncare. Se simțea foarte puternică și mândră de ea pentru că reușise să facă asta. S-a grăbit spre casă cu două pungi cu mâncare. Fiica ei a văzut-o pe stradă și a alergat spre ea strigând-o.

— Copila mea, a zis Janpary, dându-i una dintre pungi, o să facem o grămadă de pâine și mâncare gustoasă pentru voi. Nu va mai trebui să vă culcați flămânzi.

Fata a zâmbit.

— Dar, mamă, ai uitat să-mi cumperi sandalele roșii.

Janpary a râs și i-a spus că i le va cumpăra în curând și că nu putea să ia totul din prima zi de salariu.

În ziua aceea, corpul lui Janpary n-a cunoscut oboseala. Era atât de fericită și de entuziasmată că reușise să le aducă mâncare copiilor, încât s-a dus direct la bucătărie și a început să facă pâine și să gătească orez cu legume.

A doua zi, dimineață devreme, și-a trezit copiii și le-a spus să se grăbească, pentru că voia să-i ducă într-o vizită la verișorii lor. Fiul cel mai mare a întrebat-o de ce se duceau la unchiul lor atât de devreme.

— Naqib, fiule, vreau să-i cer unchiului vostru ce ni se cuvine. Noi trăim în greutăți și sărăcie, iar el ne poate ajuta.

Fratele lui Janpary a fost surprins să-i vadă pe sora lui și pe copii atât de devreme.

— *Salaam*, Janpary. Ce mai faci?

Janpary l-a salutat pe fratele ei și i-a spus că venise să-i ceară ajutorul. El stătea pe *charpoie*, iar ea și copiii ei stăteau pe jos. Soția lui le-a oferit tuturor ceai verde. Erau nerăbdători să afle ce voia Janpary. Ea a început să le explice cât de săracă era.

— Frate, tu știi cât de dificil este pentru o femeie să câștige bani. De când a murit soțul meu, găsesc câte puțin de lucru, ici-colo, să-mi hrănesc copiii – spălat și curățenie – dar nu e suficient. Mă întrebam dacă tu…

A făcut o pauză. Fratele ei s-a uitat la ea și la cei patru copii ai ei și a izbucnit în râs.

— Haide, haide, Janpary; știi că eu am o familie și mai numeroasă de care trebuie să am grijă. Cum aș putea să te ajut și pe tine?

Soția fratelui ei a intervenit și ea:

— Nu putem hrăni mai multe persoane. De unde crezi că vor veni banii?

— Nu cer milă, a răspuns Janpary. Când am cerut eu asta? Nu m-ai lăsat să termin ce încercam să spun.

Fratele și cumnata ei au fost surprinși să o audă pe Janpary atât de sigură pe ea și s-au alarmat gândindu-se ce ar putea însemna asta.

— Cred că știți amândoi ce vreau să vă cer.

Janpary încă avea *burqa* pe cap, dar vorbele ei s-au auzit tare și clar.

— Frate, am venit să cer partea mea din moștenirea de la tata. El a lăsat ceva pământ, care acum e la tine. Dacă o să-mi dai partea mea, o să ne fie de mare ajutor mie și copiilor mei.

Fratele lui Janpary nu și-a mai putut controla furia și s-a ridicat de pe *charpoie*. Cuvintele ei erau ca niște gloanțe trase în ceafa lui. Soția lui a fost prima care a răspuns:

— Janpary, unde ți-e rușinea? Cum poți să-i ceri fratelui tău *meeras*?

Fratele lui Janpary s-a așezat lângă ea.

— Uite ce e, soră dragă, știi că în cultura noastră nicio femeie – vreau să spun nicio femeie decentă – nu cere *meeras*. Ce a lăsat tatăl nostru îi aparține doar fratelui tău. Tu te-ai căsătorit cu mult timp în urmă.

— Oh, jur pe Dumnezeu, jur pe viața copiilor mei că, dacă aș fi avut vreun ban sau vreun venit, nu aș fi fost aici. Dacă aș putea să-mi hrănesc copiii, nu ți-aș cere nimic.

Janpary a început să suspine.

— Te rog, frate, ai milă de copiii mei fără de tată; nu mă obliga să cerșesc pe străzi. Doar dă-mi ce poți. Nu cer tot ce mi se cuvine.

Cu cât implora Janpary mai mult, cu atât mai tare se înfuria fratele ei. I-a spus că va căuta o cale să o ajute, dar acum trebuia să plece acasă la ea. Janpary și copiii ei plângeau. Erau tulburați să-l vadă pe unchiul lor furios, strigând la mama ei și la neajutorarea ei. Cumnata lui Janpary s-a apropiat și i-a șoptit la ureche:

— Femeie, îți spun: uită de toată această prostie legată de *meeras*.

— Nu ți-e rușine? i-a răspuns Janpary. Ai luat toată moște-nirea familiei mele. Dacă cer partea mea crezi că e rușinos, dar să nu-mi dai ce mi se cuvine nu este?

Cumnata ei a privit-o în față.

— Femeie, îți spun să nu mai visezi că obții nici măcar o jumătate de rupie. Ești doar o văduvă fără rușine. Întoarce-te la cerșitul tău și nu-l mai deranja pe soțul meu.

Chiar și printre lacrimi, Janpary și-a găsit vocea.

— Poți spune orice despre mine, dar nu sunt slabă. Nu iau dreptul altcuiva. Da, știu că sunt văduvă și sunt foarte conștientă că nu am voie să trăiesc ca alte femei ale căror soți sunt încă în viață – am pierdut acest drept când soțul meu a murit. Știu că văduvelor nu li se dă voie să spună ce simt; dar sunt și mamă. Îmi dau seama că te fac de râs, trebuie să mă gândesc de două ori înainte să ies din casă, să fiu atentă la ce spun, plus că tot ce fac e judecat. De când mi-am pierdut soțul, nu am purtat haine noi; Eid și zilele de sărbătoare sunt momente întunecate pentru mine, dar nu uita cine sunt. Sunt sora ta. Nu pot să-ți doresc nimic rău, pentru că soțul tău e fratele meu. Îi doresc fratelui meu toată fericirea și mă rog Domnului să te îndrume pe calea cea bună. Nu pot nici măcar să te blestem, pentru că nu am răutatea necesară să-ți doresc să fii în locul meu. Dacă aș face asta, nu aș fi mai bună decât tine. Nu știu unde ți-e simțul dreptății și nu înțeleg unde e bunătatea fratelui meu.

Apoi Janpary și-a luat fiica de mână și a ieșit din casa fratelui ei urmată de ceilalți copii. În timp ce se îndepărtau, Naqib a zis:

— Mamă, am vrut să-l bat pe unchiul când a strigat la tine.

Janpary a fost șocată:

— Copilul meu, ești prea tânăr; nu trebuie să vorbești așa. O să rezolv asta și o să mă asigur că ne primim partea de la fratele meu.

Janpary și-a dus copiii acasă, apoi a plecat la muncă. A plâns mergând pe străzi, cu *burqa* izolând-o de restul lumii, ca o draperie. Era nerăbdătoare să o vadă pe Bibi și să-i spună ce se întâmplase. Copiii ei plânseseră cu ea, dar erau prea mici și nu puteau să o ajute. Avea nevoie de o prietenă căreia să-i împărtășească suferința. Janpary s-a dus direct în bucătărie, și-a dat jos *burqa*, și-a legat eșarfa în jurul capului, și-a ridicat mânecile și a început să spele un morman de vase. Apoi s-a așezat pe un scăunel din lemn, să frece oalele murdare. Le-a stropit cu apă, cu lacrimile curgându-i în continuare pe obraji. Și-a suflat nasul în mânecă și s-a străduit să nu mai plângă, dar era imposibil din cauza durerii pricinuite de fratele ei și a fricii de sărăcie. Cumva, a găsit energie să frece oalele și să le dea strălucirea necesară. Le-a frecat cu nisip la fund, unde fuseseră arse, și le-a pus la uscat, la soare. S-a mișcat repede, să-și termine treaba, dar gândurile îi erau blocate la felul în care o tratase fratele ei.

Când Janpary s-a dus sus să o vadă pe Bibi, aceasta tocmai își termina micul dejun. A salutat-o pe Janpary și i-a observat ochii roșii și umflați. A întrebat-o dacă era ceva în neregulă. Acea singură întrebare a fost de ajuns ca Janpary să se pună din nou pe plâns.

— Bibi jan, nu e mare lucru. Știam că fratele meu mă va refuza.

Bibi a invitat-o pe Janpary să stea lângă ea. Apoi i-a zis:

— Prea mult plâns te privează de energie. Te sfâșie și după multe ore de plâns nu primești niciun ajutor. Ajutorul vine doar dacă te străduiești.

Dar Janpary nu putea să se oprească din plâns și i-a spus lui Bibi că se simțise umilită de fratele ei. I-a zis că el și soția lui o înjuraseră în fața copiilor, când făcuse greșeala de a-și cere partea cuvenită din *meeras*.

Bibi i-a zis:

— Bineînțeles că fratele tău avea să facă asta. Dacă ar fi fost un om decent, dacă era un bun musulman, nici nu te-ar fi lăsat să ajungi în situația asta. Va trebui să-ți faci un plan și să te lupți pentru partea ta.

Janpary a întrebat cum putea face asta.

— Avem o lege și un guvern. Trebuie să mergi în instanță, să vorbești cu un judecător. Nu-ți face griji, te voi duce eu acolo.

Janpary s-a simțit foarte ușurată; parcă cineva îi oferea un munte de care să se sprijine. Înainte să-și termine treaba din casă, s-a rugat ca Bibi să aibă o viață lungă și fericită. După-amiază, Janpary s-a întors acasă, să-i hrănească pe copii. Când le-a văzut fețele, și-a dat seama că ei încă erau supărați și îngrijorați pentru mama lor. Janpary a încercat să-i binedispună, spunându-le că le-a adus ceva de mâncare, dar fiica ei a fugit la ea zicând:

— Mătușa e aici.

Surprinsă, Janpary a întrebat care mătușă.

— Mătușa Naseema, soția unchiului.

Janpary a presupus că venise să o mai insulte și să o umilească, dar cele două femei s-au salutat politicos. Janpary i-a spus fiicei ei să aducă ceai

pentru mătușa ei, dar Naseema a insistat că voia doar să schimbe două vorbe cu ea. S-au așezat față în față. Naseema avea haine noi din bumbac, iar mâinile îi erau catifelate. Janpary avea în jurul corpului o eșarfă mare gri, cu pete de transpirație și mizerie; mâinile îi erau roșii și bătătorite de la frecat oalele; fața îi era arsă de soare, iar părul nu părea pieptănat de ceva vreme.

Naseema și-a dres vocea.

— Știu că ești o femeie onorabilă. Ești o femeie păstună și nu-ți stă bine să faci astfel de lucruri rușinoase. Cunoști vreo femeie păstună care a făcut așa ceva? O să-ți faci de rușine fratele în fața întregului sat, așa că te rog să te răzgândești. Îți ofer posibilitatea să vii să locuiești în casa noastră. O să-ți dăm ție și copiilor o cameră într-un colț al casei. În schimb, poți avea grijă de ea și, în loc să faci curat în casele străinilor, poți să faci curat într-a mea. Și copiii tăi pot ajuta. După cum știi, copiii mei sunt la școală toată ziua, iar eu rămân acasă cu prea multe treburi pe cap.

Lui Janpary nu-i venea să creadă ce auzea. Nu reușise să se uite la cumnata ei cât vorbise și desenase linii cu degetele pe podea, dar acum și-a ridicat privirea.

— Naseema! De ce nu ai pic de bunătate pentru mine? Sunt femeie și mamă, exact ca tine. Tot ce am este această căsuță, iar acum vreți să o părăsesc și să fiu slujnica voastră?

— Da, vreau să fii slujnica mea! Te aștepți să te tratez ca pe o regină?

Janpary a început să plângă și să țipe.

— Naseema, teme-te de furia Domnului. Uită-te la copiii mei. Și eu vreau să-mi trimit copiii la școală, iar tu vrei ca ei să devină slujitorii tăi?

Naseema a zis:

— Pentru o femeie tânără care umblă toată ziua prin casele altora, cu siguranță că e mai bine să nu stai la vedere, în casa fratelui tău. E de preferat să lucrezi pentru fratele tău și copiii lui decât să speli șalvarii murdari ai unui bărbat străin!

— Sora unui frate nerușinat ca al meu trebuie să spele șalvarii străinilor. Dacă fratelui meu, care și-a pierdut sora la un pariu, nu-i este rușine, mie de ce mi-ar fi? Dacă cumnata mea mă calcă în picioare, pe mine și pe copiii mei, de ce aș fi slujnica lor? E jignitor să vă numesc familia mea. Să-ți fie rușine, femeie, să-ți fie rușine!

Naseema părea atât de furioasă, încât arăta de parcă era cât pe ce să-și sfâșie hainele de pe ea de nervi.

— *Faihsha* (târfă)! Du-te și culcă-te cu bărbații pentru care lucrezi, pentru că nu ai primit suficientă atenție de la soțul tău parior. Ai face orice ca să-l dezonorezi pe fratele tău.

Copiii lui Janpary au început să plângă. Janpary a trebuit să se abțină să sară la cumnata ei.

— Naseema, am venit la voi în particular să-i cer soțului tău partea mea, dar acum sunt obligată să merg în instanță, să cer ce este al meu. Am de gând să obțin de la tine și de la familia ta fiecare rupie care mi se cuvine. Domnul mi-a dat acest drept.

În clipa aceea, Naseema s-a ridicat.

— Tu auzi ce spui! Cine te crezi? De unde ai venit cu povestea asta despre instanță? De la bărbații cu care îți petreci timpul. Ei trebuie să-ți fi umplut capul cu prostiile astea.

Fața lui Janpary s-a înroșit, apoi s-a albit.

— Pentru Dumnezeu, femeie, nu mă insulta doar pentru că sunt săracă și văduvă! Cum îndrăznești

să-mi spui asemenea lucruri oribile, în fața copiilor mei? N-ai teamă de Dumnezeu? Islamul mi-a dat acest drept.

Janpary s-a dus la Naseema și a apucat-o de bărbie, implorând.

— Te rog, nu mă insulta. Te implor!

Naseema i-a împins mâna.

— Janpary, nu sunt proastă. Știu că tu habar n-ai de prostiile astea despre *meeras*. Evident, ești una dintre femeile acelea care se culcă cu diverși bărbați. Unul dintre bărbații tăi trebuie să-ți fi arătat aceste aiureli nerușinate.

Janpary a prins-o strâns de mână și i-a spus să plece imediat din casa ei. Naseema a scuturat din cap.

— Îi voi spune fratelui tău ce ai făcut azi. Stai să vezi ce-o să pățești.

După ce a plecat cumnata ei, Janpary s-a așezat pe jos în mijlocul camerei, înconjurată de cei patru copii.

— Doamne, asculți vreodată o văduvă ca mine? a implorat ea. Ce să fac? Te rog, arată-mi o cale de ieșire.

Ea și copiii au suspinat împreună și s-au îmbrățișat. Naqib a zis:

— Mamă, n-o s-o mai las pe mătușa Naseema să vină aici. Nu-mi place cum vorbește cu tine. E adevărat ce spune că te întâlnești cu bărbați?

Janpary era șocată și supărată că fiul ei părea să o ia la întrebări acum. I-a spus că va trebui să aștepte până va crește ca să înțeleagă situația mamei lui.

— Sper să mai fiu în viață când va veni ziua aceea, a zis ea cu mâhnire.

Naqib n-a mai spus nimic. Și el, și ceilalți copii erau obosiți. Și Janpary era extenuată, dar o aștepta

o noapte lungă și însingurată, în care avea să se gândească ce să facă.

A doua zi, dimineață devreme, Janpary s-a ridicat să-și spună rugăciunile și să prepare micul dejun pentru copii. A intrat în camera în care dormeau și i-a sărutat blând pe frunte, pe fiecare. În momentul acela a decis să-și ia partea ei de *meeras* de la fratele ei, indiferent ce ar fi însemnat aceasta.

Janpary a început curățenia când Bibi încă dormea, nerăbdătoare ca stăpâna casei să se trezească și să-i dea un sfat. Pe la nouă, Bibi s-a ivit, în sfârșit. Janpary i-a făcut ceai și a început să-i povestească cum o insultase cumnata ei. Bibi a zis că ar trebui să se ducă la secția de poliție, să ceară un sfat legal, oferindu-se să îl trimită pe paznic cu ea. Janpary era speriată de ideea de a face asta, dar nu a îndrăznit să refuze, pentru că era hotărâtă să lupte pentru dreptul ei. Luase o decizie și avea de gând să se țină de ea.

Janpary i-a promis lui Bibi că o să-și termine toată treaba când se întoarce și a urcat în mașină cu paznicul. Au trebuit să se prefacă soră și frate, deoarece, dacă talibanii aflau că ea ieșise din casă cu un bărbat care nu îi era rudă, ar fi considerat că era *haram*, ceva interzis de islam. Talibanii considerau că trebuie să ai o relație legală și islamică cu bărbatul cu care ești pe stradă; ei îl numesc pe acel bărbat *mahram*.

Era prima dată când Janpary se ducea într-un loc oficial pentru un sfat legal. Era emoționată că trebuia să stea de vorbă cu autoritățile despre *meeras*. S-a așezat pe un scaun din lemn, pus în fața unui birou mare, într-o încăpere întunecată și prăfuită. Un taliban cu un turban mic, negru, cu

barbă lungă și ochi conturați cu cărbune negru s-a uitat la ea și a întrebat:

— Ce vrei? De ce ai venit?

Mâinile lui Janpary au început să tremure. Auzise povești despre talibani care bătuseră femei pe stradă. Vocea ei abia se auzea, pentru că ținea capul în pământ și îi era acoperit de *burqa*.

— Mullah Saab, trebuie să obțin de la fratele meu partea mea de *meeras*. Suntem musulmani și i-am cerut partea mea de moștenire. Sunt săracă, văduvă și am patru copii. Mai am de lucru doar pentru câteva zile, iar după aceea nu voi mai avea bani și nu știu cum o să-mi hrănesc copiii.

Mullahul a pufnit.

— Și ce vrei să facem noi? a râs el sarcastic, iar cei doi polițiști care stătea în apropiere au izbucnit și ei în râs.

— Ce? Vrei să-l bat?

— Nu, Saab, îmi vreau doar partea.

Mullahul a notat câteva detalii despre fratele ei. I-a poruncit lui Janpary să meargă acasă și să nu mai vină la secția de poliție. I-a spus că îi vor verifica povestea și, dacă ea avea drepturi legale, vor lua *meeras* de la fratele ei.

Janpary abia aștepta să părăsească atmosfera sufocantă a secției de poliție. A urcat în mașină și i-a spus paznicului ce se întâmplase.

— Oh, Janpary, îți spun eu că n-o să facă nimic. Doar dacă mullahul superior le va ordona, altfel ei ignoră toate cererile de ajutor ale oamenilor săraci.

Janpary i-a spus cum o avertizaseră talibanii să nu se întoarcă, iar paznicul a dat din cap, pentru că asta îi confirma părerea că nu vor face nimic.

Întoarsă acasă la Bibi, Janpary i-a povestit ce îi spuseseră polițiștii că vor face. Bibi i-a spus că era

maximul la care se putea aștepta și poate că vor pune presiune pe fratele ei. Trebuiau să spere. Așa că Janpary s-a întors la treburile ei: curățat, spălat și frecat. Când a fost liberă să se întoarcă acasă, a mers încet, de parcă avea pe umeri o povară imensă. Ca de obicei, fiica ei o aștepta la ușă. Când a văzut-o, fata a început să plângă; era palidă.

— Mami, unchiul e aici și e foarte furios. Spune că o să te bată.

Janpary i-a spus să nu-i fie teamă, pentru că unchiul nu putea să le facă rău, dar fata tot s-a băgat sub *burqa* mamei și a rugat-o să nu meargă înăuntru. Când Janpary a intrat în casă, i-a văzut pe fratele ei și pe fiul lui cel mare. L-a salutat, dar el n-a răspuns. În schimb, s-a ridicat, a venit spre ea și a lovit-o tare peste față. Copiii lui Janpary au început să plângă, rugându-l pe unchiul lor să înceteze. Janpary nu avea putere să se apere; a întrebat doar de ce îi făcea asta:

— Ce fel de bărbat slab ești tu, să lovești o femeie? Ce fel de frate ești?

În replică, el a lovit-o și mai tare, trântind-o la pământ și strigând:

— Femeie nerușinată, te-ai dus la poliție, iar acum tot satul știe de treburile noastre. M-ai făcut de rușine pe mine și familia mea.

Și a început să dea cu picioarele în Janpary, care era pe jos. Naqib l-a apucat de mână pe unchiul lui și l-a mușcat, dar a fost lovit tare de vărul lui, care era mult mai în vârstă și mai masiv decât el. Janpary a simțit loviturile de parcă ar fi bătut-o pe ea.

Copiii ei au țipat după ajutor, dar n-a venit nimeni. În cele din urmă, fratele lui Janpary a luat un băț și a început să o bată, lovind-o ca pe un animal. Ea a încercat să strige, dar n-a ieșit niciun

sunet. I-a văzut pe copii plângând neajutorați, iar pe fiul ei învinețit. Fratele ei a bătut-o până a obosit. Fața, mâinile, spatele și picioarele îi erau umflate și pline de tăieturi și vânătăi. Când a plecat, fratele ei a avertizat-o să nu spună nimic nimănui, altfel data viitoare o omoară.

— Janpary, asta e pedeapsa ta pentru că te-ai dus la poliție. Oriunde ai merge, o să aflu. Orice ai face, o să aflu. Îți amintești ce s-a întâmplat cu fiica lui Khan? Au omorât-o. Dacă nu-ți ții gura, copiii tăi vor mai pierde un părinte. O să rămână orfani dacă nu-ți ții gura aia spurcată! Fetele nu au drept la *meeras*. Aici nu există așa ceva. Târfele care au obținut-o nu au obținut-o pe drept. Ar trebui să-ți amintești că ai fost femeie măritată. Nu sunt responsabil pentru văduvia ta. Dacă nu te descurci, de ce nu te recăsătorești? E ultima oară când pomenești de *meeras*.

Janpary n-a reușit să se ridice de pe jos. Copiii s-au adunat în jurul ei.

— Nu vreau să fim omorâți, i-a zis fata. Vreau ca tu și frații mei să trăiți. Te rog, nu mai cere *meeras*. Promit să nu cer mâncare. Putem cerși pe străzi, dar nu mai merge acasă la unchiul.

Ochii lui Janpary erau atât de umflați de la bătaie, încât abia își vedea fata. A încercat să se ridice, cu greu. Copiii s-au grăbit să o ajute. Odată ridicată, i-a strâns lângă ea.

— Copiii mei, *toba! Toba* (niciodată) nu voi mai cere *meeras*.Femeile ca mine nu au niciun drept în țara asta. Trebuie să tăcem; nu putem vorbi. Vocile noastre nu sunt ascultate.

În noaptea aceea, copiii ei au dormit pe jos, în jurul ei, dar Janpary n-a reușit să doarmă. A stat ca o stafie, în mijlocul camerei. Și-a spus că femeile

trebuie să tacă, altfel au parte de aceeași soartă ca a fiicei lui Khan.

În Afganistan este interzis ca femeile să vorbească despre moștenire. Unele familii se gândesc la fiicele lor când împart moștenirea, dar se întâmplă rar. De obicei, tradiția pune în umbră religia. Doar câțiva oameni sunt bine documentați în legătură cu islamul, astfel că practicile culturale se confundă cu doctrina religioasă. Uneori, această confuzie este intenționată. De cele mai multe ori, femeile depind de bărbați. O femeie afgană nu are casa ei. Când este tânără, stă în casa tatălui ei, când se mărită stă în casa soțului sau a familiei acestuia, iar când e bătrână se spune că locuiește cu fiul ei.

Unele familii sunt conștiente că, potrivit Coranului, și femeile ar trebui să moștenească o parte din ce lasă părinții sau rudele apropiate, dar cele mai multe femei și fete nu sunt incluse și suferă la fel ca Janpary. Sunt prea speriate să meargă în instanță și să-și ceară drepturile, pentru că acest lucru este considerat rușinos. De obicei, femeile care se luptă pentru partea lor de moștenire pierd. Într-o societate dominată de bărbați ca Afganistanul, bărbații le decid soarta și, desigur, de cele mai multe ori iau decizii care le sunt prielnice lor, nu femeilor.

Janpary a sfârșit prin a-și dori să nu o fi consultat pe Bibi. Uneori e mai bine să rămâi ignorant, s-a gândit ea. Le-a spus copiilor că n-ar fi trebuit să se întindă mai mult decât plapuma; n-ar fi trebuit să încerce să obțină mai mult decât avea. Femeile ca ea trebuiau să tacă și să-și accepte soarta.

În ziua următoare, Janpary avea vânătăi pe tot corpul, dar s-a întors acasă la Bibi. A acceptat acea experiență ca parte din soarta ei și a continuat să muncească în casa cea mare, ca menajeră.

Dacă te duci într-un sat afgan și întrebi o femeie fără educație despre drepturile ei islamice, probabil că îți va spune despre toate regulile tradiționale pe care le respectă și pe care mama, bunica și mătușile ei le-au respectat și ele mereu. Informațiile despre legile islamice și despre legile țării sunt foarte limitate. Unele organizații ale drepturilor omului au început să le ofere femeilor de la sat astfel de informații, dar accesul la cele din regiunile izolate este foarte limitat.

Îmi amintesc că am însoțit-o pe mama la o petrecere în casa unei familii afgane care sărbătoarea nașterea unui băiat, după patru fete. Era o atmosferă fericită și toate am servit mâncare afgană delicioasă. Când petrecerea s-a terminat și ne-am dus acasă, mama băiatului le-a dat cadouri mamei și celorlalte femei mai în vârstă venite acolo. Am întrebat-o de ce ne dădea daruri, după ce făcuse deja atât de multe cheltuieli. A zis:

— Am dat naștere unui fiu!

— Dar ai dat daruri și la nașterea fiicelor tale? am întrebat.

— Oh, nu! Dacă nu aș face asta la nașterea fiului meu, după cum zice mama, aș comite un păcat!

Asta demonstrează cât de mult se confundă în țara mea tra-dițiile cu religia. În religia noastră nu există nimic care să spună că trebuie să dai daruri la nașterea fiului tău, pentru că altfel vei fi văzută ca o păcătoasă. Dar multe femei își justifică acest comportament convingându-se că un obicei este, de fapt, o regulă sau o datorie religioasă, când în realitate cele mai multe reguli religioase se referă doar la rugăciune și post. În general, este vina lipsei de educație, dar aceste tradiții sunt menținute acasă, în fiecare familie, și transmise de la mamă la fiică.

Povestea Laylei

Văduva de război

Layla stătea în fața unui *degdaan* (cuptor din lut, în care se face foc cu lemne), gătind pentru familia ei o tocană de carne numită *shorba*. În timp ce învârtea în oală, fredona încet.

Lumina focului de sub oala cu *shorba* îi făcea fața să strălucească; ochii îi erau roșii și sclipeau. Și-a șters lacrimile cu un colț al vălului și și-a suflat nasul. Layla nu era foarte atentă la oală sau la *degdaan*. Continua să învârtă și, cu fiecare mișcare a mâinii drepte, își amintea fețele inocente ale copiilor ei. Se întreba ce mâncau, unde dormeau și cine avea grijă de ei.

Brusc, a auzit-o pe Shakira, cumnata ei, strigând-o.

— Layla! Layla! Ce faci? Nu simți că se arde mâncarea?

Shakira i-a luat lingura din mână și i-a fluturat-o în față.

— Femeie nebună, carnea asta nu e gratis. Soțul meu trebuie să muncească toată ziua din greu pentru ea. Tot ce trebuie să faci e să o gătești, dar tu nu poți să faci nici măcar asta cum trebuie. Dă-te la o parte, femeie inutilă.

— Îmi pare rău. Mă gândeam la…

— La ce te gândeai? a întrebat Shakira. La un alt bărbat?

Layla a început să plângă și s-a ridicat să aducă apă. Când s-a întors, Shakira i-a înapoiat lingura.

— Când ți se spune să gătești, fă-o cum trebuie. Concentrează-te și nu strica mâncare scumpă. Altfel ce-o să mâncăm, otrava adusă de tine în casa noastră? Ha!

Layla nu s-a uitat la cumnata ei. În schimb, s-a uitat spre sobă, mișcând lemnele, ca focul să ardă mai bine. Purta o rochie albastru-deschis, decolorată de timp și plină cu pete de funingine. Pielea îi era uscată și i se cojea, din cauză că în fiecare zi freca oale; trecuse ceva timp de când nu se mai dăduse cu vreo cremă pe față sau pe mâini și chiar și mai mult timp de când fața ei strălucise de fericire. A verificat dacă *shorba* era gata, a ridicat oala mare, neagră cu apă pe care o umpluse mai devreme de la puț și a pus-o pe ultimele flăcări ale focului. Înainte să se întoarcă în casă, și-a aranjat vălul pe cap, asigurându-se că îi acoperea și pieptul.

Toată familia era adunată. Shakira vorbea cu soțul ei, iar copiii se uitau la televizorul alimentat de generator. Shakira permitea ca generatorul să funcționeze doar câteva ore, la vremea cinei, ca ea și copiii să se poată uita la emisiunile care le plăceau. Când a intrat în cameră, Layla s-a uitat spre televizor. Shakira era cu ochii pe ea.

— Layla! Ne e foame; grăbește-te și adu mâncarea. Fratele tău vrea și să se spele pe mâini.

Fratele ei a intervenit, spunând că poate să aducă fiul lui apa de spălat, dar Shakira a zis:

— Nu, tu nu vezi că bietul copil e ocupat să se uite la televizor și e flămând?

Fără să spună ceva, Layla a adus o găleată cu apă și toată familia s-a spălat pe mâini, iar ea le-a turnat tuturor. A pus mâncarea pe *desterkhan*, iar familia s-a adunat în jurul ei. Apoi, Shakira a preluat conducerea, distribuind mâncarea soțului ei și

copiilor și alegând cea mai mare bucată pentru ea însăși.

Layla s-a așezat într-un colț al camerei – nu se atingea de mâncare până nu avea permisiunea cumnatei. În cele din urmă, Shakira s-a uitat la bolul cu *shorba* și a zis:

— Layla, nu e destulă carne pentru tine, așa că poți lua ce a rămas din *shorba*.

În timp de Layla se servea, Shakira s-a întors spre soțul ei:

— Știi, prețul alimentelor a crescut; au devenit foarte scumpe și îmi e foarte dificil să hrănesc un adult în plus.

Layla s-a uitat în ochii fratelui ei. Nu era prima dată când se simțea ca o povară pentru el și familia lui. Nu era prima dată nici când era umilită că le mânca mâncarea. Shakira se plângea mereu că Layla era o gură în plus de hrănit și îi învăța pe copii să-i spună mătușii lor să plece.

Layla a strâns de pe *desterkhan*, apoi s-a dus afară la cuptor cu o lampă cu petrol, să vadă prin întuneric. A pus apă fierbinte peste ceaiul verde din oală și a dus-o înăuntru pentru Shakira și soțul ei. Shakira i-a spus Laylei să pregătească paturile copiilor, iar după aceea putea să se culce și ea. Layla a dat din cap și a ieșit.

Layla dormea într-o cameră mică din fundul curții. Se ocupase întreaga zi de treburile casei și era obosită. După ce și-a dat jos vălul, s-a băgat sub o plapumă veche și murdară. A încercat să doarmă, știind că o aștepta o altă zi de muncă extenuantă, presărată cu cicălelile Shakirei, dar de fiecare dată când închidea ochii gândurile i se întorceau la împrejurările care o făcuseră să trăiască în acele condiții.

Și-a amintit de vremea când era o fată tânără, în aceeași casă; își amintea de o Layla îndrăgită și îngrijită de tatăl și de mama ei și apropiată de frații ei. Pe atunci, abia dacă venea în camera aceea în care dormea acum. În timp ce amintirile din copilărie și adolescență îi reveneau, s-a trezit zâmbind, dar unde erau bucuria și fericirea ei acum?

Povestea vieții Laylei a ajuns la *Ora femeii afgane* prin intermediul lui Tabasum, una dintre reporterele noastre, care călătorise în provincia Takhar. Aceasta este una dintre cele mai dezvoltate provincii din nord-estul Afganistanului. Are douăsprezece districte, iar capitala este Taloqan; este legată de Tadjikistan prin râul Amoo. Înainte de războiul civil, oamenii puteau trece granița cu bărci mici. Râul Amoo face ca pământul din preajma lui să fie verde și fertil. Cineva din Takhar mi-a spus odată:

— Provincia mea are un pământ atât de bogat, încât până și munții sunt acoperiți cu pământ, nu cu piatră. Cultivăm grâu, orez și porumb peste tot. Avem ce strânge până și de pe munte, iar primăvara e un amestec minunat de nuanțe de verde și galben.

Principalul grup etnic din provincie e reprezentat de uzbeci, apoi de tadjici, pașTuni și hazari. Ca în orice altă regiune din Afganistan, și aici sunt urmate tradițiile naționale. Băieții sunt mai prețuiți decât fetele, părinții aranjează căsătoriile fiicelor, iar femeile și fetele depind de bărbații din familiile lor. Totuși, și fetele, și băieții merg la școală. Fetelor li se permite să meargă la școală, dar sunt măritate tot de tinere și este ceva obișnuit ca o fată să nu mai meargă la școală după căsătorie. În general, oamenii

din Takhar sunt agricultori; bărbații lucrează pământul, iar femeile au grijă de casă și țes *gelim* (covoare).

Layla a crescut într-o familie foarte săracă, dar fusese fericită cu ce avea: mama, tatăl și frații ei. Obișnuia să meargă în fiecare dimineață la școala din sat și era plină de viață și populară printre colegele ei. La fel ca alte fete din sat, Layla fusese învățată de mama ei să țească și să brodeze, iar broderiile ei perfecte erau foarte admirate. Cusăturile ei delicate erau aplicate pe multe dintre hainele copiilor din vecini; cu banii pe care îi primea, Layla putea să-și cumpere ce voia: caiete, pixuri, agrafe de păr, brățări și eșarfe. Dar viața ei s-a schimbat brusc la 13 ani, la fel cum s-a întâmplat pentru multe fete obișnuite din satul ei.

După cursuri, Layla și alte fete se grăbeau spre bărbatul care vindea înghețată dintr-un cărucior, în fața școlii. Îmbrăcate cu rochii negre și pantaloni și cu eșarfe albe pe cap, sute de fete ieșeau în grupuri și se grăbeau să ajungă primele la cărucior. Erau gălăgioase și vesele. Layla era cunoscută drept fata care mereu ajungea prima la cărucior, să cumpere apă rece. Era populară în rândul fetelor, iar ele o urmau oriunde se ducea. Într-o zi caniculară, Layla a alergat repede prin praf, să ajungă la coș.

— Unchiule, îmi trebuie cinci sticle de apă cu gheață.

Respira greu, din cauza efortului. Omul cu apa rece a râs.

— Layla, le-ai întrecut din nou pe toate fetele și ai ajuns aici prima. Câștigătoarei o să-i dau apă gratis.

Layla și prietenele ei au băut apa, apoi au plecat înșiruite, cu cărțile pe cap, să le apere de soarele puternic. Pe la trei după-amiază, Layla a ajuns în

fața casei și și-a luat rămas-bun de la colege. Găinile stăteau liniștite în poiată; câinele a alergat spre ea lătrând bucuros. L-a mângâiat pe cap și l-a salutat. Mama ei a ieșit zâmbind și a sărutat-o pe frunte. Layla se bucura să o vadă, dar i s-a părut neobișnuit că o salută în felul acela. A întrebat-o dacă îi fusese foarte dor de ea și de ce.

Mama ei i-a pus niște bomboane în mână și i-a spus:

— A venit momentul. Ai crescut. Aceasta este bomboana ta.

Layla a înțeles ce voia să spună mama ei: o altă familie venise acasă la ei să întrebe dacă Layla se va mărita cu fiul lor, iar în ziua aceea părinții ei hotărâseră să le-o dea pe Layla. A alergat în casă, pentru că era foarte timidă și avea doar 13 ani. Să se mărite la vârsta aceea era ceva obișnuit în sat. Pe Layla nu o deranja căsătoria: știa că familia aceea îi va plăti o sumă mare de bani tatălui ei, care era sărac și avea mare nevoie de ei. Dar știa că și ea va plăti un preț greu pentru asta, pentru că nu i se va mai permite să meargă la școală, iar asta era o mare dezamăgire. I-a spus mamei sale să-i întrebe pe socrii ei dacă putea merge în continuare la școală, dar educația Laylei nu însemna prea mult pentru mama ei și nu voia să strice șansele de a pecetlui căsătoria punând condiții. Layla n-a avut de ales și a trebuit să accepte mariajul, părăsind școala.

Logodnicul Laylei era membru al armatei naționale. Familia lui voia ca nunta să aibă loc în scurt timp, iar părinții ei au fost de acord. Layla și-a început viața de familie în Takhar. Soțul ei era bun și atent cu ea. Era un soldat tânăr, iar Layla era fericită. Soțul ei vorbea blând și era grijuliu, iar în scurt timp Layla s-a îndrăgostit de el. La 14 ani, a

avut primul copil. Soțul ei, care de obicei era plecat la datorie, putea să vină acasă doar o dată sau de două ori pe lună. Acum, viața ei însemna să aștepte ca iubitul ei să se întoarcă; de fiecare dată când se întorcea teafăr, îi mulțumea Domnului pentru norocul ei. În timpul războiului, mulți soldați tineri nu se mai întorseseră acasă.

În perioada războiului civil dintre comuniști și mujahedini, să pierzi un tată, un soț sau un fiu ținea de cotidian. Într-o bună zi, mama a încetat să mai numere văduvele de război din familia noastră. Doar în familia mea șase femei își pierduseră soții în luptele cu mujahedinii. Unul dintre verișorii mamei, soldat și el, a fost omorât într-o luptă din estul Afganistanului. Vărul meu primar Abdul Karim a fost ucis și el într-o luptă cu mujahedinii, în Kandahar. A fost ofițer de comando în perioada sovietică. Mi-o amintesc pe mătușa în ziua înmormântării, plângând după fiul ei tânăr. Întreaga familie s-a adunat în casa unchiului meu, în Kabul. Mătușa se tot lovea și striga numele fiului ei. Mi-am dorit să fi fost omorât fratele lui mai mare. La vremea aceea, credeam că mătușa îl iubea cel mai mult pe Abdul Karim, iar dacă fiul celălalt ar fi murit, nu ar mai fi fost atât de supărată, însă erau doar gândurile confuze ale unei fete de nouă ani, tulburată de suferința mătușii ei.

Îmi aduc aminte că am văzut o altă mamă afgană plângând după cei doi fii uciși în război. Cânta și plângea în același timp: „Hei, Revoluție, Domnul să te potopească! Nu există nici măcar o singură familie afgană care să nu-și jelească tinerii bărbați. Au fost sacrificați pentru tine: Revoluție, Domnul să te potopească!”

Potrivit ONU, în Afganistan există mai mult de un milion și jumătate de văduve de război și mai bine de 50 000 locuiesc în Kabul. Desigur, este doar o estimare. Nimeni nu cunoaște cifra exactă. Există văduve ale războiului dintre mujahedini și Uniunea Sovietică și ale războiului ulterior dintre mujahedini și talibani.

Evident, este greu pentru orice părinte să-și piardă fiul iubit într-un război, dar soarta le-a dat o lovitură în plus tinerelor care și-au pierdut soții. Să devii văduvă într-o societate tradițională precum cea din Afganistan înseamnă să-ți pierzi dreptul de a vorbi liber, dreptul de a te machia și de a te îmbrăca elegant. În schimb, o văduvă bună trebuie să aibă grijă de demnitatea ei. Se îmbracă în negru, nu se piaptănă și nu se mândrește cu aspectul ei.

În primul an de lucru la *Ora femeii afgane* am primit foarte multe povești de la văduve și fiecare dintre ele ar fi putut umple o emisiune. Vorbeau despre speranțele și temerile lor, în cazul în care se vor recăsători, despre greutățile financiare în care trăiau și despre viitorul nesigur al copiilor lor. Fiecare poveste era emoționantă. Uneori, era aproape imposibil să organizez programul săptămânal, pentru că toate istorisirile îmi păreau importante și nu puteam să le includ pe toate. Aveam impresia că femeile acelea se bazau pe mine să spun lumii poveștile lor: „Dragă Zari, te rog, spune povestea mea!"

Într-una din vizitele mele în Kabul, am aranjat o discuție preînregistrată cu două văduve care își pierduseră soții în război. Aceste două femei de vârstă mijlocie au venit la studio purtând *burqa*. Le-am rugat să încerce să descrie cum se simte o văduvă de război.

Lacrimile le șiroiau pe obraz și m-am trezit că plâng și eu. Colegul care înregistra interviul a fost emoționat de lacrimile noastre. A fost o situație neplăcută; întrebările mele le-au făcut să sufere. Lacrimile lor mi-au spus mai mult decât au făcut-o cuvintele despre felul în care se simte o văduvă de război afgană, iar acele *burqa* murdare și uzate mi-au arătat ce fel de vieți duceau femeile respective. În cele din urmă, una dintre ele a ridicat privirea spre mine.

— Dragă Zari, în primul rând, vreau să-ți mulțumesc că ne-ai adresat această întrebare.

Le-am spus că nu era nevoie să-mi mulțumească; era cât se poate de normal să întrebi pe cineva ce simte. Atunci a vorbit și cealaltă femeie:

— Dragă Zari, ai dreptate. Este o întrebare normală, dar știi de ce au curs atât de repede lacrimile noastre? În toți anii de când suntem văduve, nimeni nu ne-a întrebat cum e să fim văduve. Eu sunt văduvă de zece ani; nimeni nu a îndrăznit să mă întrebe cum mă simt, nici măcar prietenii vechi din satul părinților mei.

— Ascultătorii de la *Ora femeii afgane* vor să știe ce simțiți, am zis emoționată de cuvintele lor. Nouă ne pasă de ce simțiți. Vă rog să ne spuneți cum e să fii văduvă de război.

Ochii uneia dintre văduve s-au umplut iar de lacrimi.

— Pot rezuma într-o propoziție simplă. O văduvă afgană e ca o oală fără capac. Oamenii din jurul ei aruncă diverse în oală, dar nu pun capacul. Spun despre ea tot felul de lucruri și o bârfesc, o tratează urât, iar când cere ajutor, o iau la fugă. E lipsită de ajutor și de speranță.

Cealaltă femeie a spus așa:

— O văduvă afgană se simte de parcă e mereu urmărită. Mișcările ei sunt supravegheate.

Amândouă au povestit detaliat, iar acea emisiune a avut una dintre cele mai mari audiențe. După aceea, un coleg mi-a spus:

— Dragă Zari, cu emisiunea asta ai atins sufletul mamelor, fiicelor, taților, fraților, al tuturor membrilor de familie ai acestor văduve. Îți doresc și mai mult succes.

Emisiunea a adus în prim-plan povestea unei văduve de război în vârstă de 19 ani. Locuia cu familia soțului. Ne-a spus că, după moartea lui, singurul bărbat rămas în familie era fratele lui, de 17 ani. Când soțul ei trăia, ea era ca o soră mai mare pentru fratele lui mai mic, dar la un an după ce soțul ei a murit familia se aștepta ca ea să se mărite cu el. A plâns când am stat de vorbă cu ea.

— Dragă Zari, când mi s-a cerut să devin soția cumnatului meu, m-am simțit de parcă socrii mei m-ar fi ucis. Ei nu vedeau trupul mort ce stătea în fața lor. Parcă mi-au distrus toate sentimentele și demnitatea. Îmi venea să țip și să le spun că îmi era ca un frate mai mic sau ca un fiu. Obișnuiam să-i spăl hainele laolaltă cu ale copiilor mei; îi găteam când se ducea la cumpărături pentru mine. Cum puteam să mă culc cu el acum? Dar nu prea mi s-a dat de ales. Fie mă măritam cu mai tânărul meu cumnat, fie îmi lăsam copiii cu familia lui, iar eu mă întorceam la părinții mei. Aceștia erau săraci; toți frații mei erau căsătoriți și nu aveau posibilitatea să aibă grijă de mine. Și cum puteam să-mi părăsesc copiii? La un an după moartea soțului meu, am murit, sufletul meu a murit, credința mea în umanitate a murit. Am urlat. Am strigat la soacra mea și la cumnații mei, care erau mai în vârstă și

căsătoriți, le-am cerut să mă accepte ca slujnică, dar soacra mea a refuzat și mi-a dat un nou ultimatum.

E o tradiție des întâlnită în societatea afgană. Multe familii au aranjat căsătoriile văduvelor cu verișorii, cumnații sau alți membri ai familiei. Dacă văduva decide să se mărite cu cineva din afara familiei, este forțată să-și lase copiii. În Afganistan, familia soțului îi consideră pe copii o proprietate, sânge de familie și crede că are dreptul să-i ia de la mama lor.

Această femeie ne-a spus că n-a avut de ales, a trebuit să se mărite cu cumnatul ei mai tânăr. În astfel de situații, și bărbații sunt victime. Femeia ne-a spus că băiatul a fost obligat să se culce cu ea. A fost încuiat în dormitor cu ea. Ea a plâns, el a plâns. Ne-a spus:

— A strigat la mine ca un băiețel: „Cum pot să-i fac asta soției fratelui meu?" A avut dreptate, n-am putut s-o facem. Pentru mine, el era fratele iubitului meu mort, iar pentru el eu eram scumpa lui cumnată care îi spăla hainele. Dar acum amândoi suntem mai în vârstă, iar el a decis să-și ia o a doua soție, pentru că pe mine nu m-a vrut niciodată. După câțiva ani de căsnicie am făcut sex, dar nu am avut copii cu el. Totuși e norocos; e bărbat, iar când a înaintat în vârstă, familia i-a acceptat dorința de a avea o a doua soție. Totuși, eu a trebuit să devin slujnică. Acum trebuie să fac curat, să gătesc și să spăl pentru el și soția lui. Eu sunt doar slujnica.

Ca femeie afgană, Layla știa foarte bine cât de mizerabilă era viața văduvelor, cunoscuse câteva și avea una în familie. De aceea se temea zilnic să nu-și piardă soțul. După cinci ani de căsnicie, era mamă a patru copii, încă locuia cu socrii și aștepta ca soțul

ei să se întoarcă de la luptă. La 19 ani, cea mai mare temere a ei s-a adeverit. Când a venit momentul permisiei, soțul Laylei nu s-a întors acasă. O săptămână de neliniște, o săptămână de speranță că s-ar putea întoarce, dar speranța aceasta a fost sfărâmată când camarazii lui i-au adus trupul acasă. Layla și restul familiei au fost devastați. Soțul ei fusese omorât într-o luptă cu mujahedinii, apărându-și țara. Pentru Layla nu a fost doar suferința pierderii soțului și nevoia de a avea grijă de patru copii rămași fără tată; faptul că era încă foarte tânără și frumoasă constituia o altă mare problemă. Soțul ei fusese protecția ei, în multe feluri, pe lângă faptul că avusese grijă de ea și de copii: el îi protejase și onoarea. Fără el, ea nu însemna nimic.

Să fie văduvă atât de tânără însemna o pierdere a libertății. Dacă îndrăznea să râdă de ceva, socrii ei, în special soacra, spuneau că era lipsită de rușine și că nu avea pic de respect pentru sufletul de martir al soțului ei. Soacra ei striga la ea ori de câte ori purta haine curate sau colorate. Iar când cumnatul ei s-a căsătorit ea a fost privită ca o invidioasă ce ar putea s-o afecteze pe mireasă prin ceea ce ei numeau „pata ei întunecată". Doar copiilor ei li s-a permis să se apropie de mireasă. Soacra a avertizat-o că, dacă se apropie de fată, o să-i aducă ghinion fiului ei, mirele, care ar putea muri și el. La nunți sau alte sărbători, Layla purta haine negre simple. Buzele ei erau de obicei uscate, pentru că nu-i era permis să se machieze deloc.

Soacra ei își făcea griji că cineva ar putea profita de văduva fiului ei și astfel ar dezonora familia. Dacă Layla ieșea pe stradă să aibă grijă de copii, familia o acuza că vâna vreun bărbat. Trebuia să fie

atentă la fiecare pas pe care îl făcea. Anii în care a trăit în acest fel au epuizat-o. După toată atitudinea negativă la adresa ei, Layla a devenit palidă, flămândă și obosită. S-a ascuns sub un văl mare, ca familia soțului ei să nu-i vadă trupul. Cu cât era mai puțin vizibilă, cu atât era mai fericită familia, însă orice ar fi făcut, ea și cei patru copii ai ei tot erau tratați ca o povară a familiei.

Nimeni nu s-a deranjat vreodată s-o întrebe cum se simte; nimeni nu a ținut-o de mână și nici nu a lăsat-o să plângă, să spună că a pierdut cea mai apropiată persoană din viața ei. Nimeni n-a întrebat-o vreodată dacă are nevoie de ceva pentru copiii ei.

Într-o noapte, soacra Laylei a intrat în camera ei și i-a spus că, întrucât era încă foarte tânără, trebuia să se mărite cu fiul ei mai tânăr, cumnatul Laylei. Nu a spus-o într-un fel afectuos; în schimb, a informat-o pe Layla că ar prefera să nu se mărite cu celălalt fiu al ei, pentru că, evident, ea aducea ghinion.

— M-ai lăsat fără unul dintre fiii mei, iar acum bărbații familiei trebuie să decidă dacă te măriți sau nu cu fratele lui. Dacă refuzi, trebuie să părăsești casa noastră.

Laylei îi curgeau lacrimile. S-a uitat la cei patru copii ai ei, care dormeau, și i-a spus soacrei sale:

— Știi că sufletul soțului meu nu mă va lăsa să mă mărit cu fratele lui. Îmi este și mie ca un frate. Nu vreau să mă mărit cu el.

În unele privințe, Layla avea noroc: multe văduve afgane tinere nu au de ales și trebuie să se mărite cu cine decide familia. Cel puțin soacra ei nu a obligat-o. Layla i-a spus că a doua zi va pleca la casa părinților ei. Soacra i-a amintit că avuseseră grijă de

ea foarte mult timp, așa că nu avea dreptul să ia nimic din casă. Asta însemna că Layla nu putea lua niciun cadou primit de la soțul ei sau vreun alt obiect din casă, pe care îl cumpăraseră împreună. Ea și copiii puteau să ia doar hainele pe care le purtau.

Layla s-a întors în casa părinților, dar când a ajuns acolo a descoperit că lucrurile se schimbaseră. Ea nu mai era tânăra drăguță, cu față frumoasă și pură, care putea fi dată pe o sumă mare de bani. În schimb, era o femeie obosită și folosită. S-a simțit ca o floare ofilită. De data aceea, nu se întorcea acasă ca musafir; ea și cei patru copii ai ei erau fără adăpost și trebuiau hrăniți zilnic. Nu avea bani și plecase fără nimic din mariajul ei.

Uneori, fratele Laylei se întorcea de la lucru cu buzunarele pline de bomboane pentru copiii lui. Iar copiii Laylei așteptau în ușă, sperând că unchiul lor le va da și lor, dar el nu a făcut asta niciodată. Privirile lor îl urmau în casă, dar nu puteau decât să se uite la el neajutorați și fără speranță. Își pierduseră tatăl și siguranța. O aveau doar pe mama lor, care nu reușea să le ofere prea multe.

Mama Laylei și frații ei se plângeau că erau nevoiți să suporte costurile vieții ei și ale copiilor ei, iar ea încerca să compenseze făcând curățenie, spălând haine și gătind. A devenit o sclavă a cumnatelor ei. Doar tatălui ei părea să-i pese și părea să-i înțeleagă nevoile, dar el era un biet bărbat neajutorat. Îmbătrânea și nu putea decât să privească și să înțeleagă suferința prin care trecea fiica lui.

Întrucât Layla abandonase școala și nu-și finalizase educația, nu reușea să găsească un loc de muncă bine plătit. Câștiga bani din curățenie în casele altora și din croitorie. Tot ce câștiga îi dădea

mamei ei, dar aceasta era în continuare furioasă pe ea pentru că nu reușise să aducă nimic din casa soțului. Socrii ei păstraseră tot. După un an și jumătate de văduvie, tatăl ei n-a mai suportat ca fiica lui să trăiască în astfel de condiții și a decis să o mărite din nou. La început, Layla nu a fost îndrăgostită de al doilea soț al ei, dar îl respecta, pentru că era bun cu copiii. Era în timpul războiului civil, în perioada sovietică. Al doilea soț era și el în armata națională afgană și lupta în războiul civil, în trupele guvernului protejat de sovietici.

Recăsătorindu-se, Layla s-a eliberat de cicăleala părinților ei. A început să poarte haine noi, să-și spele părul și să meargă la nunți. De Eid și de Anul Nou, copiii ei aveau iar haine noi și mâncare bună. Timpul a trecut, iar Layla s-a bucurat când a aflat că era însărcinată cu noul ei soț. Se obișnuise cu el și i-a fost dor de el când era plecat. Era nerăbdătoare ca el să se întoarcă din armată.

Cu siguranță, viața Laylei se îmbunătățise odată cu mariajul, dar fericirea ei a fost de scurtă durată. În ziua în care soțul ei trebuia să vină acasă, după o absență de trei luni, i-a trezit pe copii devreme și le-a spus să se spele și să îmbrace haine curate. Aveau instrucțiuni clare să nu se murdărească și să păstreze casa curată. De obicei, soțul ei era acasă până la prânz, astfel că a gătit orez și carne și a cumpărat o grămadă de dulciuri. Layla era foarte nerăbdătoare să-i spună despre sarcină. Voia să sărbătorească întoarcerea lui, noul copil și, mai presus de toate, să-i arate cât de mult îi lipsise și că acum era îndrăgostită de el. S-a dat cu tuș de pleoape și cu ruj roșu, lucru pe care nu-l făcuse de mult timp. Fața îi lucea de bucurie, dar îi era și un pic teamă, din cauza trecutului, care o învățase să se

aștepte la vești proaste. Layla aștepta afară, lângă ușă, sub soarele fierbinte de la amiază. S-a uitat pe drum, dar n-a văzut pe nimeni venind. I-a strigat fiului ei:

— Probabil că tatăl tău stă de vorbă cu patronul magazinului. Du-te și spune-i să se grăbească acasă, pentru că e gata mâncarea.

Fiul ei luat-o la fugă pe stradă. După un timp, s-a întors și i-a spus că patronul magazinului nici nu-l văzuse pe tatăl lui. Layla a început să se îngrijoreze că va primi din nou vești proaste. S-a răstit la copii pentru că se agitau și făceau gălăgie. Mâncarea s-a răcit, iar copiilor li s-a făcut foame. I-a lăsat să mănânce, iar ea s-a așezat lângă ușă, până când lumina zilei a început să scadă.

A venit seara și se întunecase, dar soțul Laylei tot nu venise. S-a întors în casă, și-a schimbat hainele și s-a demachiat. Se simțea din nou de parcă nu avea dreptul să poarte așa ceva. A încercat să-și suprime gândurile teribile și să găsească o explicație simplă pentru absența lui. Poate că pierduse autobuzul spre sat și va veni cu cel de dimineață devreme. Când s-a făcut noapte, s-a dus la culcare, rugându-se ca el să se întoarcă acasă cu bine. Era tot ce putea să facă. Dimineață devreme, Layla a auzit o bătaie în ușă. Și-a pus repede un văl pe cap și a fugit la ușă. Zâmbea când a deschis ușa, așteptându-se să-l vadă pe soțul ei și să-l îmbrățișeze. În schimb, s-a trezit față în față cu doi ofițeri de armată. Layla și-a dat seama că cea mai mare teamă i se adeverise. N-a auzit ce spuneau, s-a prăbușit în ușă.

În Afganistan, văduvele sunt marginalizate de societate. Cele care sunt văduve a doua oară, ca Layla, sunt considerate piază-rea pentru bărbați. Alte femei le numesc „devoratoare de bărbați".

După câteva luni, i s-a născut copilul – o fată – dar ea abia dacă reușea să aibă grijă de copii. De câte ori se ducea în sat, femeile se uitau urât la ea. Nu avea voie să meargă la nunți sau să se apropie de mirese, deoarece oamenii spuneau că aducea ghinion. Faptul că era văduvă pentru a doua oară o deprima și a început să creadă și ea în superstiții. Chiar și propria familie o făcea să se simtă că era o femeie diabolică responsabilă de morțile soților ei.

Nu a durat mult până a început o nouă perioadă tristă în viața ei. De data aceasta, o îngrijora soarta copiilor. Oamenii din jurul ei erau răi și egoiști. Pentru a doua oară, Layla s-a dus la părinți. De data asta, avea încă un copil cu ea și n-a avut de ales, a trebuit să i se supună cumnatei și să se poarte ca o slujnică. Speranța ei era un viitor mai bun pentru copiii ei. A început să aibă mai multă grijă de ei. Accepta orice găsea de lucru. Pentru bani, spăla hainele oamenilor, le curăța casele și aducea apă. A adunat suficienți bani să trimită copiii la școală. Aproape în fiecare seară îi spunea fiului cel mai mare că atunci când va crește va trebui să aibă grijă de surorile și de mama lui și că tatăl lui își dorise ca el să devină inginer. Îi mai spunea povești despre curajul tatălui și despre cum își pierduse viața luptând pentru țara lui. Dar speranțele ei într-o viață mai bună alături de copiii ei s-au spulberat curând. Socrii ei din prima căsătorie au venit acasă la ea și i-au spus că își voiau înapoi nepoții. Ea a urlat la ei cu furia unui animal sălbatic.

— Voi nu vă temeți niciun pic de Dumnezeu? Copiii ăștia sunt ai mei!

Plângea, la fel și copiii, care se agățau de ea.

— Ei sunt viața mea. O să mor fără ei. Trăiesc doar pentru ei.

Layla a început să se lovească peste față, țipând și blestemând, dar soacra ei era neclintită.

— Când o văduvă se căsătorește cu un străin își pierde copiii. Nu mai ai niciun drept asupra lor. O să-i luăm în custodie.

Layla a căutat cu disperare o cale să evite asta. Le-a cerut ajutorul fratelui ei și altor membri din familie, dar aceștia nu s-au grăbit să o facă, pentru că povara lor ar fi fost diminuată dacă erau luați copiii. Fratele ei o asculta pe soția lui, Shakira, mai mult decât pe oricine, iar ea i-a spus că, potrivit legilor islamice, Layla nu putea să păstreze copiii.

Layla a descoperit o nouă putere izvorâtă din teama de a-și pierde copiii. A decis să lupte pentru drepturile ei de mamă și s-a dus în instanță. Potrivit legii islamice, familia tatălui copiilor poate cere copiii dacă tatăl moare. Solicitarea mamei de a-i păstra este slabă dacă nu are o poziție financiară solidă, să poată avea grijă de ei. Layla era săracă și a pierdut procesul.

Durerea văduviei a fost nimic în comparație cu durerea simțită când și-a pierdut copiii. Layla a rămas fără speranță. Abia dacă îi mai vedea. Îi întreba pe oameni ce făceau copiii ei, iar prietenii i-au spus că bunicii îi îngrijeau bine. Asta îi potolea unele temeri, dar tot îi era teribil de dor, iar viața departe de ei era cel mai greu se suportat. Layla le-a spus femeilor din sat că acum se simțea împietrită. Le-a spus că nimic n-ar putea s-o mai facă să sufere după pierderea copiilor ei din prima căsătorie. Majoritatea femeilor din sat au compătimit-o, unele i-au dat mâncare, având credința că, dacă ajutau o femeie suferindă, ca Layla, vor fi iubite de Domnul.

Câțiva ani mai târziu, când Layla locuia cu părinții, luptătorii mujahedini au venit în satul ei și

totul s-a schimbat din nou. Fratele Laylei și-a pierdut locul de muncă, iar celor care îi susțineau pe mujahedini le-a surâs norocul. Ei au primit bani, arme și pământ, dar familia Laylei nu a avut parte de așa ceva. Apoi, într-o bună zi, unul dintre militari a văzut-o pe Layla în sat – era încă tânără și drăguță. Militarul s-a dus acasă la părinții ei să-i ceară mâna. Familia ei era săracă; nu aveau mijloacele necesare să lupte pentru ea și să refuze oferta lui, așa că i-au dat-o. Layla a fost dată militarului pentru bani și mâncare.

Ea era obișnuită să fie dată în căsătorie și să-i lase pe cei din jurul ei să-i decidă viitorul, așa că a considerat inutil să protesteze. Își pierduse complet credința în dragoste și în bunătatea umană. Deși nu împlinise încă 30 de ani, avea deja experiența unei femei cu 40 de ani mai în vârstă. Devenise un ornament nedorit, uitat într-un colț de casă. Fără ajutor și înțelegere, treptat, a încetat să mai vorbească și își petrecea zilele și nopțile în tăcere. Gătea și făcea curățenie în casele altora, dar nu îi păsa de ea însăși. Se simțea de parcă era cea mai urâtă și mai neajutorată femeie din lume. Voia doar să fie lăsată în pace, în suferința ei.

Noul ei soț și-a dat seama că s-a căsătorit cu umbra unei femei și, de frustrare, găsea scuze să o bată. Îi spunea că se simțea înșelat pentru că ea nu-i răspundea în niciun fel. O insulta de fiecare dată când se culca cu ea. Odată, chiar a împins-o jos din pat, spunându-i:

— Ai avut deja doi bărbați; de aceea ești ca o piatră cu mine.

Vorbele lui n-au rănit-o pe Layla; s-a uitat la el și a ieșit din cameră. Cel puțin era mulțumită că soțul ei, un despot, nu-i mai dădea nicio atenție. Era

ocupat cu treburile lui, iar ea nu era interesată să afle ce făcea cu adevărat. Familia lui era rea cu fetița ei și o neglija, așa că i-a rugat pe bunicii fetiței să aibă grijă de ea. În această perioadă, tatăl Laylei a murit. Era bătrân, dar fusese singura persoană de care Layla se simțise apropiată și singurul care îi înțelesese suferința.

Cu atât de multe pierderi în viața ei, când se ducea la culcare, nu se putea hotărî asupra căreia dintre ele să-și concentreze gândurile: primul ei soț, iubitor; al doilea soț, pe care tocmai începuse să-l iubească; copiii ei, care îi fuseseră luați; sau tatăl ei, care îi văzuse și îi simțise durerea, dar nu putuse să o ajute.

Căsnicia Laylei era foarte nefericită și a transformat-o de timpuriu într-o femeie bătrână. Deși mariajul a durat mai mult decât primele două, în cele din urmă, și el a murit, iar Layla a devenit văduvă pentru a treia oară. A fost ucis de inamicii lui, dar nimeni din familie nu a reușit să afle exact de ce. În schimb, au dat vina pe Layla, pentru că ar fi atras moartea lui. Au acuzat-o că „l-a mâncat" și că era „o femeie a urmelor întunecate". Femeile din familia lui au maltratat-o și au dat vina pe ea:

— Urmele tale întunecate l-au omorât, spuneau ele.

Răspunsul Laylei a fost:

— Toate ați știut că am mai fost căsătorită de două ori, de ce ați vrut să mă mărit cu el? Nu eu am ales să mă mărit cu el.

Și-a înfășurat vălul mare și negru în jurul capului și al corpului și a plecat din casa lor chiar în clipa aceea. Acum, că părinții ei muriseră, s-a întors în singurul loc în care mai putea găsi refugiu: casa

fratelui ei. El nu putea s-o refuze fără să-și facă de rușine familia; și a rămas acolo.

Layla s-a ridicat din pat și s-au uitat pe geamul mic. Simțea că își retrăise întreaga viață amintindu-și toate detaliile acelea. Era sătulă să fie umilită de cumnata ei. S-a uitat spre cerul senin și a simțit că se umple de energie și putere. S-a trezit devreme și a făcut toate treburile pe care trebuia să le facă. Apoi, când Shakira a plecat de acasă, Layla și-a asumat riscul: s-a dus la un oficiu pentru drepturile femeilor, din Takhar.

Era prima dată când găsea puterea să spere la o viață mai bună. Se săturase să fie o povară pentru alții. A fost surprinsă de căldura și simpatia femeilor pe care le-a cunoscut acolo, își pierduse încrederea în bunătatea persoanelor de același sex. Femeile i-au ascultat povestea și, pentru prima dată, Layla a simțit că putea să facă ceva cu viața ei. Le-a explicat că pe vremuri fusese capabilă să facă broderii frumoase, dar acum nu se ocupa decât de treburi gospodărești.

Activista pentru drepturile femeilor s-a ocupat de Layla astfel încât aceasta să beneficieze de tot ajutorul posibil. Layla a început să brodeze din nou, axându-se pe stilul pe care îl știa din adolescență. Și-a pus toată energia și tot sufletul în munca ei. În scurt timp, broderiile ei au fost duse de femeile din organizație într-o piață renumită din Kabul și au fost trimise la o expoziție în capitală și în alte orașe din Afganistan. Layla a câștigat bani din broderiile vândute și a reușit să-i plătească fratelui ei pentru mâncare și casă.

În mintea ei, Layla broda pentru copiii ei, acum mai mari și ocupați cu propriile vieți. Nu și-a mai

revăzut niciodată copiii, dar era mulțumită că cel puțin crescuseră într-o familie care avusese grijă de ei. Fiicele ei încă locuiesc în Takhar, dar a auzit că au fost măritate în familii foarte severe; iar fiul ei trăiește departe, în Iran.

Layla crede că n-a deținut niciodată controlul asupra propriei sale vieți. De parcă ar fi avut de trei ori 13 ani, pentru că de trei ori a fost dată câte unui bărbat. Nu se știe exact câte văduve sunt în prezent în Afganistan, dar multe sunt femei tinere, cu povești tragice și șocante, la fel ca cea a Laylei.

Povestea lui Mahgul

O familie care confecționează zmeie

Ora femeii afgane nu era doar un mijloc de a le oferi femeilor informații despre drepturile lor; se voia și o celebrare a realizărilor lor și un spațiu de împărtășire a experiențelor. Eu și colegele mele am început o serie de interviuri cu femei afgane care își folosiseră priceperea și ingeniozitatea pentru a-și schimba viața.

Era în 2004, iar Afganistanul ieșea din perioada de suprimare politică și culturală exercitată de talibani și mujahedini. Oamenii își reconstruiau casele și milioane de refugiați afgani se întorceau din Iran și Pakistan. Situația securității se îmbunătățea, dar oamenii încă aveau greutăți financiare. Am stabilit să facem interviuri cu femei judecători, reporteri, fotografi, menajere și profesoare. La vremea aceea, eu și editorul meu ne făceam griji că nu vom găsi suficiente femei de succes ca să umplem spațiul de emisie, presupunând eronat că, după atâția ani de război și violențe în care femeilor li se refuzase educația, va fi aproape imposibil ca acestea să-și dezvolte abilitățile. Cât de tare ne înșelam! Cele pe care le-am găsit ne-au dovedit că nu ai nevoie de studii universitare ca să faci o schimbare pozitivă în viața ta.

Pe măsură ce tot mai multe femei s-au alăturat echipei de reporteri, am reușit să aducem pe calea undelor o mare diversitate de voci. Am intervievat câte o croitoreasă, o cosmeticiană, o țesătoare de

covoare, o ingineră, o brutăreasă, o agricultoare, o femeie care făcea broderii, una care cosea piele și una care făcea proteze pentru invalizii de război. Interviurile au avut reacții foarte favorabile și mulți ascultători – bărbați și femei – ne-au contactat să ne spună cât de mult apreciau munca asiduă a femeilor afgane.

Mahgul este din Mazar-e-Sharif, situat în nordul Afganistanului. Este capitala provinciei Balkh și al patrulea oraș ca mărime. E celebru pentru frumoasa moschee albastră din centru. Unii musulmani cred că se află pe locul unde este mormântul lui Ali ibn Abi Talib, vărul și ginerele profetului Mahomed. Numele Mazar-e-Sharif înseamnă „altar nobil".

Reportera noastră Mariam Ghamgusar a vorbit cu Mahgul și a descoperit cum și-a folosit aceasta talentul și priceperea pentru a reda familiei sale speranța, o familie care își pierduse credința într-un viitor mai bun. Dintre toate femeile de afaceri cu care am vorbit, ascultătorii ne-au spus că au învățat cel mai mult din povestea lui Mahgul. O femeie ne-a scris că, „în momentele noastre cele mai grele, ne-am amintit de exemplul lui Mahgul, iar cuvintele ei ne-au dat speranță și putere".

Era după-amiaza târziu și mulți copii din satul meu, din provincia Balkh, se jucau afară. Și pentru mine era un moment de relaxare. Am luat ceainicul, cana și îndulcitorul nostru local numit kunjed *și m-am așezat lângă geam. Mi-am masat mâinile care mă dureau și mi-am tras degetele până au trosnit. Făceam asta des, întrucât munca mea repetitivă îmi obosea și îmi înțepenea mâinile.*

Am deschis geamul, să simt aerul proaspăt, dar era mai rece decât mă așteptam și am simțit răcoarea pe piele. Degetele mele aveau nevoie de căldură, așa că am luat cana și am lăsat căldura ceaiului verde să mă învăluie. Îmi plăcea să simt pe față briza liniștitoare și căldura ce radia prin degetele mele. Am savurat momentul: simțeam că aveam control asupra vieții mele și construiam un viitor mai bun pentru copiii mei.

Mă gândeam că trebuie să mă întorc la treabă, când am auzit un grup de băieți alergând pe stradă și strigând:

— Azadi, azadi.

Azadi *e un zmeu ale cărui sfori au fost tăiate de un zmeu rival, iar acum zboară liber. Fugeau după el, scoțând un nor mare de praf. Am urmărit privirile băieților și am văzut plutind un zmeu mare, albastru cu galben. Era pătrat și pe el erau desenate stele și un soare.*

M-am uitat la băieții din sat cum alergau și strigau după zmeu, fiecare dintre ei dorindu-și cu disperare să-l prindă. Sus, pe cer, zmeul parcă se dă mare și se bucură că era dorit de atâția copii. Alergau în toate direcțiile, dar niciunul nu reușea să-i prindă sfoara care se bălăngănea în jos. Băieții își tot spuneau unii altora:

— Zmeul ăsta e chalak *(deștept). Nu știm în ce direcție o va lua. Al naibii zmeu, de ce nu cobori?*

Am râs de felul în care vorbeau băieții cu zmeul și de felul în care zmeul se înălța tot mai mult, departe de ei. Se adunase deja un grup destul de mare, privind toți cum plutea liber. Unii au încercat să-l urmărească, alergând când spre dreapta, când spre stânga. Alții s-au mulțumit să stea și să aștepte. I-am privit câteva minute. Îmi părea că zmeul dansa ca o

mireasă frumoasă dorită de foarte mulți băieți. Culorile lui erau vii, cu o steluță roșie pe margine și raze portocalii în cele două colțuri, să-i sublinieze frumusețea. O hârtie galbenă în formă de lună era prinsă de zmeu, iar când vântul sufla părea că mireasa zâmbea pentru sine, în timp ce se gândea care dintre băieți va fi norocosul pe care îl va răsplăti. Savuram spectacolul la fel de mult precum copiii; dar în curând mi-am dat seama că mă lăsasem dusă de val și pierdusem timp prețios departe de munca mea.

Alergând după zmeu, băieții ridicaseră în aer o grămadă de praf. Am închis geamul să nu intre praful, dar scena cu care mă delectasem era încă în mintea mea și mă făcea să zâmbesc. Nu-mi dădusem seama cât de obosită eram. Vederea acelor copii fericiți și bucuria pe care le-o dăduse zmeul avusese un efect profund asupra mea.

Tocmai când duceam ceainicul și cana în bucătăria mică, am auzit că bate cineva la ușa din față. Mi s-a părut o bătaie familiară, așa că m-am grăbit să deschid, având grijă să-mi pun vălul pe cap înainte, în caz că era un străin. (Nu puteam să deschid ușa și să fiu văzută fără văl.)

— Cine e? am întrebat în timp ce deschideam ușa.

Cele două fete și cei doi băieți ai mei tocmai se întorseseră de la școală. Văzându-i și știind că tocmai se întorseseră de la școală, am simțit plăcere și satisfacție, știam că fiecare zi în care se duceau la școală le asigura un viitor mai strălucit. Am pregătit repede niște mâncare și am mâncat toți în jurul desterkhan-*ului. Obișnuiam să le fac mâncare copioasă și sănătoasă, de pildă, supă de legume. Mă asiguram că mănâncă bine întrucât trebuia să muncim toți din greu, iar ei, pe lângă faptul că trebuiau să mă ajute, aveau și de învățat. Am mâncat*

supa cu pâine proaspătă, făcută dimineață devreme. Fiecare copil știa ce are de făcut după masă. Cele două fiice ale mele au adunat vasele murdare și au șters desterkhan-*ul, în timp ce eu și băieții ne-am început munca zilnică: confecționarea de zmeie.*

Eu începeam prin a tăia bucăți mari de hârtie de mătase, care era foarte delicată, în timp ce băieții asamblau bețele pentru rama zmeului, iar fetele se axau pe decorațiuni. Erau atente la detalii: din bucățile de hârtie rămase tăiau forme diverse – inimi, steluțe, luni și raze – și le lipeau pe lateralele zmeielor. Băieții mei erau experți în asamblarea zmeielor și știau cum să le facă astfel încât să se înalțe cât mai sus. Știau unde trebuie atașată sfoara. Îi priveam și eram pregătită să-i ajut cu lipitul. Nu voiam ca ei să umble cu lipiciul, să nu le afecteze mâinile tinere. Ale mele erau deja afectate, dar nu-mi păsa, pentru că eu trecusem de tinerețe. Acum voiam să am grijă de ei, să poată duce o viață fericită când eu nu voi mai fi aici.

După câteva ore de muncă asiduă, puneam zmeiele și materialele într-un loc sigur. Băieților mei le place să înalțe ei zmeiele, așa că uneori, după masă, îi las să iasă și să se joace cu alți copii, dar nu în fiecare zi. Le amintesc că situația lor e diferită de cea a altor copii. Fiii și fiicele mele merg la școală. Trebuie să-și facă temele înainte să se întunece, pentru că nu avem curent electric și nu pot vedea să scrie. Îi las să facă totul cu rândul, în timp ce unii învață, ceilalți fac zmeie, apoi schimbă.

Aceasta este familia mea fericită, familia lui Mahgul și a celor patru copii ai ei. Ce-și poate dori mai mult o mamă afgană? Îmi place să-i văd pe copiii din sat jucându-se entuziasmați cu zmeiele făcute de mine și de copiii mei. De la geamul nostru văd câțiva

băieți alergând după un zmeu făcut de noi, cu mâinile noastre. Suntem o familie care își câștigă pâinea. Dacă m-ați întreba cum am ajuns aici, răspunsul meu ar fi: „Nu cu ușurință!" Am suferit mult, încă din 2001.

Soțul meu a fost taximetrist și obișnuia să ia pasageri de pe drumul principal dintre Mazar și Pul-e-Khumri. Eram săraci, dar aveam o viață destul de bună, pentru că el era harnic și bun, iar Domnul ne-a dat patru copii minunați. Soțul meu avea o casă mică, lăsată de părinții lui cu mult timp în urmă. Nu avea alți membri de familie, așa că eu și copiii eram totul pentru el. Uneori, câștiga bani în plus de Nowrooz *(Anul Nou afgan) și era ocupat să-i ducă pe oameni la altarul lui Hazrat Ali, al patrulea imam al Islamului.*

La Pul-e-Khumri veneau oameni din alte provincii, iar soțul meu îi ducea la altarul din Mazar, pentru rugăciuni. Femei, bărbați, băieți, fete, toată lumea voia să viziteze Mazar; orașul nostru este considerat sfânt, datorită altarului și moscheii. Soțul meu era sensibil și, chiar dacă se făcea târziu, îi ducea pe pasagerii care erau bolnavi și voiau să se roage.

Îi spuneam:

— Uite, obosești și nu e bine să conduci noaptea. Sunt îngrijorată când nu vii acasă la timp. Nu vrem să te spetești și mai mult. Suntem mulțumiți cu ce ne poți oferi. Preferăm să te avem acasă.

El zâmbea.

— Știi, Mahgul, îmi place să lucrez din greu și să duc oamenii la altar. Faptul că merg la acele locuri sfinte îmi dă energie. În plus, pot câștiga mai mulți bani pentru tine și pentru copiii noștri. Vreau să meargă la școală, să aibă cărți și pixuri, să poată

deveni profesori și medici, să nu fie nevoiți să fie taximetriști, ca mine. Tatălui meu nu i-a păsat dacă mă duc la școală, pentru că era un om simplu, care nu înțelegea valoarea educației, dar eu o înțeleg. Nu știu să citesc sau să scriu – de aceea sunt doar șofer de taxi. Copiii noștri mă au ca tată și te au pe tine ca mamă și ei știu că vom face tot ce putem ca să le oferim un viitor mai bun.

Mi-a luat mâna și mi-a masat-o.

— Vreau ca ei să aibă toate lucrurile pe care nu le-am avut eu. Te iubesc, Mahgul, pentru că ești o soție și o mamă minunată.

Îmi plăcea felul în care vorbea cu mine. După ani de căsătorie, el a devenit totul pentru mine. Era uimitor felul în care ne oferea dragoste mie și copiilor. Avea atât de multă energie și entuziasm să-și facă familia fericită. Lua foarte puțin de la noi și dădea foarte mult. A devenit prietenul meu, sufletul meu pereche, era totul pentru mine. În anumite momente îmi era chiar ca o soră și bârfeam împreună. El era sprijinul meu și profesorul meu în viață, tot așa cum îmi era soț și iubit.

După câțiva ani de căsătorie, mama s-a plâns că nu îi vizitam cât de des ar fi trebuit.

— Mamă, e vina ta pentru că nu vă vizitez foarte des.

Mama a fost șocată și s-a gândit că m-a supărat în vreun fel. A întrebat de ce. Am zâmbit.

— E greșeala ta, pentru că m-ai măritat cu acest bărbat pe care îl iubesc foarte mult.

Mama a început să râdă. Îmi aduc aminte cât de fericită era să mă vadă mulțumită de viața mea de familie. Asta își dorește orice mamă pentru fiica ei, nu-i așa? Aș vrea ca fiicele mele să fie la fel de fericite ca mine în căsniciile lor. Nu pot să uit cât de bun și

grijuliu a fost soțul meu, de prima dată când l-am văzut, în ziua nunții. Fiecare amintire cu el îmi aduce bucurie, cu excepția momentului când suferința a coborât asupra mea, iar lumea mea s-a întunecat. Din ziua aceea m-am simțit incompletă.

Îmi amintesc fiecare detaliu. M-am trezit dimineață devreme și l-am văzut pe soțul meu că stătea tăcut pe saltea și bea ceai. Mi s-a părut ciudat. M-am ridicat și m-am pus lângă el.

— Dragul meu, de ce nu m-ai trezit? Ți-aș fi făcut ceaiul.

— Mahgul, a zis el încet, de ce să te trezesc? N-am vrut să te deranjez.

A zâmbit și a glumit:

— Dormeai profund și arătai de parcă visai ceva frumos.

— Nu, am avut un coșmar, care m-a trezit. Nu mi-a plăcut deloc!

M-a întrebat cu vocea lui blândă:

— Despre ce a fost visul care a speriat-o pe soția mea cea puternică? Spune-mi.

— A fost atât de îngrozitor, încât nu mă puteam mișca. Parcă încremenisem. Am visat un fel de animal de care n-am mai văzut și care ne urmărea. Tu încercai să mă salvezi de animalul ăla ca un dragon. Ne țineam de mâini și încercam să fugim, dar era vânt foarte puternic și ne îngreuna fuga. Tu mă țineai strâns de mână și mă trăgeai după tine, dar dragonul venea din urmă, apoi am simțit că mi-ai dat drumul. M-am întors, dar din gura dragonului ieșea foc și mi te-a luat. În clipa aceea, am fost îngrozită și am încercat să strig. Apoi m-am trezit. Oh, Doamne, toba *(ai milă), a fost oribil! Mi-am spus toate* kalema *(versete din Coran), iar când te-am*

văzut dormind lângă mine m-am simțit mai bine și m-am culcat la loc.

El m-a ascultat cu atâta grijă și atenție, încât am simțit un val de afecțiune. Se uita la mine ca un iubit tânăr care privește în ochii iubitei lui. L-am îmbrățișat, iar el a făcut la fel.

— Ei bine, nu prea mă pricep la interpretat, dar cred că a fost doar un vis. Ce altceva pot să spun?

M-am eliberat din îmbrățișarea lui.

— Mă simt un pic mai bine acum, că ți-am spus, dar tot sunt îngrijorată.

El s-a ridicat, și-a luat pakol-*ul (pălărie afgană), s-a uitat în oglindă și mi-a spus să-l urmez la ușa din față. După ce s-a încălțat și s-a îndreptat spre ușa de la intrare, s-a oprit brusc.*

— Mahgul, stai un minut.

Am întrebat ce se întâmplase, dar n-a răspuns. S-a întors pe coridor, și-a dat jos pantofii și a intrat în camera unde dormeau copiii. S-a aplecat și i-a sărutat pe frunte pe toți patru. Când s-a ridicat, i-am spus că a făcut-o de parcă nu avea să-i mai vadă vreodată.

— Știu că îi iubești, dar o să întârzii la lucru. Grăbește-te!

S-a apropiat de mine, cu brațele întinse.

— Da, ai dreptate. Am vrut doar să-i sărut, iar acum vreau să fac la fel cu mama lor. Nu se știe niciodată când o să te revăd.

Iar cu asta m-a sărutat și pe mine pe frunte, apoi ne-am dus împreună spre ușă și ne-am luat rămas-bun. El s-a dus spre taxiul lui, care, ca de obicei, era parcat în fața casei. În timp ce pornea motorul, am continuat să ne uităm unul la altul, de parcă urma să nu ne mai vedem niciodată. Aveam acest sentiment

ciudat – o voce îmi spunea să nu-l las să plece – dar l-am ignorat și i-am făcut cu mâna în timp ce pleca.

M-am întors și mi-am început treburile zilnice. Am pregătit micul dejun pentru copii. Doar cei doi copii mai mari mergeau atunci la școală. M-am dus să-i trezesc. Cei mai mici se trezeau oricum, pentru că le plăcea să-i privească pe fratele și pe sora lor pregătindu-se de școală. Am luat micul dejun împreună, în jurul micii desterkhan *pătrate. M-am uitat la fețele lor și m-am speriat. Nu știam de ce, dar simțeam că pierdusem ceva. Mi-am băut ceaiul și am încercat să mă calmez.*

— Doamne, ai milă de mine, mi-am zis, în timp ce le dădeam copiilor ghiozdanele și le făceam cu mâna. Apoi am închis ușa și am început să mătur prin camere și să fac ordine unde dormiseră copiii, în timp ce micuții se jucau în grădină, la soare.

Tocmai mă întrebam ce să-i gătesc soțului meu pentru cină când am auzit o bătaie puternică în ușă. Fiul meu cel mic a fugit spre ea, dar i-am strigat:

— Așteaptă, copile, vreau să deschid eu. Cine o fi?

Era o oră ciudată pentru un vizitator, deoarece majoritatea oamenilor sunt ocupați înainte de prânz. Apropiindu-mă de ușă, am auzit o femeie plângând. Înainte să ajung la ușă, am strigat:

— Mamă, ce e? De ce plângi?

Am deschis și am văzut-o pe mama, cu capul îngropat în burqa. *A ridicat privirea și m-a îmbrățișat.*

— Oh, fata mea, ești ca o oală fără capac acum, iar copiii tăi sunt foarte singuri.

— Despre ce vorbești? Te rog, nu spune prostii. Care e problema?

Copiii au alergat spre mine și mi s-au agățat de picioare.

— Mamă, spune-mi, tata e bine?

Tata îmbătrânea, deseori nu se simțea bine și am crezut că se întâmplase ceva cu el. Mama a început să țipe și am observat că femeile dintr-o altă familie au urmat-o, iar în spatele lor i-am văzut pe tata și pe unul dintre frați. Toți plângeau, iar copiii mei au început să plângă și ei. Încă eram șocată și speriată, nu știam ce să fac. Printre toate acele plânsete și țipete, uitasem cum să plâng. Mama s-a așezat în praful de pe jos și i-a strigat pe copii.

— Veniți la mine, copii. V-ați pierdut tatăl, e mort!

Când am auzit aceste cuvinte, am început să mă lovesc peste față. Am strigat la mama, nevenindu-mi să cred. Cum putea fi adevărat, când încă îi simțeam căldura mâinilor? Am început să blestem pe toată lumea; l-am blestemat până și pe Domnul. Copiii mei strigau:

— Padar jan, *tatăl nostru drag e mort!*

Cred că trebuie să mă fi prăbușit, cineva m-a cărat în casă. După câteva ore, rudele și vecinii au început să se adune acasă la mine, să jelească, dar eu continuam să întreb de soțul meu; voiam să-mi fie adus. Am văzut că cei doi copii mai mari stăteau lângă mine. Fratele mele se dusese să-i aducă de la școală. Și ei plângeau și strigau. Lumea mea se prăbușise. Eram devastată, iar acum știam că acele premoniții de dimineață se adeveriseră.

Un pic mai târziu, au adus acasă trupul soțului meu. Era deja în sicriu. Fratele meu se ocupase de tot. Nu pot să descriu ce simțeam; tot ce-mi amintesc este că stăteam aproape de capul lui, iar copiii erau în jurul sicriului. Îi vedeam doar fața; avea câteva vânătăi, dar tot nu știam cauza morții. Fața lui arăta de parcă ne zâmbea, iar ochii îi erau deschiși. Am vorbit cu trupul mort al scumpului meu.

— Cine ni te-a luat? Uită-te la noi! Cine o să mai aibă grijă de noi? Tu spuneai mereu că vom trăi împreună pentru totdeauna. Tu ești cel necredincios, mă lași la jumătatea vieții. Ridică-te! Uită-te la noi! Nu ne poți lăsa singuri!

Copiii plângeau și își strigau tatăl. Chiar și inima celui mai rău dușman al nostru sau al celei mai rele persoane de pe lume s-ar fi topit dacă ne-ar fi văzut pe mine și pe copii adunați în jurul sicriului. Viețile noastre se sfărâmaseră într-o singură zi. Fratele meu a venit la mine cu lacrimi în ochi și mi-a spus că era timpul să ia trupul.

Am țipat. Parcă voiau să-mi scoată inima și să o pună în sicriu, unde nu ar mai fi avut viață în ea. Când au acoperit sicriul, am devenit isterică. Mă țineam strâns de el și nu voiam să-i dau drumul. Vălul mi s-a desfăcut de pe cap, în timp ce mă chinuiam să urmez sicriul afară. Curtea noastră era plină de bărbați, dar nu-mi păsa. Am căzut, iar rochia și șalvarii mei s-au umplut de praf. Copiii au alergat după mine, în timp ce eu încercam să-i opresc pe oameni să-mi ia soțul. Mama și alte femei au vrut să mă tragă înapoi. A fost o scenă teribilă. În cele din urmă, tata m-a prins și m-a ținut strâns în brațe, să nu mai pot merge după sicriu. Voiam să mor și eu. Pierdusem totul. Am plâns și am plâns, până când n-am mai avut lacrimi, nici voce, iar buzele îmi erau crăpate și sângerau.

Îmi pierdusem direcția în viață; nu puteam să mă gândesc nici la ce să le dau copiilor să mănânce, așa că mama a fost cea care a trebuit să aibă grijă de ei. Nu aveam poftă de mâncare. A început să se întunece; femeile stăteau în jurul meu, iar unele îmi umezeau fruntea cu apă, să mă învioreze, când, brusc, mi-am dat seama că nu știam de ce murise. I-

am strigat pe tata și pe fratele meu, m-am ridicat și am fugit în camera bărbaților. Fratele meu m-a văzut și m-a condus afară.

— Ce faci aici, Mahgul? Controlează-te. Ce se va întâmpla cu copiii tăi dacă o iei razna?

Am început să plâng.

— Frate, am venit să te întreb ce s-a întâmplat. Trebuie să știu cum a murit.

Fratele meu a început să plângă.

— Era în taxi, lua niște pasageri spre Pul-e-Khumri. Tocmai ajunsese la drumul principal, când o cisternă a lovit taxiul. A trecut direct peste el și i-a strivit pieptul de volan. A murit pe loc. Când am ajuns acolo, i-am văzut mașina distrusă, dar cisterna dispăruse. Nu știu cărei firme îi aparținea. Unul dintre fiii pasagerilor mi-a spus ce s-a întâmplat. Pasagerii au fost salvați, dar soțul tău a murit.

Am plâns cu fratele meu. M-am întors în camera mea și m-am uitat la cei patru copii ai mei strânși lângă mama. Erau devastați. Mi-am amintit cum îi pupase pe toți dimineață. A avut dreptate; a fost ultima dată când ne-a văzut. Coșmarul meu se adeverise. Cisterna care îl omorâse fusese monstrul din visul meu.

Au trecut zile, apoi săptămâni, iar numărul celor care ne vizitau a scăzut. În cultura noastră, rudele și prietenii apropiați gătesc pentru o familie îndoliată timp de 40 de zile după moartea cuiva. Așadar, timp de 40 de zile, familia mea și prietenii noștri mi-au adus mâncare și mi-au ținut companie. La vremea aceea, simțeam marea pierdere, dar nu înțelegeam pe deplin ce mă aștepta. Nu cunoșteam responsabilitățile pe care le aveam acum ca văduvă și ca mamă.

O vreme, am reușit să plătesc școala copiilor cu banii pe care eu și soțul meu îi economisisem, dar s-

au terminat. A trebuit să-i plătesc o sumă mare de bani fratelui meu pentru înmormântare. Familia mea a fost bună și a refuzat să ia toată datoria, spunând că voi avea nevoie de ei ca văduvă cu patru copii mici. Nu aveam nicio sursă de venit, așa că, inevitabil, a venit ziua în care am rămas fără bani. A trebuit să împrumut de la părinți și de la fratele meu, să avem ce mânca. Toți am început să slăbim și să devenim palizi. Fețele noastre arătau de parcă se pusese praf pe ele. Am continuat să împrumut bani, pentru că nu aveam de ales.

Cu fiecare zi simțeam tot mai acut durerea pierderii soțului meu. Îmi pierdusem partenerul cu care împărtășisem fiecare detaliu al vieții, pierdusem un prieten apropiat, care mă enerva, dar mă făcea și să râd, și îmi pierdusem iubitul. Pe deasupra, îl pierdusem pe cel care avea grijă de noi.

Familia mea a început să se îngrijoreze pentru că împrumutam mereu bani de la ei. Nu îi acuz, nici ei nu erau foarte bogați, dar m-a deranjat când s-au înfuriat pe mine. În cele din urmă, au încetat să mă mai împrumute. Totuși, eram prea mândră să iau bani de la străini precum prietenii soțului meu sau vecini.

Într-o seară, mergeam cu copiii spre casă – cu mâinile goale – ne întorceam de la părinții mei. Mama îmi spusese:

— Fata mea, fratele tău câștigă doar cât să ne umplem stomacul noi și copiii lui. Ai împrumutat de la noi de o sută de ori, fără vreun semn că ai putea să-i dai înapoi. Te rog, nu mai cere. Du-te și fă ceva. Ești încă tânără; mărită-te cu un alt bărbat, pentru că devine prea mult pentru noi. Din ziua în care a murit soțul tău a trebuit să avem grijă de încă cinci guri flămânde.

Rumegam cuvintele mamei, deși erau dureroase. Am încercat să înțeleg ce voise să spună. În cultura mea, se obișnuiește ca văduvele să se recăsătorească deseori cu un cumnat, dar eu nu aveam niciunul. Singura alternativă era să cerșesc pe străzi. Nu aveam bani să cumpăr mâncare pentru copii. Când am ajuns acasă, le-am spus să se culce devreme, pentru că nu aveam nimic de mâncare. Nu au zis nimic, dar fata cea mai mică a plâns toată noaptea.

Dimineață devreme mi-am luat burqa, *am lăsat copiii acasă și am ieșit să caut de lucru. Doar fiului meu cel mare i-am spus ce voiam să fac și că mă voi întoarce în curând. Am bătut la ușa fiecărei case, întrebând dacă aveau nevoie de o slujnică. O femeie al cărei soț era bogat mi-a dat niște haine de spălat, iar după o vreme am devenit cunoscută în cartier pentru că spălam și făceam curățenie. Nu aveam educație, așa că era singura muncă pe care puteam să o fac. Unele familii erau bune și îmi dădeau suficienți bani să pot cumpăra mâncare; altele profitau de situația mea și mă plăteau foarte puțin sau îmi dădeau mâncare pentru fiecare zi de lucru. Totuși, eram disperată și acceptam orice ca să-mi pot hrăni copiii.*

Într-o după-amiază, în drum spre casă, după ce spălasem și făcusem curățenie într-o casă din sat, am observat niște băieți alergând și ridicând în aer nori de praf. Se uitau spre cer și strigau:

— Azadi! Azadi!

Fiecare dintre ei voia să prindă zmeul care zbura liber. Era toamnă, anotimpul zmeielor, când vântul este perfect pentru asta. Noi îi spunem Gudiparan Bazi, *adică „păpușă zburătoare". Zmeul era frumos, ca o pasăre exotică plonjând și planând pe cer. M-am simțit foarte bine privind bucuria de pe fețele copiilor*

și dorința lor de a prinde acele bucăți de hârtie colorată și de bambus, care formau acel azadi.

În fiecare toamnă, în Mazar, băieții și uneori bărbații formează echipe și participă la competiția zmeielor. Grupurile au două zmeie mari și doi oameni care le înalță. Unul este liderul, persoana care înalță de fapt zmeul, iar celălalt este charkha gir *(cel care ține sfoara). Zmeul este controlat de* tar *– sfoară – care este încolăcită pe* charkha *(mosor din lemn, pentru zmeie). Tatălui meu îi plăceau zmeiele și știam că acelei* tar *trebuia să i se acorde o atenție specială. Era nevoie de mai multe ore pentru pregătirea de competiție. Din sticlă pisată și orez pisat se face* sheesha *(o pastă care acoperă sfoara). Sforile zmeielor au culori diferite, iar uneori se asortează cu zmeul. Zmeul care taie sfoara altui zmeu este învingător.*

Înălțarea zmeielor este un joc tradițional pentru băieții și bărbații afgani. Nimeni nu știe exact când a început, dar se joacă de mai bine de o sută de ani. S-ar putea să provină din China, unde se presupune că își au originea zmeiele. Talibanii au interzis înălțarea zmeielor, spunând că nu erau islamice, dar după căderea regimului lor a redevenit legală și populară. Totuși, poate fi periculoasă, unii oameni se rănesc atunci când urmăresc zmeiele peste acoperișuri și cad sau sunt distrași alergând pe stradă și sunt loviți de vreo mașină.

Fetelor nu le este permis să înalțe zmeie, dar tata îmi spunea cât de mult îi plăcea. Obișnuia să facă zmeie pentru fratele meu mai mare. Mi se dădea voie să ajut la tăiat și la lipit hârtia în jurul celor două bețe care țineau laolaltă zmeul. Privind scena cu acel azadi, *mi-a venit o idee și am zâmbit. Când am ajuns acasă, l-am găsit pe fiul meu cel mai mare încercând*

să-și repare zmeul. L-am întrebat dacă îl poate repara.

— Desigur, mamă; pot chiar să fac unul nou.

În clipa aceea, arăta și vorbea exact ca tatăl lui, iar asta mi-a făcut inima să plângă. M-am dus la el și l-am îmbrățișat.

— Uite, fiule, am o idee. Nu vreau să încetezi să mergi la școală doar pentru că acum suntem săraci. O să mă asigur că vom îndeplini dorințele tatălui tău. O să încep să fac zmeie.

Mi-am dat seama că nu mă crede, dar a venit cu mine la magazin, să întrebăm de unde puteam lua materiale pentru confecționat zmeie. Vânzătorul ne-a spus că ar trebui să încercăm în bazarul mare. Astfel, am luat toți banii pe care îi câștigasem în ziua aceea din spălat și curățenie și i-am cheltuit pe hârtie colorată, bețe din lemn și sfoară pentru zmeie. Eram amândoi entuziasmați pe drumul spre casă. Ne-am oprit la un magazin local și l-am întrebat pe patron dacă ar cumpăra zmeie de la noi. A fost foarte încântat:

— Acum, că talibanii nu mai sunt, se vând bine. Dacă sunt bune, o să le cumpăr de la voi.

Când am ajuns acasă, le-am spus celorlalți copii că o să începem o afacere de confecționare de zmeie. Eu și copiii nu aveam o idee foarte clară cum o să facem asta, dar eram hotărâți să o ducem la capăt. Fiul meu era încrezător că știa destule despre zmeie și despre confecționarea lor. La început, am făcut multe greșeli și a fost neplăcut, pentru că tăiam nepotrivit sau stricam materialele și erau pierderi costisitoare. Hârtia trebuie asamblată corect, altfel zmeul nu va zbura cum trebuie. Copiii afgani sunt experți și nu cumpără un zmeu care nu este bine făcut. Mă enervam foarte tare dacă vreunul dintre noi greșea și

le aminteam copiilor că nu ne permiteam să cumpărăm alte materiale. Fiica mea cea mai mică a plâns mult, ea era certată cel mai des pentru că greșea. În cele din urmă, am învățat să facem zmeie foarte bune, după ce ne-am dus la magazinele care vindeau zmeie și ne-am uitat foarte atent la felul în care erau asamblate. Apoi, am aplicat la zmeiele noastre cele învățate acolo.

De atunci, eu și copiii am lucrat. Fiul meu cel mai mare vindea zmeiele patronului de magazin, după școală, iar fiica mea cea mai mare era pricepută la design. Toți știm ce fel de zmeie le plac băieților din sat și de care vor cumpăra cu banii lor de buzunar. E ca o fabrică; eu tai hârtia colorată în triunghiuri, pătrate sau cercuri, iar fiicele mele atașează bețe și le lipesc pe colț câte o floricică sau o stea. Toți suntem implicați în afacerea de familie. În cele din urmă, cei mai mici copii ai mei au ajuns la vârsta școlară și am avut suficienți bani să-i trimit și pe ei la cursuri.

Pentru o vreme, după moartea soțului meu, mi-am pierdut dorința de a trăi. Totuși, dacă închideam ochii, îi vedeam fața blândă și îi auzeam vocea spunându-mi să nu-mi pierd speranța. Mi-am promis că voi reuși să-mi câștig pâinea, că voi fi mama ai căror copii se vor duce la școală și vor deveni profesori sau medici.

Mă văd pe mine și pe copiii mei ca pe niște magicieni pentru alți copii. Din câteva bucăți de lemn, câteva coli de hârtie colorată și sfoară putem face o păpușă dansatoare pe cer. Îmi place să cred că în acele zmeie sunt purtate visele și speranțele copiilor afgani, plutind și plonjând liber pe cer. Zmeiele făcute de noi sunt foarte căutate în bazarul din Mazar și în nordul Afganistanului.

Fareshta, fiica mea cea mai mică, mi-a spus odată:

— Mamă, sunt fericită când pun floarea asta pe zmeu. O văd, viu colorată, sus pe cer și simt că zbor cu ea, pentru că eu am făcut-o.

Acum, familia mea este vestită pentru confecționarea de zmeie. Uneori, copiii vin chiar acasă la noi și întreabă de cel mai nou model, dar este o muncă meticuloasă și obositoare. E nevoie de concentrare și atenție la detalii. Dacă greșim la tăierea hârtiei, zmeul nu poate fi asamblat. Băieții se plâng de efort. Ei vor să fie afară, să se joace cu ceilalți băieți, nu să vândă zmeie pe străzi, dar eu le spun că e nevoie să-și facă treaba, pentru că așa câștigăm banii cu care își vor plăti educația. Le amintesc de visul tatălui lor ca ei să devină profesori, medici și ingineri.

Mă bucur că am creat o afacere profitabilă. Am dobândit un meșteșugul, la fel și copiii mei. Primăvara, toamna și vara vindem mai multe zmeie, dar iarna nimeni nu le vrea, așa că trebuie să supraviețuim cu economiile făcute în restul anului. Confecționarea zmeielor ne dă speranță, și mie, și copiilor mei. Și îmi place să cred că zmeiele noastre le aduc bucurie băieților și bărbaților care se joacă cu ele.

Din ceea ce ne-a spus Mahgul la *Ora femeii afgane* și din ceea ce am văzut aici, în Marea Britanie, îmi este clar că pentru femeile afgane este important să aibă independență. Mahgul, o văduvă care crezuse că viața ei s-a terminat odată cu moartea soțului, a dovedit că este posibil să preia controlul și să-și asigure o viață fericită și independentă financiar, chiar dacă este analfabetă. Și-a folosit îndemânarea și imaginația și a început o nouă viață alături de copiii ei.

În perioada în care am lucrat la emisiune, mi-am dat seama cât de importantă era independența financiară pentru mine și pentru alte femei afgane. Să am un loc de muncă bun, să-mi câștig banii și să nu fiu o povară pentru familie s-a dovedit crucial. Mi-a permis să iau decizii foarte dificile și să devin o persoană liberă și independentă, care poate să aleagă viața pe care vrea să o trăiască.

Când mă gândesc la greutățile pe care le-aș fi înfruntat dacă nu aș fi putut fi independentă și dacă n-aș fi putut lucra, sunt recunoscătoare pentru norocul pe care l-am avut. Consider că sunt o femeie foarte norocoasă pentru că am avut oportunitatea de a merge la școală, că am putut să lucrez și să-mi folosesc talentul într-un fel pozitiv, la fel ca Mahgul.

Povestea Bakhtawarei

Băiatul-fată

Mergând cu pași mari, Bakhtawara lăsa în urmă o dâră de praf. Începea să se întunece, iar oamenii se grăbeau spre casele lor. Pășea larg, cu arma atârnată pe umăr, mergând spre casă cât de repede putea. Pe drum, câțiva săteni i-au făcut cu mâna, strigând că nu vor întârzia la întâlnirea bătrânilor, de a doua zi.

Bakhtawara locuia în Gurbuz, provincia Khost, din sud-estul Afganistanului. E un ținut aspru: iernile sunt friguroase, verile caniculare. Locuitorii din Khost sunt cunoscuți ca fiind înalți, lați în umeri și arătoși. Sunt renumiți pentru că sunt harnici și le place muzica și dansul. Un prieten de-ai mei din Khost, căruia îi place să danseze și să cânte la tobe, mi-a spus cândva că nici măcar talibanii nu i-au putut împiedica pe cei din provincia lor să se bucure de dans și *dohl* (tobe). Fiecare ocazie deosebită a unei familii din Khost este marcată de dansul local numit *attan*, la care participă bărbații din familie îmbrăcați cu șalvari și *kamiz* după moda locală și turban cu *shamla* înaltă (parte a turbanului care iese în afară, ca o coadă de păun). Femeile dansează împreună în cerc, măturând podelele cu rochiile lungi, brodate. Locuitorii din Khost sunt renumiți și pentru că sunt bogați, în comparație cu alte triburi din Afganistan. Și vorbesc paștu cu accent puternic, dificil de înțeles pentru cineva ca mine, care vorbește limba paștu din partea de est a Afganistanului.

În general, afganii sunt foarte ospitalieri, dar pașt unii sunt considerați cei mai generoși și mai primitori cu străinii. Dacă te trezești noaptea într-un sat din Afganistan, aproape sigur ți se va oferi un loc unde să stai. Gazdele vor împărți cu tine orice mâncare ar avea, vor rupe o bucată din pâinea lor și ți-o vor da. Pașt unii cred în respectarea oaspeților și onorează persoana care alege să se adăpostească în casa lor. Mama îmi povestea despre perioada copilăriei ei din provincia Kunar, când aveau chiar mai mult de zece musafiri în fiecare noapte. Cei mai mulți erau oameni care îl întâlniseră pe bunicul pe câmp, în drumul lor spre Pakistan, și aveau nevoie de un popas în călătoria lor, ca să se odihnească. Bunicul, care era agricultor, îi aducea acasă și le punea pe femeile din familie să gătească pentru ei. Mama spunea că pentru el nu conta dacă oamenii aceia își aminteau apoi de el; pur și simplu, era fericit că îi ajuta. Bunica obișnuia să se plângă că străinii aceia le mâncau mâncarea și le lăsau copiii flămânzi, dar bunicul ridica din umeri și spunea că el era paștun și asta făcea parte din obiceiuri. La fel ca mii de săteni paștuni, credea că un oaspete e un prieten al Domnului și trebuia tratat bine.

Cei mai mulți paștuni sunt agricultori, ceea ce înseamnă că majoritatea disputelor dintre ei sunt pricinuite de apă sau pământ. De-a lungul timpului au avut loc certuri urâte. Unii oameni au fost omorâți și au fost divizate familii din cauza acestor dispute. În această provincie montană, oamenii își rezolvă problemele zilnice convocând o *jirgah*, o adunare a bătrânilor. Dacă o familie are o dispută financiară sau o ceartă din cauza pământului, nu se duc la autorități, ci convoacă *jirgah*.

Gurbuz, locul de naștere al lui Bakhtawara, este unul dintre cele douăsprezece districte ale provinciei Khost și se află în apropiere de Waziristanul de Sud, la granița cu Pakistanul. Gurbuz este format din mai multe sate mici, iar cultura tribală și tradițiile au rădăcini adânci aici; pământul este arid și muntos, ceea ce face ca agricultura să fie dificilă. Mulți bărbați tineri se duc în Pakistan, Emiratele Arabe Unite sau Arabia Saudită, în căutare de locuri de muncă, nu doar din Gurbuz, ci de peste tot din provincia Khost. Cei mai mulți sunt analfabeți, provin din familii foarte sărace, iar obiceiul de a pleca în străinătate a venit în Afganistan din Pakistanul vecin. De aceea sunt multe familii bogate, pentru că bărbații lucrează în străinătate. Deseori, soțiile și copiii sunt lăsați singuri pentru mult timp. Unele femei au spus că ar prefera să fie sărace decât să trăiască departe de soții și fiii lor, dar tentația banilor este prea mare ca să reziste. Drept urmare, multe femei au o mare responsabilitate în familie. Ele fac de regulă tot ce ar face în mod normal bărbații. Se ocupă de muncile câmpului și au grijă de familia rămasă acasă, sunt tratate aproape ca bărbații.

Bakhtawara era o astfel de femeie. Povestea ei ne-a fost prezentată de Fawzia Khosti, o reporteră a *Orei femeii afgane*, care era și ea din provincia Khost. Fawzia era studentă la medicină și participase la unul dintre seminarele organizate de noi pentru biroul BBC din Kabul. Ne-a atras atenția din prima zi a cursului prin descrierile vieții din provincie. Ne-a spus despre femeile din satul ei, despre ținuta lor de nuntă și despre personaje fascinante ca Bakhtawara. Fawzia era o ascultătoare regulată a emisiunii și știa că vom fi atrași de

poveștile ei interesante. Deși auzisem despre femei din satele paștune ce fuseseră obligate să se poarte ca bărbații, nu mai avusesem o astfel de femeie în emisiune, așa că povestea Bakhtawarei era cu atât mai specială.

Ca parte a formării, Fawzia a învățat două săptămâni cum să adune și să înregistreze povești. I-am împrumutat echipament de înregistrare, iar ea a promis că va face reportaje despre mortalitatea infantilă, despre tradițiile și cultura din Khost și, desigur, despre povestea de viață a Bakhtawarei. Am vrut să mă duc în Khost să o cunosc personal pe Bakhtawara, dar situația de acolo era atunci prea periculoasă. În schimb, a trebuit să mă mulțumesc să-i aud vocea în căști, din Londra. I-am cerut Fawziei o imagine cât mai detaliată a Bakhtawarei: cu ce era îmbrăcată, cum mergea, ce mânca. Ascultând-o vorbind, am avut sentimentul că Bakhtawara era o femeie ale cărei sentimente îi fuseseră furate cu mult timp în urmă și închise undeva unde nici măcar ea nu putea ajunge. Societatea în care trăiește i-a luat dreptul de a trăi ca o femeie; pe de altă parte, a câștigat un tip de libertate la care nicio femeie afgană n-ar fi putut spera vreodată.

După un drum lung și prăfuit, Bakhtawara a ajuns acasă, iar copiii au alergat afară să o întâmpine. I-a dat arma tânărului ei nepot Shah Mahmoud, să o pună la loc sigur, și și-a dat jos încălțămintea prăfuită. Purta *chapli*, un fel de sandale importate din Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan. Una dintre nepoatele ei i-a turnat apă pe picioare și pe sandale. Fiecare dintre copii avea o altă sarcină.

Bakhtawara a intrat în casă, iar femeile și fetele au salutat-o. Cumnata ei s-a ridicat și i-a oferit locul, în semn de respect. S-a așezat pe salteaua micuță de lângă geam, și-a dat jos turbanul mare, negru, mirosind greu a transpirație proaspătă, și l-a pus pe pervaz. În locul lui și-a pus o tocă albă brodată, deși praful și mizeria îi dăduseră o nuanță gălbuie. Copiii s-au adunat în jurul mătușii lor, nerăbdători să primească dulciuri, așa cum făcea ea deseori când venea acasă. Chicoteau în jurul Bakhtawarei, băgându-și mâinile în buzunarele vestei negre, pe care o purta cu șalvari și *kamiz*.

Familia s-a adunat în jurul unei *desterkan*, pe care au fost puse farfurii și boluri cu mâncare. Din boluri se ridica o aromă apetisantă de supă de carne. Bakhtawara a rupt o bucată mare de pâine și a cufundat-o într-unul din boluri. Și copiii rupeau pâine – toată lumea o înmuia în boluri! Au tot rupt pâine, până când bolurile s-au umplut, iar Bakhtawara le-a spus să se oprească.

— Destul! O să fie fără zeamă dacă mai puneți multă pâine.

Mâinile Bakhtawarei erau aspre și uscate, după ani de muncă la câmp. Cumnata ei a adus carnea separat pe o farfurie, cu ceapă și ardei iute verde. Carnea a fost pusă în fața Bakhtawarei. Fiind cap de familie, se aștepta de la ea să o împartă tuturor egal. După ce au a terminat de mâncat, Shah Mahmoud a adus apă, ca toată lumea să se spele pe mâini. Mai întâi i s-a oferit lui Bakhtawara, apoi și celorlalți. De obicei, Bakhtawara le spunea ce făcuse în ziua aceea; femeile ascultau cu atenție fiecare cuvânt.

— Mâine trebuie să mă trezesc devreme, pentru că *jirgah* nu a terminat de ascultat disputa dintre două familii.

Cumnata ei a întrebat:

— Spune-mi, *Hajiani*, ce vrea familia lui Khan Mohammad?

Bakhtawara a băut din ceaiul verde.

— Khan Mohammad vrea ca fratele lui să împartă casa egal, dar fratele lui vrea mai mult decât i se cuvine.

— De ce vrea un frate mai mult? Cu siguranță, amândoi au moștenit părți egale din pământul părinților, a spus cumnata Bakhtawarei.

— Fratele vrea mai mult pământ pentru că a lucrat la casă mai mult decât Khan Mohammad și are o familie mai mare.

— Și ce propune *jirgah*?

Bakhtawara și-a dres vocea.

— Ei bine, noi am sugerat să se împartă în mod egal. Fratele mai mare trebuie să accepte că Mohammad Khan trebuie să-și primească partea și din suprafața de teren pe care este construită casa. Dar ei doi mai trebuie și să ridice un zid, să separe cele două părți. Am propus ca Mohammad să-i plătească o sumă de bani fratelui mai mare.

Din felul în care a răspuns Bakhtawara, cumnata ei a înțeles că pusese suficiente întrebări și era obosită, după ce muncise o zi lungă la câmp și apoi încercase să rezolve problemele altora. Așa că a zis încet:

— Hajiani, să-ți dea Domnul putere și fericire pentru că faci toate acestea și pentru că ai grijă și de familie. Acum o să te las să te odihnești și să dormi.

Bakhtawara i-a spus cumnatei:

— Voi sunteți familia mea. Dacă nu am grijă de voi și de copii, Domnul nu mă iartă. Când tata a murit, mi-a lăsat această responsabilitate. Mi-a cerut să promit că o să fiu umăr lângă umăr cu singurul

meu frate și că o să-mi ajut familia în orice fel posibil, așa că mă supun dorințelor tatălui meu.

Bakhtawara a pus cana pe podea și s-a ridicat, să se ducă la mult necesara odihnă. Singură în cameră, și-a dat jos toca, iar părul lung, șaten i-a căzut pe umeri. Apoi și-a dat jos vesta, șalvarii și *kamiz*-ul. Stând lângă geamul deschis, o briză răcoroasă îi mângâie pielea; trupul unei femei neatinse ieșea de sub hainele bărbătești.

Părinții îi schimbaseră înfățișarea din femeie în bărbat, îmbrăcând-o ca pe un băiat, încă de când era copil. Să-și îmbrace fetițele ca pe băieți în copilărie este o practică frecventă printre unele familii din Afganistan. Un băiat reprezintă viitoarea prosperitate a familiei; duce mai departe numele familiei și părinții pe el se vor baza, în cele din urmă, să aibă grijă de ei la bătrânețe. Fetele sunt considerate oaspeți temporari în familie, deoarece când cresc și se mărită formează o familie cu fiul altcuiva și își vor duce meșteșugul în altă casă.

Bakhtawara s-a uitat la imaginea ei din oglinda mică ce atârna lângă ușă. Ochii verzi păreau ai unei femei și, totuși, o priveau cu determinarea nestrămutată și cu stoicismul unui bărbat. Și-a tamponat obrajii și buzele, care păreau ai unei femei obișnuite, dar mâinile îi erau aspre acolo unde pielea fusese arsă de soarele sub care lucrase zile lungi. S-a uitat în oglindă la umerii ei lați și la trupul solid și a oftat. Obosise să aibă grijă de alții și își dorea ca cineva să aibă grijă de ea. Își dorea un bărbat tânăr și galant, care să o țină de mână; voia să fie persoana specială din ziua nunții ei. Uneori, Bakhtawara își imagina scena nunții. Bărbatul visurilor venea la familia ei să-i ceară mâna, iar părinții ei cereau o grămadă de bani, pentru că ea

era foarte valoroasă. În fanteziile sale, pretendentul ei își dorea atât de mult să se căsătorească cu ea, încât nu-i păsa cât de mult are de plătit. Apoi, se gândea la copii: primul ei copil va fi un băiețel, următorul o fetiță, iar aceasta va fi îmbrăcată și tratată de întreaga familie ca o fată. Bakhtawara a zâmbit, bucurându-se de lumea sa de vis. Se gândea la această viață imaginară doar când era singură în camera ei, nevăzută de alții.

Bakhtawara avea 35 de ani, dar pielea îi era ridată și bronzată ca a bărbaților mai în vârstă din sat. De atâtea ori își dorise să se dea cu rimel sau să-și deseneze mâinile cu henna, să-și orneze părul cu agrafe colorate, să poarte brățări din sticlă, la fel ca alte fete din familia ei. Foarte rar, în unele seri, își permitea să se simtă femeie. Începea prin a-și atinge încet fața și gâtul, apoi își îndrepta mâinile spre sâni; simțea o căldură crescând în trupul ei și respirația i se iuțea, dar, îndată ce se uita în jos, la picioare, senzația se oprea. Vederea unghiilor ei murdare de la picioare și a pielii arse îi amintea că viața ei era cea a unui bărbat, nu a unei femei, și se simțea rușinată și jenată. Trăgea aer în piept, își recita *kalema* și își suprima sentimentele.

Bakhtawara a scuturat din cap și și-a spus că a doua zi avea o grămadă de treabă. *Charpoie* era acoperit cu un cearșaf alb, brodat de mână special pentru ea, de una dintre nepoatele ei. Era în stil specific paștun, cu flori mari roșii, mov și roz, cu frunze lungi legate una de alta, de ambele părți ale cearșafului. Bakhtawara și-a tras peste picioare plapuma lungă și îngustă și și-a reprimat toate sentimentele feminine. În scurt timp, oboseala a învins-o și a adormit.

Mieunatul pisicii a fost cel care a trezit-o, în zori. Dimineața se simțea mai puțin feminină decât seara. Chemarea îndatoririlor zilnice însemna că trebuia să se concentreze să fie *Haji* Bakhtawara, a cărei viață presupunea să-și facă rugăciunile zilnice, să stea de vorbă cu bătrânii satului și să lucreze pământul. Își prinse părul în creștetul capului și își potrivi bine pălăria. Ceilalți din casă erau încă adormiți când ea se duse la baie să se spele. Și-a făcut *awdas* (abluțiunea) exact când mullahul a început să-i cheme pe credincioși la rugăciune, cu *azan*.

După ce s-a spălat, Bakhtawara a rămas un minut în curte, inspirând aerul proaspăt al dimineții, care i-a umplut corpul de energie. Apoi s-a dus înapoi în casă, unde cumnata ei îi spunea fiicei sale să aducă apă pentru *Hajiani*. Bakhtawara i-a spus că a trezit-o pisica devreme și se spălase deja. De obicei, era treaba adolescentei să pregătească apa pentru Bakhtawara, după care se rugau și luau micul dejun împreună.

Înainte de micul dejun, s-a dus în camera ei, și-a luat arma și a început s-o curețe. Cunoștea fiecare parte a armei, cum să o desfacă, să o curețe, să o ungă și să o încarce. Odată curățată, asamblată și încărcată, Bakhtawara a pus-o pe pat împreună cu centura cu gloanțe și s-a alăturat familiei la micul dejun.

Cea mai mare nepoată a sa, Durkhani, avea 15 ani. Mersese la școală până la 11 ani, dar, după ce ajunsese la pubertate, părinții ei îi interziseseră să mai meargă, la fel cum se întâmpla cu cele mai multe fete din sat. În Gurbuz, multe fete nu se duceau deloc la școală; cel puțin Durkhani mersese la școală câțiva ani, deoarece Bakhtawara îi

convinsese pe părinții ei să-i dea voie. Bakhtawara își iubea nepoții și nepoatele, dar nu ca o mătușă, ci mai degrabă ca un unchi, care le cumpăra cadouri și îi trata cu bunătate.

Durkhani i-a pus lui Bakhtawara *shedo chai* într-o cană și a lăsat-o în fața ei împreună cu niște *paratha* proaspete – pâini rotunde prăjite în ulei, într-o *tava* (tigaie). Mirosul acelor *paratha* delicioase făcute de Durkhani plutea prin casă și ajungea chiar până la vecini. Bakhtawara le-a mâncat cu poftă și a băut ceai cu lapte.

În timp ce gătea în continuare, cu ochii înlăcrimați din cauza fumului, Durkhani a spus:

— *Hajiani*, voiam să-ți cer un caiet. Poți să îmi aduci unul azi?

Bakhtawara știa cât de dor îi era de școală nepoatei ei. I-a mângâiat părul și i-a zis:

— Desigur, copila mea. Cât timp *hajiani* a ta e în viață, să nu-ți faci griji. N-am reușit să-ți conving familia să te lase să termini școala, dar o să mă asigur că acasă ai cărțile și caietele de care ai nevoie ca să poți continua să citești și să scrii.

Durkhani a zâmbit.

— *Hajiani*, dacă nu erai tu, uitam ce am învățat la școală. Tata nu e niciodată aici pentru mine, să-i cer ceva, dar mulțumesc Domnului că tu ești aici, cu noi.

Bakhtawara știa ce însemna viața unei femei în sat. Li se dădea voie să meargă în pădure, să adune lemne de foc, dar, dacă nu se simțeau bine și aveau nevoie să meargă la spital, trebuia să le însoțească un bărbat. Fetele puteau fi măritate foarte tinere, chiar și la 12 ani, iar deseori îndurau violență în casele socrilor. Unele erau bătute de soții lor sau de familiile soților dacă nu-și făceau bine treburile,

altele erau tratate ca niște sclave. Nu aveau dreptul să pună la îndoială ce făceau bărbații din familiile lor și nu puteau face nimic fără să ceară permisiunea. Bakhtawara știa foarte bine toate acestea. Era conștientă de dificultățile cu care se vor confrunta nepoata și cumnata ei, fără un bărbat care să aibă grijă de ele. Fratele Bakhtawarei era în străinătate cea mai mare parte a timpului și nu era ușor pentru familia lui să trăiască în sat fără un bărbat care să o susțină și să o protejeze. După ce a băut ceaiul și a mâncat *paratha*, Bakhtawara s-a ridicat de la masă. Femeile s-au ridicat odată cu ea, Durkhani s-a grăbit spre pervaz și a luat turbanul negru al Bakhtawarei. Shah Mahmoud era gata de școală; aștepta în fața ușii cu arma în mâini, gata să i-o dea Bakhtawarei. Ea și-a prins în talie centura cu muniție, și-a atârnat arma pe umăr și s-a încălțat cu *chapli*. Și-a luat la revedere de la toți, apoi a plecat cu Shah Mahmoud, singurul bărbat din casă care mergea cu ea până la școală. În fiecare zi treceau prin cartier ținându-se de mâini. Uneori, băieții de la școala lui Shah Mahmoud strigau: *Narkhazak! Narkhazak!* (eunuc).

Bakhtawara era obișnuită să audă asta și îi ignora, dar lui Shah Mahmoud îi era greu să nu le bage în seamă strigătele:

— *Hajiani*, băieții ăștia îmi spun mereu că ești *narkhazak*. E adevărat? Nu ești nici bărbat, nici femeie?

— Nu-i băga în seamă, copilul meu. Tu ce crezi că sunt?

Shah Mahmoud, care avea doar șapte ani, s-a uitat la Bakhtawara.

— Eu știu că ești bărbat, dar uneori văd că ai sâni mari, ca o femeie, și devin confuz.

Copiilor din familia Bakhtawarei nu li se spusese despre genul ei și nu știuseră că era femeie până când nu-și dăduseră seama singuri. Bakhtawara a zâmbit.

— *Hajiani* e un bărbat puternic, ai văzut poze cu sportivi, nu? Ei bine, toți au piept mușchiulos, pentru că sunt puternici. De aceea eu am sâni, pentru că sunt puternic. Lasă-i pe băieții ăia să spună ce vor.

Shah Mahmoud s-a gândit o clipă și a zis:

— Desigur, pentru că ești puternic și ai și armă! Cu asta, el a râs și și-a luat la revedere de la Bakhtawara, alergând spre școală.

Bakhtawara se obișnuise din adolescență ca adulții și copiii din sat să-i găsească porecle. Pe vremea aceea, Bakhtawara chiar crezuse că era bărbat. Purta haine băiețești, se juca cu băieții și le tachina pe fete. Avea un câine mare, pe care îl antrena pentru lupte. Ba chiar îi bătea pe băieți la cele mai multe jocuri. Unul dintre jocuri presupunea să-și țină piciorul stâng cu o mână și să se bată cu o altă persoană care făcea același lucru. Primul care cădea era învinsul. Dacă un băiat sau o fată îi găsea porecle în vremea aceea, îi bătea.

Când Shah Mahmoud a întrebat-o dacă era bărbat sau femeie, Bakhtawara și-a amintit de ziua când a ajuns la pubertate. Când s-a născut, familia ei mai avea doar un băiat – fratele ei – iar după ea s-au mai născut doi copii, care n-au supraviețuit. Părinții lui Bakhtawara aveau o bucată de pământ în sat, pe care își doreau să-l protejeze. Își făceau griji că, având un singur băiat, nu vor reuși să supraviețuiască într-un ținut tribal dur precum Gurbuz. Verișorii invidioși și alți oameni din jurul lor puteau profita de ei.

În cele din urmă, după doi copii născuți morți, mama ei a născut o fată. Tatăl ei era îngrijorat că aveau un singur băiat, dar i-a venit o idee. Când Bakhtawara a împlinit trei ani, acesta a început să o educe pe fată ca pe un băiat. Asta însemna că acum familia avea siguranța a doi fii și o fiică, în loc de un fiu și două fiice. Părinții ei nu s-au gândit că asta le-ar putea afecta copilul, pur și simplu, au început să o trateze ca pe al doilea fiu al lor. Bakhtawara era îmbrăcată ca un băiat și dusă la adunările bărbaților. Părul îi era tuns scurt și purta șalvari și *kamiz* bărbătești. Se juca cu fratele ei și toți din familie o tratau ca pe un băiat. De Eid, primea haine noi, la fel ca fratele ei; tatăl ei a învățat-o să folosească vechea lui armă; nimeni nu se aștepta ca ea să spele vase sau să gătească împreună cu mama și sora ei; în schimb, se ducea cu tatăl ei la *jirgas*. Era respectată ca băiat, dar nimeni nu îi spusese la ce schimbări trebuia să se aștepte în corpul ei.

Când fratele lui Bakhtawara avea 16 ani, iar ea 10, el a fost trimis la muncă în Dubai. Acum, Bakhtawara era al doilea bărbat în casă. După ce fratele ei a fost plecat câțiva ani, iar părinții lor îmbătrâneau și deveneau mai bolnăvicioși, Bakhtawara a simțit pe umerii ei povara responsabilității. În perioada aceea a început să i se dezvolte trupul de femeie. Într-o dimineață, în timp ce se spăla, Bakhtawara a observat că își simțea sânii umflați și parcă erau mai mari. S-a speriat și a fugit în camera ei. A sfâșiat un cearșaf mai vechi și l-a legat strâns în jurul pieptului. A luat vesta tatălui ei și a îmbrăcat-o peste șalvari și *kamiz*, să-și ascundă trupul în schimbare. Habar n-avea de ce i se întâmpla asta. La scurt timp, sănătatea părinților ei a început să șubrezească, iar tatăl ei a decis să-i dea

partea ei din pământ. Fratele ei se însurase cu o fată din sat și se întorsese la muncă în Dubai, iar sora ei era acum măritată. Rămăsese Bakhtawara cu toate responsabilitățile îngrijirii părinților ei. Când starea de sănătate i s-a înrăutățit, tatăl ei a chemat-o la el.

— Copila mea, viața mi se apropie de sfârșit. Ești încă foarte tânără, dar vreau să-ți predau responsabilitățile.

— Tată, sunt fiul tău; nu contează dacă sunt tânăr sau bătrân, sunt gata să-mi îndeplinesc îndatoririle.

Tatăl lui Bakhtawara și-a pus mâna pe capul ei și a zis:

— Trebuie să ai grijă de cumnata ta; ea este tânăra mireasă din casa noastră. Soțul ei este plecat și nu vreau ca cineva să înceapă să o bârfească.

I-a spus să-i aducă arma și centura cu gloanțe. Când i le-a adus, i-a cerut să rămână în picioare. I-a pus centura în jurul taliei și i-a întins arma.

— De acum înainte, copilul meu, îți aparține.

Bakhtawara a înțeles acel gest. În cultura afgană, când ți se înmânează o armă, înseamnă că întreaga mândrie și demnitate a familiei e în mâinile tale.

— Dacă te îngrijești de binele familiei, i-a zis tatăl ei, ne vom păstra onoarea, iar numele meu va dăinui.

Bakhtawara i-a promis tatălui ei că va avea grijă de toți membrii familiei, la fel cum făcuse el. Va face așa cum învățase de la el și îi va călca pe urme. Va proteja și va menține demnitatea familiei, cum făcuse el.

Bakhtawara a încetat să se mai gândească la copilăria ei, când a ajuns la casa lui Malik, căpetenia satului. A intrat în casă, și-a dat jos sandalele și toți sătenii au salutat-o. În satele afgane, toți se cunosc între ei. Toți adulții știau despre viața și identitatea

lui Bakhtawara, știau și acceptaseră felul în care fusese crescută ca un băiat. Era respectată pentru că îndeplinea dorințele părinților ei și își asuma responsabilitatea de cap de familie. Numele ei devenise în sat întruchiparea puterii și era considerată un model de comportament.

Bakhtawara s-a așezat pe unul dintre *charpoie*. Khan Mohammad și fratele lui – cei doi bărbați aflați în centrul disputei – stăteau față în față. Malik a deschis *jirga*:

— În numele lui Allah, *jirga* este redeschisă, a spus.

Apoi a început să-i explice fratelui lui Khan Mohammad de ce toți cei din încăpere credeau că ei doi trebuiau să-și împartă casa în mod egal. Bakhtawara l-a întrerupt:

— Malik saab, sunt de acord că cei doi frați ar trebui să procedeze așa cum dictează religia noastră și să moștenească părți egale din ceea ce a lăsat tatăl lor. Totuși, ar trebui să luăm în considerare investiția pe care familia lui Khan Jan a făcut-o deja în clădire și să-l compensăm pentru asta.

Mulți dintre bărbații prezenți au fost de acord cu propunerea ei. Astfel, *jirga* a stabilit că Khan Mohammad avea să-i plătească fratelui său mai mare șase mii de rupii, să construiască o cameră pentru familia lui mai mare, iar Khan Jan a fost de acord să respecte decizia *jirga*.

Înțelegerea a fost pecetluită cu ceai verde și dulciuri. Era o ușurare că *jirga*, care dura deja de câteva zile, ajunsese la o soluție simplă și amiabilă, iar Bakhtawara a fost lăudată pentru rolul ei decisiv și pentru atenția corectă acordată ambilor frați.

Era vremea recoltei și Bakhtawara era nerăbdătoare să se întoarcă la ferma ei, așa că l-a

întrebat pe Malik dacă poate fi scuzată și dacă poate pleca după servirea ceaiului. Înainte să plece, Khan Mohammad a invitat-o la cină, împreună cu bătrânii, pentru a-și arăta recunoștința și respectul pentru decizia *jirga*. Bakhtawara a acceptat invitația, a dat mâna cu toți bătrânii și s-a întors la câmp.

Pe drumul spre câmp, a stat de vorbă cu unul dintre ceilalți bătrâni, cu care fusese de acord să împartă munca la fermă. Când a ajuns la terenul ei, și-a dat jos turbanul și arma și le-a atârnat de creanga unui copac. Și-a ridicat șalvarii până la genunchi și s-a pus pe treabă. Bakhtawara nu și-a luat în seamă oboseala; a continuat să sape sub soarele fierbinte. Voia să facă o parte din treabă înainte ca nepotul ei să-i aducă prânzul. Nu și-a luat în seamă foamea și setea, încercând să afâneze pământul. A luat *bailcha* (sapa) și a băgat-o mai adânc în pământ. La fiecare lovitură gâfâia și transpira. Bakhtawara era mândră că putea munci la fel ca un bărbat. Cumnata ei, nepoatele și nepoții îi respectau eforturile, dar fratele ei, care lucra în Dubai, voia să o scutească pe sora lui de munca aceea extenuantă. Îi promisese că odată ce o să aibă mulți bani o să angajeze un agricultor care să aibă grijă de pământul lor, ca să nu mai fie nevoită să facă asta. Dar ea insistase că vrea să muncească și că era important pentru ea să-și țină promisiunea făcută tatălui ei de a avea grijă de familie, atât timp cât putea.

Bakhtawara încă lucra, când l-a auzit pe micuțul ei nepot strigând:

— *Hajiani, Hajiani*, uite, am venit cu mâncare.

A înfipt *bailcha* în pământ și s-a îndreptat spre copacul de care își atârnase turbanul și arma. Shah Mahmoud a salutat-o, a pus mâncarea jos și s-a dus

să aducă vasul cu apă. Mai întâi i-a turnat Bakhtawarei pe mâini, apoi s-a spălat și el. Era una dintre sarcinile zilnice ale lui Shah Mahmoud: după școală, trebuia să-i aducă mâncare Bakhtawarei, pe care o împărțeau la umbra unui copac. Bakhtawara a despachetat și a găsit cartofi și pâine caldă, pe care cumnata ei le copsese în tavă. A luat ceapa, a apăsat-o cu palma până s-a crăpat și i-a dat din ea și lui Shah Mahmoud.

— Te-a tachinat cineva azi, la școală? l-a întrebat ea.

— Da, băieții îți spun tot *narkhazak*.

Auzind din nou acel cuvânt, mintea Bakhtawarei s-a întors la vremea când devenise femeie. În timp ce mânca, și-a amintit de ziua în care se întâmplase. Ea și băieții din sat se jucau cu niște bile mici de sticlă – toți credeau că era băiat și o tratau ca atare. Brusc, a simțit o durere în spate, apoi, când s-a ridicat să ia bilele, a simțit o durere în picioare și în stomac, dar a ignorat-o. A continuat să se joace și să alerge și era pe cale să câștige jocul. S-a ghemuit, a împins bilele în gaură și a câștigat, apoi s-a ridicat triumfătoare. Când a făcut asta, a simțit un lichid între picioare și s-a gândit că poate s-a udat. A fugit acasă să se schimbe, dar când s-a uitat în jos, la șalvarii crem, a observat că erau pătați cu sânge. Bakhtawara a alergat spre baie, strigând la cumnata ei că fusese împușcată și sângera. Când aceasta a văzut-o, a știut că era vorba despre menstruație. Bakhtawara încă își verifica picioarele, să vadă unde fusese împușcată. Cumnata ei i-a spus să nu-și facă griji, pentru că genul acela de sângerare se întâmpla când o fată devenea femeie. Era prima dată când Bakhtawara auzea așa ceva; era jenată și supărată. S-a dus în camera ei și a plâns.

Voia să fie ca ceilalți băieți, dar natura se dovedise potrivnică. Singură în camera ei, Bakhtawara și-a desfășurat cearșaful de pe sâni și s-a uitat la ei. Își ura trupul și ura să fie femeie. Voia să se joace cu bilele de sticlă cu băieții și să fie liberă ca un bărbat.

S-a dus să vorbească cu mama ei, care era acum bătrână și slăbită. Aceasta i-a spus Bakhtawarei că, deoarece tatăl ei îi dăduse toate responsabilitățile, era imposibil să revină la viața de fată. Nu avea de ales, trebuia să accepte să trăiască la fel ca un bărbat. Astfel că Bakhtawara a început să poarte haine largi și vestă, să-și ascundă formele feminine.

Shah Mahmoud i-a întrerupt amintirile.

— *Hajiani*, vrei să plec acum?

Bakhtawara i-a spus să ducă vasele înapoi acasă și să nu se ia la bătaie cu alți băieți. Apoi și-a zis rugăciunile și s-a întors la treabă. După alte câteva ore de lucru, și-a luat arma și turbanul și s-a îndreptat spre casă. Se întuneca, dar a observat că magazinul mic din sat era încă deschis. A intrat să cumpere bomboane pentru copii și un caiet pentru Durkhani. Era o zi tipică pentru ea: lucra la câmp, rezolva probleme din sat și avea grijă de familie.

Întoarsă acasă, a mâncat cu familia și le-a spus că era foarte obosită și că se va duce la culcare devreme. Rămasă singură în cameră, a încercat să înțeleagă de ce îi reveniseră atâtea amintiri în ziua aceea. Cuvântul *narkhazak* îi adusese aminte de trecutul ei. Bakhtawara acceptase cu mult timp în urmă că aceea era soarta ei, dar existase un moment când regretase amarnic. Cu câțiva ani în urmă, avusese loc nunta unei rude apropiate a cumnatei ei. Familia acesteia știa că Bakhtawara era de fapt femeie, dar unele femei din zonele izolate ale

comunității nu știau. Nunta urma să fie fastuoasă, pentru că familia era bogată.

În Khost, un bărbat poate plăti chiar și câteva mii de dolari pentru o soție. Familia bărbatului este responsabilă pentru toate cheltuielile de nuntă, dar uneori costul bijuteriilor pentru mireasă și pentru obiectele destinate noii case a cuplului se împart. În familiile bogate, un astfel de eveniment poate dura și trei sau patru zile. Familia mirelui începe să sărbătorească cu o lună înainte de nunta propriu-zisă. Femeilor din familia mirelui li se cumpără câteva ținute noi – cu cât sunt mai scumpe, cu atât sunt mai fericite. În ziua în care mireasa ajunge acasă la mire, se servește mâncare pentru sute de oameni. Cei bogați sacrifică pentru nuntă vaci și oi. Femeile și bărbații stau în zone separate: de obicei, bărbații se adună în curte și se distrează ascultând muzicieni profesioniști; femeilor li se dă o cameră mare, unde cântă din gură și la tobe.

La nunțile afgane, mai ales la cele paștune, surorile mirelui și femeile din familia lui dansează. Femeile din familia miresei poartă și ele haine noi și scumpe – semn că sunt supărate că fiica lor pleacă. Uneori, mama va fi prea supărată să poarte haine noi, neștiind dacă noile rude se vor purta frumos cu fiica ei.

Cumnata Bakhtawarei o convinsese să meargă, să vadă cum era o nuntă de oameni bogați și să se bucure de sărbătorirea extravagantă. De obicei, Bakhtawara se ducea la nunțile din sat ca bărbat și lua parte la petrecerile masculine. Uneori, la nunțile rudelor apropiate, i se permitea să meargă la petrecerile femeilor, dar aceea urma să fie prima nuntă mai mare la care se ducea ca femeie.

Bakhtawara s-a îmbrăcat cu șalvari și *kamiz* albi, noi, iar nepoata ei i-a lustruit *chapli* din piele până au arătat ca noi. Când a plecat de acasă cu familia s-a simțit fericită și lipsită de griji. Toate femeile purtau rochii viu colorate și sclipitoare și erau machiate din abundență. Bakhtawara mergea înaintea lor, cu Shah Mahmoud. Când au ajuns acolo, au văzut că grădina era ornată cu flori din plastic viu colorate. Bakhtawara a urmat-o pe cumnata ei în aripa casei unde se adunau femeile. În timp ce se apropia, a auzit femeile chicotind.

— Oh, ai venit cu *narkhazak*, au tachinat-o ele pe cumnata ei. Ce are în pantaloni? Are *kus* sau *khota*?

Și au izbucnit în hohote de râs.

Cumnata ei le-a avertizat că, dacă nu tac, Bakhtawara se va enerva și va sări la ele. Femeile s-au potolit. Între timp, Bakhtawara s-a așezat singură într-un colț al camerei. S-a prefăcut că nu auzise nimic, știind că cumnata ei ar fi fost jenată de comportamentul familiei ei. S-a simțit neputincioasă. Avea abilitatea și puterea să se certe cu bărbații, dar habar n-avea cum să se apere de bătaia de joc a acelor femei care chicoteau. Pentru prima dată, a recunoscut că printre femei avea mai puțină putere și încredere decât printre bărbați. În ziua aceea și-a dat seama și ce pierduse negându-și feminitatea și a simțit o tristețe aproape la fel de profundă ca la moartea părinților ei. Puterea ei fizică, arma și turbanul o ajutaseră să câștige respectul bărbaților, dar în arsenalul ei nu avea nimic care să o apere de răutatea femeilor.

Bakhtawara a stat tăcută, cu Shah Mahmoud lângă ea. Au fost aduse platouri cu mâncare delicioasă, dar ea nu avea poftă să mănânce. Își simțea inima grea și frântă. Cumnata lui

Bakhtawara a văzut că era supărată și a venit să o întrebe dacă voia ceva, dar ea a clătinat din cap, iar cumnata ei a plecat, jenată de atitudinea familiei ei față de Bakhtawara. Aceasta își dorea să plângă, dar era obișnuită să fie puternică și bravă, așa că nu a putut. Părinții ei o învățaseră că doar bărbații slabi plâng și, dacă era percepută drept o fire slabă, oamenii ar fi profitat de ea. Poate că lacrimile nu i-au curs pe față, dar expresia ei împietrită n-a putut ascunde faptul că era distrusă.

După ce toți oaspeții au mâncat, o fată tânără s-a plimbat prin cameră cu un vas cu apă, oferindu-le oamenilor să se spele pe mâini. Bakhtawara a întins mâinile spre fată, să îi toarne pe ele, dar fata nu putea să se oprească din râs. După ce Bakhtawara s-a spălat, a întrebat:

— Ce e așa amuzant? Ai auzit vreo glumă bună?

Fata a început să chicotească din nou, iar celelalte fete i s-au alăturat râzând.

— Fete nerușinate, a zis Bakhtawara cu o furie crescândă. Ce e așa amuzant la mine? E scrisă vreo glumă pe fruntea mea?

Fetele au fugit una spre alta, strigând:

— Da, gluma este că tu ești bărbat fără barbă. Arăți amuzant, ca un personaj de desen animat. Pretinzi că ești bărbat, dar de fapt ești *narkhazak*, nu-i așa?

Și au plecat râzând.

Bakhtawara n-a vrut să facă mare caz și să strice nunta, și-a spus că nu trebuie să riposteze, ci să sufere în tăcere. Un grup de femei din procesiunea miresei cântau. O conduceau pe aceasta la locul ei din colțul camerei. Bakhtawara s-a uitat la mireasa îmbrăcată cu rochie roșie sclipitoare, șal verde și bijuterii din aur. Arăta foarte tânără și fericită. Când

Bakhtawara li s-a alăturat aplaudând mireasa, a simțit din nou că tânjea să fie femeie, mamă și mireasă. Cât își dorea să fie în locul miresei! Cu siguranță, și ea merita toate acelea, dar și-a amintit că avea mai mult de 30 de ani și nimeni nu îi lăudase vreodată frumusețea, nimeni nu îi bătuse la ușă să-i ceară mâna. Totuși, știa că în scurt timp oamenii vor veni la ea să-i ceară mâna nepoatei ei, Durkhani. Nu era prima dată când Bakhtawara simțea dorința de a fi iubită ca femeie. De câte ori îl vedea pe fratele ei că se purta grijuliu cu soția lui simțea un imbold de invidie, și de câte ori sora ei venea acasă cu copiii își dorea să poată avea și ea familie; dar nu a spus nimănui vreodată despre aceste sentimente.

S-a oprit din aplaudat și s-a întors în colț cu Shah Mahmoud. Se simțea sufocată când era înconjurată de toate femeile acelea răutăcioase și își dorea să fie la petrecerea bărbaților, unde era respectată pentru că se purta ca un bărbat. Se gândea să găsească o scuză și să plece, când familia mirelui a intrat în cameră cântând. Ei nu o mai întâlniseră pe Bakhtawara și nu cunoșteau adevărul din spatele aspectului ei masculin. Când unele dintre femei au văzut-o pe Bakhtawara că stătea în colț privindu-le, au presupus că era bărbat și, brusc, s-au oprit din cântat și și-au acoperit fețele cu vălul. Mama miresei a auzit că se opriseră brusc din cântat.

— Ce s-a întâmplat? De ce v-ați oprit?

Una dintre femei a făcut un pas în față.

— Toate rudele noastre femei sunt aici. Totuși, este și un bărbat aici și se holbează la noi. Este rușinos și nerespectuos să fii tratată astfel.

O altă femeie i s-a alăturat.

— Știi, am venit în casa ta cu încredere. Toți bărbații noștri s-au dus în camera bărbaților. De ce acesta e încă aici și se uită la noi? E o insultă.

Mama miresei a văzut-o pe Bakhtawara și a zâmbit.

— Ea este *Hajiani* a noastră. Nu e bărbat. Haideți să continuăm să cântăm.

Dar femeile nu erau atât de ușor de liniștit sau de distras.

— Nu, eu o să-i chem pe bărbații familiei să vină să se uite la el. Dacă nu e bărbat, atunci eu sunt bărbat!

Mama miresei a zis:

— Bakhtawara este *narkhazak*. Nu e nici bărbat, nici femeie. Nu vă faceți griji, știm cum să ne respectăm oaspeții. Haideți să continuăm să cântăm.

Când Bakhtawara a auzit-o pe mama miresei spunând despre ea că era *narkhazak*, s-a supărat foarte tare. S-a ridicat și s-a dus să le înfrunte pe femei.

— Aveți cumva vreo întrebare despre mine și despre genul meu? O să vă spun eu ce sunt. Am ce aveți și voi, am aceiași sâni și același păr, în plus, am aceleași sentimente ca voi. Doar că eu nu am fost norocoasă, am fost crescută ca bărbat, părinții mei m-au educat ca pe un băiat pentru că aveau nevoie de un fiu. O să plec acum. Vreau doar să aveți grijă să nu faceți ce mi-a făcut mie mama. Niciodată să nu le transformați pe fiicele voastre în fii, pentru că nimeni nu ne poate schimba sentimentele date de Dumnezeu. Poți schimba hainele unei persoane, poți schimba felul în care umblă și vorbește, dar nu-i poți schimba sentimentele. Poate că arăt și mă port

ca un bărbat, dar sentimentele mele sunt la fel ca ale voastre!

În cele din urmă, Bakhtawara a arătat spre cumnata ei:

— Ea merge acasă cu Shah Mahmoud.

În noaptea aceea, Bakhtawara a plâns până spre dimineață. Rochia, cearșafurile și perna i s-au udat de lacrimi. Nu s-a mai dus vreodată la o altă petrecere a femeilor, la vreo nuntă.

În general, zilele erau mai ușoare pentru Bakhtawara, pentru că nu întâlnea multe femei și era ocupată cu munca ei. De asemenea, știa că în multe feluri era mai liberă decât alte femei. Nu trebuia să stea acasă, nu era nevoită să suporte violență domestică; putea să se întâlnească în public cu bărbați, iar ei o respectau. Avea control asupra propriei vieți. Nu îi spunea nimeni ce să facă. Muncea din greu și avea banii ei, pe care putea să-i cheltuie cum dorea. Dacă trebuia să meargă la un medic, se ducea, pur și simplu. Nimeni nu o bârfea dacă era văzută că stătea de vorbă cu un străin. Era respectată acasă și în sat.

Dar noaptea se simțea obosită, singură și lipsită de dragoste și îi era greu să uite că era femeie. Își dorea să poată avea o familie. O durea că nimeni nu o ceruse în căsătorie și se temea să îmbătrânească și să devină fragilă. Se temea că va fi abandonată când nu va mai avea putere să lucreze pământul, să participe la *jirga* și să aibă grijă de familie.

În fiecare zi, în drum spre câmp, Bakhtawara trecea pe lângă bărbați din sat. Dădea mâna cu ei și se oprea să stea de vorbă cu fiecare dintre ei, pentru câteva minute. Bărbații vorbeau cu ea la fel cum ar fi făcut cu alt bărbat, dar nu o salutau pupând-o sau

îmbrățișând-o, cum făceau cu alți bărbați, deoarece știau că, de fapt, era femeie. Bakhtawara era o persoană puternică în sat. Era influentă și îi plăceau respectul și atenția pe care le primea din partea bărbaților din comunitate. Se simțea confortabil în compania lor; ei nu îi dădeau porecle răutăcioase; era considerată o bună musulmană și o persoană harnică. Bărbații o judecau mai puțin, astfel că mult timp Bakhtawara a încetat să mai aibă de-a face cu femeile.

Așa cum promiseseră, Khan Mohammad și fratele lui au organizat o cină, pentru a-și aduce mulțumirile către *jirga*. Cina a avut loc acasă la Malik. După o zi la câmp, Bakhtawara s-a pregătit de cină. Când a ajuns acolo, sătenii s-au ridicat în semn de respect și au dat mâna cu ea. Atmosfera era relaxată și prietenoasă. Nimeni nu o poreclea, întrucât respectau că era în stare să lucreze la câmp la fel de bine ca ei, să tragă cu arma la fel de bine ca ei, să dezbată cu aceeași logică și elocvență ca ei, să aibă grijă de familie la fel ca ei; în ansamblu, se purta la fel ca ei. Deși Bakhtawara se simțea confortabil cu bărbații, uneori îi era dor să spele o cană în loc să sape la câmp, iar alteori îi era dor să facă pâine în loc să cultive grâu. Îi părea atrăgător până și gătitul cărnii, nu doar să o aducă acasă de la magazin.

După masă, Bakhtawara s-a dus acasă. Toți dormeau deja. S-a dus direct în camera ei, unde și-a dat jos arma și turbanul și le-a pus pe masă. S-a oprit din nou în fața oglinzii; și-a atins părul gras și nespălat și a văzut că fața îi era plină cu riduri. S-a uitat atentă la imaginea ei și și-a dat seama că nu putea să-și schimbe înfățișarea, să devină mai feminină. Trecuse vremea pentru asta. Acum, să

gătească pentru familie era mai dificil decât să sape pământul; să coasă un anumit model era un test mai greu decât să ungă arma.

Bakhtawara s-a gândit la pragmatismul vieții ei și și-a acceptat soarta fără să verse o lacrimă. Se împăcase cu faptul că părinții ei și tradițiile locale o forțaseră să devină bărbat. De-a lungul anilor învățase să-și reprime feminitatea, dar erau momente când îi era greu să-și ignore sentimentele. Îi era imposibil să renunțe complet la visele ei. Bakhtawara cunoștea realitățile dure ale ambelor lumi: cea a bărbaților și sentimentele femeilor, le experimentase pe amândouă. Părinții ei îi schimbaseră cursul vieții, pentru siguranța familiei. Sfatul Bakhtawarei pentru ascultătorii *Orei femeii afgane* a fost simplu: „Vă rog, nu încercați niciodată să schimbați faptul că Domnul v-a dat o fată. Poate că îi veți schimba înfățișarea sau felul în care trăiește, dar niciodată nu veți reuși să-i schimbați sentimentele firești pe care i le-a dat Domnul."

Când eram copil, mi-am dorit deseori să mă fi născut băiat. Sunt sigură că multe fete încă își doresc același lucru, când văd importanța acordată unui fiu. Fetele sunt educate să le dea prioritate fraților. Înainte să aud povestea Bakhtawarei, nu mi-am dat seama până unde pot merge unele familii pentru a avea un fiu. Documentându-mă pentru această carte, am descoperit câteva povești similare cu cea a Bakhtawarei. Am aflat că în familiile care nu au băieți sau au doar un băiat și multe fete este foarte des întâlnită practica de a îmbrăca o fete ca pe un băiat; dar în foarte puține cazuri se continua acest lucru la maturitate. Fetelor li se permite să-și reia identitatea feminină odată ajunse la pubertate. Până

atunci, ele sunt îmbrăcate ca băieții, se joacă cu băieții și fac toate treburile permise băieților. Adulții sunt conștienți de adevăratul sex al fetelor, dar copiii, deseori, nu.

Am aflat și povestea Berondei, o altă femeie care trăia viață de bărbat. Se născuse într-o familie tribală păștună, în Ghazi Abad, un sat din provincia Kunar, din estul Afganistanului, aproape de munții Hindukush. E o zonă renumită pentru disputele pentru pământ și alte probleme de familie. Berond era o femeie înaltă, lată în umeri, cu piele închisă la culoare, care de obicei își ascundea părul lung sub turban. Purta haine bărbătești încă din copilărie, iar sătenii îi arătau același respect pe care îl arătau oricărui alt bărbat din sat. Obișnuia să participe la *jirga*, lucra pământul ca un bărbat și câștiga pâinea familiei. Fusese crescută ca un băiat pentru că tatăl și fratele ei erau în închisoare, din cauza unei dispute legate de pământ, iar în familie nu mai erau alți bărbați. Brusc, Berond a trebuit să devină bărbatul familiei.

Femeile ca Berond și Bakhtawara sunt foarte respectate în rândul sătenilor. Ele sunt prețuite pentru curajul lor și pentru că își asumă responsabilitatea pentru familiile lor. Li se arată același respect ca bărbaților. Când o familie afgană vrea să-și laude fiica spune că este ca un fiu, iar când vrea să laude o femeie spune că este puternică și curajoasă ca un bărbat.

În Khost, provincia Bakhtawarei, am auzit de alte două femei – Mangala și Senzila – care trăiseră și ele ca bărbați, dar asta fusese cu mulți ani înainte. Fawzia, reporterul nostru de acolo, mi-a spus că era posibil ca Bakhtawara să fi fost crescută ca bărbat ca

urmare a popularității celor două femei în comunitățile lor.

Povestea Ghutamei

O poveste de dragoste

Ghutama era diferită de toate femeile pe care le întâlnisem. Era o *kuchi*, sau nomadă, cu o fire nonconformistă și puternică. *Kuchi* călătoresc peste tot prin Afganistan și prin țările vecine, să-și ducă vitele la păscut. În Afganistan trăiesc aproximativ șase milioane de *kuchi* (dintr-o populație de douăzeci și cinci de milioane) și sunt mai ales nomazi păștuni și *baloch*. Au propriul lor stil de viață. O femeie *kuchi* mi-a spus odată că ei nu suportă să trăiască sub acoperișul unei clădiri mari. Dacă este înconjurat de patru pereți, un *kuchi* se simte ca la închisoare. Așa că, oriunde se duc, oriunde își pasc turmele de oi și își pun corturile, acolo, pe pământul Domnului, este casa lor.

Poți întâlni *kuchi* în orice parte a Afganistanului cu apă și pământ fertil. Sunt renumiți pentru hărnicia lor și atât bărbații, cât și femeile au grijă de animale: oi, capre, vaci și cămile. Din laptele vacilor și al caprelor fac brânză, unt și diverse feluri de iaurt și folosesc lâna oilor și caprelor pentru a face cașmir și covoare. Acestea sunt apoi vândute în piețe sau din ușă în ușă. Potrivit Înaltei Comisii a ONU pentru Refugiați, înainte de ultimul război de treizeci de ani, *kuchi* dețineau 30% din oile și caprele țării și majoritatea cămilelor. Ei se ocupau și de sacrificarea animalelor, de torsul lânii și de prepararea lactatelor.

Legăturile de familie sunt foarte puternice în rândul populației *kuchi*. Femeile sunt renumite

pentru frumusețea lor – înalte, bronzate, cu buze frumoase, pomeți înalți și ochi fascinanți. Ar arăta bine pe orice podium de prezentare a modei din Europa, atât sunt de frumoase și elegante. Bărbații *kuchi* sunt la fel, înalți, cu umeri lați și arătoși, iar curajul lor îi face atrăgători pentru cele mai multe femei afgane. Totuși, *kuchi* se căsătoresc doar cu persoane din propriul trib.

Kuchi au suferit și ei în urma zecilor de ani de război din Afganistan. În unele feluri, au suferit mai mult, pentru că au fost nevoiți să rămână pe loc și să aibă grijă de animalele lor, fără să poată fugi, dacă era nevoie. ONU i-a identificat drept unul dintre cele mai vulnerabile grupuri etnice din țară. Au fost afectați mai ales de minele terestre, pentru că mergeau deseori în zone izolate, unde minele nu fuseseră îndepărtate. De asemenea, sunt vulnerabili în fața dezastrelor naturale, precum inundații, secete și ninsori abundente. Stilul lor de viață nomad presupune acces limitat la spitale, școli și apă curată, iar lipsa siguranței înseamnă că uneori nu pot călători spre ținuturi mai bune pentru păscut.

Am cunoscut-o pe Ghutama în 2001, când eram în Peshawar și lucram pentru BBC la un proiect radio educativ destinat copiilor afgani. Obișnuiam să vizitez în fiecare săptămână taberele de refugiați din Pakistan și să înregistrez interviuri cu femei și copii de acolo. Povestea Ghutamei a fost una pe care nu o voi uita niciodată. Încă îmi amintesc fața ei și felul foarte clar în care vorbea. Mai văzusem femei *kuchi*, dar niciodată nu avusesem ocazia să stau de vorbă cu ele și să aflu despre stilul lor de viață. Doar le văzusem de la fereastra apartamentului nostru din Kabul. Era o imagine impresionantă să văd

caravana trecând pe lângă casa noastră: femei, bărbați și copii mergând în șir cu animalele lor.

La fel ca mine, Ghutama era refugiată în Pakistan, dar stilurile noastre de viață erau foarte diferite. Eu eram o fată de la oraș, în timp ce Ghutama era un copil al naturii. Pentru refugiații afgani viața nu era ușoară, pentru că cei mai mulți trăiau în sărăcie extremă. Cei care fugiseră din Afganistan în perioada sovietică trăiau în condiții mai bune, pentru că își construiseră case și se stabiliseră în Pakistan. Casele lor din lut erau mult mai bune decât corturile din plastic ale refugiaților afgani fugiți din calea mujahedinilor și talibanilor. Doar refugiații care aveau locuri de muncă, la fel ca tata, și cei care aveau membri de familie în Occident și în Europa își permiteau să închirieze locuințe în orașe precum Peshawar, Islamabad și Rawalpindi. Multe alte mii își duceau viața acele corturi rudimentare, fără apă curentă și fără bani.

Ghutama era refugiată de mulți ani. Familia ei fugise din Afganistan în timpul guvernării comuniste susținute de sovietici. Povestea ei mi-a rămas în minte. Aproape fiecare femeie și bărbat din tabăra Shadalan știa cine era Ghutama. În ultimii câțiva ani, nu era femeie care să nu-și fi împărtășit povestea și secretele de suflet cu ea și nu era bărbat care să nu fi fost captivat de sunetul bijuteriilor ei. Oriunde se ducea, se auzea sunetul dulce al clopoțeilor care sunau în timp ce pășea. La fel de renumite erau ornamentele pe care le făcea, meșteșugite cu grijă, cu degetele ei lungi și delicate. Aproape fiecare sătean avea cel puțin un obiect artizanal de la ea.

Mulți băieți erau îndrăgostiți de Ghutama. Le fura inimile cu spiritul ei nomad și cu cântecele ei. Când

o vedeau apropiindu-se, băieții începeau să cânte:

„Inelul tău de aur din nas arată atât de frumos,
Căpetenie *kuchi*, pășești cu lavandă în păr,
Printre fetele fericite, jucăușe,
Tu ești căpetenia *kuchi* cu flori în păr,
Băieții sunt nebuni după tine, fată nebunatică!"

Frumusețea lui Ghutama era irezistibilă. Avea ochi negri mari, fascinanți, pielea ei maro închis avea o strălucire aurie, iar zâmbetul îi era încadrat de pomeții înalți. Purta o *kochani kamiz* lungă, o rochie tradițională nomadă. Mânecile îi erau evazate și, de câte ori ridica mâinile, îi dezvăluiau brațele și pielea lucioasă. La fel ca toate femeile musulmane afgane, purta văl, dar părul ei refuza să stea dedesubt și îi cădea pe umeri și pe spate. Când Ghutama se plimba pe dealurile verzi ale taberei Shadalan, cu șalvarii ei de nomad și cu fusta lungă, materialul flutura dintr-o parte în alta. Femeile nomade își făceau doar două sau trei rochii în toată viața, dar rochiile acelea aveau în ele foarte multă migală; o femeie afgană obișnuită și-ar fi făcut o duzină sau mai multe în aceeași perioadă de timp. Rochia lui Ghutama părea de un roșu intens, dar, la o privire mai atentă, vedeai că era făcută din petice de material, iar culorile lor scânteiau. Peste piept, își făcuse o *charma kari* (broderie aurie) în stil *kuchi*, pe care erau cusute rupii din argint. Ghutamei îi plăcea să-și atârne multe bijuterii pe acea zonă a rochiei, astfel că sunetul clopoțeilor îi anunța sosirea. De asemenea, purta două *taveez* (amulete) în jurul gâtului, pentru a alunga spiritele rele. Ghutama spunea că fuseseră făcute de un mullah, care i le dăduse mamei ei, cu mult timp în urmă.

Shadalan este o zonă muntoasă din districtul Tal, în zona frontierei de nord-vest a Pakistanului, la granița cu Afganistanul. În afară de paștunii din această zonă, erau mulți afgani care fugiseră de conflict și-și găsiseră aici un nou cămin. Era o zonă fertilă, unde se simțea o briză montană proaspătă în fiecare dimineață. Satele mici din Tal erau risipite de-a lungul coastei muntoase. Refugiații afgani își construiseră aici căsuțe din lut și începuseră să se ocupe de agricultură. Trăiau alături de afganii *kuchi*, care-și instalaseră corturile și-și pășteau animalele acolo.

Pe tatăl Ghutamei îl chema Warishmeen. Soția lui, mama Ghutamei, murise la nașterea fratelui ei mai mic. Era soarta multor femei *kuchi* care nășteau în corturile lor, departe de medici și spitale și fără nimeni care să le ajute dacă ceva nu merge bine. Lăsase în urmă pe fiica ei, pe soțul ei și doi băieți mai mici. Warishmeen nu era un bărbat tipic *kuchi*: nu muncea din greu să-și întrețină familia, ci își petrecea mare parte din timp odihnindu-se în cort. Avea păr lung, o barbă stufoasă și mustață. Ghutama știa că lenea tatălui ei îi costase multe oi, iar acum mai aveau doar zece. De asemenea, erau datori cu o cămilă adultă și cu doi pui de cămilă, pe care *kuchi* îi numesc *jongi*.

După moartea soției lui, Warishmeen s-a dovedit și mai lipsit de eficacitate. Ghutama a fost forțată să devină cap al familiei și cea care câștiga pâinea, pentru că era singura care făcea vreun ban. În fiecare zi se trezea devreme și ducea vitele la păscut. Când ieșea dimineața din cort, oamenii din corturile învecinate știau că era Ghutama după sunetul clopoțeilor de la brățara ei de gleznă. Animalele ei făceau și ele gălăgie, îndreptându-se

spre coasta dealului. Micul grup era ca un ceas deșteptător pentru cei din corturile pe lângă care trecea, dar ciudat era că nimeni nu părea deranjat. De fapt, majoritatea bărbaților tineri din tabăra Shadalan se trezeau la sunetul bijuteriilor ei, iar inimile lor băteau un pic mai rapid, așteptând să o vadă pe Ghutama. Ea mergea cu pași siguri, iar într-o mână ținea un băț lung. Se spunea că avea eleganța unei girafe. Striga la turma ei de oi și cânta un cântec tradițional *kuchi*, în timp ce-și mâna animalele spre pășune. Când Ghutama ajungea într-o zonă verde, se oprea, ca animalele să poată paște. Apoi găsea o piatră mare pe care să se odihnească și să se apuce de cealaltă muncă a ei. Într-o geantă brodată purtată pe umăr avea trusa de cusut. Broda modele *kuchi* pe haine de bărbați și femei; era foarte pricepută la broderiile delicate de pe partea din față a rochiilor. Dar Ghutama făcea și mici bijuterii *kuchi*: învelitori pentru oglinzi mici, brelocuri, coliere și brățări din mărgeluțe colorate. Era mult de lucru, dar nu prea avea de ales: își pierduse mama și trebuia să câștige bani pentru frații și tatăl ei, care îmbătrânea.

Pe la ora 11, se întorcea cu turma la cort. De obicei, Warishmeen era treaz la ora aceea și pregătise micul dejun pentru el și pentru cei doi băieți și păstrase și pentru Ghutama. Dar uneori Ghutama se întorcea la cort și se trezea că trebuia să pregătească ea micul dejun pentru toată familia. După aceea, cosea rochii pentru fetele din sat. Avea o mașină de cusut veche, cu care făcea dantela aurie pentru rochiile fetelor care se pregăteau de măritiș sau care mergeau la vreo nuntă. Cosea până după-amiaza târziu, când era timpul să scoată din nou turma. Stătea afară până la apus, iar apoi, când se

întuneca, aducea din nou animalele la cort. Warishmeen și cei doi băieți ai lui știau când se întorcea Ghutama după sunetul bijuteriilor ei.

Refugiații afgani din tabăra Shadalan nu locuiesc atât de aproape unii de alții cum fac cei din alte tabere din Pakistan; însă chiar dacă au casele risipite, tot au simțul comunității și se ajută unii pe alții în momentele dificile. Exista o moschee unde bărbații se duceau la rugăciune, iar după aceea rămâneau să pălăvrăgească. Warishmeen nu era foarte sociabil și nu avea mulți prieteni, dar popularitatea lui Ghutama compensa acest lucru. Ghutama ținea legătura cu oamenii, fiind amabilă și săritoare. Se pricepea la cifre și la numărat bani, lucru care li se părea greu celor mai multe femei din sat, astfel că ea le ajuta să facă afaceri cu bărbații. Aceștia o respectau pentru curajul și priceperea ei în ale comerțului. Mulți băieți din sat căutau cu disperare orice scuză să stea de vorbă cu ea. Ar fi vrut să se uite lung la frumusețea ei, dar siguranța ei îi împiedica să fie lipsiți de respect.

Fiind foarte pricepută la creșterea animalelor, oile Ghutamei făceau miei, care puteau fi vânduți pe piața locală; iar produsele ei artizanale erau foarte populare și vestea despre talentul ei s-a răspândit repede. Ghutama avea o îndemânare și o pricepere pe care doar o fiică a dealurilor și a deșerturilor le putea avea; doar cineva conectat la natură știa să lucreze cu atâta puritate și delicatețe, spuneau oamenii. Unii plăteau chiar în avans pentru obiectele ei artizanale. Iar ce nu se vindea în sat era luat de un proprietar de magazin din bazar sau se ducea acolo cu tatăl ei și le vindea chiar ea. Cu banii câștigați, Ghutama reușea să aibă grijă de leneșul ei tată și de cei doi frați mai mici. Uneori, îi ajuta chiar

și pe refugiații săraci din sat. Ghutama nu-și ascundea fața ca refugiatele afgane din sat. Muncea ca un bărbat, iar asta îi dădea dreptul să iasă în sat, pe dealuri și la piață.

Într-o noapte, o furtună puternică a lovit tabăra Shadalan, vântul le-a doborât și le-a rupt cortul, iar ploaia le-a împrăștiat lucrurile. Ghutama s-a trezit și a găsit cortul afectat, iar lucrurile în dezordine. Warishmeen stătea pe o piatră, într-un colț al terenului lor și i se plângea lui Ghutama. Ea știa că frații ei erau prea mici să ridice cortul la loc, așa că și-a ridicat mânecile și i-a zis tatălui ei:

— Tu stai acolo și relaxează-te. Știu că e tulburător să-ți vezi casa dărâmată, dar o să văd ce pot face.

Ghutama știa foarte bine ce face, pentru că de multe ori o ajutase pe mama ei să ridice cortul. I-a spus tatălui ei să ducă oile și cămilele la cea mai apropiată pășune, iar ea s-a apucat să repare cortul și să-l ridice, lucru pe care a reușit să-l termine până la finalul zilei.

Când nu își câștiga traiul și nu avea grijă de familie, inima lui Ghutama bătea pentru un bărbat *kuchi* pe nume Babray, pentru care făcuse o batistă brodată special. Se întâlneau când ea se ducea să ia apă sau când își ducea animalele la păscut pe versantul înverzit, unde petreceau ore în șir stând de vorbă și făcând schimb de povești și de glume. Era o dragoste foarte pură și simplă.

Dar frumusețea Ghutamei fusese zărită și de Malang, un tânăr care se întorsese în tabără după câțiva ani de muncă în Dubai. Câștigase ceva bani acolo și se întorsese în tabăra Shadalan să-și caute o mireasă. Într-o zi, în timp ce Malang se plimba pe

dealurile înverzite, a văzut-o pe Ghutama și îndată a fost atras de frumusețea, de siguranța și de pofta ei de viață. Familia lui Malang s-a dus de câteva ori la cortul lui Warishmeen, să ceară mâna lui Ghutama, dar el știa că, dacă i-o va da lui Malang pe fiica lui, va rămâne și fără sursă de trai, și fără cineva care să aibă grijă de casă. De asemenea, era conștient că fiica lui era altfel decât celelalte fete afgane din sat; ea avea puterea de a spune cu cine voia și cu cine nu voia să-și petreacă viața.

Când Ghutama l-a refuzat pe Malang de soț, au început să circule zvonuri despre ea, cele mai multe răspândite de prietenii acestuia. Malang a încercat să-l atragă de partea lui pe Warishmeen, oferindu-i mulți bani pentru fiica lui. În cele din urmă, l-a convins spunându-i că, dacă fiica lui se va mărita cu un *kuchi* sărac, își va lăsa tatăl fără o sursă de venit, iar el și cei doi fii ai lui vor rămâne flămânzi și săraci. I-a promis suficienți bani încât să le asigure viitorul.

Într-o seară, cei care aveau corturi aproape de al Ghutamei și tatăl ei au auzit voci ridicate și nervoase. Warishmeen fusese convins de Malang și era dispus să i-o dea pe fiica lui. Ghutama nu voia și se certa cu tatăl ei. Discuția lor zgomotoasă i-a adus Ghutamei o reputație proastă în sat, iar în dimineața următoare, când a plecat cu animalele la pășunat, oamenii s-au uitat urât la ea, iar unii băieți chiar au strigat:

— Ghutama nu vrea un băiat bogat, vrea un *kuchi* sărac.

Pe Ghutama a supărat-o schimbarea de atitudine a oamenilor față de ea. În ziua aceea a fost tăcută, nu a cântat, nu a zâmbit și nu s-a atins de obiectele ei artizanale. Știa că avea de luat o decizie majoră,

una care îi va schimba viitorul și care putea fi în favoarea sau împotriva ei. A decis să se întoarcă acasă devreme, deși ar fi preferat să stea afară, în aerul proaspăt, doar cu gândurile ei. Dar știa că nu mai putea face asta, altfel ar fi apărut și mai multe bârfe și priviri urâte. Era judecată pentru că se îndrăgostise.

Îndreptându-se spre cortul ei, Ghutama și-a amintit de ziua în care se certase cu mama ei din cauza unei rochii. Ghutamei îi plăceau mânecile mari și largi, dar mama ei protesta, spunând că nu era bine ca o tânără să-și arate brațele. Și-a amintit ce spusese mama când era nervoasă: „Să dea Domnul să te măriți cu un bărbat de la oraș." Voia să spună: „Te blestem să te măriți cu un bărbat care locuiește într-o casă la oraș." Pentru *kuchi*, aceasta era o soartă teribilă, pentru că toate fetele *kuchi* își doreau să fie libere pe dealurile înverzite, cu familiile lor și cu animalele, nu legate de o casă din cărămidă. Pentru prima dată de la moartea mamei ei, Ghutama a plâns. Parcă blestemul mamei ei se împlinea. Se temea că tatăl ei o va obliga să se mărite cu Malang, un bărbat de oraș, cu bani. Gândul de a locui într-un oraș era echivalent pentru ea cu trimiterea la închisoare și, de asemenea, se gândea și la pierderea iubitului său, Babray.

În seara aceea, Warishmeen a fost atât de furios pe fiica lui, încât nici nu i-a vorbit. I-a pus pe băieți să mănânce separat de ea și nici nu i-a păsat dacă ea a mâncat sau nu. Atitudinea tatălui ei n-a făcut decât să o înfurie și mai mult. L-a acuzat că încerca să o șantajeze și i-a spus că nu se va mărita niciodată cu Malang, iar dacă o va forța, va fi obligată să facă un gest drastic. Warishmeen a acuzat-o că era egoistă și i-a spus că, dacă acceptă căsătoria, el și cei

doi fii ai lui vor avea o viață mai bună și mai fericită. Furia Ghutamei a crescut.

Era chiar înainte de chemarea la rugăciunea de seară. Ca de obicei, Warishmeen nu s-a dus la moschee. Ghutama era hotărâtă să rezolve problema. A părăsit cortul și a fugit spre moschee; ca întotdeauna, sunetul bijuteriilor ei s-a auzit prin tabără, dar ea nu i-a acordat nicio atenție. Warishmeen s-a gândit că a fugit să plângă singură. Ghutama a alergat și a alergat, mai repede cu fiecare pas. Voia să ajungă la moschee înainte de încheierea rugăciunii de seară. Când a ajuns acolo, știa că erau prezenți aproape toți bărbații din sat, inclusiv Malang și iubitul ei, Babray.

S-a oprit în fața moscheii, în timp ce sătenii ieșeau unul câte unul, după rugăciunea de seară. Ghutama era încă foarte furioasă și nu-i păsa ce gândeau sau ce spuneau oamenii despre ea. Când l-a văzut pe Babray printre alți bărbați, iar pe Malang nu departe de ei, s-a dus la iubitul ei și s-a oprit în fața lui. Toți bărbații au fost surprinși să o vadă pe Ghutama la moschee și se holbau la ea. Înnebunise, să stea în fața unui bărbat și să-l țină de braț? Erau șocați de ce se întâmpla și așteptau să vadă ce urma. Babray era și el surprins și speriat.

— Ghutama, ce faci? Ce s-a întâmplat? De ce te comporți așa ciudat?

Malang o privea atent pe Ghutama. Presupunea că Ghutama venise să-i spună lui Babray că îl părăsea și va accepta propunerea lui, grație banilor oferiți tatălui ei. Însă cuvintele Ghutamei i-au luat prin surprindere pe toți. Luându-i mâna lui Babray, a zis tare:

— Babray, tu ești dragostea vieții mele și vreau să fiu soția ta.

Apoi, încă ținându-l strâns de mână, a așteptat răspunsul lui. Babray era șocat, dar dragostea pentru Ghutama i-a dat curaj să vorbească.

— Aș fi fericit să fiu soțul tău!

S-a răspândit repede vestea că Ghutama, o femeie *kuchi*, își alesese singură soțul. Era considerat un mare tabu în rândul tuturor triburilor din Afganistan. Malang a acuzat-o pe Ghutama că era nerușinată și n-a durat mult până când vestea a ajuns la cortul lui Warishmeen. Când Ghutama s-a întors acasă, tatăl ei rămăsese fără cuvinte și se holba la fiica lui.

Ghutama i-a zis:

— Ei bine, tată, dacă ai fi fost mai bun și nu mi-ai fi forțat mâna, n-ar fi trebuit să fac asta. Acum, potrivit tradițiilor noastre *kuchi* și paștune, nimeni nu mă poate lua de lângă Babray. Mâine ești chemat la moschee, unde mullahul va lua o decizie în privința noastră.

Warishmeen n-a avut de ales și a trebuit să se ducă la mos-chee cu Babray, pentru adunarea satului. După tradiția paștună, odată ce o femeie îi cere unui bărbat să-i fie soț, bărbatul nu o poate părăsi, astfel că *jirga* a hotărât ca Babray să devină soțul lui Ghutama. Au chemat-o acolo, iar mullahul a oficiat pentru ei *nikkah*.

Ghutama a fost prima tânără care și-a ales soțul în fața tuturor. A avut noroc, pentru că îl ceruse pe un bărbat care o iubea și era foarte populară în sat. La început, Ghutama s-a dus să locuiască la Babray, dar după câteva săptămâni l-a convins să se mute în cortul ei și să locuiască împreună cu tatăl și cu cei doi frați ai ei. Astfel, Babray și bătrâna lui mamă s-au mutat cu ei și au trăit ca o familie. Ea și Babray aveau grijă de familie și de animale și, până la urmă,

Warishmeen a uitat cât de jignit se simțise. Ghutama și Babray erau plăcuți și respectați în sat, pentru că erau buni și săritori. Malang s-a întors în Dubai, să câștige și mai mulți bani, iar Ghutama și dragostea ei au trăit în sat o viață lungă și fericită, alături de animalele lor.

Faptul ca o femeie să meargă acasă la un bărbat sau să-i ceară în public să se însoare cu ea e considerat un gest nespus de scandalos. O astfel de femeie dezonorează familia, iar genul acesta de dezonoare nu dispare niciodată; dacă are copii, oamenii le vor aminti că mama lor l-a cerut în căsătorie pe cutare și pe cutare. Aceste femei nu sunt respectate în familie, exceptând cazul în care sunt suficient de norocoase să fie iubite de soții lor. Se întâmplă în cazul femeilor și bărbaților care au o poveste de dragoste precum cea a Ghutamei. Există văduve care i-au cerut de bărbați pe cumnații lor sau pe alți bărbați pe care îi plăceau. În aceste situații, devine responsabilitatea bărbatului, deoarece și el este implicat în relație. Încă este un mare tabu ca o femeie afgană să aibă o aventură cu un bărbat. Evident, lui Ghutama nu i-a păsat de ce spunea lumea.

Nu sunt sigură că eu aș fi suficient de puternică să fac un asemenea pas. Pe de altă parte, știu că eu nu sunt una dintre acele femei afgane care să o judece pe Ghutama sau pe alte fete ca ea. Pentru mine s-au schimbat foarte multe în ultimii câțiva ani, de când am divorțat. Uneori, îmi dau seama cât de mult îmi place nonconformismul meu de acum – enorm de mult. Cred că genul acesta de libertate este un drept elementar al oricărei ființe umane, dar ai nevoie de încrede în tine ca să-l obții. Unii oameni, precum

Ghutama, sunt mai curajoși și pot căuta ce vor, încă de tineri; uneori, trebuie să înveți să-ți câștigi libertatea și să ai încredere să te exprimi, mulțumită experiențelor prin care ai trecut.

Am fost măritată cu Javed mai bine de trei ani. În acest timp, am descoperit că nu eram singura care cedase presiunii culturale și familiale căsătorindumă cu un partener nedorit; Javed era în aceeași poziție. Eram ca două păsări cărora nu le păsa una de alta, dar fuseseră închise împreună în aceeași colivie. În cultura afgană, stârnești o revoluție dacă încerci să te opui sistemului și să forțezi deschiderea coliviei. Unul dintre noi a trebuit să fie curajos și să doboare ușa.

Deși eram foarte nefericită, nu mi-a trecut prin minte ideea divorțului. Abia când am început să lucrez la poveștile de viață ale emisiunii *Ora femeii afgane* mi-am dat seama că aș putea să-mi calc tăcerea. Aceste povești mi-au oferit încrederea necesară să-mi declanșez propria revoluție. Am decis că trebuia să-i spun familiei mele cât de nefericită eram în mariajul meu. La început, am fost o noră foarte lăudată. Familia lui Javed mă lăuda pentru că acceptasem căsătoria și pentru că aveam grijă de el, deși era leneș și, evident, nu mă iubea. Dar în clipa în care am decis să-l părăsesc, iar el și-a pierdut dreptul de a locui în apartamentul meu, s-au întors cu toții împotriva mea. M-au înjurat și m-au numit prostituată. M-am simțit foarte singură și abandonată de cei mai apropiați mie, chiar și de propria mea familie. Casa familiei avea ușa închisă pentru mine și mi se refuzase dreptul de a numi pe cineva mamă și tată.

Au dat vina pe emisiunea la care lucram, spunând că mă transformase într-o feministă. Am fost acuzată că sunt o femeie fără rușine căreia nu-i păsa de familie. Nimeni nu m-a întrebat ce simțeam. Mi s-a spus în schimb să păstrez aparențele, să-l primesc înapoi pe Javed și să nu aduc rușinea divorțului asupra familiei. Mi s-a spus că o femeie paștună ar trebui să sufere în tăcere. Nimeni din familia sau din comunitatea mea nu m-a susținut în timpul divorțului. Islamul spune că familia este baza societății, dar este acceptat divorțul, ca ultimă soluție, dacă doi oameni nu pot întemeia o familie fericită. Dacă să fiu o femeie paștună însemna însă să fiu tratată ca o persoană inferioară și să nu lupt pentru drepturile mele, atunci nu mai eram o femeie paștună.

Am plâns foarte mult, mai ales mergând și venind de la serviciu, pe traseul de metrou Central Line. Emoțiile îmi erau foarte amestecate. Eram furioasă că trebuia să plătesc o sumă substanțială din banii câștigați cu greu ca să pun capăt unei căsnicii pe care nici nu mi-o dorisem vreodată. Cu banii respectivi, Javed și-a cumpărat din Kabul o mireasă de 19 ani. Totuși, în toată tristețea aceea a existat și o lumină, dată de bunătatea prietenilor mei din Londra, majoritatea nefiind afgani. Erau prieteni pe care eu îi alesesem și cu care eu decisesem să-mi împărtășesc viața. Ei nu mă judecau pentru că eram o femeie divorțată. Prietenii mei m-au învățat cum să iubesc și cum să accept să fiu iubită. Doare mai puțin când mi le amintesc pe femeile din țara mea și curajul lor.

Când am decis să pun capăt mariajului și să-l părăsesc pe Javed, am știut că voi avea de înfruntat voința familiei mele. A fost cel mai greu lucru pe

care l-am făcut vreodată și, odată cu această decizie, mi-am pierdut încrederea oarbă în tradițiile și cultura afgane. Așa am ajuns în centrul bârfelor din rândul afganilor din Londra și din Afganistan. M-am simțit singură și vulnerabilă, dar fiecare bârfă m-a făcut să fiu și mai hotărâtă. Fiecare comentariu răutăcios m-a făcut mai puternică. M-a ajutat să înțeleg mai bine suferința altora. Această acțiune singulară m-a făcut mai puternică și mai bună cu alte femei pe care, poate, le-aș fi judecat mai aspru dacă aș fi fost vechea Zarghuna.

Faptul că am crescut într-o țară ca Afganistan mi-a oferit avantajele pe care le am azi: înțeleg limbile și cultura tradițională; și lucrez cu afgani, dar pot umbla liberă prin Londra, la fel ca femeia care stă lângă mine în metrou – toate acestea sunt privilegii. Este un mare avantaj să cunoști și să înțelegi două culturi diferite. Moștenirea mea mi-a oferit foarte multe și îmi place când prietenii mei care nu sunt afgani se bucură de muzica afgană. La fel, îmi place când ei mă învață despre Abba sau Madonna.

De un lucru sunt sigură: suferința mea din copilărie și din tinerețe m-a făcut să devin Zarghuna cea de azi. După cum spunea una dintre prietenele mele, sunt Zarghuna cea gata să lupte pentru fiecare bucățică de drept al ei. Am descoperit că mereu există cineva sau ceva care te ajută să iei decizii dificile. Pentru mine a fost exemplul femeilor afgane cu care am venit în contact prin intermediul *Orei femeii afgane*. Viața și puterea lor m-au ajutat să iau cea mai grea decizie din viața mea. Femei precum Anesa, Sharifa, Shereenjan, Wazma, Layla și Ghutama; toate mi-au dat puterea necesară să-mi schimb viața. M-au făcut să-mi dau seama că nu

trebuie să adopt concepțiile tradiționale ale oamenilor din jurul meu și nici să accept să fiu umilită ca femeie.

Poveștile acestor femei afgane mi-au dat curajul să-mi scriu propria poveste de viață și să o împărtășesc cu voi. M-au făcut să înțeleg că e important să spui adevărul, să accepți că adevărul necesită putere și că într-o societate civilizată adulții înfruntă dificultățile. Aceste femei afgane m-au făcut să scriu deschis despre viața mea, în fața a milioane de cititori din toată lumea, așa că vreau să le mulțumesc din suflet pentru asta. În cultura tradițională din Afganistan este interzis ca o fată să se îndrăgostească de un băiat înainte de căsătorie. Totuși, dacă un băiat vede o fată din satul lui și se îndrăgostește de ea, este un lucru acceptat și încurajat. De obicei, familia va face tot ce poate pentru a i-o oferi pe fată, dar orice fată descoperită că are sentimente pentru un băiat va fi condamnată, iar reputația ei va fi pătată pentru totdeauna. Ghutama a fost suficient de curajoasă să spună ce vrea și să-și hotărască viitorul. Când mă uit la exemplul ei, mă simt obligată să mă întreb dacă într-o bună zi voi găsi curajul de a le spune părinților mei că există cineva de care m-am îndrăgostit. Dar, după toate schimbările din viața mea în ultimii ani, sunt oare pregătită atât de curând pentru o nouă revoluție?

Epilog

În toamna lui 2001, forțele coaliției afgane i-au îndepărtat de la putere pe talibani și a fost instalat un guvern interimar asistat de comunitatea internațională. Așteptările poporului afgan au crescut, cu speranța că în cele din urmă țara lor va avea parte de pace și chiar prosperitate. Femeile și bărbații s-au simțit eliberați. Bărbații și-au ras bărbile pe care talibanii îi obligaseră să le poarte și multe femei de la oraș și-au schimbat *burqa* cu o eșarfă. Femeile aveau din nou voie să iasă din casă, să meargă la lucru sau la școală. Acum, după zece ani, încă avem libertatea de a face asta, dar rămâne o întrebare: cât de mult s-a îmbunătățit viața femeilor din 2001? După toate viețile pierdute în luptele contra talibanilor și Al-Qaeda și după toate milioanele de dolari cheltuite din ajutoare internaționale, chiar a devenit mai bună situația femeilor?

Fără îndoială, se văd unele progrese: există mai mult de 60 de femei în Parlament și multe ocupă poziții influente în Guvernul local, în sistemul judiciar și în mass-media, dar țara este încă profund religioasă și tradiționalistă. La începutul anului 2009, mullahul șiit – șiiții sunt o minoritate printre musulmanii din Afganistan, majoritatea fiind sunniți – a introdus o lege, semnată apoi de președintele Karzai, prin care drepturile femeilor șiite sunt limitate. Argumentul Guvernului a fost că legea le oferă o mai mare protecție femeilor șiite în interiorul familiei, dar unii au văzut-o ca fiind direct responsabilă de limitarea drepturilor femeilor. De exemplu, îi conferă soțului dreptul de a-și înfometa femeia dacă ea refuză să facă sex cu el. Ea poate

refuza sexul doar dacă este bolnavă. De asemenea, îi interzice soției să plece de acasă fără permisiunea soțului, exceptând cazul în care este vorba despre o urgență.

Această lege nouă a devenit subiect de discuții aprinse în rândul colegilor mei afgani de la redacția BBC din Londra. M-am trezit certându-mă aprig cu colegii mei bărbați, care considerau că o soție ar trebui să-i ceară permisiunea soțului ei înainte de a ieși din casă. Într-o zi, unul dintre colegii mei mi-a spus:

— Zarghuna, nu te-ai certa așa dacă ai mai locui în Afganistan.

M-am gândit mult la comentariul lui și mi-am dat seama că avea dreptate. Faptul că trăiesc într-o țară precum Marea Britanie face să-mi fie mai ușor să apăr drepturile femeilor. Multe activiste din Afganistan au ridicat și ele voci împotriva legii, dar să progreseze în lupta împotriva societății este dificil chiar și pentru cele care sunt avocate sau membre ale Parlamentului. Mi-am dat seama că, evident, nu aș fi fost în stare să-mi părăsesc soțul și să înfrunt rușinea pe care aș fi adus-o familiei mele dacă aș mai fi fost în Afganistan. Când mă gândesc la zilele în care eram captivă în mariajul meu nefericit, încă simt fiecare clipă de suferință îndurată. La vremea aceea, viitorul meu îmi părea foarte sumbru, dar am găsit puterea de a lupta și de a-mi apăra drepturile, chiar dacă asta a însemnat să-mi înfrunt comunitatea.

Femeile din această carte, cele care au avut încredere să-mi încredințeze poveștile lor, au avut mai multă putere și mai mult curaj decât mine. Ele și-au apărat drepturile în condiții mai dure decât am

cunoscut eu vreodată. Femei precum Janpary, căreia i s-a refuzat dreptul de moștenire, dar s-a dus să și-l solicite în instanță, sau Nasreen, al cărei păcat a fost faptul că s-a îndrăgostit de băiatul din vecini; aceste femei nu s-au temut să pretindă ce li se cuvenea, în ciuda opoziției familiilor lor. Altele, precum Shereenjan, au avut parte de o cruzime de neimaginat, sau Anesa, a cărei căsătorie a fost doar de dragul aparențelor; aceste femei au avut suficient curaj să ne spună poveștile lor.

Când îmi pun căștile și aud „dragă Zari", inima îmi bate cu speranță și emoție. Știu că vocea nu mi se adresează doar mie, ci și miilor de femei pe care le va emoționa cu povestea ei plină de durere, curaj și speranță. Asta fac aceste povești. Nu contează dacă ești Zarghuna, în Londra, sau Gulalai, în Kabul, ele au puterea de a schimba viețile în mai bine. Fatima, din Pul-e-Khumri, ne-a spus:

— Dragă Zari, ascult *Ora femeii afgane* de aproape patru ani. M-a ajutat foarte mult. În satul meu, femeile se adună lao-laltă să o asculte. Își termină repede treaba în gospodărie ca să aibă timp să audă cuvinte de îmbărbătare sau povești interesante. Am cunoscut viața altor femei. Am ascultat povestea femeii dată la schimb pentru rezolvarea unei dispute și, în urma acelei emisiuni, am realizat că există și alte modalități de a pune capăt unui conflict, de pildă, dând animale sau bani. În satul meu, o familie a decis să-și dea fata ca să rezolve un dezacord, dar, după ce au ascultat emisiunea ta, au hotărât să-i ofere bani celeilalte familii. Este un pas mare făcut de noi, femeile, înspre apărarea drepturilor noastre și spre înțelegerea faptului că, deși am suferit, nu există

niciun motiv ca fiicele noastre să treacă prin aceleași experiențe. Putem preveni asta.

Schimbările politice din Afganistan au făcut ca vocea femeilor să fie auzită în Parlament, prin intermediul femeilor de acolo și al politicienelor. Femeile se prezintă la alegeri. Multe dintre cele cu care am vorbit mi-au spus că primul lucru pe care îl vor face, dacă vor fi alese, va fi să le ofere femeilor drepturi egale.

În unele feluri, e ușor pentru mine să-mi apăr drepturile, pentru că am un loc de muncă bine plătit și trăiesc într-o țară care are o legislație privind egalitatea de drepturi. Totuși, asta nu te apără de bârfe și de priviri dezaprobatoare. Afganii mă critică pentru că am divorțat de soțul meu. Învinuită mereu pentru că mariajul nu a funcționat am fost eu, nu el. Oamenii mă critică dacă văd că mă simt bine și mă acuză că am devenit femeie occidentală și mi-am uitat cultura. Aceste remarci mă dor mai puțin acum, dar faptul că trec prin toate acestea mă face să mă identific mai mult cu femei precum Layla.

În ianuarie 2010, guvernul britanic a decis să nu mai finanțeze *Ora femeii afgane* și să-și îndrepte atenția spre alte proiecte. Cu toate acestea, emisiunea a avut un efect de durată asupra vieții mele și știu că a schimbat viața altor femei și bărbați afgani. Suraya Parlika, activistă afgană pentru drepturile femeilor, care a participat la câteva dintre emisiunile noastre, mi-a trimis un mesaj:

> Dragă Zari, *Ora femeii afgane* a reușit să exploreze foarte bine problema drepturilor femeii din țara noastră. M-am dus într-un sat și am văzut femei muncind; le-am întrebat cum au învățat să facă asta și mi-au spus că au fost învățate să lucreze ascultând *Ora femeii afgane*. În ultimii șase ani,

această emisiu-ne a avut un impact pozitiv asupra vieții femeilor. Poveștile au fost foarte populare și le-au permis afganilor să învețe diverse lucruri despre cultura lor. Emisiunea a arătat clar că trebuie să existe respect atât pentru femei, cât și pentru bărbați.

O altă ascultătoare din Khost, provincia din care era Bakhtawara, a spus că emisiunea era atât de populară, încât oamenii țineau minte lungimea de undă și ora transmiterii ei. Când *Ora femeii afgane* s-a încheiat, mulți oameni ne-au contactat să ne mulțumească pentru contribuția pe care emisiunea a avut-o în viețile lor. Și eu vreau să mulțumesc emisiunii și ascultătorilor, dar cel mai mult vreau să le mulțumesc celor care au spus „dragă Zari" și ne-au împărtășit poveștile lor.

Glosar

Aayat – versete din Coran

aeena misaf – parte a ceremoniei unei căsătorii afgane în care mireasa și mirele se văd pentru prima dată unul pe altul, în oglindă

attan – dans local khosti sau paștun

awdas – abluțiune (spălare ritualică)

azadi – un zmeu care zboară liber, fără să fie ținut de sfori

Azan – chemarea mullahului la rugăciune

bacha be reesh – „băieți fără barbă" (bărbați care se prosti-tuează)

bailcha – sapă

burqa – rochie lungă purtată de unele femei musulmane, pentru a-și acoperi trupul în locuri publice

chador – un văl mare

chalak – deștept

chapli – sandale importate din Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan

charma kari – broderie aurie

charkha – mosor din lemn folosit pentru sforile zmeielor

charkha gir – persoană care ține sfoara unui zmeu

charpoie – pat

chiraghs – lumini

daira – tamburină

degadaan – cuptor din lut, care funcționează cu lemne

desterkan – față de masă mare, din plastic

dohl – tobă

dukhmany – obiceiul de a folosi fetele și femeile ca monedă de schimb pentru rezolvarea disputelor, oferindu-le drept soții

Eid – festival musulman de trei zile, care marchează finalul Ramadanului
fahisha – târfă
gahwara – leagăn
gelim – covor
Hajiani – femeie care a fost în *haj* (pelerinaj)
hamam – saună
haram – ceva interzis de islam
hijab – văl
Inshallah – „voia Domnului”
jirgah – adunare a liderilor sau a bătrânilor tribali ori locali
jongi – pui de cămilă
kalema – versete din Coran
kargah – război de țesut
kheena paich – piesă vestimentară în formă de triunghi făcută din material sclipitor și folosită mai ales la nunți (de obicei, verde cu argintiu), înfășurată în jurul mâinilor miresei, după ce a fost aplicată henna
khosti – locuitori din provincia Khost, în sud-estul Afganistanului
khota – sculă
Khuda Hafiz – „Domnul să te aibă în pază”
koza – vas pentru apă
kuchi – trib afgan nomad
kuni – homosexual
kunjed – desert local din provincia Balkh
kus – păsărică
mahram – persoană înrudită legal cu o femeie, de pildă, frate, soț, tată sau unchi
mast – drogat sau beat
meeras – moștenire
narkhazak – eunuc
Nikkah – ceremonia oficială a nunții islamice

noor – grație
Nowrooz – Anul Nou afgan
paka – evantai în formă de paletă
pakol – pălărie afgană
roz afza – băutură dulce și parfumată
salamalikum – „pace ție"
shah salami – ritual în care mirele se duce să vadă familia miresei, în dimineața de după nuntă, să le arate dovada că aceasta a fost virgină și că este mândru că s-a însurat cu ea
shamla – parte a turbanului afgan care iese în afară ca o coadă de păun
sheesha – pastă folosită la lipirea sforilor pentru zmeie
shorba – tocană de carne
shrombi – iaurt acru proaspăt
șalvari și *kamiz* – ținută alcătuită din pantaloni largi și rochie sau bluză purtată pe deasupra
tabla – instrument de percuție
tanoor – cuptor
tar – sfoară de zmeu
tava – tigaie
taveez – amulete
toba – căință; folosit și ca exclamație: „Ai milă!" sau „Niciodată!"
tojar – comerciant

Glosar

Glosar

Fotografii

Gravură în care este înfățișată ținuta de interior și de exterior a femeilor din Kabul la sfârșitul secolului al XIX-lea.

© Universal History Archive/Universal Images Group via Getty Images

Tânără îmbrăcată după moda occidentală, înconjurată de femei în *burqa*, pe o stradă din orașul Herat, Afganistan, în 1980.

© Michel SETBOUN/Gamma-Rapho via Getty Images

Corturi ale nomazilor *kuchi* din provincia afgană Badghis. Asemenea adăposturi se întâlnesc în număr mare în satul Muqur din provincia amintită. Alcătuind o populație de câteva milioane de oameni, existența lor depinde, la fel ca în trecut, de comerțul cu produse animaliere precum carnea, laptele și lâna, pe care le obțin de la turmele proprii de oi, capre și cămile. Fotografie realizată în iunie 2010.

Băieți din provincia afgană Badakhshan, îmbrăcați în tunici *kamiz*, ale căror părți laterale nu sunt cusute sub talie.

© Ryan Tabios, ISAF HQ Public Affairs via Wikimedia Commons

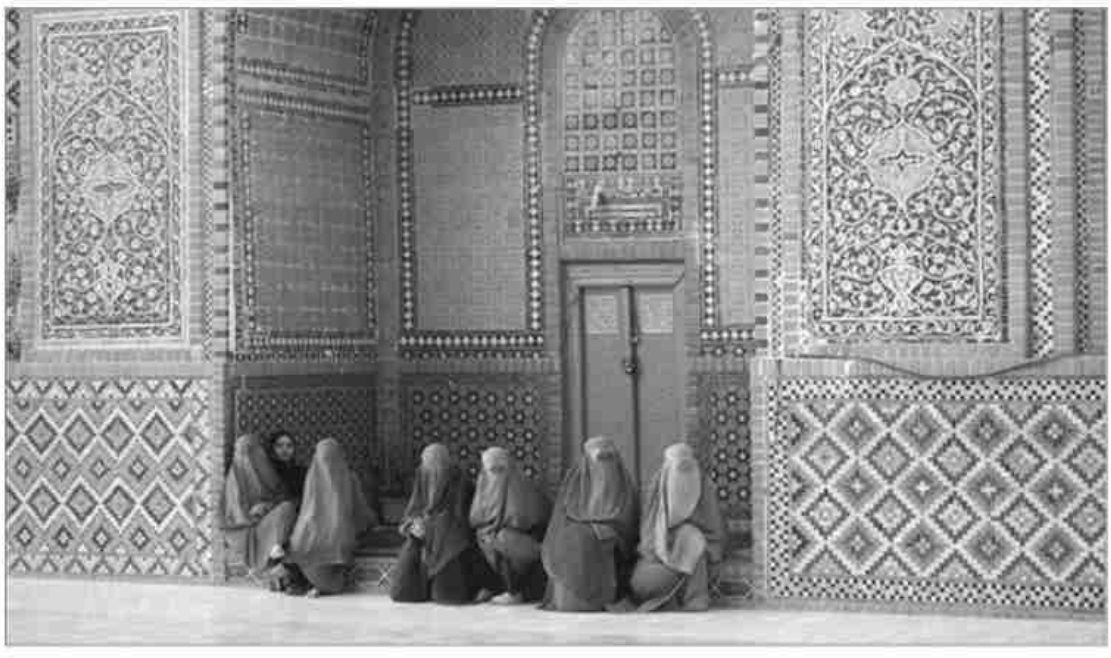

Femei afgane îmbrăcate în *burqa*, venite să se roage la Moscheea Albastră din Mazar, în provincia Balkh din nordul Afganistanului.
Fotografie realizată în noiembrie 2009.

© Lizette Potgieter / Shutterstock.com

Taliban din serviciul Amr bil Ma-roof (Promovarea Virtuţii şi Prevenirea Viciului, poliţia religioasă a talibanilor) bătând o femeie pentru că a îndrăznit să-şi scoată în public vălul care îi acoperea faţa. Imagine surprinsă cu ajutorul camerei ascunse la Kabul, în august 2001.

© Revolutionary Association of the Women of Afghanistan

Femeie din Afganistan cărând lemne. Ilustrație din *Countries of the World,* lucrare editată de J.A. Hammerton, volumul I, The Fleetway House, Londra, cca 1924.

© The Print Collector/Print Collector/Getty Images

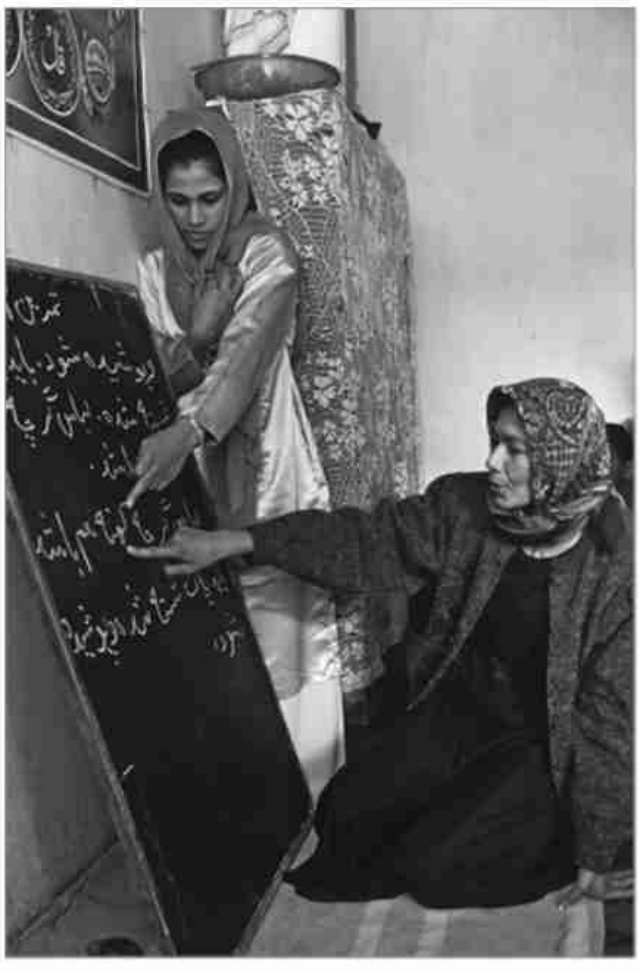

Tânăra profesoară aflată în picioare își învață „eleva” să citească în *dari* (o limbă înrudită cu persana, vorbită în multe părți ale Afganistanului) de pe o tablă așezată pe pardoseală, într-o școală pentru adolescente administrată de o organizație neguvernamentală din Kabul. Aici, fetele învață nu doar să scrie și să citească, ci și să țească covoare, să coasă, să croiască și să brodeze. În ciuda riscurilor foarte mari pe care le presupune funcționarea lor, aceste școli private au existat, în mod clandestin, încă de pe vremea regimului taliban. Fotografie din anul 2000.

© Majority World/Universal Images Group via Getty Images

Femei țesând covoare la război într-o casă din sudul capitalei afgane, Kabul. Fotografie realizată în aprilie 2014.

© Victor J. Blue/Bloomberg via Getty Images

Tânără refugiată afgană, în vârstă de 15 ani, internată într-un centru pentru femei şi copii abandonaţi din Peshawar, Pakistan, după ce a suferit arsuri grave în urma unei dispute cu rudele ei. Acestea au împroşcat-o cu petrol şi i-au dat foc din cauză că nu spăla bine hainele. Fotografie din septembrie 2001.

© Per-Anders Pettersson/Getty Images

Tânără afgană stând în pat cu fiul ei, în vârstă de un an și jumătate, într-un adăpost pentru femei din orașul Bamyan. Tânăra a făcut șapte luni de închisoare din cauză că și-a părăsit primul soț, cu care fusese obligată să se căsătorească, și s-a măritat cu alt bărbat. Fiul ei s-a născut în închisoare. Fotografie din octombrie 2010.

© Paula Bronstein/Getty Images

Bărbat afgan ducându-și în brațe fiica de 4 ani într-o tabără de refugiați din provincia Herat. Bărbatul a fost grav rănit în Iran după ce grănicerii locali au deschis focul asupra mașinii sale. Pentru a acoperi cheltuielile medicale, el s-a împrumutat de la un cămătar, oferind-o în schimbul banilor pe fiica sa. Cămătarul avea de gând să i-o dea de soție fiului său în vârstă de 15 ani. În cele din urmă, tatăl fetiței nu a mai respectat înțelegerea. Fotografie din iunie 2019.

© Kate Geraghty/Fairfax Media via Getty Images via Getty Images

Văduvă afgană fumând heroină împreună cu fiul ei de 14 ani şi fiica ei de 12 ani. Femeia s-a apucat de fumat după moartea soţului ei, în urmă cu patru ani, iar copiii au luat acest obicei de la mama lor. Afganistan este, în prezent, cel mai mare producător de opiu din lume. Fotografie realizată în august 2007 la Kabul.

© Paula Bronstein/Getty Images